

NOBLESSE OBLIGE

Christine Gräfin
von Brühl

Christine Gräfin von Brühl face parte din familia contelui Heinrich von Brühl, căruia Dresda îi datorează terasa cu același nume.

S-a născut pe 31 decembrie 1962, la Accra, în Ghana, și a crescut ca fiică de diplomați în Ghana, la Londra și Singapore.

Tatăl ei este Dietrich Graf von Brühl și mama ei Maria Octavia Gräfin von Waldburg zu Wolfegg und Waldsee. În prezent este jurnalistă și autoare de cărți cu un enorm succes.

NOBLESSE •

Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

Christine Gräfin
von Brühl

NOBLESSE OBLIGE

traducere din limba germană de
MIHAI MOROIU

NOBLESSE®

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Christine Gräfin von Brühl

NOBLESSE OBLIGE

Copyright © 2011 by Christine Brühl

© Baroque Books & Arts®, 2016

Imaginea copertei: Ana WAGNER, *Baroque Coat of Arms*

Concepție grafică © Baroque Books & Arts®

Redactor: Denise GEORGESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BRÜHL CHRISTINE

Noblesse oblige / Christine Gräfin von Brühl;

trad.: Mihai Moroiu. - București: Baroque Books & Arts, 2016

ISBN 978-606-8564-47-0

I. Moroiu, Mihai (trad.)

316.343.32(0:82-31)

821.112.2-31-135.1

Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.

*Pentru Mr. Zutt, ...
ca să știe că i-am iertat de mult
aluzia ironică la dinozauri...*

Cuvânt înainte

Ne aflăm în anul 2009 d. Hr. Întreaga Germanie este animată de ideile de democrație și economie de piață socială. Întreaga Germanie? Nu! Câțiva cavaleri neîmblânziți nu încetează să se opună opiniei predominante. Sunt apărători înfocați ai monarhiei și, dacă li s-ar permite, ar mai pleda și astăzi pentru reinstaurarea ei...

Mătușa mea, Jeannchen, avea o cutie din lemn de cedru care stătea pe o măsuță din salon și conținea țigări, pentru oaspeți. Capacul era împodobit cu o fotografie alb-negru în ramă, reprezentând un parc încântător, cu copaci bătrâni, uriași, în mijlocul căruia trona un conac elegant.

Mătușa mea se trăgea din Prusia Orientală, după refugiere se stabilise la Wentorf, lângă Hamburg. Prietenul și colocatarul ei statornic era un baset sârmos, făptură excesiv de prietenoasă. Din cauza lui, musafirii aveau adesea dificultăți în conversație, deoarece pretindea cu încăpățănare să i se acorde atenție, dând permanent din coadă. În rest, nimic. Și toată discuția aluneca, firesc, asupra lui.

Uneori copiii din vecini veneau să întrebe dacă au voie să plimbe câinele. Tante Jeannchen se arăta de acord, cu toată bună-tatea ei. Iubea copiii, le dăruia dulciuri și le spunea povești de

demult, ghemuită în colțul sofalei, sprijinită de spetează și de perne, tot mai mică și mai firavă, pe măsură ce îmbătrânea. Le arăta copiilor imaginea de pe capacul cutiei pentru țigări și le spunea că este casa în care se născuse. Micuții o ascultau și dădeau din cap, în semn că înțeleg. Știau despre ce anume era vorba: „Spitalul.”

Genul de poveste care circulă cu predilecție în lumea nobililor, iar ascultătorul se simte imediat într-un mediu familiar. Nobilii nu au living, ci salon, trăiesc gândindu-se la strămoși și cresc în case atât de mari, încât muritorul de rând își imaginează că este spitalul orășenesc. Unii burghezi îi și consideră dinozauri, din această cauză.

Poveștile lor par să vină din alte vremuri, de multe zeci, dacă nu cumva sute de ani, dintr-o lume aparent plină de absurdități și de sminteli. Adevărul este însă cu totul altul. Episoade de felul celui tocmai relatat se petrec, aici și acum, în cele mai multe case aristocratice. Reprezintă realitatea pentru copiii și maturii din familiile vechi, felul în care gândesc, cum sunt educați, cum se comportă și cum își vor educa și ei copiii, la rândul lor. Este mediul în care se simt ca peștele în apă.

Nobilimea a existat și există în continuare, vechile familii nu s-au stins peste noapte și își cultivă intens cultura și tradițiile. Chiar dacă majoritatea nu mai trăiesc în castele, cetăți și în conace, își cresc copiii ca și cum nu ar fi exclus ca asta să devină din nou o realitate a zilei de mâine. În definitiv, unui vlăstar nobil i se întâmplă frecvent să-și viziteze mătușa sau unchiul în weekend sau în vacanță, care pot locui, deloc întâmplător, într-un castel medieval. Și atunci tânărul trebuie să știe cum să se poarte. Să știe că spațiile de acolo sunt largi, iar mobila foarte veche, că există o anume etichetă în conversație și că la masă trebuie să stai drept și nu ai voie să te ridici și să zburzi, unde și când îți trece prin minte.

Și acasă la noi se auzea adesea: „Dar la bunica să nu faci una ca asta!”, atunci când nu ne purtam frumos la masa de prânz, ceea ce ne prindea bine. Deoarece și bunicii mei trăiau într-un castel, unde, în ciuda amabilității cu care eram întâmpinați, lucrurile se desfășurau totuși puțin diferit. Acolo, bucătăreasa își

făcea apariția în salon dimineața, după micul dejun, cu șorțul apretat, și întreba meniul dorit pentru prânz, la masă servea valetul, cu mănuși albe și, de la sine înțeles, nimeni nu avea voie să-și părăsească locul înainte ca stăpâna casei să se ridice de la masă. Între timp, bunicii au murit, iar casa și-a găsit o altă utilizare, dar multă vreme a reprezentat punctul de refugiu al vieții de familie, acolo ne întâlneam verii de aceeași vârstă, petreceam neuitate vacanțe de vară și furtunoase sărbători, învățând tot ceea ce trebuie neapărat învățat despre viața nobilimii.

Ceea ce nu înseamnă că aristocrația este neapărat de modă veche. Ea știe cât se poate de bine să se folosească de rafinamentele modernității. Nobilii au fost probabil printre primii care au adoptat cu entuziasm telefoanele fără fir, deoarece, într-un castel sau într-un palat, te bucuri enorm când nu mai ești nevoit să parcurgi kilometri întregi, în grabă, ca să ajungi la timp la telefon.

Nobilimea germană are astăzi o prezență mai degrabă discretă. Cifrele exacte lipsesc și ele. Wilfried Rogasch scrie în lucrarea sa *Curs rapid pentru uzul nobililor*: „În Germania există date statistice pentru orice vrei și ce nu vrei, în schimb nu există nicio referire la numărul cetățenilor germani care fac parte din rândul nobilimii.” Iar Eckart Conze confirmă în *Micul lexicon al nobilimii*: „Din cauza datelor insuficiente, este dificil să se alcătuiască un raport statistic complet asupra nobilimii.”

De vină este, nu în ultimul rând, forma de stat. În Republica Federală Germania nu există discursuri ale capetelor încoronate, iar de legislație răspunde parlamentul. Nobilimea nu are îndatoriri publice. Ajunge în centrul atenției doar când vreun reprezentant al ei este nevoit să vândă masiv argintărie sau tablouri, dar și atunci subiectul ține mai degrabă de presa de scandal. Nobilul adoptă conștient locul care i se cuvine în structurile ierarhice tradiționale numai când se află printre ai săi. Atunci prințul este prinț, iar baronul nu rămâne decât baron, atunci există o ierarhie, în care e preferabil să nu intervină răsturnări prin încheierea de mariaje, femeile aflându-se, desigur, mereu cu o mică treaptă mai jos față de bărbați. Astfel a luat naștere o societate paralelă perfect funcțională, ai cărei membri, în special cei aflați la vârsta adolescenței, sunt perfect convinși de autenticitatea și dreptul ei

de a exista. Viața socială a nobililor se desfășoară în cercuri strict delimitate și discrete, în care niciun burghez nu are acces, cu excepția cazurilor în care, întâmplător, ar cunoaște sau ar fi prieten cu vreun nobil. Dar și atunci există zone în care nu va pătrunde niciodată.

Foarte puțină lume cunoaște existența și deprinderile acestor oameni. Însă și mai puțină lume cunoaște sistemul sever de reguli care îi guvernează, reflectat desăvârșit în viața și educația lor deliberată. Iată cum comentează unul din verii mei de fiecare dată când îmi sărută mâna: „Altfel, dispare.” Și are dreptate, dacă nici aristocratul nu mai respectă și nu mai practică obiceiurile și tradițiile, ele s-ar stinge curând.

Arta de a duce o viață nobilă este de aceea nu numai un permanent joc de-a v-ați ascunselea cu ceilalți, cei nenobili, o neîncrețată delimitare, o izolare, care impune și în interior un permanent „control al respectării celor cuvenite”. Un control aplicat atât de strict, încât guvernează existența oricărui aristocrat, începând din copilărie, când începe să îl deprindă. Prin toate gesturile, prin limbaj, prin comportament și chiar prin aspectul său, un aristocrat trebuie să demonstreze permanent, mai ales în rândul celor asemenea lui, că este un nobil bun, un nobil veritabil. Și de regulă va prefera să rămână între cei asemenea lui. Iar câte se pot face cum se cuvine, sau cum nu se cuvine, în viața cotidiană a nobililor vor fi relatate în volumul de față. Și totul are prea puțin de-a face cu palate și aventuri romantice, cu straie strălucitoare de prințesă și coroane scânteietoare. Dimpotrivă: nu este întotdeauna ușor să fii nobil.

1.

NU MAI SPUNE NIMĂNUII

Pe la șaisprezece ani mi-am pus pentru prima oară întrebarea dacă ar fi cazul să mă căsătoresc cu un aristocrat sau nu. Sora mea mai mică tocmai făcea un curs de grădinărit, iar maestrul ei, care îi cunoștea originea, o tachina zilnic întrebând-o dacă pusese ochii pe un soț de rangul ei.

La matura vârstă de cincisprezece ani nu ești neapărat stăpân pe tine, încât să găsești întotdeauna răspunsul potrivit la asemenea hărțuieli venite din partea adulților. Sora mea s-a dovedit însă suficient de abilă și a pus pariu cu maestrul și cu soția sa, altfel oameni cât se poate de cumsecade și de inimoși. Astfel le garanta că nu se va căsători cu vreun nobil, părându-i-se un gest stupid. În schimb, cei doi grădinari aveau să îi ofere o sticlă de șampanie, după nuntă. Iar dacă ea, în ciuda așteptărilor, urma să cadă în mrejele vreunui conte, prinț, avea, la rândul ei, să le ofere o sticlă de șampanie.

În cazul meu, lucrurile stăteau puțin diferit. Gândeam că trebuie să mă mărit cu un nobil, că nu aş putea ocoli asta. De fapt, așa am crescut, în spiritul nobilimii. Se cuvine să nu te unești cu cineva de rang inferior. Pe cât posibil, ai numai prieteni nobili, te întâlnești numai cu nobili și corespunzi exclusiv cu nobili. În jur există desigur și ceilalți, burghezii obișnuiți, cu care ai în cel mai bun caz relații ocazionale, te saluți amabil, schimbi câteva cuvinte, dar prietenii adevărate nu le închei decât cu nobilii. Așa am fost educată.

Însă realitatea a fost și a rămas puțin diferită. Am urmat studiile la un gimnaziu orășenesc obișnuit, unde, în afară de mine, nu exista niciun alt nobil sau, dacă o fi existat, își ascundea originile la fel de bine ca și mine. Toți prietenii mei proveneau din rândurile burgheziei, și trebuia să-mi disimulez perfect lumea mea paralelă. Când venea momentul să mă prezint, lăsam deoparte particulele *von und zu* care fac parte în general din numele de familie al aristocratului, iar când așteptam vizita vreunei prietene, ascundeam, pe cât posibil, toate indiciile originii mele bizare.

Îmi admiram sora pentru cutezanță, întotdeauna a fost mai curajoasă decât mine. A știut înaintea mea să meargă pe roțile, cu bicicleta, până și stilul de a trăi liber l-a deprins cu puțin înaintea mea. Nici studiul grădinăritului nu este o ocupație tocmai obișnuită în cercurile aristocrate. În schimb, nu mi-aș fi imaginat vreodată că își va impune punctul de vedere în privința logodnei și a căsătoriei. În definitiv, și ea era aristocrată și trebuia să se mărite potrivit rangului, la fel ca mine.

În rândul nobililor se spune că o căsnicie încheiată cu un burghez este iremediabil sortită eșecului. Un soț de rând nu

te poate face fericită pe termen lung. O asemenea legătură este lipsită de fundament, iar un mariaj fără fundament nu are șanse să dureze. O asemenea legătură se încheie, eventual, doar din iubire, și nu există nimic mai periculos decât iubirea, cu romantismul ei lipsit de realism.

Dar surorii mele îi păsa prea puțin. S-a îndrăgostit fără prea multă discuție de un burghez, susținând sus și tare că era dovada hotărâtoare: nu avea să-și unească niciodată destinul cu un aristocrat. Nu că ar fi fost dispusă să se mărite imediat cu cel dintâi burghez, dar pretindea că nici nu ar putea să se îndrăgostească de un bărbat cu titlu nobiliar. Acuzând că sunt neinteresanți și plicticoși. Nu am contrazis-o – ce valoare mai au argumentele în fața unei proaspăt îndrăgostite, iar unii aristocrați sunt cu adevărat cât se poate de plicticoși, încă de tineri. Dar, în sinea mea, socoteam că nu avea cum să ajungă la liman. Nobilii consideră că iubirea și căsnicia nu au nicio legătură, prin urmare sentimentele nu au cum servi drept argument.

După părerea aristocrației, căsătoriile „aranjate”, așa cum le numea bunica, sunt cele mai bune: unirea a doi oameni între care se petrece o apropiere conștientă și intenționată, o căsnicie practic plănuită, negociată, decisă din afară și, pentru a folosi terminologia specifică, scoasă din *Gotha*. *Almanahul Gotha*, ghidul genealogic al nobilimii, este adevărata Biblie a acestei clase. În esență, el rămâne cartea de căpătâi, fiind o listă a tuturor familiilor nobiliare cu originile și ramificațiile lor. Per total, nu există prea mulți nobili sau în niciun caz prea mulți nobili care să nu fi călcat niciodată pe alături, prin urmare pare normal să-și fi dat cineva silința să-i adune pe toți într-o listă. Abia atunci s-a putut afirma cu tărie cine se cuvine și, mai ales,

cine nu se cuvine să fie acceptat, chiar dacă își revendică statutul nobiliar cu toată tăria.

În afara lecturii conștiincioase a *Almanahului Gotha*, nobilul mai recurge, potrivit tradiției, și la alte mijloace pentru ca vlăstarele de sânge să se cunoască între ele și să nu intre în contact numai cu oamenii de rând. Lansează invitații la carnavaluri și apoi mărșăluiesc prin toată casa, în ritm de poloneză, fac excursii pe bicicletă, organizează baluri și partide de vânătoare. Permisul de vânătoare este un act de la sine înțeles, în special pentru bărbații de extracție nobilă, iar refuzarea sa reprezintă un fel de declarație politică, aproape ca refuzarea serviciului militar. Iar ca să fii pregătit pentru cele mai pretențioase petreceri, trebuie să iei lecții de dans: vals, foxtrot, rock-and-roll, dinspre partea mea și tango – toate trebuie să pătrundă în sângele albastru al fiecărui nobil, mai devreme sau mai târziu. Nobilul incapabil să danseze are o mare problemă.

Și noi, sora mea și cu mine, eram invitate la asemenea excursii pe bicicletă, cursuri de dans și serbări de mai mică sau mai mare amploare. Singura problemă o constituie invitațiile, deoarece aristocrații le fac întotdeauna în scris și le trimit prin poștă și în cea mai oficială formă, pretențios tipărite. (Există, de fapt, un anume font folosit de toți aristocrații în anunțurile și invitațiile lor, pe care le poți recunoaște de la distanță.) Sunt indicate prilejul, numele amfitrionului cu toate particulele nobiliare posibile și, mai întâi de toate, numele invitatului, fără nicio omisiune.

Și tocmai asta complică lucrurile. Cine urmează cursurile unui gimnaziu obișnuit, de la țară sau de la oraș, este binecunoscut de colegii săi după prenume și, de cele mai multe ori, după numele de familie. Dar oricare nobil

adolescent va face tot ce-i stă în putință ca să evite adăugarea particulei *von*, a titlului de baron sau chiar de contesă, așa cum apar în cartea sa de identitate, sperând că majoritatea colegilor nu vor afla cum îl cheamă cu adevărat, că un prenume cât se poate de obișnuit – Christine, Friedrich ori Maximilian – ascunde în realitate un autentic conte sau contesă. Și ce poți să mai faci când un coleg te vizitează, eventual neanunțat, și pe tabla de plută stă prinsă într-un bold invitația la următorul bal estival organizat de unchiul și mătușa ta, prințul și prințesa nu-știu-cum, cu prilejul zilei de naștere a fiicei lor?

Nu cred să existe vreun adolescent de sânge albastru care să nu tremure până în măduva oaselor într-o asemenea situație, care să nu smulgă rapid de pe tabla de plută invitația aflată lângă orar, lângă lista de telefoane importante și planul următoarelor ședințe de antrenament la tenis sau călărie ori cine mai știe ce ilustrate din vacanță. Căci nimeni nu-și poate imagina hohotele de râs batjocoritor stârnite într-un gimnaziu dacă s-ar afla, a doua zi, că unul din colegii lor este invitatul unor prinți la un bal estival.

Nu numai elevii, ci și mulți profesori fac tot soiul de aluzii la adresa aristocraților, apoi colegii de sport nu se împacă nici ei cu ideea, mai târziu nici studenții și, în cele din urmă, întreaga lume manifestă în derâdere un soi de dispreț, sau o atitudine distantă, în cel mai bun caz. Ori cel puțin așa ți se pare, cât ești tânăr.

Prin urmare, e preferabil să nu povestești nimic din toate astea la școală, să păstrezi tăcerea și taina cât poți tu mai bine. În fine, petrecerile la care suntem invitați solicită eforturi pe care un om de rând nu ar fi dispus să le facă

niciodată. Cum să poți explica una ca asta? Chiar și distanța parcursă la sfârșit de săptămână de un tânăr aristocrat pentru a ajunge la o asemenea festivitate pare să nu aibă nicio legătură nici cu evenimentul în sine, nici cu rezultatele obținute. Pe urmă alegerea garderobei potrivite, a frizurii perfecte, organizarea călătoriei și a locului de înnoptat – toate par să nu se mai termine. Călătoria e lungă la dus, și mai neplăcută la întors, obosit și fără chef să revii la viața normală. În cazurile extreme, apari luni dimineată de la un bal de lorzi și, foarte amuzant, te reintegrezi într-o banală zi de școală. Frântă de oboseală și fără nicio speranță să poți povesti cuiva ce ai făcut în weekend. În schimb, poți moțâi la ore, poți visa la ultimul vals, la vecinul de masă, la cel cu care ai dansat chiar de două ori și, ținând seama de plictisul nesfârșit al orei de fizică, de chimie sau informatică, ai fi perfect dispusă ca mai târziu, poate peste o sută de ani, să te căsătorești cu unul dintre acei domni politicoși, curtenitori și prietenoși, pe care i-ai întâlnit la sfârșitul săptămânii.

Atât de repede se petrec toate, atât de iute te molipsești, atât de abil pânzele fine, țesute cu hărnicie de părinți, bunici și de nenumăratele rude, se transformă în corset de fier, spre mulțumirea, asentimentul și deliciul tuturor. Nu este ușor să li te împotrivești.

Sora mea și cu mine am luat parte la acest joc cu toată râvna, pentru început. Răspundeam la toate invitațiile, de la sfârșit de săptămână și din vacanțe, participam la serbări, sejururi și cursuri de dans, în timpul săptămânii mergeam, cuminti, la școală, printre burghezii de rând. Nici în vis nu am fi comentat ceva, nici în vis nu am fi confundat cele două lumi în care trăiam. Nici nu ne-ar fi trecut prin

cap. Cum spuneam, nobililor nu le e greu să păstreze secretul vieții lor paralele. Pentru că, pur și simplu, nu are nimic în comun cu viața normală, de zi cu zi.

Se întâmpla totuși, când și când, ca dascălii să ne pună întrebări. Unul dintre profesorii mei de istorie, în special, s-a arătat foarte atras de familia noastră. Ținea cu tot dinadinsul să afle dacă facem parte din marea nobilime. Habar n-aveam la ce se referea. Aristocrații sunt crescuți în spiritul modestiei și al discreției. Astfel, majoritatea, în special dacă se întâmplă să se nască după moartea propriului tată, nu află prea multe despre familie și filiația ei. Profesoara mea de limba franceză a dorit să știe cum se pronunță corect numele mamei mele. Dar a trebuit să întreb acasă, ca să-i pot răspunde.

O diferență se simte, însă nu stai să discuți despre ea, cu atât mai puțin cu prietenii de școală, burghezi de origine, și uneori suferi în tăcere. Le invidiam profund pe prietenele mele care se întorceau bronzate din vacanță și povesteau despre soare, mare și plaje fără sfârșit. Părinții lor aveau rulote, adevărate locuințe pe roți, cu care își duceau copiii în vacanță, pe rând, în Franța, Italia sau Spania. În fiecare an într-altă parte. „Tu ai fost iarăși la bunica ta, nu?“, eram obligată să aud după fiecare vacanță de vară, în vreme ce ele își lipeau brațele ca să-și compare bronzul. Ar fi trebuit să stau o veșnicie pe malul lacului mlăștinos, care împodobește parcul bunicilor mei, cu nuferii și trestiile sale, ca să mă aleg cu puțină culoare, și să nu mai vorbim că între nobili nici nu se obișnuiește să stai la soare, sumar îmbrăcat.

Nu aș fi îndrăznit niciodată să adaug, în chip de scuză, că bunicii mei locuiesc într-un castel măreț, din secolele

XVII–XVIII. Mai bine mi-aș fi tăiat limba. Nu aș fi povestit niciodată că acolo există atâtea încăperi, tablouri, tapiserii și argintărie cât cei mai mulți dintre ei nu au văzut decât la muzeu sau la hotel. Pur și simplu nu se potrivea. Lucrurile s-ar fi complicat mult mai tare. Ar fi devenit deodată atenți, m-ar fi măsurat și nu ar mai fi încetat cu întrebările: Cum? Mama ta a crescut la castel? Cum adică? La bunica ta prânzul este servit de un majordom cu mănuși albe? Cum îl mai cheamă pe bunicul tău, după numele de familie? Prinț?

Nu, asta nu avea nimeni voie să afle. Aș fi fost teribil de stânjenită. Nu era treaba lor. Apoi, nici nu m-ar fi ajutat să mă bronzes mai intens pe brațe.

FII MANIERATI

Majoritatea îi consideră pe aristocrați adevărate manuale de bune maniere. Dacă oricum nu se mai știe prea bine ce rol să le fie atribuit reprezentanților fostelor familii conducătoare, e de presupus că măcar respectă eticheta. Toți nobilii știu cum să se poarte, toți nobilii știu să se îmbrace corect, toți nobilii știu pe de rost toate regulile.

Dar bineînțeles că lucrurile nu stau deloc așa. Există mulți aristocrați care nu au habar de etichetă, iar nesiguranța legată de toate regulile și eventualitatea încălcării lor sunt mari, mai ales în rândul celor tineri. Pe cine saluți, cum te prezinți? Cum te îmbraci pentru o anumită ocazie și la o anumită oră a zilei și care sunt formulele corecte de adresare pentru prinți, conți ereditari sau fie și numai profesori ori preoți locali?

De unde să ai habar care este ordinea cuvenită în alaiul format la ieșirea din biserică, după celebrarea unei cununii, în spatele miresei și al mirelui, care anume tacâmuri să le

folosești pentru un fel sau altul de mâncare? (Atenție! Întotdeauna în ordinea de la exterior spre interior, niciodată să nu utilizezi lingurița de desert la supă, niciodată cuțitul de pește la dulciuri!) Cum pui masa corect? (Aveți grijă! Sticlele stau întotdeauna sub sau lângă masă, iar șervetele nu au ce căuta în pahar!) Se așteaptă din partea unei tinere fete ori femei să sărute mâna tuturor doamnelor în vârstă? Și, în fine, între aristocrați se întâmplă adesea să fii obligat să saluți, cu o mină cât se poate de prietenoasă, oameni cu totul necunoscuți, pentru simplul motiv că, din întâmplare, sunt rudele tale. Manierele au fost dintotdeauna un subiect important în casele nobiliare. Descendenții unei familii străvechi se va strădui, nu în ultimul rând, să fie decent și să aibă un bun comportament, iar părinții de extracție nobilă vor face eforturi mai ales în procesul de educație, pentru formarea unor deprinderi corecte.

Prea puțini sunt conștienți că procesul de educație se confundă cel mai adesea cu o lungă cale a patimilor, că manierele, știința comportamentului și a decenței pot fi deprinse uneori prin drastice metode de educație. Severitate de fier, pedepse draconice, predici nesfârșite. Cu nelipsita interdicție de a ieși din casă sau din cameră – de cele mai multe ori, bineînțeles, doar din cameră... ce ar mai însemna „arestul” într-un castel în care numai podul depășește dimensiunile unei case obișnuite, pentru o familie? În niciun caz o pedeapsă, ci mai degrabă o „pauză de ploaie”, adică acea indicație la școală, să rămânem în clasă, să nu ne năpustim în curte, printre băltoace. Adică, aproape o favoare.

Și sunt atâtea de învățat! Există nenumărate modalități de a primi o pedeapsă, nenumărate motive să te temi că iar

ai greșit. De la sine înțeles, nu în toate casele domnește severitatea absolută. Au existat și există case nobiliare unde nu se practică doar disciplina glacială, unde, din când în când, mai apar și dulciuri, nu numai de Crăciun și de Paști, unde copiii sunt priviți cu indulgență. Există și mătuși blânde și unchi înțelegători, care iartă imediat orice și nici nu bagă prea tare de seamă un comportament nu întotdeauna corect, sau chiar îl ignoră. Dar copiii se tem și de ei, pentru că oamenii mari știu cu toții regulile și preceptele, știu ce se cuvine și ce nu și, oricât de amuzanți ar fi, se pot transforma pe loc în judecători nemiloși, luând cu ușurință hotărârea să schimbe foaia, cu asprime.

Iar noi ne temeam de toți oamenii mari, și mai cu seamă în casa mătușii mele. Ea era cea mai aspră dintre toți, acolo nu râdeam niciodată și nimic nu ne speria mai mult decât o ședere mai lungă în casa aceea, altfel splendidă. Bietul meu văr a trebuit să rămână în picioare un prânz întreg din cauză că, încercând să dea mai departe castronul cu supă, a răsturnat paharul de apă. Castronul era din porțelan greu, umplut până la refuz, iar băiatul avea brațele scurte, așa cum sunt brațele oricărui copil. Conform uzanței, a primit castronul, l-a așezat lângă el, și-a umplut farfuria și l-a ridicat iarăși, ca să-l dea vecinului, peste marea de farfurii, pahare, solnițe și pipernițe de argint și tacâmuri de toate categoriile. Iar la asemenea mese vecinul se află la o distanță apreciabilă, greu de acoperit de brațul unui copil. Apoi, domnul respectiv discuta aprins, acordând prea puțină atenție castronului care își croia drum spre el și faptului că îi era oferit de un copil.

Un singur centimetru i-a lipsit băiatului, poate și mai puțin, suficient ca vasul cel greu să atingă ușor buza

paharului de dedesubt. Paharul s-a răsturnat și întregul conținut s-a vărsat peste fața de masă. Conținea apă, deoarece copiilor li se dă de băut doar apă, desigur. Cei mari primesc orice își doresc, vin roșu, vin alb, suc de mere, limonadă – copiii, doar apă.

Paharul a căzut, conversația jur-împrejurul mesei s-a stins, toți îl măsurau pe copil, toți îl priveau pe micuț fără să scoată un cuvânt, iar el rămăsese pierdut la capătul mesei, pe taburetul său, încremenit de spaimă, incapabil să scoată vreun sunet. Toți oaspeții, și nu puțini la număr, conversaseră animat și încăperea fusese până în acea clipă dominată de replicile și de hohotele lor de râs, în clinche-tul veselei. Iar acum domnea o liniște de gheață. Atâta liniște, încât se puteau auzi picăturile scurgându-se încet pe podea. Cea mai mare parte a apei fusese oprită de fața de masă din pânză groasă de damasc și de șanțul de dede-subt. Eu stăteam la celălalt capăt al mesei, la mare distanță de vărul meu. Atunci, mătușa a privit spre dreapta, a constat ce se petrecuse și nu a zis nimic.

Nu-i vedeam fața, dar trebuie să fi fost înfricoșătoare, judecând după expresia de pe chipul vărului meu, care înlemnise, cu obraji în flăcări. Apoi încet, extrem de încet, s-a ridicat de pe taburet, cu spatele drept ca lumânarea și a rămas alături, într-o atitudine precaută. Fără să-și ia ochii nicio secundă de la mama sa. De-a dreptul paralizat de privirea ei, și-a dus încă și mai încet brațele la spate și și-a împreunat mâinile. Mătușa mea a dat mut din cap, parcă în semn de încuviințare, după care s-a întors către vecinul ei și a făcut o remarcă spirituală; curând, în jurul mesei domnea iarăși atmosfera veselă și destinsă de mai devreme. Nimeni nu i-a dat atenție copilului, rămas în

picioare, mut și neclintit, nimeni nu ar fi îndrăznit să se amestece în felul în care era educat. Toată lumea se purta ca și cum nu se întâmplase nimic.

Doar noi, copiii, am fost vizibil abătuți. Cu capul plecat, ne-am golit în grabă farfuriile, la masă oricum nu aveam voie să vorbim. O singură dată am îndrăznit să-i arunc o privire vărului meu. Rămăsese drept ca o lumânare; cuțitul și furculița se sprijineau pe marginea farfuriiei, în timp ce mâncarea se sleia ușor. Paharul i-l ridicase cineva, dar era tot gol. Vărul meu a stat în picioare până după primul fel principal, până după al doilea, până după desert. Și nu a mai primit nimic de mâncare.

Bunele maniere la masă constituie tocmai tema dezbătută la nesfârșit de nobili, care fac din respectarea lor o chestiune de onoare. Coatele jos de pe masă, altfel riști să fii corectat fără milă, spatele drept, de parcă ai înghițit un baston, n-ai voie să sorbi, nici să împrști, nici să lași ceva în farfurie.

Dar educația severă înseamnă cu mult mai mult de atât. Vara, spre exemplu, verișoara mea și cu mine trebuia să facem aranjamente florale, care continuă să joace un rol de seamă în universul nobililor. De la sine înțeles, este o activitate de care se ocupă exclusiv femeile și fetele. Luam foarfeca din magazie, șorțurile verzi și coșurile cele mai mari, ieșeam în grădină și tăiam flori de cele mai diverse forme și culori. Apoi ne întorceam cu ele în magazie, căutam vasele potrivite și concepeam buchete fastuoase, pe care le răspândeam pe comodele, mesele și etajerele din toată casa.

În sine, aranjamentul floral este o îndatorire plăcută. Alegerea vazelor, a culorilor și a speciilor de flori din care ia naștere ansamblul presupune existența și educarea

creativității. Fiecare compoziție cere timp de elaborare, iar rezultatul este demn de admirație. Și creatoarea devine martoră a propriului său succes. Între muncă și produsul finit nu există urmă de înstrăinare ori despărțire. Câți pot afirma asta despre ceea ce fac? Aveam și timp suficient, nu ne grăbea nimeni. Apoi urmau laude generoase, exclamații entuziaste sau chiar aplauze spontane, doar aranjamentele florale bucură pe toată lumea, nimeni nu poate rămâne indiferent.

Dar noi două le uram. Aranjamentele florale însemnau pentru noi o zi ratată. Într-un castel sunt pur și simplu prea multe încăperi. La care se adaugă și culoarele nesfârșite și saloanele nesfârșite și bovindourile și sălile nesfârșite. Astfel aranjamentele florale se transformă rapid într-un supliciu. Când trebuie să umpli o vază sau două ești fericit, dar când trebuie să umpli douăzeci sau patruzeci cu sute de flori și ramuri de tot soiul, pentru încăperi neînchipuit de înalte... îți pieri tot cheful. Apoi, rezultatul acestei arte este efemer. Florile se ofilesc și trebuie mereu pregătite vase noi.

Și, ca un făcut, întotdeauna, pentru aranjamente florale, eram întrerupte din cele mai plăcute îndeletniciri. Chiar și în vacanță eram poftite, cu toată asprimea, să ne îndeplinim îndatoririle, de la sine înțeles! Iar să consideri aranjatul florilor o îndatorire se dovedea, de la bun început, o greșală esențială. Deprimată, fără niciun chef, apoi pline de mânie, ne-am promis că tot ne vom răzbuna cumplit, odată și odată.

Exista cineva din casă care întotdeauna se bucura nemăsurat de aranjamentele noastre florale. Bunica verișoarei mele locuia la etajul castelului, dispunea de

propriile ei saloane, de dormitor cu baie și de toate celelalte răsfățuri ale unei vieți princiare. Ea aducea cele mai înalte laude combinațiilor noastre coloristice, descoperea în orice compoziție, fie ea cât de neajutorată, frumusețe și eleganță, admira până și accesoriile adăugate neglijent și elogia opera noastră dincolo de orice măsură. Nu e de mirare că îi rezervam florile cele mai frumoase și mai proaspete. Nu e de mirare că, pentru buchetele ei, foloseam florile tăiate chiar în dimineața respectivă, care de multe ori înfloreau cu totul abia după ce ajungeau în vază.

Cât despre celelalte, nu ne dădeam prea multă osteneală. Și tocmai pentru sufragerie – centrul atenției zi de zi și singurul loc în care podoabele florale sar în ochi – concepeam buchete imposibile. Alegeam trandafiri, altfel splendizi, care se asortau bine între ei, ca formă și culoare, dar se aflau în pragul ofilirii. Se păstrau impecabil, până la prânz, dar încă de când începeam să ne așezăm și cineva se lovea de masă, din nebagare de seamă, prima petală se desprindea alene, urmată de altele și altele. Ni se părea nemaipomenit. Loveam discret masa și ne bucuram în secret pentru fiecare floare scuturată. Până la desert, în vase nu mai rămâneau decât cozile goale.

Dar cât de palide rămâneau toate aceste biete acte de răzbunare în fața intransigentului regim. Mi-aduc aminte, odată stăteam la soare jos, în grădină, la piscină, iar un văr de-al meu, îmbrăcat în miez de vară cu pantaloni de catifea reiată, cămașă cu mânecă lungă și pulover de lână, a coborât de la el din cameră și i-a întins mamei sale un caiet în care erau rânduri scrise strâns, probabil vreo temă pentru vacanță, iar ea nu și-a aruncat decât o privire și a descoperit rapid trei greșeli. Și imediat l-a expediat cu

asprime înapoi la masa de lucru, să facă bine și să scrie totul de la capăt. Sau, altă dată, una dintre mătușile mele le-a dat infernala temă copiilor săi, în vacanța de vară, să învețe pe dinafară, unul după celălalt, toate capitolele ghidului de călătorii al regiunii în care trăiau, pentru ca, mai târziu, să fie în stare să funcționeze desăvârșit ca însoțitori pe lângă oaspeții casei. Și i-a ascultat apoi, plină de intransigență, până în cele mai mici amănunte.

Ghidul era tipărit alb-negru, inclusiv imaginile, și paginile erau pline de text, cu rânduri strânse. Nenumărate fraze lungi și plicticoase, nenumărate cuvinte și concepte dificile. Mi se părea de neînțeles cum se putea învăța o carte întreagă în puținele săptămâni ce ar fi putut fi petrecute împreună. Vacanțele nu erau suficient de lungi pentru așa ceva. Și, oricum, până la vara următoare totul putea fi dat uitării.

Dar demersul nu era cu totul absurd. Cunoscând regiunea și istoria ei, aflai multe și despre propria ta familie, a cărei poveste se împletea de obicei cu istoria locului. Iar dacă erai în stare să relatezi oaspeților despre ținutul pe care îl vizitau, învățai să te adresezi liber în fața publicului. Dar de ce trebuie să-ți însușești asemenea deprinderi într-un mod atât de plicticos? Și de ce prin cea mai stupidă toceală? Însă tot nu s-a dovedit suficient: verișoara mea a fost pusă și să mai traducă ghidul în franceză, tot cărțoiul acela searbăd, cu frazele lui lungi și cuvintele de neînțeles. Chiar dacă ea urma cursurile la un internat din Elveția și stăpânea perfect limba franceză, fiindu-i la îndemână să traducă, pe mine tot m-a șocat povestea. La ce bun? Cum să se rățăcească un turist francez tocmai în acele locuri izolate, de unde se trăgeau ai mei?

Aristocrații acordă în continuare cea mai mare atenție însușirii bunelor maniere și comportamentului cuvenit rangului. Chiar dacă ramura mătușii mele era considerată și în vremea copilăriei noastre extrem de severă, astăzi nemai-apelând nimeni la metode de educație atât de drastice, bunele maniere și toate celelalte cunoștințe sunt deprinse în continuare în virtutea valorilor tradiționale și a adevărilor istorice, ceea ce presupune și severitate, într-o măsură mai mică sau mai mare. Iar nemulțumirile, dacă apar, sunt înlăturate nu rațional, ci prin disciplină cu drepturi depline, fără nicio cale de protest. Generația mea a crescut auzind mereu reguli și citate de genul: „tot ce se pune pe masă se mănâncă” sau „pe copii trebuie să-i vezi, nu să-i auzi” sau „bătaia e ruptă din rai”. Ceea ce influențează și maniera în care noi ne vom educa urmașii. Și așa va rămâne.

Iar cine nu cunoaște regulile din casă tot se întâlnește cu ele, de sărbători. Nici nu există o temă de discuție mai dragă decât despre pedepsele aplicate în scop educativ micuților aristocrați. Adesea sunt simple anecdote, povești auzite de la alții. Apoi, episoadele cele mai dramatice tind să rămână bine memorate, iar situațiile extreme, chiar dacă sunt cunoscute doar din relatări, se întipăresc cel mai adânc în memorie. Și trebuie să ținem seama că în toiul petrecerilor din societate oricine dorește să se facă remarcat e dispus să se îndepărteze de la adevărul strict. Cine mai știe cât credit să acorde pedepselor dure și metodelor rigide de educație vehiculate cu atâta ușurință? Important rămâne că există nenumărate povești cu o influență hotărâtoare asupra atmosferei în care evoluează nobilul.

Spre exemplu, o verișoară de-a mea nu suferea coaja glasată de portocală și de lămâie și, prin urmare, le alegea

atent din cozonacul de Crăciun și le înșira pe marginea farfuriei. Surprinsă asupra faptului, bineînțeles, i s-a poruncit să rămână cu farfuria în față, până după-amiaza târziu, și să înghită, înecându-se tot timpul, una câte una, toate bucățelele pe care le ura atât de tare. Din fericire, i s-a permis să bea apă.

În schimb teama stârmită de asemenea povești este nefastă și, mai presus de orice, foarte reală, indiferent dacă s-au petrecut sau nu cu adevărat. O asemenea spaimă teribilă l-a bântuit pe unul din verii mei, care nu putea suferi defel tocmai stafidele și, în altă ordine de idei, ceapa. Nu a ajuns niciodată în postura să fie silit să le înghită una câte una, din cauză că le-ar fi ales din mâncare, dar are des coșmaruri și îmi povestește despre atacurile de panică avute și în ziua de azi când se apropie de bufet, la cine știe ce dineu select, înspăimântat că va găsi doar preparate cu stafide sau ceapă.

Multe precepte conduc la rezultate diametral opuse celor urmărite de adulți. Regula „tot ce se pune pe masă se mănâncă” naște o alianță profundă între copiii și câinii prezenți într-o casă nobiliară. Practic nu există nobil care să nu fi crescut alături de un câine, de obicei fiind vorba de mai mulți. Poate pentru că sunt case atât de mari, încât ți-ar fi teamă să stai în ele fără câini, sau pentru că există așa de mult spațiu, încât nu se pot invoca motive convingătoare împotriva adoptării unui patru-ped. Pur și simplu câinii fac parte din peisaj. Măcar un câine bătrân de vânătoare. Și animalele au, desigur, parte de același tratament sever ca micuții aristocrați. Uneori nici nu poți să faci o diferență clară între module de educație aplicate.

Câinii sunt întâlniți peste tot, inclusiv în timpul mesei. Copiii cărora nu le place carnea o pot arunca scurt, sub masă. Câinii au grijă să dispară fără să bage nimeni de seamă și lucrurile pot funcționa perfect ani și ani. Copiilor li se pune un munte de carne în farfurie, carnea face bine la creștere, copiii se îndoapă cuminți cu cartofi și sos, mestecă desigur cu gura plină, iar carnea i-o pasează câinelui. După masă, farfuria e goală și părinții, mulțumiți. Important este ca animalul să priceapă repede că e vital să mestece fără zgomot și să nu ceară supliment, pentru nimic în lume. Iar dacă se întâmplă totuși să fie surprinsă colaborarea lor secretă, copiii mai au o șansă, mai pot susține că bucățile de carne le-au căzut din neatenție.

În unele case era interzisă prezența câinilor la masă. Fatal! Din fericire, în toate castelele și palatele există piese de mobilier altfel inutile, risipite prin colțuri – sofale luxoase și jilțuri comode – cu scop exclusiv ornamental. Copiii nobili sunt capabili să-și dezvolte abilitatea de a păstra carnea ascunsă în gură până la sfârșitul mesei, înghițind cu grijă tot ceea ce le place, inclusiv desertul, fără să deranjeze depozitul lor secret. Apoi se strecoară discret spre sofaua ornamentală, se apleacă la fel de discret peste spătar și eliberează repede totul în spate, pe podea.

Câinii știu despre ce este vorba – o formă de alianță extinsă, dar altfel la fel de intensă, la care sunt dispuși să ia parte. După masă, ușile sufrageriei se deschid larg și, în vreme ce societatea se îndreaptă discutând aprins spre salonul cel mare, unde se servește cafeaua neagră, câinii se năpustesc, dând din coadă și, înainte de orice, fac ordine în cotloanele din spatele canapelelor. Uimitor cât de multă carne poate să încapă în fălcile unui copil. Și uimitor cât de

multă carne poate înghiți un câine într-o singură zi, fără să se îngrașe vizibil.

Mătușile noastre celibatare, când mergeau în vizită, își lăsau de obicei câinele lor drag în mașină, conștiente de primejdia de a fi îndopat în casă. Ceea ce nu reprezenta cine știe ce pierdere pentru noi, copiii, deoarece, în general, câinii lor nu erau bine-crescuți. Scânceau și cerșeau pe sub masă sau în fața ușii, bucurându-se în avans de bucățile de carne ce aveau să vină, și apoi le înșfăcau atât de zgomotos de pe podea, încât toată lumea își dădea seama ce se petrece. Majoritatea câinilor noștri, în schimb, se comportau fantastic. Așteptau sub masă, răbdători, se ridicau pe tăcute îndată ce le pica o bucată și o înghițeau la fel de tăcut. Și, de cele mai multe ori, chiar se culcau la picioarele celui de la care sperau că vor primi prada cea mai bogată de resturi.

ÎMBRACĂ-TE GROS!

Dacă vrei să vizitezi o familie de nobili, trebuie să bați cale lungă. Ei sălășluiesc acolo unde nimeni nu călătorește vreodată și de unde numai rareori răzbate cineva. Adică, mai exact, locuiesc la dracu-n praznic, acolo unde-și zic „noapte bună” vulpea și iepurele. Străbați ore întregi drumuri întortocheate, când la deal, când la vale, traversând lunci largi și codri fără sfârșit. Dar, odată ajuns la palat – sau la castel – descoperi o minunată priveliște. De regulă te afli undeva, la înălțime, iar la picioare ți se aștern toate văile și pădurile prin care ai trecut ore în șir.

Însă tocmai ultima etapă a călătoriei, aleea dinaintea țintei finale, se constituie într-un obstacol special. Se poate întâmpla să te poarte abrupt, prin pădure, să fie numai gropi pline cu apă, adevărate lacuri aparent de netraversat, sau poate fi elegant asfaltată, sau presărată cu pietriș, străjuită de peluze proaspăt tunse și straturi de flori fără urmă de buruiană. Dar indiferent de situație, în calitate de

oaspete trebuie, bineînțeles, să reduci viteza și să te apropii calm de domeniu. Graba este semnul vulgarității, iar nerăbdarea trădează modernitatea nesănătoasă. Aici, nimeni nu le privește cu ochi buni. Asemenea case se laudă cu o existență de sute și sute de ani, uneori poate peste o mie, iar proprietarii nu au venit de ieri, de azi. Și nu au nicio intenție să se mute prea curând.

De îndată ce ai pășit într-un castel, te trezești într-o altă lume. Și totul se întâmplă firesc, fără niciun efort din partea gazdelor. Proprietarul unui palat se mișcă altfel decât chiriașul unui mic apartament din oraș. La poalele domeniului pot exista localități cu străzi luminate de felinare și clădiri cochete cu terase pline de flori, deosebit de apreciate pentru farmecul lor, dar asta nu are nicio importanță. Competiția „satul nostru este cel mai frumos” nu intră în vederile nobililor. Când ne vizităm rudele, înseamnă că vizităm castelul, nu și împrejurimile. Ceea ce reflectă și un mod de gândire: castelul înseamnă pentru noi localitatea și localitatea înseamnă castelul. Altceva nici nu există acolo, din punctul nostru de vedere.

Niciodată nu ne-a trecut prin minte să părăsim castelul și s-o pornim pe străzi sau să intrăm vreodată într-un local. Nici să mergem până la celălalt capăt al satului, în care, pe o înălțime, există o capelă pitorească în calea pelerinilor. Și nu părăsim domeniul nici când mergem la splendida biserică în stil baroc, din imediata apropiere a castelului, de care de altfel este legată de un lung pasaj acoperit. La capătul său se află o ușă, prin care se intră direct în biserică și în galerie, apoi în strana rezervată celor din castel, de cealaltă parte a altarului. Întotdeauna în biserică este foarte frig, mai ales iarna, dar duminica,

atunci când mergem la liturghie, avem nevoie de palton doar în timpul sfintei împărtășanii, deoarece numai atunci părăsim strana cu scaune îmbrăcate în catifea și străbatem galeria, alături de întreaga societate, și coborâm până în altar pe scărița special construită, ca să fim împărtășiți. Imediat după aceea ne întoarcem pe același drum, în zgomotul făcut de încălțările solide, bătute în ținte. De când eram copil, pentru mine scara aceea a fost sursa unei nesfârșite neliniști, temându-mă să nu mă fac de râs alunecând cumva pe treptele de piatră lustruite de vreme. Aș fi putut oricând să mă împiedic și să cad, tocmai eu, care locuiam la castel, sub privirile întregului sat adunat acolo, chiar în fața altarului.

La castel, nimeni nu e obligat să calce pe pământ bătătorit sau pe asfalt, să stea sub soare fierbinte, în ploaie sau în vânt. Dacă vrei să știi cum e vremea, e suficient să deschizi fereastra sau să ieși pe balcon. Dar la castel nu prea sunt balcoane. Iar dacă ieși, te plimbi doar pe domeniul privat, unde desigur există grădini îngrijite, terenuri de tenis, piscine și, numai când te hotărăști să călătorești, poți ieși în pădure sau pe pajiștile învecinate.

Când vrei cu adevărat să pleci undeva, atunci te așteaptă mașina elegantă, în curtea presărată cu pietriș, desigur cu șofer și ușa din spate deschisă, doar niciodată nu o să te așezi tu însuși la volan. Șoferul poartă livrea sau cel puțin o șapcă de serviciu și jachetă asortată. Dar șapca o ține pe cap numai atunci când le așteaptă pe domniile lor în picioare, lângă limuzină, îi ajută să urce sau să coboare și închide ușile. După ce toată lumea s-a așezat pe banchetele comode, din piele, șoferul se instalează la volan, pregătit pentru activitatea care îi ocupă

cea mai mare parte din vreme, își scoate șapca și o lasă pe scaunul de alături.

Apoi se deschid solemn porțile cele mari ale castelului, cobori pe elegantul drum de acces, ajungi în localitatea învecinată, în șosea și chiar în lumea largă. Când unchiul meu pleca într-o călătorie, indiferent dacă mătușa îl însoțea sau nu, șoferul obișnuia să demareze în trombă, răscolind pietrișul sub roți, înfundându-te cu totul în perne. Da, unchiului meu îi plăcea la nebunie viteza. Orice drum trebuia străbătut cu accelerația la podea, doborând record după record – lucru pe care îl comunica pătruns de mândrie. „De la Stuttgart la München, doar două ore.” „Până la Salzburg, la Festival? Nici măcar un ceas. Te rog. Patruzeci de minute, cel mult.” De parcă ar fi fost o rușine să pierzi vremea pe drum. Chiar și până la Köln sau la Hamburg, călătoria nu avea voie să depășească șase ori șapte ore. Dacă unchiul meu ar mai trăi, cu siguranță s-ar strădui în continuare să coboare și sub estimările orare ale sistemului de navigare.

Și așa străbați Germania vâjâind, cruciș și curmeziș. Dar și Austria, uneori și Elveția sau Franța. Mai departe, ar fi totuși preferabil avionul. Și atunci rămâne doar distanța până la aeroport. Care și ea trebuie străbătută cu maximă viteză. Altfel viața nu are niciun haz.

Și bunicului meu îi plăcea goana pe șosele. Chiar și la vârsta sa înaintată, stătea încordat pe scaunul din dreapta șoferului și se bucura de stilul de condus sportiv. Odată mergeam împreună la Bodensee, conduceam eu și am făcut greșeala de a întârzia o secundă în spatele unei mașini care ar mai fi putut să fie depășită înainte să apară din față un alt automobil. „Ai fi reușit, cu un strop de elan”, a răsunat vocea lui severă, de alături. Pentru a fi la

înălțimea stilului sportiv de condus al familiei, șoferul unchiului meu mergea la toaletă de o mie de ori înaintea oricărei călătorii mai lungi și evita să bea orice, ca să nu fie cumva silit să facă popasuri nedorite.

Dar să ne întoarcem în castel. Nobilul trăiește izolat și înconjurat de ziduri înalte, știe oricine, dar numai din afară poate părea o fericire. Din interior, multe din aspectele acestei forme de viață sunt un adevărat chin, deoarece pretind o adaptare necondiționată. Coridoarele sunt lungi, ușile grele, scările abrupte, camerele enorme și pereții atât de înalți, încât abia distingi tavanul. Locatarul unui castel trebuie să se descurce în mijlocul unor dimensiuni cu totul neobișnuite. Și ce rămâne de făcut cu atâta spațiu? După ce vărul meu, cel dintâi născut al casei, s-a căsătorit, soția sa a pus să se monteze în camera copiilor tavane false, de teamă ca urmașul ei să nu creadă că trăiește sub cerul liber. Vărul meu nu a avut nimic de obiectat, cu atât mai mult cu cât noi toți cunoșteam bine asemenea amenajări, de felul culiselor, din interiorul castelelor, a căror arhitectură nu o percepi neapărat, cât ești copil, în schimb te folosești de ea ca de cel mai natural lucru. Mai ales în ceea ce privește băile, closetele și chiar și bucătăriile, întâlnești în castele cele mai stranii soluții de arhitectură interioară. În majoritatea cazurilor aveam de-a face cu adăugiri târzii, cu scop exclusiv funcțional, în totală discordanță cu arhitectura inițială.

În castelul bunicilor mei, când aveai nevoie de toaletă, intrai, ca și cum ar fi fost cel mai normal lucru de pe lume, într-un dulap alb din mijlocul coridorului, unde găseai exact ceea ce căutai. Din fericire, pereții interiori ai dulapului erau tapetați cu fotografii de la nunțile celor din familie și

astfel timpul trecea în mod util, studiindu-le chipurile, cu firescul efect secundar că oricând puteai uita cât de subțiri erau pereții dulapului și cât de mare probabilitatea să treacă cineva pe coridor.

Ca o încununare, dulapul fusese plasat chiar în apropierea accesului în salon, prin urmare într-un loc intens frecventat. Dar nu avea nicio importanță, câtă vreme nimeni nu s-a plâns niciodată. Dimpotrivă, dacă avea cineva nevoie, se recomanda cu o bunăvoință vecină cu veselia un alt dulap, situat la doar câțiva metri dincolo de cel dințai, îngropat atât de bine în perete, încât nu se vedea deloc, unde se afla și o chiuvetă ca să te poți spăla pe mâini. Cele două dulapuri misterioase, cu destinație cât se poate de profană, purtau denumirea comună de closet pentru oaspeți – locuri care, altfel, s-ar bucura de toată strădania stăpânei casei de a le conferi o anume eleganță și solitudine.

Closetul din dulap demonstrează limpede cum au fost făcute, într-un absurd fireesc, cele mai diverse și ciudate intervenții arhitectonice. Plafoanele înalte și zidurile separate de spații vaste aparțin unor clădiri care, văzute din afară, au un aer distant și de nepătruns – dar în interior se simte efortul de acomodare cât mai naturală cu realitatea și disconfortul locului, pe care trebuie să ți le asumi și să te împaci cu ele. Oricum, nu tu ți le-ai ales. Un castel nu a fost aproape niciodată construit sau cumpărat de nobilul care locuiește în el, care l-a moștenit și trebuie, într-un fel sau altul, să se împace și să-și facă acolo un cuib al său. În această privință, se bucură de toate libertățile, dar simplu nu este deloc.

Castelul – locul în care este de la sine înțeles că de la pat până la ușă trebuie să faci zece pași, și nu doi. Trebuie să

străbați distanțe nesfârșite în căutarea băii sau a toaletei și culoare interminabile care despart dormitorul de salon. Și, tot de la sine înțeles că vei trece prin nenumărate ganguri, nenumărate uși, vei urca și vei coborî nenumărate scări și, în cele din urmă, va trebui să tragi cel puțin de o ușă deosebit de grea, ca să ieși în sfârșit afară, sub cerul liber. Dimensiuni cu care muritorul de rând nu se întâlnește decât cel mult într-o noapte petrecută la hotel. Tărâmul interior este imens, iar cel exterior, la imensă distanță.

Dar te obișnuiești cu toate. Noi, copiii, deși eram foarte deranjați, consideram că e normal să nu poți ajunge cu mâna până la clanța majorității ușilor. Și în multe încăperi nici nu puteam pătrunde, chiar și atunci când ajunsesem de vârstă școlară, fără ajutorul unui adult. Iar noaptea preferam să nu ieșim la toaletă, bineînțeles. Altfel ar fi trebuit să străbatem dus-întors un culoar rece cu tablourile lui supradimensionate, reprezentând scene de vânătoare cu dulăi cu bale la gură și sălbăticiuni hăituite. Preferam să așteptăm până la ziuă.

Persoanele care au crescut într-un castel au de obicei dificultăți de adaptare la condiții normale de locuit. Un văr îndepărtat mi-a povestit cum a primit odată permisiunea să își viziteze un coleg de școală, din sat. După ultima oră de curs, prin urmare, nu a mai urcat la castel pe aleea abruptă din pădure, drum care îi lua de obicei mai bine de o jumătate de oră, ci a fost suficient să străbată două străzi, până la o clădire obișnuită, cu apartamente închiriate. Prietenul său a sunat de la parter, li s-a deschis de sus, automat, și au urcat până la etajul al treilea. Au intrat pe ușa care îi aștepta dată de perete și vizitatorul a trebuit să-și scoată pantofii, la fel ca și colegul său de școală. Gest

cu totul străin pentru el, căci în castele este prea rece ca să poți sta în ciorapi sau în pantofi cu talpă subțire. În multe spații podelele sunt din piatră, și pe scări nu sunt covoare. Ar fi fost nevoie să schimbi mereu pantofii de stradă cu papucii, în funcție de locul în care te-ai afla, iar între timp să-i ții legați la gât sau în buzunar, ceea ce nu este la îndemâna nimănui. Într-un castel nu-ți schimbi încălțările decât dacă te-ai întors din pădure sau de la vânătoare cu cizmele pline de glod.

Adaptabil, așa ca oricare locuitor al unui castel, vărul meu și-a scos pantofii fără obiecții și l-a urmat pe prietenul său în bucătărie, unde s-au așezat amândoi la masa pregătită și au mâncat de prânz. Până aici, totul în regulă. După aceea, au vrut să se joace, prietenul său îi povestea mereu la școală despre colecția sa minunată de cutii de chibrituri, iar vărul meu s-a ridicat de pe scaun și a ieșit repede din bucătărie. În loc să nimerească în camera băiatului, a ajuns la ușa de intrare și s-a năpustit, așa cum era obișnuit de acasă, pe scări în jos și s-a trezit în fața unei uși fără clanță, cu o plăcuță pe care stătea scris un nume. Nu mai înțelegea nimic. De ce ușile de aici stăteau încuiate? Tocmai se pregătea să apese pe butonul soneriei, când prietenul său l-a oprit, fluierându-l agitat. „Ce, ai înnebunit? Acolo locuiește altcineva.” „Cine anume?” s-a interesat vărul meu, urcând rușinat treptele. „De ce locuiesc alți oameni la tine în casă?” A durat ceva vreme până a reușit să priceapă cum funcționează un bloc cu apartamente, în care locuiesc mai mulți chiriași.

Nobilii fac multă mișcare la ei în castel, parcurg zilnic zeci de metri doar ca să ajungă din dormitor în sufragerie, ori din sufragerie în salon. Urcă trepte, coboară trepte,

străbat culoare nesfârșite – și asta de câteva ori pe zi. Din cauza distanțelor, se naște tendința de a reduce numărul încăperilor vizitate într-o singură zi. Există nenumărate locuri din casă unde nobilul calcă doar o dată pe an și uneori doar o dată la câțiva ani. Iar unele nici măcar nu sunt mobilate.

Dar noi, copiii, eram foarte bucuroși. Când construiam jocurile cu trenulețe electrice sau înșiram toți soldățeii de plumb și-i puneam să mărșăluiească la bunica acasă, nu ni se dădea pe mână un ungher din salon, ci o cameră întreagă, sau chiar mai multe. Lăsați singuri și de capul nostru, ne jucam ore întregi, cu totul pierduți într-o lume de munți și văi, de șine și tuneluri și nici nu mai băgam de seamă trecerea timpului. Când se punea masa, nu era suficient să ne strige cineva, ca într-o casă normală. Un adult trebuia s-o pornească la drum și să ne aducă din aripa castelului în care ne aflam.

Așa se face că, în castel, ești într-o veșnică mișcare. Nici nu e de mirare că mulți nobili învață de mici să fluiere din degete. Și, de cele mai multe ori, nu de la grajduri, ci fură meșteșugul chiar de la mama lor.

Persoanelor în vârstă le vine greu să locuiască la castel, mai ales când mersul devine o problemă. Dar ele transformă nevoia într-o virtute. Când familia von Wietersheim și-a redobândit castelul din Polonia, după Schimbare, surorile au fost nevoite să hotărască împreună cine putea să locuiască acolo permanent. Atunci s-a oferit una din ele, care rămăsese văduvă, copiii erau mari – dar și ea împlinise de mult șaptezeci de ani. Reacția celorlalte a fost promptă: „Și cum crezi că ai să te descurci cu reumatismul tău, într-un castel vechi, fără ascensor?” Dar venerabila

doamnă nu s-a lăsat abătută de la hotărârea ei, s-a mutat în Polonia și de atunci i-a dispărut și boala. Urcând zilnic atâtea scări, încheieturile ei și-au dat drumul și doamna a scăpat de toate durerile. Acum se bucură că nu s-a răzgândit și trăiește sănătoasă și fericită în locul în care s-a născut.

În toate castelele domnește un frig pătrunzător, deoarece nimeni nu și-a permis vreodată să încălzească spații care nu sunt permanent utilizate, iar nobilii nici nu consideră că ar avea vreun rost. Ca în multe alte aspecte ale existenței, care lor le revin ca îndatoriri, prin naștere, ei transformă, fără să ezite, locuitul în spații glaciare într-un privilegiu. Susțin sus și tare că se călesc. Sau recurg la lână și blănuri. Cine vrea – cine trebuie, de fapt, căci așa au hotărât străbunii – să locuiască între ziduri străvechi e dator să se îmbrace cum se cuvine. Orice locuitor al unui castel care se respectă se echipează cu jachetă călduroasă, pulover de lână, indispensabili sau cel puțin ciorapi lungi, indiferent de anotimp. Nu te arăți în lume în cămășuță subțire sau cu picioarele goale. Iar cercurile nobiliare nu vor consimți niciodată, în ruptul capului, să adopte moda buricului dezgolit, ca să nu mai spunem și că o consideră (poate din același motiv) mic-burgheză.

Am prieteni, nobili de origine, care, oameni în toată firea, s-au hotărât brusc să locuiască la castel. În vreme ce stăpânul casei, tremurând, îmi prezenta, la prima mea vizită, noul său cămin, făcând aproape în fiecare încăpere câte o glumă despre frigul atotstăpânitor, soția sa comenta simplu: „Sunt temperaturile normale dintr-un castel. Trebuie să te îmbraci mai gros, scumpul meu.” Nu este nevoie să adaug, ea purta, în miez de vară, o jachetă tiroleză călduroasă peste o bluză în dungi.

Aşa se întâmplă cu toate vieţuitoarele capabile să se adapteze mediului natural. Şi astfel se dezvoltă o modă vestimentară proprie, de care nobilii care nu cresc la castel rămân străini, deoarece pur şi simplu este total inadecvată condiţiilor din apartamentele cu încălzire centrală, care funcţionează permanent în toate încăperile. Sau poate că temperaturile de la oraş sunt, pur şi simplu, mai ridicate. În orice caz, este cert că eu habar nu am ce să fac cu o grămadă de haine primite de la rudele mele. Nici locuinţa noastră citadină, în care trăiesc cu întreaga familie, şi nici sălile de clasă nu sunt atât de prost încălzite, încât să fie nevoie toată ziua de ciorapi groşi din lână sau pulovere shetland. Şi după-amiaza, în timpul călătoriei cu metroul, spre grădina zoologică sau (Doamne fereşte!) spre mall, în care ai vrea să probezi repede nişte pantofi, asemenea straie, altfel minunate şi de foarte bună calitate, rămân perfect inutile. Nici blănurile sau paltoanele din lână, primite moştenire, nu sunt cu mult mai folositoare. Nimeni nu mai călătoreşte în trăsură deschise, până în oraşul vecin, ca să-şi cumpere de la târg un manşon sau o căciulă de blană. Iar proprietarii magazinelor mai au şi ambiţia să încălzească în asemenea hal, încât angajaţii lor să poată sta în tricou şi iarna. Nici clienţii de origine burgheză nu se simt la largul lor în asemenea zăpuşeală.

ÎNVAȚĂ SĂ PIERZII

Cum nobilul își părăsește cu greu domeniile, ar trebui să pornim de la premisa că suferă de o anume lipsă de mișcare. Cine stă permanent pe acasă suferă în general de sedentarism. Dar nu și aristocrații. Am vorbit mai înainte de culoarele kilometrice și de scările înalte care trebuie parcurse dacă vrei să ajungi dintr-o aripă a castelului, în care se află camerele pentru copii, în cealaltă, unde se află salonul, doar ca să le spui părinților „noapte bună”. Însă nobilii se pricep bine să-și organizeze confortul într-o zonă a castelului, în care să aibă la dispoziție tot ceea ce le trebuie în viața de zi cu zi: dormitor, baie, garderobă și salon, unde își desfășoară intens activitatea, capabili să surpe și pereții. Din timp în timp, castelanii se trezesc cu fisuri în ziduri de la acoperiș până în temelii, adevărate dezastre, provocate, mai mult sau mai puțin, de modernizările făcute de-a lungul vremii. Sau cine știe?

De obicei și capela are locul ei bine stabilit, căci nobilii sunt profund credincioși, aproape fără excepție. Și cei mai mulți își țin tot acolo și dulapul cu arme. Ar fi exagerat să credem că nobilul doarme cu arma sub pat, așa ca elvețianul cel viteaz, oricând pregătit, dacă primește ordin de mobilizare, să pornească la luptă – dar nu în cămașă de noapte, vă rugăm! Oricum, când se pornește la vânătoare? În zori de zi și seara târziu. Și ce se întâmplă înainte, respectiv după? Se doarme. Prin urmare, e convenabil ca armele să se afle în apropierea dulapurilor cu haine, a patului și a băii.

Și sufrageria se află prin apropiere. Doar bucătăria e plasată la oarecare distanță, dacă nu cumva a fost amenajată târziu, în stilul modern al secolului XX. De cele mai multe ori se găsește într-o cu totul altă aripă sau, în orice caz, undeva la nivel inferior. În multe locuri mâncărurile aburinde trebuie purtate cale lungă, eventual și prin curtea castelului, dar totul e în regulă, sarcina căzând pe umerii personalului.

Dar ar fi superficial să considerăm că nobilul se mișcă doar în acest spațiu limitat. Nobilul este practicant al sportului, și nu în mică măsură. Propriul meu străbunic era un jucător de tenis atât de împătimit, încât, pentru lunile de iarnă, și-a transformat sala de călărie în teren de tenis acoperit. Privite cu atenție, se mai văd și astăzi liniile de tușă trasate pe scânduri. Trebuie adăugat că sala de călărie respectivă este un monument istoric fără egal. Măsoară cincizeci și doi de metri și se întinde într-o întreagă aripă a castelului, fiind un punct de atracție pentru toți istoricii și istoricii de artă specializați în baroc. Și nu este doar foarte mare, dar se află și la etajul al treilea, neavând niciun

perete interior. Totul este susținut de structura acoperișului, de camerele de dedesubt și de pereții lor, sarcina fiind preluată și de acoperiș și zidurile exterioare: astfel, întreaga clădire contribuie la sprijinirea greutății sale.

În plus, și podelele erau supuse unor presiuni peste cele normale, căci, după cum spune și numele, aici se adunau călăreții și, evident, și caii lor. Meșterii constructori prevăzuseră o scară cu trepte care să permită nu numai cavalerilor în acutramentul lor greu de sute de kilograme, ci și bidiviilor de luptă să urce la pas, respectiv la potcoavă, până la etajul al treilea. Marșul cavalerilor și zgomotul produs trebuie să fi constituit un spectacol rarism.

Dar ce destinație mai pot avea în ziua de azi asemenea spații? Cavalerii cu armură și coif nu-și mai desfășoară jocurile războinice, nimănui nu i-ar trece prin cap să-și mâne calul de rasă cale de trei etaje, până la ultimul nivel al unui castel. Vara se dau concerte, iar uneori sala de călărie servește serbărilor de familie, un gând care nu le-ar putea veni decât nobililor, deoarece doar familiile lor numără suficienți membri ca să umple asemenea spații vaste, dacă vrei să-i aduni pe toți. Ideea de a folosi între timp sala și ca teren de tenis nici nu pare cea mai absurdă, privită din acest unghi.

Fără îndoială, nobilul practică doar anumite sporturi. Nu s-ar dedica niciodată alergatului, să-i curgă sudoarea șiroaie și cu atât mai puțin i-ar spune jogging. Nu s-ar echipa niciodată într-un costum strâmt de gimnastică, să țopăie și să-și agite brațele în ritmul îndrăcit al muzicii, și nici nu ar practica gimnastică aerobică, jazz dance sau alte asemenea. Transpirația nu-i pentru el, e pentru alții. Nobilul evită transpirația. Ea este dovada lipsei de control,

a consumului exagerat de apă sau a hainelor prost alese. Iar cine transpiră nu trebuie să lase să se vadă asta. N-am să uit niciodată cum la recepția de după înmormântarea unei mătuși în vârstă – mulți dintre cei prezenți au apărut îmbrăcați după toate exigențele, în costum și vestă neagră – a ieșit deodată soarele, scăldând în căldură adunarea îndoliată. Un unchi de-al meu purta un costum de iarnă foarte călduros, dar părea să nu fie cu nimic afectat. Ținea un pahar de vin alb în mâna stângă și discuta însuflețit cu interlocutorul său. Dar dacă îți coborai privirea, vedeai cum pe dosul mâinii sale drepte apăruse un fir care se transforma în picături ce cădeau pe podea. Unchiul meu transpira din greu.

Sporturile preferate ale nobililor sunt tenisul, călăria, golful sau, desigur, vânătoarea și dansul, dacă vrem să le includem în rândul disciplinelor sportive. Sporturile nautice și polo pe iarbă rămân rezervate familiilor mai bogate – puțini își permit să țină cai cât pentru o echipă întreagă de polo și nu oricui îi este la îndemână o navă de competiție. Unii aristocrați practică înotul, dar, de la sine înțeles, numai în bazinul personal sau al familiei. Nu se amestecă niciodată cu plebea, la ștrandul public. Vara, lumea bună merge bineînțeles la mare, iar unii se aruncă în valuri, de preferință pe o plajă particulară, în niciun caz în spațiul public. Iar totul e în firea lucrurilor: nu există costumație adecvată de baie care să corespundă, fie și de departe, unei garderobe potrivite rangului. Cine vrea să se îmbăieze sau să înoate trebuie să poarte obiecte de vestimentație care stau strâns pe corp și nu se umflă la contactul cu apa. Dar straietele strâmte sunt indecente. Efectul lor nu este de a acoperi, ci de a dezgoli, prin urmare rămân extrem de

jenante. În plus, toate costumele de baie au croială sumară sau sunt alcătuite chiar din două piese. Iar un bikini lasă burta la vedere! Nu există nimic mai condamabil, mai ales în ceea ce o privește pe o aristocrată.

Nobilul obligat să frecventeze ștranduri obișnuite, cu acces public, o face exclusiv ca să înoate, în niciun caz ca să stea la plajă. Își pune costumul, nu se uită nici la dreapta, nici la stânga, apoi intră repede în apă. Și doar bine adâncit în apă poate intra în conversație cu cei de rangul său. Numai obraznicii stropesc cu apă și râd zgomotos, când, de fapt, ar trebui să înoate în forță și în deplină ordine. După cum obișnuia să spună mătușa mea când se lăsa să alunece precaut, pas cu pas, printre valuri, cu echipament din care nu lipseau volănașul de la gât și casca sub formă de turban minunat înflorat, ca să-și facă lungimile de bazin cu mișcări elegante și capul ținut cu mult deasupra apei: „Copii, vă rog, fără tărăboi!”

Nobilii practică și plimbările lungi. Și mai există și tirul cu ținte din lut reprezentând porumbei, dar asta presupune exercițiu în aer liber, parcurgerea unui set de mișcări oarecum standardizate și fără niciun strop de transpirație. Pe cât posibil, sportul nu trebuie să te epuizeze, ci să te amuze, să te înveselească. Îmi vine în minte extraordinarul cuvânt franțuzesc, *loisir*, care nu poate fi tradus exact nici prin „recreere”, nici prin „activitate recreativă”. *Loisir* sugerează grație, amuzament, lipsă de griji. *Loisir* este ca o vrajă, o desfătare fără sfârșit, o excursie și un picnic la iarbă verde, cu pomi înfloriți, cu lac scăldat în soare. Când nobilii fac sport, trebuie să fie un *loisir*: o plăcere, un amuzament.

Nici performanța, nici emulația, rivalitatea sau lupta pentru victorie cu orice preț nu țin de practicarea sportului,

în viziunea aristocratului. La căutare sunt în schimb spiritul de fairplay, eleganța, iscusința și agerimea minții. În esență, sportul este o simplă continuare a conversației. Un bun jucător de tenis valorează tot atât de mult cât un interlocutor amuzant. Cu fiecare minge trimite o remarcă spirituală peste fileu, fiecare backhand este un răspuns original, fiecare forehand, un comentariu la cele spuse de partenerul de dialog. Bineînțeles că se organizează turnee, se numără mingile oprite în fileu sau care au zburat afară și, în final, se contabilizează punctele, dar niciodată cu înrâncenare.

Cine nu are spirit constructiv și fair, ci joacă agresiv, nu a înțeles despre ce e vorba. Și nimeni nu are voie să se supere, nici măcar o dată în viață, pentru că a pierdut. Cine nu știe să piardă a pierdut totul, toată aprecierea, toată considerația, toată admirația. Nimeni nu va mai vrea să joace vreodată cu el.

E o regulă dură, știu bine – mai ales copiilor le vine aproape imposibil să și-o însușească. E dură și se extinde și atunci când se practică în toate domeniile conviețuirii ludice. Nici la cele de eșichier, la Memory sau Monopoly, da, nici la jocurile de cărți nu ai voie să te superi, dacă pierzi. Chiar mama mea era pedepsită în copilărie, când nu știa să piardă. Iar noi eram mereu avertizați să nu cădem în aceeași greșală; perspectiva ne înfricoșa într-atât, încât preferam să nu mai jucăm deloc. Ceea ce nu înseamnă că nu există și aristocrați supărăcioși când trebuie să-și recunoască înfrângerea. Dimpotrivă, nobilii sunt și ei oameni, și printre ei există jucători și sportivi extrem de pătimiși și perseverenți. Dar nu au voie să se trădeze cu niciun preț, ca în atâtea alte situații. Regula e regulă: sport înseamnă joc, iar la joc trebuie să știi să pierzi.

Pe lângă sporturile tipice, există și jocurile clasice ale nobililor, în special cele de cărți. Un nobil care nu știe bridge are prea puține șanse de succes. Trebuie să se străduiască, cel puțin, să mimeze că joacă. De îndată ce s-au împărțit cărțile și s-au făcut licitațiile, își pune cărțile pe masă și iese să fumeze o țigară. De restul se ocupă colegul său de echipă.

Există însă și multe alte jocuri practicate de aristocrați: rummy, canastă și nu numai. „Serile de joc” se întind de obicei până târziu în noapte și încep adesea încă înainte de prânz. Așa cum există reguli potrivit cărora anumite băuturi, spre exemplu cele alcoolice, nu trebuie consumate înainte de apusul soarelui, există aristocrați, mai ales de sex feminin, atât de pasionați de bridge, încât consorții le interzic să organizeze partide înainte de ora prânzului. Ceea ce nu are nimic de-a face cu patima jocului, nu, absolut deloc. Ci doar cu continuarea unor tradiții. Se povestește că bunica mea l-ar fi cunoscut pe bunicul la masa de joc. Idila lor a avut o evoluție fulgerătoare. Seara, după cină, s-au așezat să joace împreună bridge, iar dimineața erau deja logodiți.

Mai rămâne de menționat că au fost o pereche cât se poate de armonioasă și au trăit fericiți până la adânci bătrâneți. Ceea ce se poate pune doar pe seama plăcerii de a sta împreună la masa de joc.

Ca dovadă, trebuie să mai citez și din *Arta scăpătării cu stil*, carte scrisă de vărul meu Alexander von Schönburg, cu care sunt înrudită chiar prin acea minunată bunică: „Pe scara de valori a bărbaților din familia mea, vânătoarea ocupă locul de frunte, urmată, la mare distanță, de jocul de cărți. De îndată ce se adună mai mult de trei membri ai

familiei lărgite – unchi, mătuși, veri – se împart cărțile. Dacă lipsește «al patrulea la masă», nu există scuză, trebuie să participe până și cei cu invalidități grave. Mătușa Eule [Bufnița], spre exemplu: din cauza unei afecțiuni neurologice, reușea să-și țină pleoapele deschise doar scurtă vreme. Drept urmare, juca desigur cu ochii închiși și clipea din când în când, ca să «fotografieze» ce avea în mână. Tatăl meu a jucat și cu parkinson în stadiu avansat, până la capătul zilelor. Cu puțin timp înaintea morții, când abia mai putea vorbi, și-a vizitat fratele mai tânăr, Georg, și i-a spus că vrea să fie dus la *Gartentisch*, iar unchiul Georg a vrut să-l scoată în grădină. Tatăl meu a reacționat foarte brutal, căci dorea, desigur, să fie dus la *Kartentisch*¹.”

O altă îndeletnicire preferată de aristocrați e puzzle-ul, mai ales de Crăciun și chiar și de Paști, când temperaturile scăzute și zilele de sărbătoare îi obligă pe membrii familiei să rămână acasă, mai multe zile în șir. Atunci se răstoarnă pe masa de joc puzzle-uri de o sută, de cinci sute, ba chiar și de mii de piese, și întreaga familie, pașnic, își umple timpul cu alcătuirea cerului din zeci de bucăți colorate albastrui, a pădurii din cele două sute verzi și maro și din restul, considerabil mai puține la număr, a alaiului de vânători călare și a haitei de câini, în roșu, negru și alb. Nimic pe lume nu este mai îndreptățit să poarte eticheta de *loisir* decât recompunerea unui tablou vast, pe care să-l risipești apoi din nou, dintr-o mișcare. Nimic mai fără rost, fără scop și fără sens – prin urmare servind exclusiv amuzamentului și destinderii.

¹ *Gartentisch* = „masă de grădină”, *Kartentisch* = „masă de joc” (n. tr.).

Iar în puzzle apar mereu peisaje alcătuite în bună măsură din apă sau cer, orașe în care aparent există doar acoperișuri; curând ajungi dincolo de combinațiile într-o câțva logice, urmărind sensul situației sau al acțiunilor omenеști, și înșiri fără noimă piese de aceeași nuanță, cu diferențe abia sesizabile. Atunci le încerci și le sucești pe toate fețele, le scoți provizoriu pe margine, ca să constăți imediat că îți sunt totuși imediat de folos. Spiritul omenesc dezvoltă o poftă nepotolită de colțuri și rotunjimi minuscule, încearcă să memoreze nenumărate formațiuni și contururi, valabile doar în acest unic sistem concret și limitat. Gândirea se reduce la întrebarea stupidă, mereu repetată: se potrivește piesa asta și, dacă nu, care din celelalte?

Da, puzzle-ul devine în perioada aceea tema centrală de discuție. La prânz se dezbate dacă vânătorul din imagine tocmai ridică la gură cornul sau dacă îi atârână încă la genunchi, dacă sunt în total optsprezece sau doar treisprezece câini în haită, dacă vulpea apare sau nu în câmpul vizual. Și aceleași întrebări agită spiritele chiar și la cină. Din fericire, scena apare reprodusă în cele mai multe cazuri și pe cutia jocului, altfel zadarnic te-ai bizui pe memoria unuia sau a altuia. Laudele și invidia se cuvin celui care a reușit să compună încă o bucată de cer. „Ești un geniu!” se spune, sau: „Senzațional!” – cu vocalele prelungite intenționat, semn al ironiei discrete. Deși singura miză a jocului este reproducerea integrală a imaginii, ultimele piese trebuie neapărat rezervate celui care le-a așezat și pe primele. Iar cheia de boltă are căderea să o plaseze doar maestrul însuși. În cazul în care puzzle-ul s-a încheiat prematur, în absența lui, va fi stricat puțin, pe ici, pe colo. Acum, tot procesul poate părea istovitor, dar jocul de

puzzle este și rămâne una din marile pasiuni ale nobililor. Unchiul meu făcea parte chiar și dintr-o asociație de puzzle și lua parte la diferite competiții, cu mai mult sau mai puțin succes.

Altfel, nici nu există vreun joc mai pașnic, care să dureze la nesfârșit și în timpul căruia să te poți amuza strașnic, așa ca la puzzle. Cu nasul aproape de tăblia mesei, scormonind înfrigurat cu degetele vârâte adânc în grămada de piese, concentrați toți ca unul în căutarea celei potrivite – iată premisele ideale pentru conversațiile intense despre ultima petrecere, balurile care urmează, moartea mătușii Zwilli, logodna lui Fritz și Gaggi sau vânătoarea cu gonaci de sâmbăta trecută.

Încununarea jocurilor de puzzle o reprezintă creația mătușii mele Christl Lobkovitz. Tante Christl, nașa mea de botez, ne-a părăsit demult, din păcate, și a fost un personaj cât se poate de special. Locuia singură, într-un străvechi castel lacustru, de lângă Münster, unde a adăpostit, după război, mulți nobili refugiați din Est. Pe seama ei circulă nenumărate povești. Când Tante Christl se pregătea să pornească dimineața la biserică și, din grabă, nu-și găsea boneta, își punea pe cap încălzitorul de ceainic, fără multă discuție. Preotul se obișnuise de mult. Un încălzitor de ceainic este un soi de pernuță, care se pune peste ceainic, ca să se păstreze cald. De obicei se confecționează din material cadrilat sau cu flori, care se acoperă imediat de pete maronii, de la ceaiul ce nu întârzie să se scurgă peste ea. În vârf prezintă un mic ciucure, ca să poată fi trasă cu ușurință de pe ceainic. Iar acel ciucure i se părea deosebit de practic mătușii mele, deoarece îl putea apuca ușor, atunci când dorea să-și ia de pe cap ciudata ei bonetă.

Tante Christl se pricepea să cânte și la pieptene, interpreta melodii întregi, și cel mai bine îi ieșeau cadrilurile. Astfel încât tinerii puteau să învețe să și danseze în timp ce o vizitau. Păcat că nu a fost înregistrată. De câte ori lipsește astăzi acompaniamentul muzical la baluri, când trebuie să se danseze un *lancier*. În timpul liber, mătușa meșterea păpuși pentru vicleim, adevărate opere de artă, figurine înalte de douăzeci de centimetri, personaje în toată regula. Măinile fine și fețele expresive le modela din ceară, apoi croia și combina straie și accesorii potrivite, fluierul pentru cioban, coroanele pentru cei trei Magi de la Răsărit și ieslele pentru pruncul Iisus. Dar piesa de rezistență a iscusinței ei a rămas tot puzzle-ul. Operele mătușii Christl sunt cu adevărat fără pereche. Mai întâi alegea cu atenție o imagine dintr-o revistă ilustrată și o lipea grijuliu pe un placaj, după care o tăia atent în piese, la traforaj. Lucra cu atâta precizie, încât era practic imposibil să deduci cum va arăta întregul. Sau, în orice caz, înțelegeai doar după multă vreme, deoarece nu tăia piesele respectând o regularitate, așa cum arată cele produse industrial, ci reteza lemnul în virtutea unui principiu absolut neobișnuit. Despărțea pălăriile și șalurile purtate pe cap, apoi capul de trunchi și palmele de brațe. Decupa un picior de câine ce ar fi putut fi la fel de bine o cârjă de cerșetor și scotea cu atâta grijă Piața Münster din Freiburg din rama ferestrei prin care fusese fotografiată, încât te întrebai o veșnicie de unde lipsesc baghetele întunecate.

Bineînțeles, nu exista niciun model de unde să te poți inspira atunci când te împotmoleai de tot, căci mătușa nu cumpăra revistele ilustrate în dublu exemplar. Și nici nu ar mai fi fost la fel de amuzant. Fiecare puzzle este și va

rămâne un secret în sine, care așteaptă să fie dezlegat iarăși și iarăși. Și, odată dezlegat, totul trebuie făcut bucăți și pus la loc, în cutia lui. Genial este că mătușa mea a conceput puzzle-uri a căror soluție o uitai imediat ce reușeai să le asamblezi. Indiferent de câte ori l-ai mai fi făcut, când o iei de la capăt, e la fel de greu ca prima dată!

Fiecare puzzle sosea într-o cutie cu capac înflorat. Casetele atrăgătoare s-au adunat teancuri-teancuri în dulapurile noastre cu jocuri. Pachetulul era împodobit cu o panglică strâns legată și pe fiecare capac stătea lipit un bilețel din hârtie albă, cu un titlu enigmatic, născocit și bătut la mașină de mătușa, cu mâna ei, împreună cu un număr de ordine și indicația câte piese conține. Titlul nu oferea, desigur, nicio indicație asupra conținutului imaginii, de fapt nu spunea nimic. De obicei era doar o glumă și rareori oferea un biet sprijin. Descopeream titluri de genul: „Cel dintâi mic dejun” sau „Fuga în Egipt”, „Primăvara de la Praga” sau „Floarea-soarelui”.

Cele mai dificile erau jocurile care conțineau câte o imagine pe ambele fețe. Ele se ascundeau în spatele unor titluri de genul „Brueghel – și încă o dată Brueghel” sau „Vedere spre Tarasp – Castelul Spiez din Elveția”. Și, de la sine înțeles, trebuia să stricăm totul înainte de a trece la verso, altfel nu ar fi corect. Și, tot de la sine înțeles, cele două fețe erau cât se poate de asemănătoare și trebuia să ne batem capul dacă masivul muntos pe care tocmai l-am încheiat cu trudă făcea parte din împrejurimile Taraspului sau ale Castelului Spiez.

Da, nu era lipsită de ironie, mătușa mea, și fiecare puzzle al ei era însoțit de nenumărate comentarii. Cum poate fi cineva într-atât de infam! Cine i-ar putea da de cap

unei asemenea imagini? Imposibil! Dar puzzle-urile ei reprezentau cu adevărat o culme, de aceea toată lumea cerea și se ruga să primească unul nou, „și de astă dată unul deosebit de greu, vă rugăm”. Iar Tante Christl lipsea și trafora, și nici atunci când a avut de suferit din cauza rumegușului pătruns în plămâni nu a renunțat, ci a recurs la un aspirator; stătea cu furtunul trecut după gât și cu țeava de aspirare prinsă de braț și își vedea de treabă cu hărnicie. Nevoia te face inventiv. Rumegușul dispărea imediat ce cădea de sub pânza de traforaj.

Din păcate, buna noastră Tante Christl nu mai este printre noi. Am plâns-o cu lacrimi amare, la înmormântare. Dar ne-au rămas păpușile și, în primul rând, puzzle-urile ei minunate. Care valorează enorm, pentru că oferă *loisir* fără sfârșit.

Bunica mea avea două jocuri preferate, care documentează în cel mai fericit mod cultura și modul de viață nobiliar și care s-au bucurat de oarecare interes în rândul nostru, al nepoților – chiar dacă, începând cu adolescența, nu le-am mai practicat decât cu absolută reținere. Semnalul se lăsa așteptat. După prânz, cei mari se retrăgeau în salon, unde își beau cafeaua neagră. Se așternea o anume liniște, conversația lăncezea, unii participanți la dialog amuțeau politicos, atunci când partenerul își închidea ochii și moțăia, ba chiar începea să sforăie încet. Noi, copiii, făceam excepție. Eram agitați, pentru că în timpul mesei fusesem nevoiți să rămânem liniștiți, ore în șir, și ne străduiam din răspuțeri să ascundem orice semn de oboseală ca să nu ne vedem trimiși la culcare – suprema pedeapsă. Prin urmare, ne hârjoneam cu câinii, sub masă, sau ne alergam unii pe alții. Atunci se auzea vocea plină de voieșie a bunicii, ca un ritual,

propunându-ne să trecem în sala cea mare și să ne jucăm de-a „complimentele false”. De-a „complimente false” sau de-a „mima” – cele două jocuri care făceau deliciul ei.

Și cu cât sunt mai mulți participanți, cu atât succesul este mai mare, iar asta nu reprezintă vreo problemă pentru nobilime, ci dimpotrivă. Mama a avut o mulțime de frați și, chiar dacă nu toți s-au căsătorit, bunica a avut douăzeci și unu de nepoți. Apoi veneau rudele mai apropiate și mai îndepărtate, și de obicei ni se mai alătura și câte un unchi necăsătorit. Prin urmare nu duceam niciodată lipsă de companie.

La „complimente false”, participanții se împart pe sexe, iar bărbații ies din cameră. Fetele și femeile se așază în ordine pe un lung șir de scaune lipite între ele, care în casele nobiliare există la dispoziție din belșug. Apoi, fiecare își alege, în șoaptă, câte unul din bărbații care se ascund afară. Bărbații sunt împărțiți între femei.

De îndată ce se încheie această fază, bărbații au voie să intre, unul câte unul, indiferent în ce ordine, și să se incline înaintea unei femei. Dacă este cea care l-a ales, ea se va ridica și se va înclina înaintea lui, pe mutește, răspunzându-i la compliment. Toată lumea aplaudă și are voie să rămână în sală. Cei de afară aud totul și următorul este trimis în cameră.

Dar dacă aleasa, în fața căreia a făcut reverență, nu este cea căutată, lucru care se întâmplă în cele mai multe cazuri, ea îi va întoarce spatele și se va înclina în fața scaunului propriu: îi face un fals compliment. Iarăși râde toată lumea, dar de data asta fără să aplaude, bărbatul respins se retrage și vine următorul. Jocul continuă până când fiecare bărbat și-a aflat „perechea”.

În orice caz, afară există întotdeauna un jucător în plus, deoarece nimeni nu poate fi sigur că descoperă imediat femeia „potrivită”, prin urmare unul va rămâne fără pereche. Un biet jucător, de râsul tuturor celor prezenți. Care însă mai are o șansă: să se ascundă imediat, înainte să fie hăituit de toți, iar cei dinăuntru vor aplauda cât se poate de încet la ultima rundă, ca să nu se mai audă nimic afară și să se poată năpusti de îndată asupra lui. Apoi, finalul glorios: toți arată cu degetul către sărmanul învins și strigă vesel, cât îi ține gura: „Ecibeci.”

Da, acesta este jocul, așa se desfășoară „complimente false” și, deși poate părea ciudat, deși nimeni nu s-ar aștepta ca tocmai această bizarerie, aproape răutăcioasă, să se bucure de atâta apreciere în rândul nobililor – și tocmai bunica noastră, blândețea și bunătatea întruchipată, să-l prețuiască atât de tare – îl jucam cu pasiune și râdeam până la lacrimi. De îndată ce se adună cel puțin cinci rude, „complimente false” se joacă și astăzi cu mare bucurie. Din câte se pare, este imperios necesar ca regulile să fie transmise mai departe tuturor copiilor și nepoților.

Desigur, „complimente false” se joacă în mai multe runde, iar în cea de-a doua bărbații rămân pe loc, iar femeile ies afară, oferind învinșilor ocazia să se răzbune cu sete. Participanții din fiecare grup au vârste foarte diferite și este nemaipomenit de amuzant să vezi o copilă de trei ani alegându-și tocmai pe cel mai impozant și mai bătrân unchi, care, atunci când se înclină, abia dacă se poate coborî până la creștetul ei. De neimaginat este și tensiunea care apare de câte ori primul bărbat intră în cameră – o liniște plină de așteptare. Pe cine va alege, în fața cui va face reverență? Bărbații sunt timizi în fața nervozității care

domnește în grupul feminin, fiecare își execută primul compliment repede și cât mai discret cu putință. Și este incredibilă izbucnirea de veselie când doamna răspunde cu un „compliment fals”, plină de aroganță și de dispreț, iar cel respins face din asta o tragedie și, furios, încearcă să o pălmuiască, tratat fiind cu „falsul compliment”. Dar ea se va întoarce cu fața foarte repede, ca să nu-i ofere prea multe șanse de succes. Și totul se întâmplă în plin entuziasm general. Cei de afară devin martori nedoriti ai izbucnirilor de veselie și ar da orice ca să știe ce s-a întâmplat. Dar cel care iese fără să-și fi atins scopul nu va mărturisi în fața cui a încercat să facă reverență. Nimănui nu-i place să vorbească despre propriile înfrângeri, iar trasul cu ochiul este desigur strict interzis, la fel ca la jocul de cărți. Astfel, tensiunea e în continuă creștere.

Celălalt joc preferat al bunicii era „mima”, pe care cei mai mulți îl cunosc. Se joacă tot în două grupuri, în care primul alege pentru fiecare din jucătorii celeilalte echipe câte un concept pe care trebuie să-l sugereze celor din propriul grup până îl ghicesc. Dificultatea constă în faptul că are voie să se folosească de mișcări cu mâinile, picioarele, cu degetele și de mimica feței și să facă tot ce-i trece prin minte, dar fără să rostească nicio vorbă. Trebuie să transforme conceptul pe care urmează să-l ghicească echipa sa într-o scenetă mută, ca într-un spectacol de pantomimă. Jocul se termină când au fost ghicite toate cuvintele și câștigă cei care au făcut asta în cel mai scurt timp.

Bunica mea ne reprezenta orice, cu nemărginit entuziasm și ingeniozitate, ba chiar cu un soi de stoicism, spre exemplu chiar „ratatouille”, mâncare din sudul Franței, bătând ritmic din picior și ridicând și coborând

mâinile făcute pumn, cu genunchii înălțați în manieră de tambur-major, mărșăluind prin cameră, ea fiind o doamnă de șaizeci sau șaptezeci de ani, și nu în ultimul rând prințesă! Urmărea să ne sugereze prin mișcări care aduceau aminte de cele ale unui toboșar și onomatopeic de conceptul căutat: „ratatatam, ratatatam.” Nu-și putea înfrânge hohotele de râs și își întrerupea de mai multe ori jocul, dând neputincios din umeri, pentru ca apoi să-și reia sârguincios marșul. De ghicit nu am reușit să ghicim cuvântul, dar râdeam în neștire.

În esență, mima nu este nimic altceva decât teatru. La fel ca și „complimente false”, conține gestică și limbaj corporal bine stăpânite, cu toate elementele esențiale în procesul de educare pentru deprinderea corectă a felului de viață al nobililor. Aristocratul trebuie să-și controleze mișcările. Trebuie să fie de mic capabil să se prezinte, să fie politicos, chiar și atunci când e obosit, să stea drept la masă, chiar și atunci când e înfometat. Trebuie să învețe să joace un rol și să se integreze. Și îmbrăcămintea trebuie să o poarte mai degrabă ca pe o costumație și nu ca pe un acoperământ comod liber ales.

Astfel toate aceste jocuri, ca și studiul și repetiția pieselor de teatru, autentice sau inventate ad hoc, sunt cel mai potrivit exercițiu. De fapt, nu există casă sau castel nobiliar în care să nu se afle prin vreun cotlon o ladă de costume, cu pălării vechi, peruci, straie de bal inutilizabile sau pantaloni de catifea zdrențuiți. Nu lipsesc nici mănușile din piele, cingătorile și pantofii scâlțiați, pălăriile cu pene și șalurile multicolore, poate chiar și costumele lucrate de croitor. Căci printre festivitățile la care participă aristocrații se numără, firește, și balurile mascate, pentru care există

o garderobă de seară la fel de bine definită ca pentru un bal obișnuit, dar cu tot respectul pentru convenția deghizării.

În cufărul părinților mei se găsea o costumație de urs. Nu o improvizație din cine știe ce imitații, ci un costum executat după toate regulile, din blană maro-deschis, groasă, cu gluga strânsă pe cap și două urechi mici, numai bun pentru copiii de cinci până la opt ani. Ne venea greu să-l purtăm din cauză că ni se făcea foarte cald. Dar îl foloseam cu regularitate.

Un cuvânt de ordine repetat cu plăcere printre aristocrați, când vine vorba de baluri mascate, este *tête parue*, care pretinde să fie mascat doar capul. Astfel încât este folosită doar o mască, altfel foarte nepractică, deoarece în spatele ei transpiri îngrozitor. Sunt permise și pălăria sau peruca, respectiv vâlul sau un machiaj adecvat. Atât cât să nu fii recunoscut de la prima vedere. Acest gen de serbări seamănă foarte mult cu opereta *O noapte la Veneția*, fiind scena jocurilor de-a v-ați ascunselea și a unor amuzante diversiuni, până târziu în noapte. Fiecare se folosește de costumație ca să-și poată face jocurile și nimeni nu ar fi dispus să trădeze cine se ascunde sub ce mască. Uneori abia a doua zi ghicești cu cine ai stat la masă, cu cine ai discutat sau ai dansat.

În săptămânile petrecute vara la bunica repetam întotdeauna cel puțin o piesă de teatru, deoarece ziua ei cădea în acea perioadă a anului, iar pentru bunica nu exista ceva mai încântător decât să-i organizăm o reprezentație. De obicei, rolurile se împărțeau cu luni de zile înainte și textele erau trimise în toate direcțiile, iar repetițiile durau săptămâni la rând. Când se apropia o aniversare cu cifră rotundă, fie că bunica sau bunicul împlinea șaiszeci, șaptezeci,

șaptezeci și cinci sau chiar optzeci de ani, pregătirile luau amploare. Noi, copiii, eram prinși într-un enorm vârtej organizatoric. Și de Crăciun, și de Paști plecam în vizită la veri și verișoare cu care petreceam de obicei și vacanța mare. Iar la repetiții ne țineam de cele mai imposibile nebunii și distracții, numai de piesă nu.

La cea de-a șaptezecoa aniversare – sau poate să fi fost nunta de aur? – un unchi de-al meu se gândise că am putea juca *Micile rubedenii* de Ludwig Thoma. În piesă este vorba despre un tânăr negustor care vine în casa consilierului guvernamental Häßler ca să o ceară oficial în căsătorie pe fiica acestuia. Babette, sora lui Häßler, și soțul ei sosesc de la țară într-o vizită neanunțată și tulbură prin comportamentul lor nepotrivit ceremonialul minuțios pregătit. Întâlnirea nepregătită nu provoacă doar iritarea tinerei perechi, ci este și prilejul unor discuții aprinse, în care mătușa și unchiul se plâng amarnic, în cel mai gros dialect bavarez, că nu vor fi niciodată invitați și nu sunt bine-veniți în casa rudelor lor, unde sunt priviți ca niște bădărani.

La ziua bunicii mele fuseseră invitați câteva sute de oaspeți, adunați într-o sală enormă, plină până la refuz, toți înșirați pe nesfârșite rânduri de scaune în fața scenei noastre improvizate. Ne-am interpretat cu aplomb rolurile în fața publicului, în definitiv repetasem un an întreg și ne știam bine replicile; iar mătușa care se ocupase de asta mersese personal într-un magazin serios de închiriat costumații de la München, ca să ne facă rost de pălării, șorțuri, haine Biedermeier, fracuri și jobene, toate de mici dimensiuni. Îmi imaginez că arătam nemaipomenit, ca niște adulți la scară redusă.

Dar nu am ținut deloc seama, desigur, de tendințele de critică socială, controversat social-politice, ca să nu spunem de extremă actualitate, sau cel puțin relevante pentru actualitate – așa cum erau ele conținute în piesă. Cine știe câți dintre cei prezenți nu se găseau și ei în situația unor așa-numite „mici rubedenii”. Privind retrospectiv, mi se pare că alegerea temei nu a fost deloc cea mai potrivită cu putință. Și sunt bucuroasă, până în ziua de azi, că bunicul nu a înțeles practic nimic din piesă. Bateriile din aparatul său auditiv se consumaseră, iar de rezervă nu avea.

DANSEAZĂ VALSI

Dacă există un mijloc care menține laolaltă înalta societate, ca un soi de balsam pentru membrii ei de-a lungul anilor, acela este dansul. Aristocraților le place să danseze, și dansează mult. La sărbători se mănâncă, se bea și se conversează câte puțin, dar în primul și în primul rând se dansează. Se poate spune că dansul este singura formă de mișcare la care nobilii își pot permite să transpire fără muștrări de conștiință.

Ei nu preferă dansurile ieșite din comun, considerând rumba și cha-cha prea infatuate, twistul sau charlestonul prea excentrice. Unii mai dansează tangou, dar în esență există doar trei variante: foxtrot, rock-and-roll și vals. Valsul rămâne cel mai intens cultivat. Valsul cu piruetă spre dreapta, valsul cu piruetă spre stânga, valsul pe loc sau valsul cu coada fracului fluturând cât e ringul de mare. Cine nu știe vals nu are prea multe șanse, iar cine nu dansează deloc e de-a dreptul pierdut.

Iar unei aristocrate care a întors spatele lumii sale, cu care, din motive politice, sociale ori de altă natură, mai are doar relații sporadice – serbări fastuoase și baluri strălucite – îi va lipsi doar dansul, și asta până la capătul vieții. Nu întâmplător scrie Ghislaine Windisch-Graetz în cartea sa *Vulturul imperial și garoafa roșie* despre arhiducesa Elisabeth Marie, fiica prințului moștenitor austriac Rudolf:

„Elisabeth a oferit un dineu la care a invitat personalități marcante, oameni pe care îi cunoștea de la revoluție. Numele lor își câștigaseră o prezență veșnică în istoria Austriei: Karl Renner, Karl Seitz, Julius Deutsch, Otto Bauer, J. Schober. Acești domni erau însoțiți de consoarte; erau cu toții încântați de ospitalitatea neobișnuitei lor gazde. După dineu, unde s-au servit mâncăruri delicioase și vinuri alese, orchestra, potrivit vechilor tradiții, a deschis balul cu un vals de Strauss, iar Elisabeth a dansat cu Leopold Petznek.

După ce arhiducesa oferise în acest fel onoarea valsului de deschidere, s-a făcut remarcat un tânăr înalt și chipeș, cu un frac elegant, care s-a apropiat de stăpâna casei, s-a înclinat adânc înaintea ei, a cuprins-o în brațe și au pornit într-un dans amețitor. Celelalte perechi s-au lipit de perete, ca să nu le stea în cale, iar cei doi valsau spre perfecțiune. Elisabeth a dansat întreaga seară cu tânărul ei partener, cu un zâmbet strălucitor, ca la cel dintâi bal la Curte, pe când avea optsprezece ani, la fel de neobosită, iar toți ceilalți aplaudau, plini de entuziasm.

Dar cine putea fi tânărul necunoscut? Era profesor la renumita școală vieneză de dans Ellmayer. Elisabeth îl invitase în seara aceea doar pentru ea, ca să poată dansa vals, cu adevărat.”

Fie menționat doar în treacăt că școala de dans Ellmayer, pomenită în citat, contribuie la organizarea balului vienez al Operei cu noi și noi debutante, mereu desăvârșit pregătite, care, în costume albe perfecte, se lansează pe ring însoțite de parteneri în costume la fel de perfecte, pe notele valsului de deschidere. Austria rămâne o țară cât se poate de atașată de tradițiile ei.

Și trebuie să remarcăm că arhiducesa Elisabeth Marie, nepoată a celui din urmă împărat austriac, Franz-Iosef I, unic și mult așteptat copil al urmașului la tron, a rămas o împătimită dansatoare până la o vârstă înaintată. Între timp, viața ei s-a îndepărtat cu totul de la tradițiile casei părintești, lăsate de obârșia ei imperială. Căsătorită cu Otto, prinț de Windisch-Graetz, și mamă a patru copii, s-a transformat într-o agresivă precursoră a emancipării și simpatizantă socialistă, apoi a divorțat și a devenit parteneră de viață și soție a politicianului social-democrat Leopold Petznek. În 1925 s-a înscris în Partidul Social-Democrat și a rămas în istoria Austriei sub numele de „arhiducesa roșie”. În același timp, s-a dedicat magiei și parapsihologiei și a fost cooptată în cercul de studii al lui Albert, baron de Schrenck-Notzing. În ciuda parcursului atât de eterogen și complicat al vieții sale și a rupturii radicale de convențiile sociale ale mediului său natural, nu ar fi ratat un vals tonic nici la adânci bătrâneți.

Evident, dansul se cere studiat. Nici nobilii nu-l stăpânesc, prin naștere – ceea ce ar fi foarte frumos. Cei mai puțini dintre ei îl învață în școlile de dans din orașe, acolo unde se duce tot omul care – lucru destul de neobișnuit – își dedică timpul liber acestui sport. Nobilul deprinde primele mișcări la ceaiuri dansante sau în timpul șederilor

mai îndelungate în cercurile nobiliare, adică de cele mai multe ori într-un castel. Acolo există spațiu suficient, atât camere mici de oaspeți, cât și săli generoase pentru dans. Iar stăpânii casei sunt încântați că propriii lor copii au ajuns la vârstă la care pot participa la baluri și la dans. De regulă primesc invitații opt până la zece tinere și tineri de cea mai bună familie. Dimineața se iau lecții de dans, după-amiaza fiecare face ce vrea, iar seara țopăie cu toții de se cutremură podelele, adică se pun în practică cele învățate mai devreme. Sau, dacă există condiții, după-amiaza se poate juca tenis, se poate înota sau călări ori se pot face și excursii în împrejurimi. Oricum există și parc, și grădină sau pădure, desigur, în care te poți rătăci oricând. Dar scopul principal rămâne dansul și, în afară de asta, convenita socializare, relația activă cu cei de același rang. Oamenii de rând nu au, desigur, acces la asemenea evenimente.

Singurii burghezi prezenți sunt profesorii sau profesorele de dans. De obicei, proprietarii unei școli de dans din orașelul cel mai apropiat sunt special angajați pentru respectivul curs. Aproape nicăieri nu sunt atât de frapante diferențele sociale ca în aceste situații. E fermecător momentul în care profesoara de dans, o neînfricăță doamnă în jur de patruzeci de ani, cu bucle platinat, înșfacă din scurt un conte fraged, în vârstă de șaisprezece ani, greu de cap și îngrozitor de jenat, și-l învață pasul de foxtrot prin luptă corp la corp. Foarte mulți nobili sunt agricultori sau silvicultori, fiii lor merg în timpul liber cu tractorul sau colindă pădurile, încălțați în cizme grele și cu arma la umăr. Atunci, vreme de câteva măsură, se împreunează cămașa în dungi, puloverul din lână shetland, cu ochiuri mari, pantalonii din velur maro și pantofii negri, demodați, cu

spatele bine bronzat, prins în rochia cu paiete, cu tocurele înalte și picioarele numai mușchi lucind în ciorapii fini de nailon, formând o pereche. Colțurile roșu-electric ale rochiei urmăresc mișcările vioaie din șolduri în alunecarea pe suprafața parchetului, în vreme ce picioarele greoaie încearcă să țină ritmul lor. Bietul copil ajuns la momentul dificil al pubertății se face roșu ca para focului, chicotelile înăbușite ale celorlalți învățăcei par să nu se mai sfârșească, răsunând tot mai tare. Imagine de-a dreptul fantastică. Atunci, cineva trebuie să dea imediat muzica mai tare.

Și așa trece timpul, săptămâna se încheie cât ai clipi, în așteptarea balului de final, la care sunt invitați și așa-zișii vecini și părinții tineretului prezent. În cazul castelanilor, desigur, vecini nu înseamnă cei care trăiesc din întâmplare la marginile domeniului, ci familiile nobile din apropiere, adică de la castelele și domeniile din zonă. Ceea ce poate să însemne și la o sută de kilometri. La fel și vecinii.

Balul final este încununarea cursului de dans. Dacă s-a studiat cadrilul, e timpul pentru cadril. Toată lumea se îmbracă elegant și arată tot ce știe. Dar în aer plutește și o undă de tristețe, căci a doua zi toți pleacă spre casă. Și reîncepe școala, internatul sau armata – perspectivă nu prea fericită. Pentru mulți este însă și o ușurare, căci dansul reprezintă pentru nobili nu un exercițiu liber, ci o îndatorire.

Spre deosebire de dansurile tipice de societate, la care se formează întotdeauna perechi, aristocrații practică, așa cum tocmai am amintit, și o formă specifică: cadrilul. Răspândită este *française*, la care bărbații și femeile se așază în două șiruri lungi, față în față. În acompaniamentul bine cunoscutei melodii, dansatorii se apropie între ei, apoi se îndepărtează, se înclină politicoși, fac reverență

sau se răsucesc repede unul în jurul celuilalt, dar în general bărbații și femeile rămân strict despărțiți, pe criterii de sex.

Mult mai răspândit este stilul *lancier*, când se formează perechi, care nu dansează totuși singure. Câte opt persoane, adică patru perechi, creează împreună o unitate, se plasează două câte două, față în față, în colțurile unui pătrat. De regulă, dansul are cinci momente importante, *les tiroirs, les lignes, les moulinets, les visites, les lanciers*, anunțate pe rând. Potrivit altor surse, diversele momente nu sunt anunțate prin comandă, fiind bine cunoscute de participanți. În lecțiile de dans urmate de mine, lucrurile stăteau altfel. Auzeam comanda, apoi melodia potrivită și executam exact mișcărilor cuvenite.

Numărul rundelor de *lanciers*, de obicei două sau trei, este indicat la începutul serbării, când mulți își dau întâlnire pentru prima rundă. În afara formării de perechi, *lancier* se desfășoară aproape la fel de bine separat și ordonat ca *française*. Cele patru perechi se mișcă potrivit unor indicații și reguli stricte, se apropie, se îndepărtează, se rotesc într-o parte, se rotesc în cealaltă. Se salută spre dreapta și spre stânga, înainte și înapoi, într-o manieră afectată. În cel mai bun caz, cineva preia rolul maestrului de ceremonii și dispune de la început pătratele, simetric, în așa fel încât să alcătuiască împreună un singur pătrat de mari dimensiuni.

Este frumos când se deschide cadrilul și dansatorii se desprind din combinațiile de patru și se mișcă împreună într-un șir sau formează chiar un inel, amintind de o horă populară. Muzica este neobișnuit de încremenită și de plicticoasă, statică, neavând nimic în comun cu muzica iute a unui dans obișnuit. *Lancier* nu este prezent la toate

serbările, pentru că are nevoie de repetiții, iar muzica trebuie și ea bine pregătită din vreme, sau notele, cel puțin, dacă există și orchestră. Este preferat mai des în Rhenania și, mai rar, în sud și în Austria. Doar la balul anual al Operei din Viena se dansează, evident, un cadril la miezul nopții, dar, în definitiv, cine participă la balul Operei din Viena? Eu în niciun caz!

De obicei, lipsește pur și simplu muzica potrivită. Încă de pe vremea mea nu exista decât o singură înregistrare, un disc vechi, atât de vechi, încât păcănea pe platanul pick-upului. Plana mereu amenințarea ca ordinea dansurilor să nu poată fi respectată, dacă s-ar fi crăpat discul. Cuiva i-a venit ideea cândva să înregistreze discul pe bandă, dar păcănitul nu numai că nu s-a șters, dar a devenit și mai sonor. Ca și cum magnetofonul s-ar fi ambiționat să scoată în evidență nu muzica, ci zgomotul de fond. Cu timpul, știam zgârieturile mai bine decât comenzile. Vocea maestrului de ceremonii suna la fel de dogit ca discul, s-ar fi zis că-și face treaba fără pic de tragere de inimă. Vorbea în franceză, cum altfel, și multă vreme nu am înțeles ce spunea, de fapt. Drept urmare, dansam *lancier* pe o melodie aproape de neînțeles și la comenzile unui domn neîndoielnic bătrân și arțăgos, dar nouă nici că ne păsa. Eram fericiți, într-al nouălea cer.

Farmecul categoric al unui *lancier* constă în demonstrația îndemnării de a transforma totul într-o joacă, toate acele etape, altfel severe, și de a ocoli sistemul de reguli. Când sunt furate doamnele din pătratul învecinat sau când se schimbă repede partenerile la *les moulینets*, când se multiplică amețitor numărul de rotații la *les tiroirs*, când se schimbă priviri seducătoare și se salută în direcții

în afara oricăror reguli. Când li se întâmplă unor domni cu articulații anchilozate să nu facă o simplă reverență, ci să se prăbușească de-a dreptul în fața unor doamne. Societatea distinsă, îmbrăcată după codul vestimentar strict, se transformă brusc într-o ceată exuberantă, zgomotoasă și dezordonată de tineri și vârstnici, care țopăie vesel în toate direcțiile și fac orice, mai puțin să respecte vreo regulă. Doar la sfârșit, la cea din urmă comandă, totul trebuie să reintre în normal! Pătratele trebuie să fie complete și să păstreze simetria față de celelalte. Și perechile trebuie și ele să se întoarcă la formula originală.

Lancier se încheie întotdeauna cu un vals – de cele mai multe ori o versiune cu îmbrânceli și zăpăceală, pentru că iau parte cât mai mulți dansatori cu puțință și sala este plină până la refuz. Cât timp dansul se desfășoară ordonat și se execută figurile de *lancier*, lucrurile sunt sub control, cât de cât, dar odată ce se trece la vals, spațiul devine insuficient. *Lancier* este unicul dans pentru care se fac invitații încă de la începutul serbării. Toată lumea, tineri și bătrâni, vrea să participe. Și valsul se poate considera norocos că i-au fost rezervate finalurile de bal. Pe vremuri, adică în secolul al XIX-lea, *lancier*-ul se termina mereu cu un galop, de puteai crede că a venit sfârșitul lumii. Nimic nu mai rămânea la locul său – se desfăceau hainele, părul, chiar și perechile. Galopul este un dans viguros, agitat, în ritm de două pătrimi, înrudit cu polca rapidă. Iată un scurt citat: „Spre deosebire de multe alte dansuri clasice, executarea galopului nu pretinde niciun fel de exercițiu prealabil. Perechile se deplasează în salturi de la o margine la cealaltă a sălii de dans, unde se răsucesc și pornesc rapid înapoi. Pas de urmărire vioi

urmat de salt ușor, elastic. În timpul saltului, piciorul din spate este tras (săritura de galop).” Contemporanii considerau acest dans de-a dreptul neplăcut, sau supărător, în cel mai bun caz. Dansul final este la fel de exuberant ca întregul cadril, un punct culminant absolut al serii. Nimeni nu vrea să-l rateze. Nu e de mirare că invitațiile se fac din timp.

Pe vremea bunicii, se făceau invitații pentru toate dansurile. Și asta poate nu în ultimul rând datorită faptului că muzica nu venea de la un aparat oarecare, ci exista o orchestră adevărată. Astfel, ordinea pieselor muzicale și a dansurilor respective se stabilea de la bun început. Dar încheierea acestei înțelegeri ținea și de normele de stil. Bărbații aveau libertatea să invite la un dans, iar doamnele puteau hotărî dacă să accepte sau să rezerve mai bine dansul pentru un alt partener.

Când ne petreceam vacanța de vară la bunica și afară ploua, aveam voie să ne jucăm în pod sau în așa-numita „cameră de vechituri”. Care nu era o cameră obișnuită, ci avea exact dimensiunile sălii mari care se afla dedesubt, un etaj mai jos. Iar în ea nu se găseau hârburi, ci o mulțime de mobile vechi, dar foarte valoroase, pentru care nu mai exista spațiu sau utilizare. Da, până și locuitorii castelelor au uneori probleme de spațiu.

Camera de vechituri se număra printre locurile noastre preferate. Aveam voie să mutăm mobilele cum ne trecea prin cap și ne construiam peșteri și case minunate. Multe dulapuri și comode erau umplute până la refuz cu tot felul de obiecte scoase din circuit: caiete de școală ale unchilor și mătușilor, cărți, fotografii, reviste vechi. O adevărată plăcere să cotrobăi prin ele. Odată am descoperit într-un

sertar un carnețel alb, lat de cel mult cinci centimetri și lung de zece, adică exact cât să-l ții în mână, tipărit cu finețe și împodobit cu linii ondulate. Pe margine avea un locaș metalic aurit, în care trebuie să fi stat un creion minuscul. În caiet se găsea o bogată listă de dansuri: vals vienez, vals lent, tangou, foxtrot, prima poloneză, a doua poloneză, urmate de linii fin punctate, unde puteai scrie numele celor cărora le fusese promis dansul. Carnețelul era gol. Obiectul reușea să transmită emoția, tensiunea pe care trebuie să o fi simțit o femeie nemăritată atunci când primea carnețelul, la începutul serbării. Sau poate că îi era trimis câteva zile mai devreme, ori de îndată ce confirma participarea? Cât de greu trebuie să fi fost să te hotărăști. Cui să îi promiți și ce dans anume? Și când? Și cât să aștepti partenerul preferat, înainte de a ceda în fața altor insistențe? Și dacă nu venea nicio propunere și caietelul tău rămânea gol? Sau lăsați special câteva dansuri libere, până în ultima clipă? Câtă tulburare!

În ziua de azi nu mai există asemenea carnețele. Domnii sunt cei care fac alegerea. Ceea ce nu ușurează neapărat povara domnilor sau a doamnelor, în treacăt fie zis. Nobilii sunt educați cu un simț foarte limpede al ierarhiei. Tinerii le sunt fără discuție subordonați vârstnicilor, față de care trebuie să se poarte cu respect și moderație. La fel, femeile le sunt subordonate bărbaților, nici surorile nu au un cuvânt la fel de greu ca al fraților lor. Singura libertate care îi rămâne femeii este refuzul. De care, practic, nu se folosește. Nu am auzit niciodată ca o doamnă să-i dea papucii unui domn. Va prefera să danseze cu el o dată și apoi îi va mărturisi că se simte obosită și că ar prefera să se retragă și să bea ceva.

Doar rareori se întâmplă ca o femeie să se înțeleagă la deschidera serbării cu un prieten sau văr preferat, ca să înceapă repede să danseze cu ea, înainte ca un altul, nedorit, să aibă timp să o invite. Și este vorba de un caz de forță majoră. Există tot soiul de unchi cronic celibatari și plicticoși, care tot încearcă, și la o vârstă înaintată, să intre în grațiile demoazelor. Toată lumea îi știe, toată lumea se amuză pe seama lor și orice tânără va găsi înțelegere când va încerca să le evite avansurile. Dar asemenea situații reprezintă cu adevărat o excepție.

În mod normal se întâmplă invers, în mod normal doamnele așteaptă să primească invitații, nimic nu-i mai neplăcut decât să nu-ți faci apariția, din când în când, pe ringul de dans, riscând altfel să fii trecută în categoria „florilor de perete”. Și cum bărbații nu prea îndrăznesc să se apropie de un ciorchine de fete chicotind vesel, e preferabil să te așezi într-un alcov sau la o masă, prefăcându-te absentă. Așa se va găsi de îndată un cavaler dispus să te smulgă din singurătate. „Mucezit” se cheamă atunci când o femeie nu este invitată la dans, o seară întreagă, iar „coș de pâine” colțul în care se adună fetele care nu fac piruete pe ring. Și nimeni nu își dorește să mucezească în coșul de pâine cât e seara de lungă.

În fine, există și semnale limpezi pentru a-ți arăta disponibilitatea de dans, orice aristocrată le cunoaște sau le învață rapid. Caută să intre în vorbă cu un domn care stă singur, se învâрте în jurul lui cu pași mici, se mișcă discret în ritmul melodiei sau numai o fredonează. Și, culmea ghinionului dacă domnul nu o invită la dans!

S-ar putea să pară anacronic și nedrept că dreptul de a invita rămâne rezervat domnilor. Dar dacă nu ar fi așa,

curând femeile ar ajunge probabil să danseze singure. Cum ele reprezintă segmentul cel mai dornic de dans al omenirii, trebuie să-i anime și pe bărbații prezenți la festivități. E rău ca la un bal să vină prea puțini bărbați, dar poate și mai rău când apar în exces și se strâng și discută, și beau multă bere, și treptat obosesc și nimeni nu mai dansează. Iar dacă se întâmplă să propună cineva *damenvals*, nu este exclus să se facă auzite replici misogine de genul: „Fetele astea sunt o pacoste.”

Există o singură serbare de-a lungul anului care oficializează *damenvalsul*. Balul carnavalului, așa-numitul „Möhnenball”, eveniment grandios, organizat întotdeauna de Lăsata-Secului, de una și aceeași familie, ani la rând. La carnaval toată lumea trebuie să apară costumată, femeile pe cât posibil de nerecunoscut, deoarece în seara aceea au dreptul și să-și ascundă identitatea, dar și să invite la dans. Iar domnii se văd puși în cele mai stranii situații, dar pline de suspans, fiind nevoiți să danseze cu doamne despre care nu vor afla, poate nici până la sfârșitul balului, cine sunt cu adevărat.

Nobilimea participă la multe baluri mascate sau denumite strict, gen: „baroc”, „circ” sau „cunună de flori”. Aceste serbări au adesea loc la vremea carnavalului, din ianuarie până în Miercurea Cenușii. De regulă, în post nu se dansează și nu se petrece. La balurile de iarnă, chiar și la balurile mascate, ținuta de seară este obligatorie – smocking și rochie lungă.

Numai „Möhnenball” cere costumație de vrăjitoare și lumea are dreptul să-și schimbe complet înfățișarea. Multe femei apar în negru din cap până în picioare sau cu tot soiul de peruci demente. Și totul se petrece în semiobscuritate,

cea ce avantajează păstrarea anonimatului până dimineața. Nimeni nu are habar cu cine dansează, mulți nu vor afla niciodată, și puterea se află numai în mâna femeilor, întreaga noapte.

FII VESELI

Serbările reprezintă apogeul vieții nobiliare. Acolo se adună, acolo se cunosc și se revăd și, în esență, după cum știe lumea întreagă, totul se învâрте în jurul descoperirii viitorului partener de viață. Nobilii nu trăiesc în comunități aglomerate, ușă în ușă, umăr la umăr, ci, după cum spuneam, trăiesc în zone nu tocmai accesibile. Locuințele lor – adevărate cuiburi de vultur – sunt în creierul munților, în inima codrului sau, bine ascunse, în cine știe ce locuri uitate de lume. Nici în orașe mari, ca Viena, München ori Köln, nu întâlnești nobili pur și simplu așa, pe stradă. De fapt, nici nu ar putea fi identificați, decât în cazul în care, întâmplător, sunteți rude și ați participat împreună la ultima întâlnire de familie. Prin urmare, și în orașe se organizează și se stabilesc serbări mai mari și mai mici. Se consideră un *fauxpas* să te arăți undeva fără să fi fost invitat. Dacă te inviți singur sau vii cu o cunoștință, ai nevoie de justificări bine ticluite. Înalta societate nu agreează intrușii.

Astfel, poți să te saluți nestânjenit și să conversezi netulburat cu oricine. Iar serbările prilejuiesc, din fericire, și întâlniri cu alți nobili, cu care nu ești înrudit. Ceea ce este important, deoarece, chiar dacă aristocrații fac tot posibilul să nu se căsătorească decât între ei, sunt de evitat mariajele între rude, sau cel puțin nu de gradul unu sau doi.

Nimeni nu știe să organizeze o serbare mai frumos decât nobilii. Nimic nu este lăsat la voia întâmplării, cu atât mai puțin invitația, care sosește prin poștă, câteva săptămâni înainte de eveniment, tipărită pe hârtie groasă, cu litere vechi, desăvârșite, și plicul vătuit, de obicei. Invitația primită pentru acel moment special exprimă totodată și onoarea ce ți s-a făcut, fiind ales de pe o listă lungă. Dintre rândurile tipărite iese în evidență numele tău, ca invitat, frumos caligrafiat, mărturie a atenției și prieteniei de care te bucuri, spre marea ta încântare. Indiferent cât de mulți oaspeți ar fi, fiecare va primi invitația sa personalizată, scrisă probabil chiar de amfitrioană, sau de mama ori fiica ei, deoarece bărbații au, de obicei, un scris urât. Invitația mai poate fi lăsată și în seama secretarei, ceea ce indică un anumit rang, deoarece numai cele mai mari case își permit o secretară proprie. Dar niciodată și sub niciun motiv invitația nu va fi încredințată unei agenții. Ar fi cu mult prea impersonal, lipsit de prietenie, chiar, apoi și cheltuielile ar fi considerabile.

Invitațiile sosesc cu mult timp înaintea evenimentului, de regulă cu câteva săptămâni, lăsând suficient răgaz pentru confirmare sau pentru refuz. Primul răspuns se trimite în scris, se mulțumește și se aduce la cunoștință hotărârea luată. De multe ori se adaugă în plic și cartoline de răspuns,

tipărite special, care, venind din partea unor familii distinse și bogate, pot avea chiar și marcă poștală.

Odată făcută confirmarea, trebuie organizate cazarea și, în primul rând, transportul. Ceea ce nu e neapărat simplu, mai ales pentru invitații tineri, care încă nu au permis de conducere și nici automobil. Cu puțin noroc, prin apropiere poate trece o linie de cale ferată, dar nu încapе îndoială că stația este atât de departe, încât tot va fi nevoie de o mașină. Și, cu puțin mai mult noroc, prin apropiere poate trece și o autostradă. Atunci apare și o mașină și adevăratul norocos îl cunoaște și pe proprietarul ei, cu care, stabilind detaliile, rezolvă toată problema.

Încă din mașină se instalează o atmosferă vibrantă și, după câteva ore bune de drum, ajunși la destinație, nici-odată punctuali, oaspeții coboară cu greutate, amorțiți, grăbindu-se fiecare spre camera sa, cu gândul la o baie bună, pentru ca, în mai puțin de o oră, să își facă apariția în cea mai bună formă și cele mai bune straie. Dar nu întotdeauna există camere de oaspeți pe domeniul unde va avea loc evenimentul, și atunci invitația va include și o listă scurtă a hotelurilor sau, mai curând, a castelelor din împrejurimi.

Dar mult mai important este să ai o ținută corespunzătoare. Doamnele, coafate distins, poartă întotdeauna rochii de seară elegante și bijuterii autentice. De necrezut ce transformare poate suferi tânăra ta colegă de clasă pe care o întâlnești într-o asemenea ocazie, în rochie lungă de mătase, croită pe talie, cu un șal splendid, un parfum deosebit și un machiaj fin... nicio legătură cu adormita care își face apariția la cursuri luni de dimineață, în pulover larg de lână azvârlit peste o pereche de bluejeans. Și, numai în

cel mai bun caz poartă șiragul sau cerceii de perle, modelul „buton”, cum spun aristocrații.

Dar arta prefacerii este cel mai firesc lucru printre nobili. Și tinerii se pun la punct și, dintr-odată, arată a adevărați domni, de preferință în smocking sau în blazer sport, dar nici costumul de culoare închisă nu este exclus. Însă e preferabil un smocking de închiriat, chiar de calitate medie, care să nici nu vină foarte bine, decât să încerci să salvezi situația cu un costum închis. Absolut inacceptabil este costumul de duminică, inevitabil rămas prea strâmt, astfel încât toți să poată comenta pe seama ta: *He was underdressed*.

Odată ce s-au adunat majoritatea oaspeților, petrecerea poate începe. Și se petrece din plin! La început se oferă o mică gustare, un bufet cu autoservire, unde stai cuminte la coadă, iar fiecărei doamne i se rezervă un cavaler de onoare, un tânăr care o conduce la bufet, alături de care va și mânca. Îndatorirea sa este să o amuze, să-i fie partener de conversație și – cel mai important – să danseze împreună primul vals. Iar cine nu dansează cu partenera sa nu mai are nicio șansă într-o seară care e abia la început. Nimic nu-l mai poate ajuta. Chiar dacă o însoțește pe cea mai afonă, neinteresantă și stângace doamnă din societate, chiar dacă nici lui nu-i place să danseze, cavalerul de onoare trebuie să facă piruete pe ring alături de ea, cel puțin o piesă muzicală. Bărbații care după desert se ridică și spun că vor să fumeze o țigară sau merg până acolo încât să afirme că nu știu să danseze sunt trecuți în categoria celor mai jalnici și nepoliticoși aristocrați. Iar cine se încumetă să spună în clipa aceea „lipsește un moment” ar face bine să nici nu se mai întoarcă.

Nu! Toată lumea trebuie să danseze! Iar la serbările nobiliare se dansează într-un vârtej nebun și exuberant, chiar de speriat pentru neinițiați. Apoi, de-a dreptul șocant, dansatorii epuizați, cu torente de transpirație pe față, se aruncă asupra barului sau a bufetului cu băuturi, ca să compenseze cât mai repede cu putință pierderea de lichide. Un prieten al meu, care, într-o zi de luni, după o asemenea petrecere, și-a dus smochingul la curățat, s-a trezit înapoi cu el în brațe, iar spălătoreasa îndesată i-a comunicat în cel mai gros grai renan: „E distrus. Puteți să-l aruncați.” Avea dreptate, dacă îți înfunzi smochingul ud-leoarcă în bagaj după o noapte de bal vei avea mari dificultăți să îl mai îmbraci vreodată.

Furia coregrafică se dovedește de nepotolit. În vreme ce oamenii de rând petrec până dincolo de miezul nopții, ba chiar până dimineața, prăbușiți pe canapea după două noaptea, de unde nu s-ar ridica pentru nimic în lume, ci mai degrabă s-ar întinde, în mod obișnuit nobilul nu numai că pierde noaptea, dar practică și sportul de performanță. La o oră la care majoritatea omenirii sforăie de mult în plapumă, el țopăie și face salturi, face piruete și-și rotește brațele, galopează împreună cu partenera sa de-a lungul și de-a latul ringului, o aruncă în aer, râde, vorbește și urlă din răspuțeri pe ritmuri de vechi refrene. Dansează, dansează și iar dansează.

Balul se încheie abia după ce muzica a amuțit. Până atunci, se retrag doar cei care au drum lung de străbătut sau cei care nu mai fac față, pur și simplu. Înaintea ultimelor dansuri se anunță ceremonios că se apropie finalul, o știre primită de fiecare dată, indiferent de oră, cu murmure și părere de rău. Dar aici se impune voința severă a

stăpânului acelei case. El decide cât durează noaptea de bal și, din păcate, aproape nimeni nu cunoaște rezultatul negocierii dintre copiii casei și tatăl lor. După ultimul dans lumea aplaudă până se oferă un bis, poate chiar două sau trei, dar la un moment dat – uneori la ora trei, alteori poate la șase – se ajunge iremediabil la final.

Dar urmează și un moment de ușurare. Cine nu-și ia imediat rămas-bun ca să o pornească la culcare pe drumul cel mai scurt și se afundă totuși într-un fotoliu comod pentru încă puțină conversație, sau doar pentru un scurt răgaz, nu mai are nicio șansă să mai apuce să doarmă. E momentul în care te copleșește oboseala. Odată ce ai cedat, nu te mai poți ridica.

Într-un târziu ajungi în cameră, într-un târziu te descotorosești de hainele transpirate, îți scoți podoabele și te mai uiți o dată în oglindă, te speli pe dinți, te demachiezi și te întinzi pe pat. O ultimă privire spre ceasul deșteptător, ca să vezi câte ore de somn ți-au rămas, iar de afară se aude de pe acum ciripitul păsărilor. Ghinion, mai sunt doar trei ceasuri. Sau poate patru?

A doua zi petrecerea continuă, mic dejun și cafea. Mai întâi se merge la biserică, între timp s-a făcut duminică, apoi te apropii clătinându-te, dar hotărât, de coșul cu chifle și de tava cu cafea. Un ritual aproape la fel de important, din punct de vedere social, ca balul. Momentul nu trebuie ratat. Și de astă dată se impune o ținută adecvată, un așa-numit „casual” clasic, jachetă de tweed (fără cravată!), pantaloni bej, respectiv fustă scoțiană și bluză de culoare deschisă cu pulover atârnat peste umeri, cu mânecile legate la piept. De la sine înțeles că și aici trebuie respectate strict convențiile și regulile conversației. Dacă în urmă

cu o seară s-au născut anumite simpatii, totul trebuie trecut sub tăcere, nimeni nu se va lăsa purtat de sentimente, doar ironia subțire și tachinatul subtil au dreptul să mai trădeze ceva. Doar e nevoie de câțiva ani pentru marele pas. Bacalaureat, armată, universitate – și toate câte mai trebuie făcute. Și cine se poate gândi la căsătorie înainte să fi intrat în stăpânirea averii părintești? Câtă vreme nu ai nimic de oferit, ca bărbat, nu ai voie să faci nicio promisiune tinerelor de viță nobilă.

Cu adevărat mahmuri la micul dejun sunt doar cei care nu au dansat suficient, într-un fel anume tot trebuie să-și fi petrecut noaptea. Prin urmare, iată o dublă pierdere, nici nu s-au remarcat în fața doamnelor, și se mai luptă și cu dureri de cap. Nimic de invidiat.

Exact când în rândul oaspeților își face loc acea moleșală tihnită, care îndeamnă la o binemeritată siestă, după care ar putea urma un ceai, a sosit momentul să-și ia bun-rămas. Pe mulți îi așteaptă o călătorie de sute de kilometri, ore bune de mers cu automobilul. Poți călători, peste weekend, din Rhenania până la München sau Regensburg, de la Hanovra sau Dresda până la Freiburg sau Saarbrücken. Dar uneori, la baluri, poți întâlni rude sau prieteni vechi, chiar vecini cu tine. Se întâmplă astfel să călătorești o zi întreagă pentru o discuție de o noapte întreagă exact cu colegul de bancă. O adevărată nebulie.

Cu toată atmosfera de bucurie zburdalnică, cele mai multe baluri păstrează limitele strictei decențe. Nimănui nu-i trece prin cap să danseze pe masă sau să joace fotbal cu chiflele de la bufet. Asemenea lucruri se întâmplă doar la München sau în Austria. Decadența este acolo la ea acasă, până în zilele noastre. Iar desertul este parte a jocului

de societate, și nu un fel de mâncare în sens autentic. Căpșunele zboară prin aer într-o nebunie, urmate de frișcă lansată cu lingura. Iar de dansat, nici gând. Orchestra interpretează unul după altul sprintene valsuri vieneze, dar nimeni nu se încumetă în ring. *Jeunesse dorée* preferă să se joace chicotind de-a iepurașul sau să dispară, perechi-perechi, pe aleile din parc. Și ca să nu se iște certuri între oaspeții de la bal, tufele sunt numerotate și trase la sorti, de la început. Alți oaspeți preferă odihna. Se așază în fotolii comode, fumează țigări de foi, doamnele preferă spetezele, și se tachinează între ei.

Carinthienii, se spune, sunt mai tari decât cei din Salzburg sau Burgenland când e vorba de născocit feste de groază, lungite la nesfârșit. Dar nici vienezii nu se lasă mai prejos. Toată lumea știe ce înseamnă un *Stenz*. Un *Stenz* din Carinthia înseamnă depravarea în stare pură. Este obraznic, nerușinat și superficial până la nepăsare. La Viena faci bine să nu inviți la *house-warming-party*, altfel, dincolo de inaugurarea locuinței, și amfitrionul este pus pe foc. Iar petrecerea trebuie numită ceai, recepție sau cocktail, ca să nu se gândească nimeni că șampania nu ar fi bună doar de băut, și să își umple cada cu ea. Oricum, locuința trebuie renovată și amenajată după petrecere, în niciun caz înainte.

Momentele cele mai savuroase ale acestor festivități, și în primul rând numele participanților plini de idei, sunt subiecte intens dezbătute câteva luni la rând, uneori chiar și ani la rând. Ar fi și păcat ca toate farsele lor nebune să nu fie cunoscute peste tot. Da, se poate spune chiar că, datorită acestor glume înfiorătoare, făptașii reușesc să-și creeze notorietate.

Ce simplu ar fi să nu-i mai invite nimeni. De ce să riști să îți între în casă cineva care este în stare să arunce paltoanele și blănurile oaspeților în frigider sau să le toarne doamnelor șampanie nu în pahar, ci alături, în decolteu? Desigur, asemenea glume nu sunt lipsite de umor, mai ales atunci când unele dintre ele sunt ameteite. Și cine este dispus să dea o petrecere despre care să se spună apoi că a fost mai degrabă plicticoasă? Apoi, făptașii provin adesea tocmai din cele mai vechi și mai de văză familii din țară, iar numele lor onorează oricare listă de invitați – cine renunță cu ușurință la prezența unui membru al familiei imperiale sau regale? Sau trebuie să-i inviți pentru că îți sunt rude. Pur și simplu fac parte din lumea ta. Și gata!

Cea mai urâtă poveste despre care am auzit s-a petrecut la un bal privat. Din câte se pare, o tânără studentă la filologie împreună cu alți doi tineri au intrat în bibliotecă, unde au strivit praline între paginile unor foliante și incunabule străvechi, de enormă valoare. Fără nicio jenă, au pus apoi cărțile la locul lor, pe raft. Dar așa ceva chiar se întâmplă foarte rar.

Dacă un bal poate părea ceva ieșit din comun pentru un neinițiat, nobilii au propriile lor ierarhii și perspective. Un bal obișnuit, al unei case sau al tinerilor, nu se poate confunda cu o ceremonie nupțială sau cu balul seniorilor de la München, sau cu cele patru baluri de iarnă din Rhenania și Westfalia. Cele din urmă sunt cunoscute sub denumirea de Herrenclub (Clubul domnilor), respectiv Damenclub (Clubul doamnelor), fiind sărbători duble, care se desfășoară într-o vineri și o sâmbătă, și de obicei în două weekenduri apropiate între ele, între Anul Nou și Miercurea Cenușii. În total, patru serbări. În vreme ce la

alte baluri mai poți descoperi un burghez printre invitați, la acestea nu iau parte decât nobili, mai exact anumiți nobili. Nu sunt admiși cei născuți în afara căsătoriei și în niciun caz dacă au divorțat, și oricum trebuie să facă parte dintr-o familie ce provine din Rhenania sau Westfalia, pentru Damenclub. Fiecare bal are asociație și președinte propriu, care veghează cu strictețe ca toate aceste reguli să fie respectate. Membrii asociației se întrunesc în ședință, de obicei în dimineața de sâmbătă dintre cele două baluri.

Germanii din sud privesc balurile de iarnă cu neîncredere, cu excepția celor care prin naștere se trag din Rhenania sau Westfalia, dar s-au căsătorit și s-au stabilit în sud. Atunci se întorc cu bucurie, cu sentimente patriotice, ca să le numim așa, în schimb trebuie să se apere și să explice mereu de ce se află acolo. Da, până și în grupuri restrânse există apartenențe regionale, afilieri diferite și, drept urmare, și aroganță. Cred că și într-un grup de doar trei persoane, prieteni extrem de apropiați și rude, pe deasupra, fiecare știe nu numai ce îl apropie de ceilalți doi, ci și ceea ce-l desparte implacabil de ei. Gregor von Rezzori este îndreptățit să spună: „Resentimentul celor de un anume rang nu se îndreaptă pur și simplu în sus sau în jos, ci se adresează în forma cea mai acută către stratul imediat superior sau imediat inferior.” Rezzori este un autor remarcabil, despre care vom mai discuta. Este plin de spirit, de perspicacitate și de extraordinară limpezime. Și-a câștigat faima cu *Poveștile magrebiene*, pe care le depăna seara târziu la radio, în anii de după război, o serie de legende ale unei țări fantastice, iar ascultătorii săi așteptau cu sufletul la gură fiecare nou episod. În 1952, poveștile sale au fost publicate într-un volum.

Și cartea sa *Ghidul societății germane pentru idioți* se bazează tot pe un serial radiofonic în șapte părți. La fel ca și *Gotha*, o găsești pe noptierele și măsuțele de cafea ale nobilimii, remarcabil împodobită cu ilustrații multicolore realizate de Rezzori însuși și lucrări de caligrafie ale lui Werner Rebhuhn. În cercurile respective sunt cunoscute, desigur, numai prima și a doua parte, cele referitoare la înalta nobilime și la nobilime. De ce s-ar preocupa un aristocrat de jet set, de VIP-uri sau de burghezie, așa cum sunt intitulate restul volumelor din serie? Autoironia răzbate încă din titlu, ca să nu mai vorbim de conținut. Rezzori aparținea și el aristocrației, familia sa, de origine siciliană, se numea inițial d'Arezzo și a ajuns la Viena prin nordul Italiei, încă din secolul al XVIII-lea. Dar asta nu-i tot, tatăl lui Rezzori a devenit funcționar chezero-crăiesc la Cernăuți, iar fiul Gregor s-a văzut obligat să schimbe cetățenia română pe cea sovietică. Apoi a fost, pe rând, apatrid, austriac și, din 1938, s-a stabilit la Berlin.

Pe lângă aspectele de finețe, ca apartenența regională și familială, balurile de iarnă pun mare preț și pe alegerea corectă a veșmintelor. Domnii trebuie să apară în frac și să poarte toate ordinele și decorațiile, iar doamnele, în rochie lungă. Dacă așa prevede tradiția familiei, trebuie purtată și diademă, și toți vor avea mănuși, cel puțin la dans. Unele doamne preferă mănușile lungi, până dincolo de cot. Cei tineri nu sunt supuși unor constrângeri vestimentare la fel de stricte, pentru că nu te poți aștepta ca un tânăr domn să fi fost distins cu un ordin, iar diadema familiei o poartă întotdeauna stăpâna casei, în niciun caz fiicele sau nepoatele sale. Și totuși, tinerii au întotdeauna emoții uriașe cu prilejul balurilor, de teamă să nu comită greșeli.

Spre exemplu, eu mi-am pus odată un inel peste mână, dar *fauxpas*-ul a fost de îndată descoperit de una din numeroasele mele mătuși. Mi-a sâsâit să fac bine să-l port sub mână. Doar nu eram cardinal!

În afară de asta, se impune doamnelor să respecte cu strictețe și regula absolută referitoare la lungimea rochiei. Chiar dacă sunt de vârstă foarte fragedă, chiar dacă nu le stă bine, trebuie să poarte rochie de bal, lungă până la gleznă. Rochiile scurte sunt strict interzise, la fel și pantalonii. În urmă cu câțiva ani a existat o modă cu haine foarte frumoase, de inspirație orientală, dar care, abia îmi vine să rostesc și cu mult mai greu să scriu, includea și un fel de șalvari. Chiar dacă erau bine ascunși sub mai multe volane din cea mai fină mătase sau tafta, în culori minunate, aminteau vag, dar nu, nu aminteau deloc vag de pantaloni. Piesă vestimentară care este și va rămâne interzisă. De sute de ani, cea dintâi întrebare pusă de președinte la ședința asociației, sâmbătă de dimineață: Au apărut pantaloni? Dacă o doamnă s-a încumetat să poarte pantaloni la bal, dacă s-a opus cu adevărat acestei strașnice interdicții și nu a ținut seama de regulamentul vestimentar, se declanșează furtuna și nu mai există cale de întoarcere. Doamna va fi identificată, președintele va ridica solemn creionul și numele acelei obraznice va fi șters pentru veșnicie de pe lista invitaților. Nu există scuză. Pantalonii sunt considerați un afront, un atac fundamental la adresa celor mai vechi tradiții, lăsate de când se știe lumea.

Cu toate astea, clubul doamnelor și al domnilor sunt serbări cât se poate de amuzante, singurele distracții, alături de vânătoare și de ceaiuri, care le oferă nobililor șansa să se revadă în perioada dintre toamnă și începutul verii,

căci în postul Crăciunului nu se pleacă din casă, iar în cel al Paștelui cu atât mai puțin, cum spuneam. Orice aristocrat tânăr va încerca să fie invitat, măcar o dată în viață, la clubul domnilor sau al doamnelor, iar cei mai mulți, în special copiii, ajung de mai multe ori. În vreme ce la serbările obișnuite merg doar cei mai tineri, balurile de iarnă atrag multă lume. Sunt invitați tineri și adulți, căsătoriți și necăsătoriți, tinere debutante, ușor de recunoscut datorită rochiei de bal alb-imaculat, dar și persoane în vârstă și foarte în vârstă.

Limitele de vârstă funcționează exclusiv la baza scalei. Bărbații au dreptul să participe abia după susținerea bacalaureatului, iar fetele odată ce au împlinit optsprezece ani, deoarece femeia poate fi mai tânără decât bărbatul, la încheierea căsătoriei (și nu neapărat cu bacalaureat). Cel mai rar sunt prezente perechile cu copii care nu au ajuns la vârsta căsătoriei și când e vorba de tineri abia logodiți, unii se întreabă, în gând, ce mai caută acolo. Iar participarea la bal costă și ea. Unii se folosesc de prilej pentru a-și prezenta cu mândrie logodnica tuturor rudelor. Cât despre ceilalți logodnici, probabil sunt credincioși devizei: Ține strâns și caută mai departe!

Cele mai bătrâne participante, firească, sunt doamnele, ele ating, statistic, vârste mai înaintate decât domnii; întotdeauna stau strâns adunate, cât mai aproape de ringul de dans, formând așa-numita „stâncă a dragonului”. Deși oricum sunt surde, cele mai multe, se plâng neobosit că muzica e prea tare, iar dacă nu este vals, neîntrerupt, se supără și susțin cu ardoare că nu e vorba de muzică, ci de zgomot curat și nici nu e de mirare că se simt stânjenite la ce subiecte arzătoare au de discutat. Cercetează atent tot

ce se petrece în sală, analizează pe larg fiecare persoană în parte, originea și legăturile sale. Într-o singură seară se poate hotărî destinul unei întregi generații. Cine trece de trei ori pe lângă „stânca dragonului”, se spune, dansând cu aceeași domnișoară, e ca și logodit. Iar dacă trece de mai multe ori, este ca și căsătorit, dacă nu se ferește cumva și face piruete prin colțuri, să nu-l poată vedea doamnele de pe „stânca dragonului”. Altfel e pierdut. Da, așa s-ar putea spune: cine rezistă cinci până la șapte sezoane de baluri de iarnă fără să se logodească dă lovitura. Sau rămâne pe afară, după cum consideră fiecare, lăsându-se în voia sorții.

CĂSĂTOREȘTE-TE CU OMUL POTRIVIT

Nunțile sunt evenimente mai speciale decât balurile de iarnă, sau mai exclusiviste, cel puțin, în privința alegerii invitaților. Căsătoriile din înalta societate se fac în stil mare, cel puțin o sută de oaspeți, de obicei fiind de trei ori mai mulți, adică trei sute; familiile sunt extrem de numeroase și în relații foarte bune între ele. Apoi, mai există și *Gotha*. De acolo aflu totul, cu precizie. În rândul nobilimii nu poți susține, pur și simplu, că nu ai invitat pe cineva din cauză că nu ai știut că sunteți rude.

Așa se face că la nunți sunt și mai mulți invitați și, în primul rând, persoane nu neapărat preferate de tânăra pereche. Nu că nu ți-ar fi drag unchiul, mătușa sau chiar verișoara primară a bunicii, ferească Dumnezeu, dar parcă îți sunt mai apropiați colegii de facultate sau prietenii comuni, ai tăi și ai viitorului partener de viață. Ca de fiecare dată, însă, rubedeniile au întâietate în fața prietenilor, sângele apă nu se face. Oricum, tânăra pereche nu are

multe de spus la alcătuirea listei. Într-un grup social marcat de patriarhalism, așa cum este nobilimea, tatăl deține desigur puterea supremă de decizie, și anume tatăl miresei. Incontestabil! Și tot el este cel care plătește întreaga distracție.

Festivitățile lasă totuși o cale deschisă și preferințelor. Ele durează de obicei trei zile, într-o serie de evenimente, iar mirele și mireasa pot încerca să distribuie oaspeții de așa manieră, încât, cel puțin într-una din seri, să se distreze cu preferații lor. Ceea ce se întâmplă, de obicei, în seara din ajunul cununiei, fie joi sau vineri, când indicațiile vestimentare rămân blânde și când, potrivit obiceiului, se bea mult (ideea fiind mai ales ca mirele să se amețească bine de tot și, eventual, să nici nu mai ajungă la timp în fața altarului – un maxim amuzament pentru nuntașii tineri) și se organizează scurte scenete în care mireasa sau mirele, dacă se poate amândoi, sunt făcuți de două parale.

La unele nunți este strict interzis să se facă „tapaj”, așa cum sunt numite de obicei aceste scenete sau scheciuri, fie la cererea tinerei perechi, fie la cererea familiei, din diverse motive. Astfel, cui i-ar conveni, la propria sa nuntă, de față cu toate mătușile bogate, să fie făcut de râs de prieteni, veri și verișoare! Te miri ce povești mai pot să dezgroape! Și cine e gata, din cauza unui păcat de tinerețe lipsit de importanță, să renunțe la o moștenire binemeritată? Doar n-o să te admire nimeni apoi. Iar când nu e nimic de moștenit, toată lumea se distrează pe cinste.

Când nu există interdicții, scenetele se joacă după pofta inimii, de mai mare bucuria. Repet, nobililor de orice vârstă le place să joace teatru. Domnii în travesti imită mireasa, frații ei se costumează în fiare sălbatice, iar tatăl,

în mers. Și fiecare ține o foaie de hârtie în mână, doar nimeni nu și-a învățat rolul pe dinafară. Se fac tot soiul de glume de neînțeles și se animează întâmplări care sigur nu s-au petrecut niciodată. Se cântă, se dansează și se bate step. Pure fantezii, într-o dispoziție de zile mari. Teatru făcut de amatori, la cel mai înalt nivel. Mirele plânge, iar mireasa râde cu lacrimi. Sau invers. Restul adunării încuviințează, consternată, sau aplaudă, pentru orice eventualitate. Iar cine nu se distrează este considerat mărginit și lipsit de umor.

Un singur lucru e sigur, doar mirele și mireasa pot înțelege toate glumele, iar uneori doar unul dintre ei, ceea ce este mult mai bine. Nu se urmărește cu tot dinadinsul construirea unei reprezentării reușite, să zicem consecventă de la început până la sfârșit, spectacolul fiind mai degrabă un ultim salut adresat de colegi sau de prieteni cuplului care se desparte astfel de ei, o amintire a vremurilor fericite, a unei alte vieți. În această privință nu există păreri diferite: după nuntă, totul s-a terminat. Urmează copiii, serviciul și munca. După luna de miere, începe o viață serioasă.

De aceea unora nici nu le trece prin minte să se căsătorească, dar nimeni nu îi privește cu ochi buni, mai ales când e vorba de moștenitorii bărbați. Când urmează să lași moștenire o proprietate, vrei să știi și că ea va ajunge pe mâini bune. Când ai de transmis un nume bun, ceea ce, în definitiv, este cazul oricărui nobil, cu toții se gândesc la numeroși urmași, exclusiv legitimi. Familia nu trebuie să se stingă!

Greul vieții, dacă e să judecăm riguros, începe chiar de a doua zi de dimineață, când, înaintea ceremoniei, nici tatălui, nici viitorului socru nu le convine ca mirele să fie dus pe sus spre altar de martorii de cununie, mahmur, cu

toți ochii îndreptați asupra lui. Pentru mireasă, situația mai poate fi dreasă cu farduri. Dar indiferent câtă bere, rachiu și vin au curs cu o seară în urmă, se întâmplă rareori ca mirele și mireasa să nu se prezinte în formă bună la cununie. Importanța momentului îi trezește brusc la realitate, chiar dis-de-diminează.

După ceremonia desfășurată, desigur, în biserică, urmează recepția, la care participă toată suflarea. Dacă e vreme bună, se desfășoară în aer liber, până după-amiază. Pe lângă rude și prieteni, participă, după caz, și primarul, medicul personal, învățătorul din școala primară sau membrii asociației locale de vânători.

Regulile vestimentare trebuie strict respectate, se poate spune chiar că nunțile reprezintă forma cea mai solemnă de festivitate nobiliară desfășurată la lumina zilei. Bărbații poartă redingotă și joben, doamnele rochii elegante, nu lungi, pălărie și podoabe alese. Totul plutește într-o mare de toalete fabuloase, cu poșete asortate, din cele mai fine materiale și culori. Doar pălăriile ar fi suficiente să facă cinste oricărei parade de modă. Cursele anuale de la Ascot pălesc, prin comparație. Acolo flutură pene, dansează cununi de flori aparent naturale, sclipesc panglici ingenios împletite. Aici pălăriile sunt atât de mari, încât nu mai încap nimeni alături, în strana bisericii, iar altele atât de mici, încât par simple agrafe de prins părul. O nuntă în lumea nobilimii oferă un tablou splendid. Doamnele păstrează pălăria pe cap, doar bărbații își scot jobenul în biserică – și au loc acele scene de salut între femei, arhetipale cu asemenea prilejuri, când ambele își înclină capul într-o parte, ținându-și pălăria cu mâna, ȧguindu-și buzele în strădania de a atinge obrazul celeilalte. Apoi râd de zădărnicia

demersului lor și afurisesc moda, dar niciuneia nu i-ar trece prin minte să renunțe, fără ezitare, la podoaba incomodă. Poate doar dintr-o ambiție secretă, în dorința de a-și ascunde, cu orice preț, coafura răvășită peste noapte. Și câte altele se mai pot ascunde sub o pălărie cu boruri largi!

Recepția este momentul în care se bea vitejește, iar cei mai mulți și renunță să se mai trezească din beție tot weekendul. Oricum, cu toții se concentrează pe felicitări. În acest scop, mireasa, mirele și părinții lor vor ocupa un loc special, iar întreaga societate se va înșira la o coadă nesfârșită, ca să prezinte omagiile celor șase. Și uneori nu faci altceva decât să aștepți la rând toată recepția, preferabil la umbră, cu parteneri de conversație pe cât posibil amuzanți. Iar când ajungi la țintă, după ore și ore de așteptare, îmbrățișezi mai întâi mireasa, apoi mirele, urezi tot ceea ce au urat toți cei dinaintea ta și vor mai ura și cei din spate, mai precis toate, absolut toate cele bune, îi mai feliciți apoi și pe părinți, strângându-le mâna, pupându-i sau sărutându-le mâna, după care, în sfârșit, te poți relaxa.

Și vai de cel care îndrăznește să nu-și îndeplinească această datorie. Vai de cel care își imaginează că mireasa nu ar băga de seamă că unul dintre cei trei până la șase sute de invitați nu a felicitat-o personal! Ea nu va uita niciodată! Tânărul cuplu rămâne treaz și vigilent, e încordat ca un arc, cu simțuri de linx, iar răzbunarea lui poate fi cruntă. Așa că două pahare de șampanie și o farfurie plină-ochi de gustări idioate, *finger food*, pot fi o companie plăcută pentru o coadă nesfârșită. Și totul e să nu împarți nimic cu cei din jur. Dar acesta rămâne răul cel mic!

Nimeni nu are voie să rateze felicitările, și nici prezentarea onorurilor, după cum le numesc aristocrații, celorlalți

oaspeți prezenți. Odată scăpat prilejul, nici nu vei mai avea altul ca să-ți repari greșeala.

În cercurile nobiliare te căsătorești o singură dată. Te căsătorești, nu-ți înșeli partenerul, nu divorțezi și rămâi toată viața alături de el. Și văduvia trebuie îndurată cu demnitate. Extrem de rar cel rămas singur se recăsătorește, dar niciodată într-un cadru la fel de strălucit.

Pe de altă parte, oricum trebuie să-ți umpli timpul cu ceva, așa că e bine să nu treci pe nimeni cu vederea și să saluți pe toată lumea.

După recepție urmează masa în cercul restrâns al familiei. Cu acest prilej se țin marile discursuri și curg multe lacrimi de emoție. Apoi urmează, fără pauză, balul nupțial propriu-zis, iar a doua zi, ca după fiecare bal serios, se face un mic dejun pentru alungarea mahmurelii, ca să nu uităm și de sesiunea de fotografii care se desfășoară de obicei după recepție și înainte de masa de familie, unde este din nou nevoie de timp și, în primul rând, de organizare desăvârșită. La marile evenimente de acest fel se construiește o tribună specială, în care să încapă toată lumea, absolut toată lumea. Părinții miresei și ai mirelui trebuie să se așeze la dreapta și la stânga perechii, iar restul familiei restrânse se va afla prin preajma punctului central. Iar invitații se vor dispune, după plac, de jur împrejur. Aceste fotografii reprezintă un eveniment în sine, în ele apar incredibil de mulți oameni și joacă un rol important toată viața lor. Fotografiile amintesc de un moment culminant al existenței, nu doar pentru tânărul cuplu, ci și pentru părinți, bunici și mai târziu pentru propriii lor copii. Nu întâmplător expun nobilii peste tot fotografii înrămate în argint, pe comode și în biblioteci – în amintirea clipelor

deosebire, dovedind astfel apartenența la înalta societate și respectul pentru reguli și tradiții. Se cere nu numai ca nunțile să fie sărbătorite în stil grandios, potrivit rangului, ci și să fie consemnate, complet și fidel, prin documente fotografice.

O nuntă înseamnă un întreg și nesfârșit proces, iar orarul trebuie respectat cu strictețe, altfel totul o ia razna, la asemenea densitate de evenimente înghesuite în douăzeci și patru sau patruzeci și opt de ore. Unele familii concentrează seara de tapaj și balul nunții, renunță la micul dejun de alungat mahmureala sau suprapun masa în cercul familiei cu balul de seară. În cazul celei din urmă variațiuni, pică prost că toți oaspeții la nuntă o văd pe mireasă plângând, dar episodul se poate petrece la fel de bine și în biserică. Strict vorbind, nu-mi aduc aminte de vreo nuntă din cercul familiei noastre din care să fi lipsit momentele de emoție. Dimpotrivă, la căsătoria unei verișoare preotul a trebuit să întrerupă brusc predica, din cauză că mireasa rămăsese fără batiste. Doar o singură verișoară de-a mea a rezistat fără să verse o lacrimă. Când am întrebat-o, mai târziu, cum reușise, mi-a mărturisit că s-a temut să nu-i curgă rimelul.

Cei invitați la toate evenimentele, spre exemplu frații și surorile mirilor, părinții și frații și surorile lor și martorii de cununie, cei care încep să petreacă de joi seara și se mai simt și sâmbătă, la micul dejun, proaspeți, veseli și voioși, consumă foarte multă energie și, în cele din urmă, fie se bucură din răsuputeri că s-a sfârșit, fie se întristează. În cel de-al doilea caz, se instalează, după cum mulți știu și de la balurile obișnuite, așa-numita langoare. O stare infernală, care te copleșește cel târziu luni, dacă nu chiar duminică seara, atunci când rămâi singur, după multă vreme, și

nimeni nu-ți mai poate muta gândurile. Iar nobililor nu le place când nu se află printre ai lor.

Altfel e perfect că serbările înaltei societăți sunt numeroase și rânduite de-a lungul întregului an. Fiecare nobil are prilejul să participe la numeroase nunți și, odată cu înaintarea în vârstă, le va prefera balurilor. Botezurile și, dincolo de șaiszeci de ani, aniversările la cifre rotunde și, nu în ultimul rând, înmormântările constituie alte prilejuri de reîntâlnire. Și fiecare asemenea eveniment pretinde o ținută specifică. Desigur, există diferențe în ceea ce privește calitatea și numărul obiectelor vestimentare, dar oricare nobil va avea, mai devreme sau mai târziu, propria sa redingotă, propriul său smoching și chiar propriul său frac. Iar fiecare doamnă dispune de un garderob plin cu haine de bal, haine de zi și costume elegante, pălării și pantofi asortați. Nu participi cu plăcere la o festivitate dacă nu ai haine potrivite.

Poate părea o exagerare, dar, față de vremurile trecute, e o nimica toată. Căsătoria dintre Friedrich-August al III-lea de Saxonia, fiu și moștenitor la tron al lui August cel Puternic, cu prințesa moștenitoare a Austriei Maria-Josefina din vara anului 1719 – ca să nu dăm decât un singur exemplu – a durat o lună încheiată. A debutat cu ceremonia de cununie, de la 20 august, la Viena, ca să continue cu serbări aparent fără sfârșit, la și în împrejurimile Dresdei, care au înghițit, doar ele, șase milioane de taleri. Spectacole de operă, artificii, banchete și baluri în diverse locuri, turniruri și vânători, mai multe procesiuni de-a lungul și de-a latul orașului, baluri mascate greu de deosebit de multe alte spectacole de teatru și concerte. Nici nu ne mai putem gândi la tânărul cuplu și la prima lui noapte tihnită.

Prin comparație, nunțile din zilele noastre sunt doar palide copii. Astăzi nu mai seamănă deloc cu ieri. Dar nunțile, ca și balurile, rămân evenimente excepționale și de neuitat, nu numai grație nenumăratelor fotografii și a momentelor minunate, ci și a șanseii de a concepe noi evenimente. Cât de fericit trebuie să fie un cuplu care, la propria sa serbare sau nuntă, a oferit șansa întemeierii altui cuplu. Și nimeni nu va ști vreodată dacă a existat sau nu vreo intenție!

Însă e minunat când tinerii căsătoriți sunt invitați, pe neașteptate, la o nuntă la care noul cuplu anunță, solemn: „Ne-am cunoscut la nunta voastră.” Cum să nu simți că-ți crește inima? Circulă povestea unei nunți la care mireasa a fost însoțită în alaiul ei nu numai de micuții verișori, verișoare și copii ai martorilor de cununie care purtau trena și presărau flori, ci și de așa-numita „cununiță”. Adică trei sau patru domnișoare, surori sau prietene apropiate ale miresei, îmbrăcate identic, însoțite de trei sau patru domni, frați sau prieteni apropiați ai mirelui, așa-numiții cavaleri de onoare. Ei îi conduc pe mireasă și pe tatăl acesteia, sub forma unei procesiuni, la intrarea în biserică, pentru ca apoi să-i urmeze pe tinerii căsătoriți la ieșire. Tinerele domnișoare poartă pălărie sau își împletesc flori în păr, sau au și mănuși și escarpeni asortați cu rochia. Orice este permis, contează doar ca totul să fi fost dinainte convenit, pentru ca tabloul oferit să fie perfect.

La o nuntă americană, după cununie, domnișoarele de onoare formează, împreună cu celelalte invitate, o ceată exuberantă care se repede, chicotind, să prindă buchetul aruncat peste umăr de mireasă. Iar cine îl prinde, se zice, va fi curând următoarea mireasă.

La nunta despre care vă vorbeam nu s-a aruncat niciun buchet, obiceiul neexistând în înalta societate. Dar serbarea a avut urmările ei. După numai câțiva ani, două din cele trei perechi din „cununiță”, tineri care nu se cunoșteau dinainte, aveau să se logodească. O adevărată bucurie pentru toată lumea.

CONVERSEAZĂ!

Una dintre cele mai importante trăsături distincte ale nobilimii este capacitatea desăvârșită de a purta o conversație. Aristocrații trebuie să se îmbrace corect și să se poarte manierat, dar și să arate că sunt în stare să poarte un dialog, cu oricine, pe orice subiect, iar cine nu reușește nici șanse prea multe nu are, așa se judecă în înalta societate. Iată cum sună regula de fier: subiectul nu are nicio importanță. Nu există temă despre care să nu se poată sta de vorbă și nu există nimeni care să nu aibă o temă care să-l intereseze. Important este să o descoperi.

Prin urmare, te interesezi cu politețe, de preferință înainte de întâlnire, ca să nu fii silit să pornești de la zero și să poți pune întrebări plăcute interlocutorului, apropiindu-te astfel, pas cu pas, de sufletul său. Iar dacă omul nu se prinde în discuție, fiind timid sau poate doar nătărău, atunci poți povesti câte ceva despre tine, despre vreme, despre trafic

ori despre călătoria cu trenul. Și astfel se realizează, treptat, o apropiere.

Iar dacă partenerul se deschide și contribuie și el la conversație, îl asculți cu atenție și îi răspunzi sincer, fără economie de cuvinte. Dar în niciun caz nu se fac confidențe și nu se pun întrebări personale. Fără nicio intimitate, vă rog! Pe tărâmul conversației clasice, se transmite o anumită familiaritate și se creează o comuniune spirituală, dar altfel, firesc, aristocrații păstrează întotdeauna o distanță interioară. Arta conversației constă tocmai în menținerea unui raport sănătos între apropierea în discuție și menținerea distanței cuvenite. Chiar dacă interlocutorii se vor agreea reciproc, nu le-ar trece prin minte pentru nimic în lume să se atingă, deodată, sau să se îmbrățișeze. Iar dacă partenerul de discuție o ia razna, sub nicio formă nu i se va atrage atenția, important este doar să continue conversația, molcom, fără incidente, doar atunci situația e sub control.

O adevărată echilibristică, de-a dreptul extenuantă. O conversație de calitate reprezintă o capodoperă, cere mult exercițiu și o practică îndelungată. Și multă concentrare, mimică inteligentă și memorie excelentă. Nu poți să întrebi, în mijlocul dialogului, ceea ce ai aflat de la bun început. Trebuie să ții minte totul, în perfectă ordine, cu o permanentă prezență de spirit. Și abia la final realizezi cât ești de extenuat! După marile festivități te cuprinde o oboseală adâncă, dublată de răgușeală, deoarece totul se desfășoară de obicei în săli vaste sau chiar sub cerul liber, unde trebuie să vorbești tare ca să acoperi zumzetul din jur, unde atâția oameni încearcă să se facă auziți.

Și nu în ultimul rând constați că mușchii feței ți-au amortit, în timp ce te doare și capul, după ore în șir de

ridicat din sprâncene – mirare, amuzament, amabilitate sau pur și simplu doar mimarea atenției. Și colțurile gurii sunt amorțite, iar limba parcă ți s-a lungit. Și încordarea coboară sub bărbie, spre gât, spre coșul pieptului și spre ceafa țeapănă ca o scândură, după atâtea plecăciuni. Oricum, s-ar impune un masaj după fiecare eveniment, de la nuntă până la înmormântare, dacă nu chiar împachetări cu nămol sau alte metode de tratament mai sofisticate. Dar cei mai mulți se mulțumesc doar cu somnul. Chiar și două-trei zile la rând.

Conversația li se pare multora prea obositoare. Fie din motivele menționate, fie dintr-o anume indispoziție înăscută față de comunicarea verbală exagerată. Există cu adevărat oameni cărora nu le face plăcere să vorbească. Nu le vom atribui imediat calificativul de necomunicativi, dar unora le vine cu adevărat greu să-și descleșteze gura. Printre nobili, este considerat un comportament lipsit de politețe și plicticos. Ca atunci când mănânci fără tacâmuri sau nu poți să dansezi vals. Și nici nu îți mai meriți numele de nobil.

Arta conversației reprezintă, și nu în ultimul rând, o adevărată încercare, un schimb de lovituri, un duel. Îndelungatul antrenament începe din copilărie, între frați și surori. Cine are cel mai original răspuns și cea mai hazlie replică? Exact ca la tenis, într-un schimb dur de mingi. Cu cât reacționezi mai repede, cu atât mai bine.

Cu cât cercul participanților se lărgeste, cu atât concurența devine mai aprigă. Iar cine e bun, cine e mai amuzant și mai abil rămâne în joc. Cei mai mulți se retrag după scurt timp și se mulțumesc să se distreze și să aplaude, devenind astfel adevărații judecători. Într-un cuvânt, ei

sunt publicul, în prezența căruia vorbitorii se simt confirmați în rolul lor. Și astfel, curând în ring mai rămân cel mult două-trei persoane.

Rivalii fac un pas în față, ca pe câmpul de bătaie, pregătiți de luptă. Ei trebuie să poarte o conversație de ținută, vie și amuzantă. Astfel încât toată lumea să râdă în hohote și să nu îi întrerupă nimeni.

Iar nimeni nu-i poate suferi pe așa-numiții „scurmători”, care tac și se uită în pământ, se mută de pe un picior pe celălalt și râcăie cu vârful pantofului în pietriș, acordând mai multă atenție formelor plăsmuite de ei decât conversației dezlănțuite. Comportament cu totul nepotrivit, căci demoralizează vorbitorul, strică aleea și își distrug pantofii cu care nu vor mai putea să danseze niciodată.

„Scurmătorii”, de altfel, mai deranjează și intimitatea adunării. Sunt momente în care vorbitorii poate și-ar mai domoli intensitatea discursului, trecând la un dialog pașnic, dar câtă vreme părerea asistenței este împărțită, trebuie să se distreze toată lumea, într-o maximă tensiune.

Iar un străin aflat în compania nobililor, care evident nu face față abilităților lor de conversație, va trebui să urmărească atent schimbul de replici și să râdă la momentul potrivit. Este extrem de important, deoarece valoarea unei conversații se judecă după capacitatea ei de a transmite voie bună și mângâiere, pentru toată lumea. Conversația nonșalantă este singura abordare corectă, nelăsând loc de interpretări sau comentarii. Este amuzantă și întreține o atmosferă amicală, tihnită, benefică pentru toată adunarea.

Înalta societate nu agreează discuțiile politizate, în registru solemn, și nici îngrijorările exprimate în public, cu atât mai puțin pe cele care privesc domeniul financiar.

Nici conversațiile despre boli, crize personale, sensibilități sau chiar angoase nu au ce căuta în aceste cercuri, oricum în niciun caz la începutul serii. Poate doar mai târziu, într-o atmosferă destinsă, la un pahar, s-ar mai putea lansa, cu grijă, ceva considerente personale, dar greu de precizat când vine cu adevărat un asemenea moment, când conversația politicoasă poate intra într-o zonă mai relaxată. Unchiul meu povestește cu multă plăcere o întâmplare despre trecerea de la atitudinea politicoasă, distantă, la cea amicală: pe vremuri, când în Prusia Orientală se mai organizau serbări din cele mai rafinate, când iarna se mergea cu sania trasă de cai, cu pături din blănuri adevărate, iar nobilii mai locuiau în proprietățile familiilor lor de când lumea, un iuncher necăsătorit, proaspăt bărbierit și pregătit de bal, s-a înfățișat într-o seară înaintea bătrânului său unchi, care aparținea acelei categorii din care există câte un exemplar aproape în fiecare mare familie. Acești unchi au rămas holtei, dar în ciuda sau tocmai datorită acestui motiv au rămas și mari amatori de distracții și extrem de îndrăgiți, cunoscători ai absolut tuturor regulilor, tuturor formulelor și manierelor care fac deliciul doamnelor. Și atunci, bătrânul unchi și-a cercetat nepotul cel îngrijorat, i-a aranjat papionul cu un aer jovial și i-a zis: „Ei, dragul meu, ce-i cu tine? Ce-i cu deznădejdea asta? Te strânge cureaua, te înțeapă gulerul? Nu te bucuri deloc să participi la primul bal? Sau te muncește gândul despre ce vei conversa diseară cu partenera ta de la masă?”

Tânărul a încuviințat, stânjenit. Aha, prin urmare asta era problema, a râs unchiul. „Nu-ți face griji, e foarte simplu: mai întâi vorbești puțin despre vreme. Îți vine ție o idee, nu-i greu. Apoi îi povestești cam ce ai făcut tu astăzi,

da, despre munca ta. Nici asta nu-i greu. Și abia mai târziu, după ce ați discutat o vreme, atunci poți să te arăți puțin mai apropiat. Te descurci tu, băiete.”

Și iuncherul a plecat bucuros la bal și, după obișnuitul ceremonial de prezentare, și-a luat în primire domnișoara hărăzită și a condus-o la masă, în liniște și pace, alături de toți ceilalți oaspeți. După ce s-a servit supa, a tras adânc aer în piept și a rostit solemn: „Vremea este foarte frumoasă astăzi, nu sunteți de părere?”

Domnișoara, stăpânită de aceeași timiditate, a tresărit, s-a îmbujorat și a șoptit, stins: „Da.”

Tăcerea s-a așternut din nou, iar ei au continuat să-și mănânce conștiincios supa. Apoi felul principal, friptura, cartofii, legumele fierte. După ce au gustat din fiecare, iuncherul a tras din nou adânc aer în piept: „Azi am cărat bălegar.”

Domnișoara a rămas în continuare precaută, ba chiar un pic speriată de reluarea conversației, a suspinat adânc și a șoptit iarăși: „Da, ce să-i faci!”

Și au continuat să mănânce, în tăcere, după cum se obișnuiește în Prusia Orientală și peste tot, la țară. Mai bine taci decât să spui ceva de prisos. În sinea lui, iuncherul a răsuflat ușurat: uite că până acum totul a mers ca pe roate. După desert, paharele au fost umplute din nou și voia bună s-a instalat peste toată suflarea, în clinchet vesel și hohote de râs, de undeva răzbătând chiar vocea răsunătoare, de bas, a bătrânului unchi. Atunci, iuncherul și-a mai adunat încă o dată tot curajul, a împuns-o pe domnișoară cu arătătorul în coaste și a strigat în gura mare: „Scârț!”

Cam până aici poate merge familiaritatea în cercurile nobiliare. Putem presupune că iuncherul și-a depășit cu

mult interesul personal prin saltul său brusc de la distanță la intimitate. Putem presupune și că domnișoara a scos un țipăt ascuțit, i-a tras o palmă și a părăsit de îndată sala de bal, castelul și localitatea. Iar cele două familii s-au evitat pe vecie.

Dar poate că lucrurile nu au stat așa. Poate că tânărul a avut noroc, poate că domnișoara l-a privit, îmbujorându-se, iar după primul vals s-au și logodit – nimic nu e de neconceput. În definitiv, membrii unei societăți sunt plasați în așa fel la dineurile festive, încât să poată forma cupluri potrivite. Ce altceva ar putea mâna un tânăr care muncește din greu să străbată un lung și anevoios drum până la o casă seniorială, unde a fost invitat să participe la o serbare, dacă nu dorința de a o întâlni pe doamna inimii sale, cu care să se căsătorească imediat și să o aducă în casa părinților săi, pe care, cu voia Domnului, să o umple cu copii veseli? Numai în acest caz conversația ar avea sens, deschizând calea spre un rezultat palpabil. În schimb, e greu de ales momentul în care se poate trece la familiarități, oricum, nu prea devreme și în niciun caz prea târziu.

Pe lângă tăcerea adâncă, mai există și alte modalități de a evita tensiunea unei conversații, și anume îndrăzneala, ironia sau, de-a dreptul, sarcasmul. Dar toate pot aduce regrete târzii pentru cel ce nu a încercat decât să-și găsească salvarea atacând. Și astfel se ajunge la un soi de non-conversație, la un discurs încărcat de amărăciune, înțesat cu anecdote pline de venin care sufocă spiritul. Tărâmul glumei răutăcioase, al cinismului, al umorului mușcător. Ori te amuză, ori pleci imediat.

Ceea ce îi este permis oricui, oricând. Nimeni nu este obligat să discute la nesfârșit. Într-o conversație de valoare, interlocutorii se pot implica oricât, dar și pot renunța

oricând. Te înclini prietenos, îți ceri scurt scuze și ai întors spatele. La orice recepție e mare înghesuială, astfel încât e suficient să te întorci cu treizeci de grade ca să te afli într-un nou cerc de discuție.

Doar cine simte chemarea trebuie să rămână în preajma măștrilor în ale ironiei, de la care sigur va avea multe de învățat. Cu cât răspunsul e mai scurt, cu atât spiritul e mai pătrunzător și discuția mai aprinsă. De fapt, ei sunt adevărații stăpâni ai conversației.

Oricum, e bine să te amuzi și când consideri că nu ai motive, deoarece orice maestru își iubește publicul. Apoi, ai putea să ajungi să îl distrezi chiar tu pe adevăratul maestru al conversației aflat în exercițiul funcțiunii – o adevărată izbândă – după care poți spera că, la rândul tău, vei ajunge cândva maestru.

VORBEȘTE LIMPEDEI

Se înțelege de la sine, o societate de aristocrați, atât de exclusivistă, va adopta și un limbaj propriu. La urma urmei, orice sociotop nu dispune doar de propriile sale reguli de comportament și trăsături definitorii, ci și de un vocabular propriu. Nu este vorba de o limbă străină. Nobilii germani vorbesc între ei germana, bineînțeles, nobilii englezi engleza și nobilii polonezi poloneza, deși trebuie spus că mulți își împodobesc limbajul cu termeni statorniciți, luați fără excepție din franceză: *trottoir*, *pardon*, *agaçant*, *séjours*, *cousin*, *pas touché!* (expresie de obicei însoțită de o scurtă pocnitură din degete) și încă multe altele.

Și preferă să vorbească între ei la persoana a treia, mai ales când sunt strâns înrudiți. Mama îi mai spune și astăzi surorii ei, când apare, la micul dejun: „Cum se simte? A dormit bine?”

Dar aici mai este vorba și de altceva – de anumite concepte, formulări, uneori și inflexiuni – pe care nu le vom

întâlni decât în familiile nobile, ca semn de recunoaștere imediată. Spre exemplu „icnitul”, un fel de mutare generală a întregului registru spre zona gravă, pe un ton mai jos decât al tuturor, cu profundă convingere, rostind unele cuvinte în versiune prescurtată, cu vocalele reduse la minimum. *Du* se transformă în *de*¹, iar *hingefahren*² în *hukfan*.

În timp ce alte cuvinte, dimpotrivă, vor fi pronunțate cu vocalele mult prelungite, în funcție de ce dorește vorbitorul să sublinieze, pentru a scoate și mai mult în evidență consoanele. Dacă vrea să spună, spre exemplu, „absolut inutil” – *vollkommen überflüssig* – va întinde de cuvinte dincolo de orice limită și va accentua consoanele duble, lăsând senzația că apar de patru sau de cinci ori la rând în cuvânt, nu doar de două ori. „Icnitul” ajunge la apogeu când vorbitorul este agitat sau nervos, când dorește să transmită emoția sau indignarea. Prin „icnit” se transmite, în subtext: „Mă-nțelegi?” sau „Ești sigur că pricepi ce vreau să spun?”

„Icnitul” nu este ușor de descris, nici nu poate fi auzit oriunde, inițiații în această artă vorbind atât germana, cât și varianta ei austriacă, mai cu seamă în prezența celor din afara cercurilor aristocrate, astfel încât par veniți din Austria sau, oricum, din sudul Germaniei. Familiile nobiliare care practică „icnitul” se trag, fără excepție, din sud, unele cu origini în Bohemia, Ungaria ori Silezia. Cum s-a ajuns la denumire, în schimb, nimeni nu are habar.

Pe lângă „icnit”, există o gamă vastă de concepte și denumiri utilizate exclusiv și cu mare satisfacție în familiile

¹ Tu (n. tr.).

² Călătorind într-o direcție anume (n. tr.).

cu sânge nobil. Ele nu sunt lipsite de o anumită fascinație, căci reflectă modul de viață aristocratic, asemănător canoanelor ce guvernează ținuta, comportamentul și educația. Spre exemplu, există adjectivul *leutsch*, derivat din *leute* (oameni), care se referă la tot ceea ce fac sau au ceilalți, adică burghezii – adică tocmai oamenii. Papucii de casă, spre exemplu, sunt *leutsch*, cuverturile înfiorător de *leutsch*, la fel și perdelele. Perdelele sunt teribil de *leutsch*, deoarece nobilii chiar nu au perdele, desigur. Nobilii trăiesc în castele și în palate, departe de civilizație, prin urmare nu au de ce să se teamă că se va uita cineva la ei în dormitor sau în baie – și nici nevoie de perdele. Dimpotrivă, se și bucură când văd afară un om ca toți oamenii, nu doar păduri, câmpii, straturi de trandafiri, ori iepuri și vulpi defilând în deplină armonie. Nobilii trăiesc în castelele și în palatele lor atât de izolați, încât, dacă întâmplător ar vedea grădinarul făcându-și de lucru pe gazon, ar fi în stare să deschidă fereastra să-i spună, plini de exuberanță, „bună dimineața”. Desigur, ar trebui să strige cât pot și să dea și din mâini, altfel nimeni nu poate ghici de la care din numeroasele ferestre și etaje pornește urarea. Și orice grădinar nu ar mai înțelege nimic și, plin de emoție, convins că s-a întâmplat ceva, ar scăpa grebla din mână și ar porni în goană spre castel. Din fericire, sângele rece înăscut sau dobândit prin educație va opri la timp orice efuziune sentimentală.

Leutsch se folosește în contexte similare cu „parvenit”, fiind însă puțin mai reținut, aproape timid. Oamenii „aceia” nu trebuie să afle niciodată că perdelele lor sunt *leutsch*. Fiecare e liber să fie fericit după propriul său fason. În schimb, expresiile din categoria „cățărător pe candelabru”

sau „purice de hermină” sunt mult mai belicoase. Cățăărătorul pe candelabru ține morțiș să se afle în treabă și își folosește toate resursele fizice și afective cu unicul scop de a lua parte la toate evenimentele importante ale înaltei societăți. Metaforic vorbind, încearcă să se cațere pe candelabre, obiecte cu care nobililor le face plăcere să-și decoreze casele. La fel, blana de hermină făcea parte din cele mai alese toalete împărătești și regale, iar cine încearcă să acceadă în lumea nobiliară este aidoma unui purice care-și face culcuș în blana cea scumpă.

Firește, nu va reuși niciodată, căci apartenența la lumea aristocratică se stabilește exclusiv prin naștere. Există oameni de rând care insistă, totuși, etalându-și simpatia față de nobilime în formele cele mai jalnice. Le caută cu perseverență apropierea, le imită felul de a vorbi și gesticula, se poartă în prezența lor cu cea mai mare naturalețe, ca și cum ar fi la ei acasă. Ca și cum toate barierele și diferențele sociale ar putea fi șterse cu un singur gest. Ca și cum sute și sute de ani de tradiție trăită și cultivată, cu și fără motiv, ar putea fi înlăturați printr-un singur act revoluționar ridicol. Ca și cum principii de felul democrației sau al economiei de piață socială nu ar fi simple etape, simple tendințe de modă care vor trece la fel de repede pe cât au apărut.

Iar cățăărătorii pe candelabru și puricii de hermină se înfoaie în pene, printre ai lor, mândri de cercurile înalte la care au acces, plini de nerușinare, și povestesc în compania căror lorzi, prieteni de-ai lor, au călătorit, la ce capete încoronate au fost invitați, în ale cui saloane intră și ies ca la ei acasă, pe cine au ocazia să întâlnească acolo. Un aristocrat nici nu condamnă un asemenea comportament,

deoarece nu își acordă atâta importanță și nici nu-și poate imagina că-și datorează respectul exclusiv originilor sale. De fapt, se simte jenat. Îi este rușine pentru parvenit, dar nu-i este permis să-și trădeze sentimentele și mânia. Transpiră lac și se umple de pete până când, în cele din urmă, recurge la singura soluție salvatoare: ironia. Astfel înviorat, își coboară sarcastic colțul gurii într-o discretă grimasă, șoptind: „cățărător pe candelabru” sau „purice de hermină”. Și, odată ordinea lumii restabilită, aristocratul se destinde și orice urmă de încordare se spulberă.

Există burghezi de rând care se străduiesc să ajungă, duminica, la aceeași biserică la care merg și idoli lor, nobilii. Și dacă în următoarea duminică nobilii hotărăsc, în ultimul minut, să se oprească la o altă biserică, *voilà*, cetățenii vor apărea și ei acolo și se vor posta cu același zâmbet mios, la ieșire, ca să își salute înaltele cunoștințe, cu aceeași exuberanță. Ca în povestea cu iepurele și ariciul.

Apoi se vor da peste cap să îi convingă să mai rămână la un pahar matinal, gest de neimaginat pentru un nobil, sau să își stabilească un program comun, poate la un prânz, poate la o cafea neagră, poate la o plimbare și mai târziu la un ceai, în tihnă. Și vor fi atât de îndârjiți în demersul lor, încât seara, când vor rămâne singuri din nou, vor fi fericiți să își regăsească patul. Și asta numai pentru ca doamna purice de hermină și domnul cățărător pe candelabru să poată povesti a doua zi și apoi toată săptămâna cum și-au petrecut duminica în cea mai selectă companie, alături de prinți și prințese, conți și baronese, prietenii lor buni de ani și ani.

La cu totul altceva se referă conceptele de *laisch, möh* sau *kiesgeräusch*. Bine cunoscute multor nobili și puse la bătaie

cu plăcere și în consens tacit, ele vizează însă latura sentimentală și descriu emoțiile difuze, pe care, în mod normal, un nobil nu ar trebui să le aibă după ce a parcurs cu succes un ciclu de educație. Și chiar dacă mai apar, tot nu ar trebui să discute despre ele. Așteptând să dispară de la sine!

Laisch definește o anumită agitație, o anumită nervozitate. *Laisch* este sentimentul pe care îl ai înaintea unui examen, a unei situații neobișnuite, pe care nu o poți ocoli. Dar *laisch* te simți și înaintea Crăciunului și, de fapt, înaintea oricărei sărbători – un sentiment difuz, dar foarte puternic, de bucurie amestecată cu neliniște. Apoi, este extrem de personal, nu oricine se simte *laisch* înainte de Crăciun sau de un bal. Sentimentul rămâne greu de împărtășit, și niciodată părinților sau mătușilor, cu atât mai puțin unchilor, cel mult fraților sau surorilor, dar cel mai indicat verișoarei de aceeași vârstă. Desigur, îți vine cel mai ușor să-i povestești ei, deoarece și ea trece probabil prin aceleași stări, iar mărturisirea întărită de singurul termen de specialitate cunoscut în cercul familiei potențează solidaritatea și sentimentul intim de apartenență la o comunitate. Astfel poți trece peste orice, simțindu-te mult mai sigur pe tine. Iar acesta este rostul expresiilor și al limbajului specific unui grup: inspiră încredere și întăresc fiecare membru, asigurându-l că se bucură de solidaritate și de protecție.

Iar cine se simte *möh* are nevoie de asta, din plin. Cuvântul trimite de-a dreptul la o stare nu de bucurie, ci de teamă și neîncredere. *Möh* este o stare de neîncredere subliminală, care poate fi indusă de o persoană sau de un loc anume. Seara, spre exemplu, când trebuie să intri într-o cameră întunecată, fără să știi exact unde se află

întrerupătorul, sau când trebuie să străbați un coridor în beznă. Atunci ai prefera să nu fii singur și, când trebuie să-i aduci bunicii jacheta din dormitorul de la etaj, sigur o să o iei cu tine pe verișoara mai mare, sau poate pe sora mai mică. Iar dacă sentimentul te cuprinde în societate, încearcă să cânti sau să povestești ceva vesel, sigur pe tine.

Möh rămâne, în orice caz, un sentiment de care trebuie să-ți fie jenă, pe care trebuie să-l ții ascuns, împreună cu motivele care l-au provocat, asta ca să nu te alegi cu reproșurile celor mari. Așa că... nu-ți rămâne decât să recurgi la ajutorul cuiva de aceeași vârstă cu tine, și sufletist, trecut la rândul său prin asta, sfătuindu-te și amuzându-te în cele din urmă de straniul sentiment, deja înlocuit cu voia bună.

Kiesgeräusch, freamătul pietrișului, în schimb, poate apărea mult mai des. *Kiesgeräusch* indică o situație minunată, așteptarea plină de bucurie, combinată cu emoție, o anume agitație și nerăbdare. Expresia trimite la zgomotul făcut de pietriș sub pașii unui om, sub roțile unei mașini sau chiar ale unei trăsurii, dacă nu ar fi atât de anacronică și folosită de nobili doar când se întorc de la biserică, după cununie sau pur și simplu ca hobby. Dar ce legătură există între pietriș și bucuria anticipată?

Acum, aleile care conduc spre castel sau spațiul din fața portalului sunt de obicei acoperite cu pietriș, iar când se apropie un automobil, atât de rar, zgomotul umple tot locul. Auzi pietrișul frământat și inima îți saltă în piept. Vin rudele sau prietenii, oaspeți așteptați cu nerăbdare încă de la micul dejun, pentru care s-au făcut pregătiri intense toată dimineața. Apoi coboară din mașină verișoarele iubite, verii cei nostimi, mătușile sau unchii, sau poate chiar cei dintâi oaspeți invitați la o serbare, sau poate pur

și simplu propriii tăi copii, întorși în sfârșit acasă de la internat. Nici mai mult, nici mai puțin decât semnalul de începere a vacanței.

Zgomotul de pietriș este ca uvertura acțiunii. Imediat cortina se va ridica și piesa va începe. Zgomotul de pietriș este ca o fanfară care anunță întoarcerea acasă a vânătorilor, zgomotul de pietriș este sărutul prințului cu care o trezește pe prințesa adormită și întregul palat din somnul de o mie de ani. Zgomotul de pietriș este, în esență, începutul vieții.

Zgomotul de pietriș nu înseamnă neapărat pietriș și alei maiestuoase. Oricine cunoaște febra, sau bucuria așteptării, sau cum vrea să-i spună, căci nu este un privilegiu aristocratic. În schimb, nimănui nu i-ar veni în minte să o numească zgomot de pietriș.

La fel de special și de tipic pentru nobilime este conceptul de *stange*, care descrie un fenomen cunoscut și omniprezent în toate marile familii, referindu-se la legăturile strânse dintre rudele de sânge, reflectându-se într-o mulțime de lucruri, mărunte sau importante: corespondență intensă purtată încă din copilărie, călătorii și vacanțe în comun, dar mai ales participarea, firească, la aceleași serbări, unde verișorii călătoresc împreună și rămân împreună toată seara. Deși știu totul unii despre ceilalți, deși nu ar mai avea nimic să-și povestească, verii și verișoarele rămân în grupuri bine constituite, umăr la umăr, poate pe marginea ringului de dans, poate în saloane sau afară, ori pe terasă. Dispunerea în formă de *stange* (bară) este tipică și explică și apariția conceptului. Spre exemplu, dacă la marginea suprafeței de dans se află un covor strâns, tocmai se vor instala și verișorii, înșirați ca găinile, puși să se distreze pe cinste. Nu mai este nevoie să spunem

că nimeni nu se va aventura să se apropie de grup, darămite să mai invite la dans o domnișoară care trebuie smulsă din toiul distracției. Și asta dictează doar rațiunea, și nu sentimentele. Chiar dacă oricine știe că, fiind veri, nu se pot căsători între ei și că nu este politicos să facă opinie separată, nimic nu poate distruge coeziunea „barei”. Ea exercită o forță de atracție aproape magică și toți vor rămâne împreună ori de câte ori vor avea prilejul.

Stange, conceptul în sine, vizează și un grup anume de familii nobiliare, strâns înrudite, iar versiunea diminutivă a termenului se referă la urmașii membrilor dintr-o *stange*, care, la rândul lor, vor dovedi devotament absolut între ei, în virtutea aceleiași forțe de atracție. Și ani de zile nici nu au habar de ce se simt atât de legați tocmai de rudele cele mai apropiate, sau că tocmai colegul de la cursurile de dans face parte din familia lor. Dar vor fi luminați, mai devreme sau mai târziu, când veteranii unei *stange* vor îndeplini acest ritual, cu un zâmbet discret și bucurie nedisimulată, demonstrând încă o dată elementul instinctiv și inevitabil al acestei profunde solidarități. Ce valoare ar mai avea prietenia dintre rude, dacă nu ar dura mai mult de o generație?

În toate familiile mari se întâmplă așa. Doar că se cheamă coeziune, dacă mai este nevoie să poarte neapărat un nume, fiind o pornire atât de naturală. Când doi tineri rămân împreună la un bal, fără nicio intenție de a se logodi, sau măcar de a dansa, categoric sunt veri și nu se pot despărți. Pentru că fac parte din aceeași *stange*.

Mai trebuie amintit un cuvânt, chiar dacă se bucură doar de extindere regională, și nu atinge nivelul întregii caste nobiliare, legat de o frumoasă poveste: *häusel*. *Häusel*

nu înseamnă nici casă sau căsuță la țară, nici căsuță de grădină pentru copii, cum s-ar putea bănuî, ci de-a dreptul toaletă, sau closet, cum preferă să-i spună nobilii. Unchiul meu se mutase, de mai mulți ani, într-o casă mare, împreună cu familia. Dacă la început toate rudele și prietenii au fost invitați să viziteze etaj cu etaj, mătușa mea și-a rugat copiii să renunțe la așa-numitul „tur al castelului”, deoarece nu mai dorea să facă ordine și curățenie prin toate camerele, înainte de sosirea oaspeților.

Abia ajuns în casă, un grup de musafiri noi își lăsase paltoanele la cuier și se așezase în salon, când mătușa a auzit-o pe verișoara mea conducând pe scări, când în sus, când în jos, o doamnă mai în etate, venită și ea în vizită. Echilibrată și amabilă ca întotdeauna, mătușa mea s-a abținut și nu a spus niciun cuvânt până după plecarea oaspeților, când și-a chemat fiica: „De ce, pentru numele lui Dumnezeu, a trebuit să-i arăți lui Tante Elisabeth toată casa? Camerele de sus sunt în neorânduială. Te rugasem, doar, să renunți la asta.” Biata mea verișoară și-a dat brusc seama că făcuse o greșală și i-a răspuns timid: „M-a rugat să-i arăt *häusel*...”

Nu vrem să ne imaginăm prin ce o fi trecut biata bătrână, silită să-și exprime politicos admirația față de fiecare nouă încăpere, fiecare nou etaj și tablou și draperie, străduindu-se să-și înăbușe cerința stringentă ce o copleșea.

ÎNVAȚĂ FRANȚUZEȘTE ȘI STUDIAZĂ DREPTULI

Cei mai mulți aristocrați își iau bacalaureatul, parcurg studii universitare și susțin examenul de absolvență. Cei mai mulți aristocrați? Acum, este greu de demonstrat cu cifre, dar se poate afirma că, în general, un bărbat de origine nobiliară obține bacalaureatul și apoi merge la universitate. Unde studiază drept, economie, business, silvicultură sau agronomie. Unii se dedică studiului medicinei sau istoriei, filozofiei sau chiar arhitecturii, fiind însă considerați puțin ciudați. În definitiv, toți nobilii pornesc de la ideea că bărbatul trebuie să asigure mijloacele financiare esențiale pentru familie, și cum se pot câștiga bani din filozofie? E greu și pentru omul de rând, oricât de dotat ar fi, să obțină o catedră în domeniul științelor umaniste, darămite pentru un nobil, și atunci ce l-ar îndreptăți să-și facă speranțe?

Iar cine comite un *hybris* juvenil și se înscrie să studieze istoria, filozofia sau chiar germanistica se bucură, de altfel, de mare apreciere în cercurile nobilimii, în amintirea

vremurilor în care le era permis să trăiască retras, să stea în bibliotecă și să citească volume pline de miez. În deplina admirație a prietenilor săi, dar și a persoanelor în vârstă, pentru înțelepciunea și cunoștințele dobândite. O persoană extrem de utilă și în călătorii când, sub cerul albastru arcuit peste pământul încins, te trezești în fața unui templu sau a unei inscripții în latinește, nici nu mai este nevoie să strigi după un *Baedeker* ori *Guide Michelin*, ci e suficient să-l chemi pe Juri, sau Rudolf, sau cum s-o numi geniul grupului, care se va prezenta de îndată, oferind imperturbabil prețioasele informații. Acest exemplar iubit de toți va obține desigur diploma sa în științe umaniste și eventual se va înscrie și la doctorat, dar sigur, după ce va avea titlul de doctor în buzunar, va schimba repede macazul și se va face manager sau bancher. Icrele negre sunt mai gustoase decât bucoavnele.

Nu există, în principiu, nicio disciplină pe care nobilul să nu o poată studia sau chiar să nu aibă voie să o studieze, din cauza poziției sale sociale, dar majoritatea își îndreaptă interesul spre o ramură care să le permită mai târziu să conducă onorabil întreprinderea de acasă sau cel puțin să-i asigure un venit corespunzător rangului său. Cunosced un singur aristocrat care a studiat fizica, dar am mari îndoieli că el ar avea știință de vreun alt caz. Despre altul se povestește că s-ar fi dedicat biologiei, dar pe acesta nu l-am întâlnit niciodată.

Femeile nu urmează studii, sau în orice caz nu foarte multe, deoarece, potrivit unei păreri răspândite, nu au nevoie să învețe, că oricum se mărită. Și chiar dacă studiază, puține intenționează să profeseze sau să câștige cu adevărat bani. Preferă să învețe ceea ce le-ar fi util în educația

copiilor și în administrarea unei case mari, adică urmează cursuri de obstetrică sau socio-pedagogie, menaj și organizarea bucătăriei. Nici mamele lor nu au făcut altfel. Mai pot studia economia pentru ca mai târziu să țină bine contabilitatea casei sau chiar agronomia, reușind astfel să își înțeleagă mai bine soții obosiți, întorși seara acasă, după o zi de muncă. Sau se mai specializează în fizioterapie, în asistență medicală pentru copii sau alte meserii sociale. Doar puține tinere urmează cursuri universitare și se înscriu la istoria artelor, limbi străine sau germanistică. Altele se dedică unor materii exotice, indologiei sau japaologiei, dar nici nu le trece prin cap că ar trebui să obțină și o diplomă.

Nici alegerea domeniului de studiu, nici alegerea unei profesii nu le deschid perspective prea largi bărbăților. Ei devin avocați, bancheri sau manageri, unii se orientează în administrarea forestieră, mulți ajung funcționari, aproape niciunul politician, în schimb foarte mulți optează pentru cariera diplomatică și intră în serviciile externe, ceea ce ține de o tradiție, după cum spune Conze: „De la stabilizarea relațiilor diplomatice interstatuale, în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, diplomația a devenit pentru aristocrație un important domeniu de activitate. Cele mai înalte posturi diplomatice erau ocupate aproape exclusiv de nobili, în toată Europa. Ceea ce se explică nu numai prin prezența lor în număr mare în administrația de stat, spre care se simțeau tot mai atrași, ci și prin predispoziția specială de a prelua funcții de reprezentare și prin cunoașterea amănunțită a stilului de viață și protocolului de Curte. Dominația nobiliară din serviciile diplomatice europene a durat, în pofida procedurilor și condițiilor de angajare tot mai

oficializate și mai clar definite, până la sfârșitul Primului Război Mondial. [...] Chiar și în serviciile externe ale Republicii Federale Germania se poate constata, până în ziua de azi, prezența unui număr de angajați de origine aristocratică vizibil peste procentajul pe care îl reprezintă nobilimea la nivelul întregii populații.”

„Postul”, așa cum se mai cheamă și astăzi în rândul diplomaților și al angajaților ministeriali, oferă teren de exprimare și de evaluare a forței nobililor care nu moștesc moșii, dar care simt totuși că au o datorie față de tradițiile și de istoria țării lor și vor să realizeze ceva și dincolo de granițe. Astfel, se vor dedica trup și suflet înaltului scop propus, pregătindu-se, metaforic vorbind, așa cum o făceau odinioară cavalerii cruciați în numele suzeranilor lor, să pornească în țări străine, unde să mențină ordinea, părtași la evenimentele contemporane, dovedindu-și loialitatea și soliditatea. Și cum diplomația pretinde politețe și maniere impecabile, nobilii au întotdeauna un avantaj, deoarece încă din copilărie primesc o educație aleasă.

Rar se întâmplă ca nobilii să studieze cu gândul că vor fi fericiți, deoarece ei nu aleg un drum pe care îl preferă, ci cursul vieții le este limpede trasat de generații. Ei trebuie să fie cei mai buni, să fie conducători, chiar dacă nu au nicio chemare și ar face oricând schimb cu oamenii de rând.

Dar ei nu au de ales, totul este stabilit și determinat prin naștere, cel puțin în ceea ce-i privește pe urmașii de sex bărbătesc, și mai ales primii născuți. Iar cine răspunde la întrebarea „Ce profesie îți vei alege?” prin „Eu voi prelua afacerile familiei” nu este câtuși de puțin arogant și nici de invidiat, ci doar demn de toată compătimirea:

niciun examen picat, niciun seminar sărit și o diplomă obținută la înălțime.

Studiile rămân amuzante din cu totul alt unghi de vedere: întâlnirea cu aristocrați de aceeași vârstă, serbările, vânătorile, călătoriile, pe scurt, viața fără griji. Perioada studiilor este atât de plăcută, încât majoritatea nobililor se hrănesc toată viața din amintirea ei, din amintirea momentului în care s-au bucurat prima oară de libertate. Un nobil copilărește de regulă la castel, după școala primară merge la internat, iar apoi își satisface stagiul militar în armata federală. Prin urmare, doar perioada de studii, după bacalaureat până la nuntă, îi va aparține doar lui, când va fi liber și va putea face ce dorește. Tânărul nobil va locui într-un apartament ca toți oamenii, își va găti singur, își va spăla singur, va circula pe jos sau cu bicicleta până la universitate sau la localurile din împrejurimi, fără ca nimeni să îl mai supravegheze. În primele luni de studiu libertatea poate părea apăsătoare, dar nobilii se adaptează treptat și se simt fericiți, mai ales că vor face și lungi călătorii prin străinătate. De regulă este vorba de călătorii de studiu, în grupuri de două sau trei persoane, organizate fără constrângeri, după modelul unei existențe boeme.

Dar este și momentul în care părinții lor se tem cel mai mult pentru ei, se tem să nu încapă pe mâinile burgheziilor cu care vin în contact pentru prima dată, petrecându-și mult timp în compania lor, la cursuri, la bibliotecă, la cantină și chiar la examene, ei, tinerii nobili, atât de riguros educați.

Dar există însă măsuri de precauție și reguli bine stabilite și pentru această perioadă, în care aristocratul ar putea

să cadă în greșeală și să nimerească în capcanele burgheze. Foarte important, aristocrații studiază doar în anumite orașe. Astfel cresc șansele să nu învețe singuri și să descopere curând și alți aristocrați cu care să poată mânca împreună. Aceste orașe sunt Bonn, Heidelberg, Freiburg, Regensburg, Passau sau München și, mai departe, Tübingen, Göttingen sau Hamburg. Unii studiază mai nou la Dresda sau la Leipzig și – cei mai curajoși, și nu foarte mulți – chiar și la Berlin sau la Viena. Iar când pleacă în străinătate, totuși, aristocrații urmează doar un soi de semestru care, datorită ofertei culturale extrem de bogate, se transformă imediat într-un semestru de voie. Iar în orașele universitare tipic nobiliare nu locuiesc oriunde, ci în zone alese, în comunități de nobili. Dar despre asta, mai târziu.

Înainte de debutul acestei perioade primejdioase, intervine inevitabil un alt scurt segment de viață, serviciul militar sau serviciul social benevol, pe durata unui an. Fetele, în schimb, își petrec această perioadă ca *au pair* într-o familie cu mai mulți copii, din străinătate. Puține merg să lucreze într-un slum din India sau de lângă Santiago de Chile, experiențe care de obicei nu se soldează foarte bine.

Pentru ca totul să se desfășoare pe linia tradiției, bărbații fac de obicei armata la unitățile de cercetare cu vehicule blindate de la Lüneburg sau Augustdorf, corpuri care se disting prin tresele galben-aurii de pe epoleți, sau eventual la vânătorii de munte din Mittenwald. Cercetașii sunt urmașii direcți ai cavaleriștilor, așa-numiții ulani, un regiment rezervat nobilimii, dacă ne gândim că fiecare soldat trebuia să își aducă propriul cal. Astăzi nu mai e nevoie ca să vină nimeni cu propriul său transportor blindat de

cercetare Luchs, cu toate că nobilii se înrolează, conform tradiției, la cercetași.

Este mai greu de explicat de ce vânătorii de munte au asemenea căutare. Constituie, probabil, o trupă de elită, unde foarte puțini sunt acceptați, ceea ce poate mângâia orgoliul unui tânăr aristocrat. Prin așa-numita instrucție inițială trebuie să treacă toată lumea, aristocrații trebuie să se tăvălească și ei prin noroi, alături de soldații de rând, timp de șase săptămâni.

De obicei, nobilii se înrolează în Bundeswehr pentru doi ani, optând astfel să rămână întreaga viață în corpul ofițerilor de rezervă, iar unii chiar au regretat amarnic decizia luată, deoarece au fost chemați sub arme în anii nouăzeci, când a izbucnit războiul în fosta Iugoslavie. Dar, indiferent ce se întâmplă, refuzul serviciului militar se consideră nedemn pentru un gentleman, iar respingerea la recrutare, de-a dreptul jenantă. Chiar și atunci când fiul dă dovadă de supunere, dar preferă serviciul civil, tatăl său nu poate fi prea mândru. Nimic nu este prețuit mai mult în cercurile nobiliare decât statutul de ofițer. Apoi, ca militar în termen, te bucuri de soldă chiar din prima zi. Ceea ce nu li se pare de refuzat nici nobililor. Cui nu-i plac banii gheață! Uneori, aceste fonduri servesc la finanțarea anilor de studiu.

La fel ca bărbații, și femeile urmează imediat după bacalaureat un program intrat în tradiție și își petrec anul lor de activități sociale nu într-o țară oarecare a globului, ci de preferință la Londra ori la Paris. Engleza și franceza au rămas cele mai importante limbi străine în cercurile nobililor. Chiar dacă franceza nu mai joacă de mult rolul principal în Europa și în restul lumii, iar francezii nu se arată

deloc recunoscători dacă un străin le cunoaște limba, există numeroase familii din înalta societate care continuă să vorbească franțuzește frecvent, la masă sau o zi pe săptămână, ca pe un lucru de la sine înțeles.

Există familii în care părinții vorbesc cu copiii lor exclusiv franțuzește, chiar dacă acasă înseamnă la granița cu Cehia sau un cătun din Suabia. Alți părinți preferă să nu își învețe copiii o limbă străină, pentru ca să o poată folosi ca pe un cod secret, în care să se poată înțelege fără să-i implice în conversație și pe cei mici. Genul acesta de taină, de care trebuie ținuti departe copiii, se cheamă *pas devant*. *Les enfants* ar trebui adăugat la expresie, nu de față cu copiii, deoarece un *pas devant* se referă la teme dificile, certuri de familie, divorțuri, decese și crime, sau pur și simplu la pregătirile de Crăciun sau cadoul care trebuie să le fie cumpărat, de care trebuie să afle doar la momentul potrivit.

În cadrul stagiului *aupair*, tinerele sunt pregătite pentru viitoarele lor îndatoriri de gospodină și mamă. În plus, învață o limbă străină, călătoresc și vizitează alte țări, pe cât posibil nu de capul lor. Acolo rămân sub supravegherea unei familii prietene sau chiar rude îndepărtate unde se practică, oricum, cam același stil de educație și de viață. Nici nu intră în discuție familiile necunoscute, cu atât mai puțin agențiile specializate. Cel mai bine este ca tânăra să locuiască tot la o familie de nobili. Rămâne deschisă întrebarea în ce măsură tinerele doamne vor cunoaște, în circumstanțele respective, adevăratele obiceiuri și tradiții ale țării pe care o vizitează. La fel se întâmplă și în cazul rarelor călătorii. Chiar și în străinătate, nobilii rămân tot printre ai lor.

La Paris se obișnuiește ca tinerele să fie găzduite într-o cameră separată, la mansardă, așa-numita *chambre de bonne*, unde se bucură de mult mai multă independență decât s-ar fi așteptat. Ba camerele sunt utilate cu telefon propriu, aragaz, poate chiar și mașină de spălat rufe. Și oricum există chiuvetă. Dar fetele, sperioase și timide, vin din case unde se practică disciplina strictă, au numeroși frați și surori și majoritatea se află pentru prima oară la oraș și, mai ales, singure. Ele anunță ori de câte ori pleacă din casă, nu lipsesc mult și se culcă devreme. În definitiv, *la discipline* joacă un rol de seamă, mai ales în Franța.

De altfel, nici nu ar prea avea motive să iasă din casă. Banii le ajung să meargă din când în când la cinematograful, la cafenea sau la cumpărături. Unele frecventează cursuri de limbi străine plătite de familia-gazdă. Puținele lor ore libere și le petrec cu alte *aupair* în parcuri, tot fete de familie bună, aflate și ele pentru un an în străinătate și discută despre dorul de casă și *madame* cea severă, se întreabă dacă vor avea voie să se întoarcă acasă de Crăciun și dacă la părinții lor disciplina era la fel de severă ca aici, la gazdele lor pariziene. Iar în scurt timp ajung să deteste menajul și gospodăria străină și să urască ziua în care s-au hotărât să plece la Paris. Nu au niciun sentiment pentru copiii care le-au fost încredințați, scriu note furioase în jurnal și trimit acasă scrisori pline de tristețe. Dar acest prim an de neatârnare reprezintă pentru cele mai multe o eliberare absolută. Se îndrăgostesc de marele oraș – Parisul sau Londra – pe care îl vor visa toată viața, cu dorința nestinsă de a se întoarce pentru totdeauna acolo.

Și dacă până la sfârșitul anului fetele nu se logodesc, vor merge mai departe la cursuri de specializare sau la o

universitate, pentru continuarea studiilor. Iar acolo, vor face repede cunoștință cu alte persoane de rangul lor și vor forma o mică societate. Iar nobilii dispun de networking eficient. Privit din afară, poate părea restrictiv, principiul limitând drastic numărul potențialelor noi cunoștințe. Dar lucrurile stau exact invers. Familiile nobiliare sunt extrem de numeroase, cu foarte multe rude și bune relații despre fiecare în parte, încât orice tânăr va fi înconjurat de o societate mult mai extinsă decât ar avea nevoie. Un lucru e sigur: aristocrații nu sunt niciodată singuri. Și în niciun caz în perioada studiilor, când nu le lipsește nimic și, oricum, nici nu ar mai avea timp pentru noi prietenii.

Apoi, în fiecare oraș universitar, mai veghează asupra tinerilor cel puțin o mătușă solitară sau o altă familie de nobili, stabiliți acolo, din motive profesionale sau personale, și se cuvine ca fiecare nou-venit să le facă o vizită de prezentare. Uneori li se oferă și găzduire, pentru perioada de început, până își găsesc locuință, și chiar își pot invita toți amicii la spaghetti, o dată pe lună, sau și o dată pe săptămână. Mătușile solitare organizează *jour fixe* cu multă plăcere, unde sunt bine-veniți toți studenții. Cui nu-i plac tinerii?

La fel de ușor le este nobililor și să-și găsească o gazdă. Nu e nevoie să înnopteze la cămin, pentru ca, a doua zi la cinci dimineața, să se scoale să pună mâna pe prima ediție a ziarului local cu anunțuri imobiliare și să se apuce să sune în toate părțile după un apartament liber. Deși orașele universitare în care studiază ei sunt foarte căutate și nimic nu le lipsește mai mult decât spațiile de cazare potrivite pentru studenți, căutarea se limitează de multe ori la un simplu telefon sau la o vizită de weekend făcută din

vreme, când tânărul se prezintă comunității în care urmează să locuiască, unde, de obicei, rămâne peste noapte, se odihnește în voie, apoi participă la micul dejun, vizitează casa și bate palma cu noii săi colegi. În mod normal, toți colocarii sunt de același sex, mai ales dacă e vorba de nobili catolici. Există totuși, mai rar, și comunități mixte. Practicile din Kommune 1 nu au rămas cu totul străine nici lumii aristocratice.

În vreme ce muritorul de rând se târăște seara în patul său incomod, de pensiune, pentru ca a doua zi, în zori, să o ia de la capăt cu telefoanele, nobilul merge destins la cinematograful, împreună cu viitorii săi prieteni. Nu cunosc niciun tânăr aristocrat care să fi stat la căminul studentesc în vremea studiilor, doar dacă nu și-a dorit asta neapărat, sau dacă a trebuit să studieze în locuri ciudate, ca Saarbrücken sau Gießen. O lovitură a sorții, regrete colective și încercări disperate de a scăpa cât mai rapid dintr-o asemenea situație.

Un tânăr nobil își va cunoaște viitorii colocatari de regulă la vreo reuniune, înainte de începutul semestrului, apoi va porni la drum spre universitate și va intra în noua sa cameră cu geamantanul în mână, va privi pereții goi și va spune: „Aici mai e nevoie de o zugrăveală.” Apoi va suna acasă, părinții săi îi vor trimite imediat un meșter și totul va intra în normal.

Studiul și educația au mare importanță în perioada dedicată formării și acumulării experienței. O perioadă veselă, lipsită de griji. Apoi totul e simplu, nobilii trebuie să frecventeze cercuri respectabile, să călătorească și să-și caute partenerul de viață. Tocmai de aceea și există atâtea baluri, vânători și schimburi de vizite. Prin urmare, tinerii

trebuie să fie foarte activi și mereu în centrul acțiunii, fiind de la sine înțeles că între timp au învățat să danseze și să vâneze, cât de cât, cel puțin partea bărbătească a populației aristocrate.

Apoi, chiar și cine nu este invitat la multe serbări tot găsește în orașul său universitar numeroase ocazii să participe la diverse festivități și să-i întâlnească pe cei din lumea sa: zilnic, la cantină, în excursiile de weekend, la petreceri de inaugurare a locuințelor, la aniversări sau pur și simplu la un prânz în oraș, oricând și oriunde poți întâlni prietenii „potriviiți”. Foarte îndrăgite sunt cinele cu mai multe feluri de mâncare, organizate chiar și în spații foarte restrânse, cu minimum de veselă și tacâmuri. În definitiv, doamnele din societate trebuie să demonstreze că au învățat să gătească. Invitația se lansează pentru o lasagna sau un sufleu, cu supă la început și cel puțin o cafea neagră în încheiere. Și la spaghetti se strânge lumea cu plăcere, sau la orez cu gulaș. Carnea este de obicei adusă de acasă, după vânătoarea din weekend. Lunea este în general ziua în care se mănâncă bine în toate comunitățile de studenți.

Deși adesea nu există nici suficiente scaune, și nici gând de o masă mare, deși se cam stă pe marginea patului, cu farfuria plină pe genunchi, cu șervețelul și eventual și paharul cu vin în echilibru, toți oaspeții își fac apariția într-o ținută impecabilă, perlele sclipesc în lumina lumânărilor, inelele cu pecete scânteiază, la fel și pantofii proaspăt lustruiți. Și domnește voia bună.

Indiferent dacă studiază la Freiburg, la Regensburg sau la Heidelberg, studenții de origine nobilă fac cunoștință între ei și schimbă intens informații, doar oricând se

poate întâmpla să-ți dorești să studiezi la altă universitate și asemenea legături pot deveni extrem de utile.

În studenție se leagă cele mai trainice prietenii, experiențele trăite în comun sunt deosebit de puternice pentru tinerii din toate straturile sociale. Dar, ca întotdeauna, aristocrații sunt mai consecvenți: rămân mereu împreună. Împărtășesc aceleași teme de discuție, aceleași viziuni și idealuri. Și oricât de departe s-ar afla de casa lor părintească, își vor cultiva propriile forme de comportament și de conversație, transmise de la o generație la alta. Însă cei din afară, colegii lor din lumea burgheză cărora li se permite totuși accesul, aproape că nici nu remarcă toate amănuntele și armonia pare să domnească în voie. Doar când vine vorba de lucruri serioase, de căsătorie, de mers la biserică sau de reuniuni de familie, nobilii devin inevitabil exclusiviști, preferă să tacă sau să răspundă evaziv, iar în cercul lor restrâns nu mai încap nimeni și nimic.

La fel se întâmplă și în situații deosebite, așa cum sunt vizitele părinților, adevărate momente de încercare în viața oricărui student, comparabile cu examenele. Totul trebuie perfect pregătit și ingenios organizat, altfel, dacă lucrurile nu merg bine, pot fi tăiate fondurile sau chiar se ajunge și la rezilierea contractului. Comandamentul suprem, așa cum își numesc părinții unii tineri nobili, ar putea decide, fără multă discuție, să-și transfere trupele operative într-alte regiuni, adică: junele (sau juna) se află într-un anturaj necuvenit. El (sau ea) trebuie să părăsească imediat locul!

Și pentru ca orice nenorocire să fie evitată, sunt mobilizate toate resursele, cu eforturi maxime. Se face ordine în cameră, se lustruiesc mesele, ferestrele și podelele, apare,

nu se știe de unde, o cuvertură de pat elegantă, de se adună și se miră toți colocatarii. Patul făcut și pernele ordonate, cărțile bine puse în bibliotecă, jachetele, cămășile și cravatele rânduite pe umerase, șifonierul închis. Tânărul domn se pune apoi la punct din cap până în picioare, se bărbierește temeinic, trece pe la frizer și-și aduce cămășile curate de la spălătorie. Și, ca o încununare, căutarea febrilă a unui local onorabil, unde să poți merge împreună cu părinții, și lansarea de invitații la un ceai sau la micul dejun, că mama a decretat că vrea să-i cunoască și pe prieteni.

Și atunci trebuie să-și facă apariția cu toții, fetele în fuste ecosez, cu pulover și jachetă asortate, băieții în cămașă cu dungi alb-albastre, pulover de culoare închisă și pantaloni reiați maro. Nici eșarfele nu sunt interzise, în schimb cravatele da. Cu excepția duminicilor, când lumea vine direct de la biserică. Se sărută mâna și se face reverență, într-unele familii se obișnuiește forma de adresare „stimată doamnă!” – dar în general se pot tutui, profitând că, în general, te afli printre rude.

Important este să vină cât mai mulți prieteni, de preferință nu burghezi, iar grupul să fie variat – cât mai multe domnișoare, iar dacă se întâmplă să fie doar una, în niciun caz cea mai iubită dintre toate. Sub niciun motiv nu trebuie să se lase impresia că a apărut o legătură afectivă trainică. Avem tot timpul în față! Mai întâi studiile, examenul de licență, găsirea unui serviciu potrivit și abia apoi se poate discuta despre iubire, logodnă, căsătorie și eventual copii.

Și dacă se întâmplă totuși, contrar așteptărilor, dacă inima se aprinde, din nefericire, prea devreme și dacă, Doamne ferește, aleasa feciorului cel emotiv răspunde și

ea cu simțămintele ei prea de timpuriu trezite, atunci legătura trebuie să fie, vă rugăm, mai întâi și mai presus de toate potrivită rangului, iar numele alesei să figureze cel puțin în *Gotha*, pe cât posibil în volumul de aceeași culoare cu cel în care există și familia proprie, poate chiar și în cel imediat superior. Ar fi frumos dacă părinții ei nu ar fi divorțați și nici prea strâns înrudiți, dacă tatăl ar fi în activitate și dacă ar trăi într-un castel, chiar și de mici dimensiuni. Bine ar fi și dacă s-ar ruga după aceeași carte de rugăciuni, dacă aleasa ar fi de aceeași confesiune. S-a văzut din atâtea alte cazuri de căsătorii mixte, lucrurile pot merge foarte bine, dar cu mare efort. Suficient să te gândești la ceremonia de cununie: la care biserică va avea loc?

Toate celelalte pasiuni, pentru persoane din afara cercului nobiliar, nu sunt deloc bine văzute, fiind, mai exact, interzise. Și nu cumva să ajungă la urechile tatălui, ale bunicii sau ale cine știe cărei alte rubedenii de seamă. Mezalianțele trebuie să fie efemere. Tinerii răătăciți nu au cum să rămână împreună, deoarece fiecare va trage spre mediul său și, dacă nu se va întâmpla așa, oricum vor fi siliți să suporte toate consecințele, de la suspendarea fondurilor până la mutarea într-un alt centru universitar sau chiar un an de exil. La mănăstire, sau în India, pentru asistență socială, oricum cât mai departe de alesul inimii, căci, se spune, distanțele au darul să topească și cele mai îndărătnice legături afective. Departe de patrie, într-un mediu radical diferit de cel de acasă, înfruntând cele mai acute probleme, copilului îi va veni cu siguranță mintea la cap, se va regăsi pe sine, se va întoarce purificat și va uita totul, ca pe un păcat trecător, de tinerețe, acum, în sfârșit ajuns la maturitate.

OCOLEȘTE FILISTINULI

Opusul spiritului nobiliar este, în mod obișnuit, spiritul burghez. Aristocrații se feresc de burghezi ca dracu' de tămâie. Corect? Nu într-un tot, vremurile s-au mai schimbat. Pe aristocrați nu-i mai frământă permanent chestiunea identității de rang. Sau poate că da?

Dar, categoric nu privesc cu ochi buni apropierea copiilor lor de burghezi. Propriu-zis, burghezii nu le stârnesc teama, în multe privințe fiindu-le egali, ci filistinii. După părerea lor, doar parvenitismul se opune spiritului nobiliar, și nu vor lăsa să le scape niciun prilej să se amuze pe seama sa:

„După ce ți-ai dat seama? Ați vorbit la telefon și nimic mai mult?”

„Am auzit cum îi clămpănește acul de cravată.”

Unii aristocrați mai vorbesc și despre spirit „portieristic”, când se referă la parvenitism. Nimeni nu știe de unde vine cuvântul, dar nouă ni se părea cât se poate

de nimerit, când eram copii. Portieristic, așa ca portarul care întotdeauna rămâne jos, la ușă. Cel dintâi străin pe care îl întâlnești, când pleci din casă. Din acest unghi de vedere, diferența dintre nobiliar și parvenitism ar fi de natură pur funcțională, de apartenență sau neapartenență la familie.

Teorie demonstrată și de o altă poveste: în rândul aristocraților se consideră de prost-gust să-ți uiți lingurița în ceașcă. Desigur, te folosești de ea ca să amesteci laptele sau zahărul, sau pe amândouă, din ceai sau cafea, dar lingurița de argint trebuie pusă după aceea la locul ei, pe farfurioară. Iar dacă o uitam, cumva, obiceiul în casa bunicilor mei era să ne atragă atenția, dar fără nicio aluzie la linguriță, ci printr-o glumă enigmatică: „Salutări cordiale de la preot!”

De îndată ce se auzeau aceste cuvinte, de regulă printre hohote de râs, știai imediat că ți-ai uitat lingurița în ceașcă și imediat reparai greșeala. Sensul cuvintelor nu l-am priceput niciodată. Iar noi, copiii, ne amuzam teribil să-i prindem pe ceilalți, în special pe adulți, și să le transmitem ciudatul salut al preotului, fără să ne preocupe câtuși de puțin ce ascundea el.

Abia după mulți ani am primit următoarea explicație: preotul era unul dintre puținii străini care veneau cu regularitate la castel, fiind invitat în fiecare duminică, după liturghie, la micul dejun. Un burghez care nu numai că avea acces în casă, dar se așeza la masa din salon sau din sufragerie și mânca în cadru festiv, împreună cu membrii familiei. Cu acest prilej se puteau trece în revistă diferențele mai mari sau mai mici dintre obiceiurile sale și cele ale nobililor din jur.

Ca să nu existe nicio confuzie, trebuie spus că preotul local se bucură de tot respectul și considerația în casele nobiliare. Reprezintă instanța supremă în toate chestiunile de morală, se face ascultat, se bucură de încredere, este confesorul întregii familii. Și discuțiile din jurul mesei au ca punct de pornire predicile sale duminicale. Tot el săvârșește toate Sfintele Taine: botează copiii, îi confirmă, cunună fetele din familie și este chemat în ceasul din urmă, pentru ultima împărtășanie, dacă nu cumva, din întâmplare, este plecat în concediu. Dar rămâne totuși un străin, care nu face parte din familie și cu atât mai puțin din nobilime. Toate cele făcute de un preot sunt străine, prin urmare burgheze, iar tot ceea ce este burghez face și un preot: „Salutări cordiale de la preot!”

Parvenitismul prezintă un mare interes pentru aristocrați. Se străduiesc să îl evite, pe cât posibil, și să îl demaște, în același timp, pentru a se putea ține departe. De multe ori este vorba doar de bun-gust, nu și de chestiuni de atitudine: se consideră mic-burgheze tricourile fără mânecă și ciorapii albi și sandalele, perdelele și macrameurile, se consideră un obicei mic-burghez să-ți scoți jacheta, dacă ți se face prea cald, și să o agăți de spătarul scaunului, sau să-ți sufleci mânecile, cam din același motiv, iar cel mai groaznic este să folosești termenul de sacou, în loc de blazer. Sacou este un cuvânt atât de mic-burghez, încât aristocraților le vine să urle când îl aud.

Sau arborează un zâmbet moale, adoptă, ca să spunem așa, un aer condescendent, se apleacă puțin în față, își împreunează mâinile la spate și răspândesc, din toată ființa lor, empatie, amabilitate și, nu în ultimul rând,

compasiune. „Prin urmare, sunteți un mic-burghez, mda, interesant”, par să spună ei.

Și pantalonii prea strâmți, și cleștele și furculițele pentru tort și prăjituri, și frizurile la modă și părul vopsit. Și pernele de canapea cu zorzoane, și panglicile multicolore pentru cadouri, legate în funde generoase sau în buchet. Și să mănânci sendvișuri la cină, cu cuțit și furculiță. Și să tai cartofii cu cuțitul. Și toate imitațiile, de piele, blană sau chiar de loden, și toate podoabele din sticlă sau plastic, care-și doresc să pară briliante și pietre prețioase. Filistin este orice lucru forțat sau prefăcut. Și poșetele de mână, și pantalonii de trening și pantofii sport. Da, la fel este și atunci când trebuie să te descălți, de îndată ce ai intrat în casă.

Și filistinii sunt foarte asemănători șoferilor de weekend. Cu cât discuți mai mult despre ei, cu atât te distrezi mai mult și ai tendința de a supralicita. Și, până la urmă, nu mai rămâne aproape nimic care să nu fie mic-burghez sau măcar în primejdie să devină rapid. Mi s-a întâmplat și mie să străbat centrul Vienei împreună cu două verișoare, dintr-un magazin de îmbrăcăminte în altul, înfiorate de plăcere, descoperind în fiecare lucruri și mai scandaloase decât în cel dinainte. În momentul respectiv, ținuta secretarelor era considerată culmea parvenitismului. Abia ce ne atrăgea atenția o rochie, un pulover de lână sau o pereche de ciorapi cu model și cochetam cu gândul că ni s-ar putea potrivi, și le aruncam cât colo, cu un strigăt de disperare. Nimic nu mai putea să iasă de sub zodia portierismului, totul părea lucrat doar pentru secretare. Iar până la urmă, nu a mai rămas nimic mai presus de orice dubiu, cu care să te poți încumeta în lume, cu fruntea sus. Și, bineînțeles, nu am cumpărat nimic.

Nobilii consideră că dezbaterile despre parveniți și parvenitism formează stilul și gustul rafinat. În definitiv, nici nobilii nu știu de la bun început, de când se nasc, ce anume este filistin și ce nu. Desigur, aristocrații preferă să considere că parvenitismul ar fi un dat genetic și, prin urmare, ei nu ar avea cum să cadă în greșală, însă discernământul ține și de educație. Discuțiile se dovedesc în oarecare măsură generatoare de ascetism, deoarece prin ele se pot institui reguli cât se poate de rigide, limitând posibilitatea de alegere a hainelor, a mobilierului și a cadourilor, în detrimentul creativității. Dar, categoric, parvenitismul este un lucru rău, iar parveniții nu vor face parte niciodată din înalta societate. Nobilii nu au voie să fie parveniți!

Însă nici nobilii nu sunt cu totul scutiți de filistinism, și chiar în ceea ce privește obiceiurile sau concepțiile de viață. Mulți aristocrați se îmbracă absolut corect, dar rămân superficiali și mărginiți. Dar există parveniți autentici care savurează delicii absolute, ca o prăjiturică de casă și o porție de autoironie din cea mai reconfortantă, duminica după-amiază. Și ce poate fi mai reușit decât parvenitul fericit în treningul său, spălându-și mașina sâmbăta, plin de voie bună, închinând sticla de bere și dând fuga la bucătărie să mai ia un pahar, pentru și mai multă spumă? În schimb, și nobilii dau dovadă de slăbiciune în fața unor salate preparate cu ou, carne sau cârnat, care, curios, sunt considerate mic-burgheze. Mda, tentația e mare și la tot pasul. În ceea ce privește bunăstarea trupească, ar trebui să se ajungă la un consens: nu există mâncăruri mic-burgheze.

Numai când sunt încălcate normele de atitudine, diferențierea dintre nobil și filistin servește probabil, în primul rând, încercării de a transmite urmașilor cu sânge albastru ideea de patrie și de apartenență, ca formă de asigurare suplimentară că nu vor comite greșeli în alegerea partenerului de viață. Și, ca întotdeauna, principala grijă rămâne păstrarea rangului, ca să nu spunem a apartenenței la seminție. Desăvârșirea personalității și a celui mai intim spirit de familie.

La unii nu funcționează deloc. Se simt atrași de filistini și nu mai vor să aibă nimic de-a face cu cei de viță nobilă. Dar cei mai mulți nu se simt în largul lor în cercurile burgheze, din pur instinct, fără să poată spune cu exactitate de ce. Le contemplă cu interes, dar păstrează distanța.

Iar cel mai greu e când linia de demarcație nu poate fi limpede trasată. Există persoane care nu amintesc cu nimic de mic-burghezi, dar familia le trădează întotdeauna. Într-o asemenea cursă a căzut o verișoară de-a mea. Se îndrăgostise de un domn oarecare, de altfel ceva mai în vârstă ca ea și protestant, pe deasupra, familia ei fiind catolică. Dar tatăl ei, plin de înțelegere, și-a dat acordul. S-au pregătit până și anunțurile de logodnă și vizita protocolară a fericitei perechi în casa lui părintească.

Abia intrați, verișoara mea a remarcat din prima faldu-rile și bucele nesfârșite ale perdelelor și draperiilor și a simțit un gol în stomac. Mai existau și un șir de scări suspendate, acoperite cu parchet lustruit impecabil și câteva alte detalii de care tot își mai amintea, printre lacrimi. Și viitoarea ei soacră nu lăsa să-i scape niciun prilej ca să-i povestească, plină de vervă, tot ce trebuie făcut ca treptele să rămână mereu la fel de curate și de strălucitoare. Ca o

încununare, vizita a avut loc de Crăciun, când întreaga familie obișnuia să se adune în living după lăsarea întinericului și să participe, cu toții, în reculegere, la o audiție a *Oratoriului de Crăciun* al lui Bach. Fiecare familie are riturile ei, întruchipări ale armoniei și seninătății. Pomul împodobit și lumânările făceau și aici parte din ceremonial, la vreme de Crăciun. Singurele surse de lumină din încăpere rămăneau becuțele electrice din bradul argintiu, perfect retușat, și patru lumânări din ceară de albine aflate într-un sfeșnic auriu, plasat în mijlocul mesei din living. În jurul lumânărilor se învârtea grăbit un îngerăș din același metal auriu ca și sfeșnicul, izbind la fiecare rotație un clopoțel, cu ciocănelul din mână. Urmăreau cu toții mișcările îngerului într-o tăcere profundă. Doar clopoțelul avea voie să tulbure armoniile lui Bach, cu un continuu, dar aritmic „bing, bing, bing, bing, bing...”

Ziua următoare, vizită la profesorul cu care își pregătea doctoratul logodnicul (bineînțeleș, burghez cu diplomă), care îi aștepta, împreună cu soția și copiii, ajunși și ei la maturitate, în livingul mobilat complet în cel mai pur stil Biedermeier, și pe canapeaua îmbrăcată în olandă albastru-oțel. Într-un colț trona un brad de Crăciun ca în povești, cu ramuri perfect egale, împodobit, de la vârf și până la poale, exclusiv cu panglici înguste, lungi, aurii. Atunci, viitoarea mireasă a bătut din palme, într-un extaz nedisimulat, dorind să-și exprime, din cea mai pură politețe, simpatia și entuziasmul: „Vai, ce de beteală!” Toți au încremenit și în încăpere s-a așternut cea mai adâncă tăcere. Alesul inimii sale s-a aplecat apoi discret spre ea și i-a șoptit dulce: „Nu e beteală, comoara mea, ci bucle de înger.”

Verișoara mea l-a cercetat, plină de nedumerire. Bucle de înger? Dar nimeni nu a putut să o lumineze, nimeni nu s-a încumetat să-i explice că buclele de înger sunt o formă cât se poate de rafinată de beteală, și, mai presus de orice, deloc ieftină, iar cine nu știe asta trebuie să provină dintr-o lume îndoielnică. S-au schimbat zâmbete și priviri piezișe, stânjenite, iar doamna profesor s-a grăbit să lanseze invitația la ceai, cu biscuiți de casă.

Întorși la părinții mirelui, au participat iarăși la ora de reflecție și contemplație asortată cu „bing-bing”-ul îngeresc. Cu toții în tăcere, potrivit convenienței și cu viitoarea soacră discret înlăcrimată de emoție, cu fiul ei cel mare frământat de gândul la gafa cu beteala, căutând o soluție să o șteargă din memoria doamnei profesor, logodnica sa se holba cu disperare la îngerășul amețit din mijlocul mesei, simțindu-se mai singură ca niciodată, sufocată de panică. Nu, nu avea cum să reziste într-o asemenea familie, nu avea cum să mai rămână întreagă după o asemenea experiență.

Odată întoarsă acasă au fost suficiente câteva aluzii – vai, familia atât de străină, piramida de Crăciun, buclele de înger. Nu a fost nevoie de mai mult ca tabloul să fie complet. Plini de înțelegere, și-au mângâiat pe creștet copilul regăsit, l-au luat în brațe, au contramandat anunțul logodnei, au scos din agendă toate celelalte date fixate și au pus din nou la naftalină rochia de mireasă a mamei.

Desigur, nu au lăsat să se vadă nimic, dar vestea i-a lovit pe părinții ei așa cum lovește fulgerul un stejar de o mie de ani. Au dansat, au râs, au triumfat. Până în ultima clipă nu i-a părăsit speranța. Până în ultima clipă s-au

rugat până au făcut răni în genunchi, cu nădejdea că va exista îndurare și se va face dreptate. Iar rugăciunile lor au ajuns la cer. Trezirea la realitate și purificarea s-au petrecut de la sine. În sfârșit, puteau din nou să răsfoiască plini de nerăbdare prin *Gotha*, în căutarea mirelui potrivit.

CITEȘTE ÎN ALMANAHUL GOTHAI

Gotha este Biblia nobilimii. Nu există nimeni să nu-l cunoască, să nu-l țină în bibliotecă, să nu-l consulte, cât mai des cu putință. Familiile care nu sunt menționate în *Gotha* înseamnă că nu există. Ele rămân „nenăscute” sau, așa cum spune Friedrich Torberg în *Tante Jolesch*: „Este el, sau ea, cineva sau nimeni?” Un prieten povestește că bunica sa punea următoarea întrebare: „Să fie un anume sau un născut?” Aluzia la naștere și la „autenticitatea” ei dezvăluie în toată splendoarea solitudinea în care trăiesc aristocrații, în lumea lor paralelă. Nimeni nu vrea să spună, prin această expresie disprețuitoare, că burghezii nu ar fi și ei născuți. Bineînțeles, burghezii vin și există pe lume în aceeași manieră ca și nobilii, dar sunt considerați „nenăscuți” pentru că nu se regăsesc în lumea nobilă. Când vine vorba de chestiuni de noblețe, nu pot fi luați în considerare. Rămân pe dinafară. Numai nobilii sunt „născuți”.

Expresia provine din numele mamei. Odată ce se căsătorește cu un nobil, femeia renunță la numele primit prin naștere (cu excepția cazurilor în care provine dintr-o familie din secțiunea I) și îl preia pe cel al soțului aristocrat. Dar niciodată nu-l pierde cu totul. Pe anunțurile de naștere și de căsătorie ale copiilor ei, pe propriul ei anunț mortuar și în toate discuțiile pe această temă, numele este menționat, cu adăugirea „născută”. Iar în discuții se spune „s-a căsătorit cu un Strachwitz, dar este născută Plettenberg”. Dacă se ajunge la întrebarea „Ce fel de născută este?” și soția nu provine dintr-o familie nobiliară, răspunsul va fi „nu este nimic” sau „este nenăscută”.

În *Gotha* poți găsi cine cu cine se înrudește. Este un ghid genealogic al nobilimii, lucrare de referință în mai multe volume, publicat din 1951 la C.A. Starke Verlag din Limburg. Cuprinde, în circa o sută patruzeci de volume, familii nobiliare de pe teritoriul fostului Sfânt Imperiu Roman de Națiune Germană, adică Germania, Austria, Elveția, Olanda, Belgia, Luxemburg, Cehia, Slovenia, Italia și părți din Franța, țările baltice și Polonia de astăzi. Cărțile se împart în patru categorii, fiecare cu copertă de culoare specifică: *Gotha* roșu cuprinde *casele princiare*, adică cele foste domnitoare, suverane și nesuverane, *Gotha* verde îi conține pe *conți*, în cel bordo sunt *baronii*, iar în cel cenușiu, în fine, *casele nobiliare fără titlu*, împărțite în nobilime de sânge și nobilime cu diplomă. Această ordine de succesiune corespunde ierarhiei.

Denumirea *Gotha* provine de la numele localității unde a fost editat precursorul său, orașelul Gotha din Thuringia de astăzi. Acolo a apărut, pentru prima oară în 1763, la Editura Justus Perthes, *Gothaische Hof-Kalender zum Nutzen*

und Vergnügen eingerichtet, actualizat și întregit mereu, până în 1942. Fiecare nouă ediție aducea cu sine și o mică modificare a titlului. Cartea cărților s-a chemat pe rând *Gothaischer Genealogischer Kalender* sau *Gothaischer genealogischer Hof-Kalender*, *Gothaer Hof-Kalender* sau *Gothaisches Genealogisches Handbuch des Adels*. Indiferent de titlu, *Gotha* a avut un singur țel, până în zilele noastre: să ofere cititorilor săi informații despre originea celor care poartă numele de nobil și a membrilor familiilor nobiliare, documentând originile istorice, unde trăiește în prezent și blazonul.

În mod normal, nobilii ar trebui să nu aibă nevoie de *Gotha* și să știe totul pe dinafară – cine se înrudește cu cine. Practic, nu există grup social mai preocupat de strămoși, genealogii și grade de rudenie. Nimic nu le face mai mare plăcere nobililor decât să stea împreună, seara, și să dezbată acest subiect. Povestesc când despre o mătușă, când despre un nepot, cine cu cine s-a mai logodit și de unde se trage cel cu care au făcut cunoștință săptămâna trecută, la vânătoare. Legăturile se întind atât de mult, încât nu mai pot fi memorate cu toatele, ajungându-se de cele mai multe ori la rudenii de gradul al treilea sau al patrulea.

Dar nu are importanță. Genul de conversație este atât de îndrăgit, încât poate fi considerat un joc de societate, și chiar o întrecere. Durează ore întregi. Pierde cel care, într-un târziu, sare și aduce *Gotha*, căci, de la sine înțeles, în fiecare casă în care locuiesc nobili există cel puțin o ediție *Gotha*, de obicei un raft întreg plin de volume. „Ia să ne uităm mai bine în *Gotha*...” Cam ca atunci când, depășiți de socotelile făcute în cap, recurgem la calculator.

Iar jocul este departe să se fi încheiat, dimpotrivă, abia se dezlănțuie cu adevărat, când fiecare vrea să știe totul despre gradele de rudenie ale persoanelor aflate în discuție. Și cine a sărit să aducă *Gotha* trebuie să găsească și numele, și familia, pentru ca apoi să recite totul tare și apăsător, lăsându-se mereu întrerupt de toate poveștile despre cei pomeniți. Trebuie să se întrerupă, dar să nu-și piardă șirul, rămânând prin urmare cu degetul pe paragraful pe care îl citea. Cartea de căpătâi a nobilului e plină de prescurtări, trimiteri și semne – un adevărat labirint demn de un istoric, dar nobilii au, de regulă, asemenea antrenament, încât depășesc cu ușurință orice dificultate.

Iată ce scrie Gregor von Rezzori despre mulțimea de informații găsite în câteva pasaje scurte și pline de prescurtări: „Calendarul Curții cuprinde, ca un creier electronic, o bogăție incredibilă de romane de viață consemnate în stil telegrafic, o saga a nenumărate neamuri – dintre cele care au avut importanță decisivă în istoria europeană. Articolele descriu în cel mai laconic stil originile fiecărei familii, constituindu-se într-un tablou istoric viu și – deosebit de valoros pentru istoriografia germană – fără adăugiri tendențioase. În vreme ce documentația redusă la strictul necesar oferă rațiunii chei utile pentru dezlegarea adevărului istoric, fantezia se bucură, la rândul ei, de spațiu nelimitat de desfășurare.”

Am asistat de nenumărate ori la concursurile de cine știe mai bine *Gotha*. La început stăteam ghemuită pe covor, mângâind câinii, mai târziu întinsă pe canapeaua copiilor, unde jucam pe tăcute (altfel mergeam imediat la culcare) cu frații și verișorii mau-mau, canastă ori Monopoly, și, în sfârșit, în rândul celor mari, participând la discuție,

punând din când în când câte o întrebare. Se întâmpla chiar să cunosc și povestiri hazlii, stabilind astfel legături între nenumăratele prescurtări și viața reală. Dar foarte rar.

Copil fiind, nu am înțeles niciodată febra cu care aristocrații studiau volumele *Gotha*, urmărind plini de emoție filiațiile unor persoane cunoscute, dar și străine. De-abia mai târziu am început să pricep că, de fapt, era vorba doar de stabilirea sau, respectiv, de excluderea unor legături, în vederea mariajului, pentru ca fiii lor să nu încheie vreo alianță cu persoane înrudite, din întâmplare, sau, eventual, cu persoane cu care nimeni să nu fie înrudit.

După serbări, duminica seara, se frunzărește *Gotha*, febril. Cum stăm cu potențialii candidați la căsătorie? Tinerii nu agreează acest gen de discuții, dar întotdeauna sunt necruțător interogați de părinți și de rude, imediat ce se întorc acasă. După întrebarea standard: „Te-ai distrat?“, urmează fără întârziere: „Lângă cine te-au plasat?“ Sau, mai generic: „Și cine a mai fost de față?“, plecând, desigur, de la premisa că nu au participat decât nobili. Jocul de-a întrebările culminează cu fraza decisivă: „Cu cine ai dansat valsul de la final?“ Și dacă partenerul a fost cumva chiar cavalerul sau domnișoara de onoare, se dă imediat alarma. A sosit clipa să fie adus *Almanahul Gotha* și să se verifice numele.

Și atunci imediat intervine un expert: „Da, să fie fiica lui Fitzi și Bausi? Sau a lui Hanni și Titti, știi despre cine vorbesc, cea care de fapt voia să-l ia pe Karli. Da, exact. Nu, pe ei îi găsești în casele princiare, nu, la conți. Mda, avem volumul acela? Te rog să te uiți, repede. Da, în spate de tot, pe raft, da, este. Da, și de ce nu sunt și ei aici? Cum, da, te rog să te verifici la sfârșit, da, asta e, nu corespunde

anul. Trebuie să consultăm ediția 1987, nu 1998. Ei, da, aici era." Căutările și cercetările și verificările nu mai iau sfârșit. Între timp, interogatul s-a refugiat de mult, a dat un nume, poate chiar la întâmplare, doar ca să-și afle liniștea, și s-a culcat liniștit. Și toate rudele, cuprinse de agitație, răsfoiesc, consultă și combină. Și dacă ar fi șanse pentru o legătură fericită, nu mai stă nimeni pe gânduri. Situația se consideră serioasă și, cu prima ocazie, se trimite după preot, să vină cu altarul rabatabil.

Când își caută un partener, burghezul se uită pe Internet sau în rubricile specializate din presă, nobilul studiază în *Gotha*. Bunicul identificase, cu trudă, șase potențiale neveste pentru nepotul său cel mare, și le notase pe un bilețel. În definitiv, perpetuarea familiei trebuie neapărat asigurată, moștenirea trebuie să intre pe mâini bune, iar mama urmașilor să fie dintr-o familie bună. Purta mereu biletul cu el. Când vărul meu s-a căsătorit, cu cineva din afara listei, nu a fost deloc supărat, ci dimpotrivă. El își luase doar măsuri de precauție, în caz că l-ar fi întrebat cineva ceva.

Marea problemă este, ca întotdeauna, însurătoarea, iar cine nu apare în *Gotha* nu intră în vederile nimănui. Dar nici nu te poți căsători, automat, cu un nume la întâmplare, doar pentru că este trecut în *Gotha*. În niciun caz. Astfel, spre exemplu, catolicii și protestanții nu trebuie să se unească între ei. Un tânăr aristocrat este supus multor greșeli, dar aproape niciuna nu este atât de gravă ca o căsătorie mixtă, în care partenerii aparțin unor confesiuni diferite. Deoarece nu este vorba atât de unirea dintre bărbat și femeie, cât despre religia din care vor face parte copiii rezultați dintr-o asemenea

căsătorie. Vor primi botez catolic sau protestant? Și dacă nu vor fi botezați deloc!

Cel mai rău este, probabil, când o nobilă catolică se mărită cu un nobil evanghelic și impune botezul catolic pentru copiii ei. O familie protestantă, de sute de ani, nu poate trece la catolicism, peste noapte. E chiar mai rău decât atunci când o aristocrată catolică se mărită cu un burghez protestant. Dar răul cel mai acceptabil este când un aristocrat, indiferent de confesiune, ia în căsătorie o doamnă de origine burgheză, deoarece, dacă ea îi adoptă numele și copiii primesc botezul, propriu-zis nici nu se mai bagă de seamă că nu are sânge albastru.

Propriu-zis. Aristocrații susțin, desigur, că s-ar băga imediat de seamă. Chiar și după zeci de ani. Nici cea mai ambițioasă și plină de zel doamnă din burghezie nu va reuși vreodată să se transforme într-o aristocrată adevărată. Și nici copiii nu vor fi nobili desăvârșiți, neavând parte de o educație cum se cuvine, primită de la mama lor, care, de fapt, nici nu are de unde să știe ce înseamnă asta cu adevărat.

Necuvinită și nedemnă de rang este considerată și căsătoria încheiată cu un oarecare purtător de „von”. Aceștia nu sunt prinți, conți ori baroni, îi cheamă pur și simplu Müller ori Meier, însă poartă înaintea numelui de familie un „von” și se consideră supernobili. Vechile familii abia dacă le acordă vreo atenție. Sunt numiți, în derâdere, aristocrați de trei parale, înnobilați la repezeală de împărat, la sfârșitul Primului Război Mondial, pentru meritul că se înșiraseră pe trotuar și-i făcuseră semn cu mâna, când el se afla pe ultimul drum spre palat, pregătindu-se să abdice.

Și, pentru ca totul să fie limpede, succesiunea nobiliară funcționează cu adevărat și exclusiv prin numele transmis de soț. Spre exemplu, Hans Conte von Cutare este purtător al numelui – legitim și nobil. Ginerele său, căsătorit cu fiica sa Contesa Beatrix (Bea) von Cutare, născut Oliver Spitzbart, nume după căsătorie Oliver Conte von Cutare, este purtător al numelui de familie Conte von Cutare – legitim, dar nu și nobil. Și descendenții acestei perechi, în virtutea acelorași reguli, vor fi purtători ai numelui nenobil, chiar dacă, potrivit legilor germane în vigoare, au dreptul să se numească Conte sau Contesă von Cutare. În schimb, numele și calitatea de nobil se pot transmite exclusiv prin urmașii de sex bărbătesc. Fratele lui Bea, Ferdinand (Fiffi) Conte von Cutare, se căsătorește cu domnișoara Patrizia Rosenschuh. Ea și copiii ei, spre deosebire de cumnatul Oliver, sunt recunoscuți ca purtători nobili ai numelui. După cununie, domnișoara Rosenschuh devine Contesa von Cutare. Nici numele transmise prin adopție nu conferă calitatea nobiliară, persoana respectivă fiind considerată și ea pseudonobilă.

Cum totul sună atât de aventuros, aproape îți vine să lași baltă cu totul ideea de căsătorie. Iar aristocrații respectă un bun obicei: dincolo de o anumită vârstă, căsătoria nu mai este obligatorie, cel puțin în ceea ce le privește pe doamne, pentru care, chiar și atunci când nu dispun de venituri proprii, familia le va găsi, cu generozitate, un loc într-unul din numeroasele sale castele. Și, cum familiile nobiliare sunt numeroase, există întotdeauna suficienți copii de care să se îngrijească. Femeile singure sunt întotdeauna bine-venite, chiar dacă șederea lor se prelungește

mulți ani. Nu la fel de simplu este pentru bărbați, deoarece ei pot avea copii până la o vârstă înaintată.

Chiar și dacă nu te căsătorești, și nici nu ți-ai dori vreodată să te căsătorești, *Gotha* rămâne totuși o ustensilă esențială în relația cu lumea nobiliară. Ceea ce demonstrează și episodul următor: o categorie aparte în rândul caselor princiare o reprezintă seniorii. Este vorba de familiile direct subordonate împăratului, până la Decretul Principal de Deputație Imperială din 1803, care, pe lângă alte privilegii, se bucurau și de suveranitate. Au mai rămas doar șaptezeci de astfel de familii senioriale, iar numărul lor scade continuu, multe dintre ele stingându-se, cu timpul.

Seniorii sunt menționați în secțiunea a doua a cărții caselor princiare, de culoare roșie, iar pe blazonul lor, specific caselor senioriale, apare o coroană închisă. În afară de cununa din aur, prevăzută cu ghimpi, purtată pe cap de suveran, mai pot apărea unul sau mai multe elemente de legătură, bogat decorate – spre exemplu coroana Sfântului Imperiu Roman sau coroana regală engleză.

Până în zilele noastre, acești nobili se adună an de an în cadrul unei mari serbări, la Hotelul Celor Patru Anotimpuri din München – așa-numitul bal al seniorilor. La fel ca balurile de iarnă din Rhenania, Clubul domnilor și al doamnelor, se bucură de o anume exclusivitate, nu toți nobilii având dreptul să ia parte. Și, cu atât mai mult, toată lumea este interesată să se arate la curent cu evenimentul. Eu, în schimb, nu prea mă preocup. Odată, mă aflu la München tocmai în perioada în care se desfășura de obicei balul și m-am întâlnit întâmplător cu un tânăr, rudă îndepărtată, în Grădina Engleză, și l-am întrebat, neprefăcut,

dacă venise la München special pentru balul seniorilor. Și în ce zi are loc, de fapt?

Tânărul a încremenit, m-a privit îngrozit și mi-a spus: „Ascultă, eu n-am coroana închisă.” Atunci m-am arătat cuprinsă de milă: „Vai, bietul de tine, de ce nu te duci la dentist?”

VĂ ROG, FĂRĂ NUME COMPLETEI

Nobilii nu cultivă doar un limbaj ori o pronunție proprie, dar au și un vocabular specific, și obiceiul să-și inventeze unul altuia cele mai incredibile nume și să le păstreze consecvent, toată viața. Numele original este prescurtat până la irecognoscibil. Christiane devine Titzi, Friedrich-Leopold, Frilo, Gangolf, Goffi, iar Henriette, Jeti. Din Philippa se face Pippa, din Josef, Seppi, din Sidonia, Gux, din Maria Antonia, Mimi. Exemplele ar putea continua la nesfârșit. Fantezia nu cunoaște limite.

Nimeni nu a știut să se amuze mai tare pe seama acestui fapt decât Rezzori: „Vom descoperi cum purtătorii unor titluri atât de înalte și ai unor nume atât de mândre, botezați de nași dintre cei mai dăruți cu har, evoluează sub semnul unei însușiri cu valoare aparte, pe care preferăm să o denumim principiu al frugalității elegante. Dacă ne-ar trece prin minte să-l întrebăm pe un reprezentant al marii nobilimi cum îi cheamă pe cei de același rang cu el,

putem presupune că ne va răspunde astfel: «Suntem cu toții mereu împreună... Ferry și Pucki și Albi și Bomms, Bubi și Jocki – și soțiile lor, desigur, Netty și Mädi și Berthi, Steffy, Maritschi și Lexl și toți ceilalți...» Luați aminte: Mucki și Pucki, Bubi și Mädi (oameni în carne și oase, ca noi toți, dar din altă stofă) sunt în cea mai mare parte descendenți din suverani și dregători de demult – urmași ai acelor mari și mândri domni, care se puneau odinioară în fruntea cavalerilor și vasalilor lor și porneau spre Roma, pentru a-l încorona pe cel ales rege din rândul lor împărat roman de națiune germană. Vreme de o mie de ani s-au aflat în lumina istoriei și putem presupune că mia de ani de dinainte au fost preocupați să ajungă într-o poziție atât de distinsă. De două mii de ani, prin urmare, fac parte dintre aceia care au ceva hotărâtor de spus, care determină soarta națiunilor din această parte a lumii.”

Desigur, prescurtările sunt aplicate mereu prenumelor, niciodată numelor uneori de o rezonanță incredibilă. Nimeni nu știe cu exactitate cum s-a ajuns la „principiul frugalității”, cum îl denumeste Rezzori. Un lucru este limpede: așa a fost dintotdeauna. Iar seniorii povestesc despre rudele și prietenii lor folosind cele mai ciudate porecle, ca Drusa (feminin), Titi (feminin) ori Masi (feminin), Botz (masculin) ori Boyle (masculin). Și poți fi sigur că nu e vorba de colegii lor de școală burghezi.

Oare din pricină că nobilii dau copiilor lor nume mult prea serioase sau chiar demodate: Carl-Emanuel, Franz Ludwig, Walburga ori Katharina ori Eleonore? Asta ar explica de ce majoritatea numelor inventate apar în primii lor ani de viață, pentru a fi uneori vehement contestate la

maturitate. Nu îți vine ușor să-i spui unui mucos de doi ani, care se tăvălește în nisip: „Friedrich Leopold, cum de te-ai murdărit iarăși așa de tare?” Și ce mamă ar putea, aplecată peste leagăn, să-i șoptească bebelușului: „Adormi, Marie Antoinette. S-a făcut târziu, dormi, draga mea.” E preferabil să recurgi la un nume scurt, de una, maximum două silabe, care să sune cât de cât prietenos.

Și puțini au curajul să contraatace. Își contestă vehement apelativul, susținuți de cei nemulțumiți dintotdeauna de porecla lor. Aceștia fac parte din facțiunea celor care, din principiu, evită folosirea numelor lor inventate în corespondență și chiar și atunci când se adresează cuiva. Dar încălcarea convențiilor poate duce spre izolare, deoarece numele adevărate au fost date de mult uitării și nimeni nu va mai ști despre cine e vorba.

La baza oricărui nume de acest fel stă un sentiment puternic. O persoană care trece prin viață fără să spună nimic, fără să se remarce și fără prieteni, nu va primi niciodată un nume special, rezervat întotdeauna doar pentru oamenii dragi și distinși. Ceea ce inițial este un nume de alintare se poate transforma, cu vremea, într-un supranume adevărat. Ce slabă consolare!

S-ar putea ca mania numelor inventate să fie indusă de un soi de cod secret, de o înțelegere specifică sociotopului în discuție, servind la camuflare față de lumea din afară. Ai noștri primesc o denumire suplimentară. Și agenții secreți se fac cunoscuți prin cifre, care substituie numele primite de ei prin botez.

În copilărie, supranumele ni se păreau firești și nici nu ne-ar fi trecut prin minte să punem vreo întrebare. Ni se păreau la fel de potrivite și de comode ca obrajii grași și

moi ai mătușilor, în care ne afundam când ne sărutau, la sosire. Am fi fost triști dacă ar fi dispărut.

Dar uneori supranumele nu servesc ca să înțelegi mai bine, ci provoacă mai degrabă confuzie în rândul celor inițiați. Ani de zile am crezut că un unchi de-al meu, plecat dintre noi, căruia toți îi ziceau Beule¹, ar fi avut cândva un cucui. Ceea ce părea absolut plauzibil, cu atât mai mult cu cât alt unchi avea cu adevărat în frunte o umflătură, ca un cucui. Dar pe unchiul îl chema nu Beule, ci Boyle, nume prin excelență masculin, și asta numai pentru că era unicul fiu printre mai multe fiice.

Incredibilul unchi Boyle, cel fără cucui, suferea de altfel de boala somnului, ceea ce constituia deliciul celor din jur, avizi de povești amuzante, care se grăbeau să istorisească despre cum adormea unchiul chiar în mijlocul unei propoziții. Și nu numai că adormea subit, dar se trezea la fel de subit, și se purta de parcă ar fi fost treaz toată vremea. Oare habar n-avea că adormise, o vreme, sau dorea să se asigure că nu observase nimeni? Nu se știe. Oricum, se purta de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, continua să mănânce din friptură, chiar dacă toată lumea era de mult la desert, sau intra în discuție, deși habar nu avea despre ce se vorbea.

În pofida acestor întâmplări amuzante, unchiului cel bun i se zicea în continuare Boyle, și nu *Schläfer* sau *Siebenschläfer*², de exemplu, ceea ce i s-ar fi potrivit mult mai bine, tocmai deoarece numele inventate nu pretind o

¹ Cucui, umflătură (n. tr.).

² Somnorilă (n. tr.).

logică neapărat, ci se trag din povești frumoase, cel mult. Astfel, unui prieten, de altfel și rudă îndepărtată, i s-a spus în copilărie *Kartöffelchen*¹, deși purta frumosul nume Franz, pentru că, o dată în viață, i s-a întâmplat să ceară o porție suplimentară de cartofi. Iar fraților lui li s-ar fi potrivit cu mult mai bine porecla, judecând după înfățișare. Dar, nici vorbă! Istoria trebuie respectată, doar Franz fusese cel care ceruse suplimentul de cartofi.

Și Rezzori se străduiește să găsească o explicație fenomenului, care sună cât se poate de plauzibil: „În înaltele case nobiliare este practicat cultul strămoșilor, fapt natural, care – oricât ar părea de paradoxal – reprezintă sursa și originea propriu-zisă a principiului căruia i-am atribuit denumirea de frugalitate elegantă. Căci pentru un prinț – din Casa Anhalt (sau și Askania) – cel care se afla pe atunci la guvernare, Înălțimea Sa Joachim Ernst Wilhelm Karl Albrecht Leopold Friedrich Moritz Erdmann, Duce de Anhalt, Duce de Saxonia, Engern și Westfalia, Conte de Askania etc. etc. era pur și simplu «Papi»; Alteța Sa Regală, Prințesa Joachim de Prusia, născută Prințesa Marie Auguste Antoinette Frederike Alexandra Hilde Luise de Anhalt, «Tante Miechen», putem presupune; Înălțimea Sa, Prințesa Luise, născută Prințesa de Saxonia-Altenburg (decedată în 1953), «Omama»; și, în fine, Alteța Sa, Prințesa Alexandra Therese Marie, fiica Prințului Sizzo de Schwarzenburg, «Lex», putem bănuî (în calitate de verișoară de-al doilea).”

Un lucru rămâne sigur, supranumele nu apar în *Gotha*. Ci doar celelalte nume, foarte lungi, pentru că nobilii

¹ Cartofior (n. tr.).

obişnuiesc să le pună copiilor şase până la opt prenume. Nici cele mai cuprinzătoare cărţi de referinţă nu au suficient spaţiu. Dar în *Gotha* le găsim pe toate, inclusiv pe cele mai originale, cum ar fi Walburga, Thusnelda, Tertius sau Achatz, dar copilul este strigat cu acelaşi nume folosit şi pentru tatăl, bunicul sau străbunicul său. De unde se poate ghici şi motivul adevărat al maniei de a recurge la supranume. Când într-o familie primul născut este botezat, fără excepţie, Heinrich sau Friedrich, vreme de multe generaţii, pare firesc ca să poată fi deosebiţi între ei, graţie supranumelui. Oricum, nobilii trebuie să se lupte cu un anume sentiment al propriei lor repetitivităţi.

În fine, un lucru nu trebuie scăpat din vedere: unui burghez nu-i este îngăduit sub niciun motiv să i se adreseze nobilului folosind numele inventat, pe care cei mai mulţi nici nu îl află vreodată. Chiar dacă au fost colegi de şcoală, chiar dacă se cunosc de o veşnicie şi poate au auzit acel supranume, nu îl vor folosi niciodată. El rămâne rezervat, în esenţă, propriei familii, fraţilor, surorilor, verilor şi verişoarelor de vârstă apropiată, dar nu poate pătrunde în spaţiul public. În definitiv, nimeni nu este dispus să se prezinte unui străin cu numele său de alint.

Chiar şi atunci când numele este bine-cunoscut tuturor, neiniţiatul, noul sosit trebuie să fie foarte atent. Aristocraţii se poartă ciudat în această privinţă, cam ca atunci când trebuie să se adreseze cu „tu” sau cu „dumneavoastră”. Se poartă cu familiaritate, indiferent că au de-a face cu un nobil sau cu un om de rând, dar pun în acelaşi timp mare preţ pe păstrarea distanţei cuvenite. Dacă interlocutorii nu se înrudesc, în principiu se folosesc, pentru început, formele de politeţe. Rudele îşi zic

„tu” încă de la început. Și este la fel de nepoliticos să afișezi o timiditate prefăcută.

În cercurile lor, nobilii își spun „tu” în scurt timp după ce fac cunoștință, în semn de recunoaștere reciprocă a statutului. Burghezii au de așteptat îndelung până să aibă dreptul să ajungă la „tu” și nu înainte de a fi invitați direct să o facă. Ceea ce le provoacă dificultăți, în special burghezilor care oricum fac parte din familie, fiind căsătoriți cu o persoană cu sânge nobil. Oriunde ar merge în vizită, ea va avea dreptul să tutuiască. În schimb, burghezul trebuie să aștepte până ce i se spune că poate să o facă și el. Iar unii rămân toată viața la stadiul de „dumneavoastră”.

Numai nobilii catolici și protestanți din generațiile mai vechi nu renunță să se adreseze cu „dumneavoastră”. Dacă sunt de o seamă și se cunosc încă din tinerețe sau au urmat aceeași școală, uneori, unii își spun pe nume, în schimb niciodată, absolut niciodată, nu renunță la „dumneavoastră”. Ca și cum ar vrea să semnaleze că un catolic și un protestant nu ar putea vreodată să aibă relații de rudenie. Distanța se respectă în acest caz cu asemenea strictețe probabil tocmai pentru ca tinerilor să nu le treacă vreodată prin minte să se căsătorească între ei. Dar căsătoriile mixte merg mai departe, nestingherite. Supărător la culme!

German sau austriac, aristocratul se prezintă cu numele mic și cel de familie, fără să pomenească titlul. „Mă numesc Brühl”, obișnuiește să rostească tatăl meu la telefon. Bineînțeles, pleacă de la premisa că interlocutorul știe că este Contele Brühl. Chiar dacă nobilul se prezintă drept Hohenzollern sau Habsburg, se așteaptă sau se bucură, în orice caz, când interlocutorul i se adresează spunându-i Prințul Hohenzollern. Și nobilii înșiși au dificultăți, deoarece

atunci când vor, spre exemplu, să trimită invitațiile sau fotografiile de Crăciun, trebuie să știe exact care este formula de adresare. Pentru familii ca Hohenzollern și Württemberg poate fi la îndemână, însă la Alvensleben ori Aretin nu știi neapărat dacă este vorba de baroni sau pur și simplu „Domni *von*”. Ce bine că pe lumea asta există *Gotha*!

Cel care poartă doar un „von” între numele mic și cel de familie, așa-numitul mic von, pune mare preț pe particula sa nobiliară și nu-i face plăcere să fie trecut sub tăcere, în conversații. Și consideră că nu este timp pierdut.

Dar este foarte interesantă soluția preferată în Bundeswehr. Fiecărui nobil, fie el simplu von sau prinț, i se adaugă pe plăcuța de nume care împodobește uniforma de camuflaj un așa-numit „Viktor”. În alfabetul NATO, Viktor semnifică „v”, și, într-adevăr, în dreptul unor nume de familie ca Brühl sau Hohenzollern se află și un „V” mare, în partea din stânga-sus a uniformei. Ceea ce face ca toți nobilii din Bundeswehr să fie cunoscuți sub numele de Viktor, mai ales în unitățile în care nu există un număr mare de aristocrați. În definitiv, nu toți nobilii își fac serviciul militar la Augustdorf, Lüneburg ori Mittenwald.

Un nobil se prezintă rareori cu numele întreg, și atunci doar în străinătate. Chiar și la recepțiile din hotel trebuia să-l înregistrez pe bunicul drept Franz Waldburg, când îl însoțeam în călătoriile sale prin Italia de la sfârșitul toamnei, deși era de așteptat ca amplasatul să descopere imediat în pașaport „Prinț” și tot restul numelui. Dar asta nu conta câtuși de puțin. Bunicul ținea cu tot dinadinsul să se arate modest.

SĂ FACI COPII CU NEMILUITAI

Odată ce căsătoria se încheie cu succes, se trece imediat la cuibărit, clocit și scos pui. La ce bun o cununie și o nuntă potrivit rangului, valabile pentru *Gotha*, dacă nu rezultă și o mulțime de copii de rang, valabili pentru *Gotha*? O căsătorie din care nu apar copii este ca și cum nu ar exista. Și poate fi anulată de papă, ceea ce nu e lipsit de însemnătate. Papa rămâne unul dintre puținii nobili care au cuvântul hotărâtor.

Nobilii nu fac pur și simplu copii, ci fac o mulțime de copii, și asta într-o succesiune rapidă. Iar cel care nu respectă regula fie este considerat mic-burghez, fie este compătimit. Nobilii catolici, în special, au foarte mulți copii. Patru se consideră firesc, șase încă normal, abia de la opt sau nouă în sus se opresc sau își fac griji în ceea ce o privește pe mamă. Dar grijile se împletesc mereu cu admirația.

Cei care aduc pe lume doar unul ori doi copii sunt compătimiți aproape la fel de mult ca și cei rămași fără

urmași, dacă nu o fac dinadins – ceea ce se consideră, iarăși, o manifestare mic-burgheză. Cum îmi spunea mereu mama unei prietene de școală? Da-da, aristocrații și săracii – ei au mulți copii. Nobilii pentru că au destui bani ca să îi crească, săracii pentru că altfel nu ar avea nimic. Copiii rămân singura lor avere. Dar astea sunt prejudecăți. Un lucru rămâne cert, în familiile nobiliare domnește cu adevărat o atitudine extrem de binevoitoare față de urmașii în număr cât mai mare. Și nu are nimic de-a face cu programele politice sau cu încercările de subvenționare disperată lansate de o oarecare doamnă cu funcție de ministru al Familiei, în dorința de a crește rata natalității. Prea puțin le pasă nobililor de așa ceva. Față de statul paternalist te ții, în principiu, la distanță. Chiar și familiile nobiliare care nu dispun de mulți bani și nici de mult spațiu respectă aceeași deviză: fiți prolifici și vă înmulțiți!

Când se mai naște un copil, nobilii sunt imediat anunțați, desigur prin aceleași cartoline fine, scrise cu aceleași litere alese, potrivite rangului. Ca excepție, pe aceste anunțuri se tipărește și numele mamei – cu literă extrem de mărunță, exact sub noul nume de familie. Fără ochelari, nu se poate citi.

Apoi, nobilii mai trimit, de Crăciun, sub formă de carte poștală, fotografia de grup care redă toată droaia lor de copii. Cea dintâi poză, în care un bebeluș umple tot locul, sosește de obicei în cel dintâi an de după cununie. Cel târziu după trei ani, primul născut împarte fotografia cu un frățior sau cu o surioară, după care seria se mărește, an după an. În scurt timp, pozele de Crăciun arată ca și cum tatăl ar fi fotografiat clasa în care studiază primul născut.

lar dacă între timp a mai apărut unul, i se pune în brațe unui frate mai mare, ca o păpușă preferată.

Între timp, adresanții au pierdut de mult șirul – copiii sunt prea asemănători între ei. Puține familii nu se mulțumesc să trimită doar fotografia, ci să tipărească și numele copiilor, atent caligrafiate. Gest util, altfel cum să-i mai ții minte pe toți? Și dacă mai apar cumva și una sau două perechi de gemeni, devine imposibil să mai poată fi deosebiți.

Mai mult decât atât, potrivit simpaticului obicei al nobililor, toți copiii sunt îmbrăcați la fel. Iată un șir de patru sau cinci fețe de copii care râd cu gura până la urechi, cu părul cam de aceeași culoare și patru sau cinci pulovere roșu-aprins sau albastru-închis. Foarte apreciate sunt și jachetele tricotate verde-închis sau chiar turcoaz, în funcție de lână pe care o avea bunica în dulap, căci totul e lucrat, desigur, de mână. Practic nu există doamne din nobilime care să nu învețe să tricoteze la un moment dat, în tinerețea lor. Și tricotează de le scapără andreele: pulovere, căciulițe, mănuși, chiar și ciorapi, mai ales pentru bebeluși, numiți și botoși, și pantaloni din lână – care zgârie îngrozitor, pe care fetele îi trag iarna pe sub rochie și peste ciorapii lungi la fel de aspri, pentru că, de obicei, femeile nu poartă pantaloni.

O altă piesă foarte îndrăgită este pledul bebelușului – cu ochiuri mari, de culoare albă, moale și cald, prevăzut de obicei cu panglică de mătase lată, albastru-deschis sau roz. Nici nu e de conceput să se adune mai multe doamne din nobilime în salon și să nu se tricoteze. Tricotatul, ca și jocul de puzzle, face parte întotdeauna din viața de societate a aristocrației. Bărbații merg la vânătoare, femeile

tricotează, bărbații se întorc, femeile tricotează mai departe, bărbații se duc la culcare, femeile rămân „să termine doar bucata asta”.

În principiu, întotdeauna tricotezi pentru altcineva. Nu mi-aduc aminte ca mama, bunica, vreuna dintre mătuși sau verișoare să fi lucrat ceva pentru ele. Împletești un pulover pentru băiat sau o jachetă pentru mătușa-nașă și, între timp, mereu, fără încetare, renumiții botoși, căci nu se poate să nu apară curând pe lume încă un copil, în cercul atât de larg al familiei.

Botoșii rămân un dar foarte apreciat de tinerele mame – de altfel, singurele făpturi de sex feminin care tricotează puțin sau deloc, deoarece le lipsește timpul. Se apucă iarăși de tricatat abia după ce copiii „au ieșit din perioada cea mai grea”. Tricotatul liniștește nervii. Nu că nervii ar fi mai întinși decât trebuie, dar mamele, mai ales, sunt adesea stăpânite de o neliniște interioară și nu pot să stea împreună fără să facă ceva. Nu pot să rămână cu mâinile în poală.

Partea bună a tricatatului este că, așa ca și la puzzle, se poate discuta între timp, căci ce s-ar face doamnele dacă nu ar putea să „sporovăiască”. Știind câți copii au aristocrații și cât de cuprinzătoare este familia, nu e greu de imaginat câte se pot întâmpla într-o asemenea comunitate umană, în continuă creștere și mișcare, aidoma unui enorm balon de săpun, când spre stânga, când spre dreapta, când în sus, când în jos, peste întregul glob pământesc. Există mereu subiecte de comentat, din plin. Da, printre aristocrați există o adevărată rivalitate, cine intră mai repede în posesia ultimelor informații: Unde s-a mai născut un copil, cine a mai murit? Cine cu cine s-a logodit? Iar asemenea

evenimente sunt, de altfel, anunțate prin scrisoare însoțită de fotografie, trimisă fulger la toată lumea.

În universul nobililor nu există secrete. Dimpotrivă, există o mare disponibilitate de comunicare, în definitiv au fost cu toții educați de mici să poarte conversații, iar o comunitate care locuiește în case risipite în toată lumea funcționează numai dacă susține un schimb continuu de vești. O deschidere care se suspendă imediat în prezența unui burghez – și nu numai din cauza aroganței specifice rangului, ci și din pură politețe. Cum ar putea un burghez să ia parte la un schimb de păreri, câtă vreme îi lipsește informația necesară?

Așa clămpănesc andrelele, așa curge conversația și așa se împletește, împreună, rețeaua deasă care leagă comunitatea aristocraților, răspândită în toată lumea. Când și când se încurcă ițele și atunci se renunță la acea bucată de lână și se ia lucrul de la început; iar când un puzzle este încheiat, piesele sunt desfăcute și puse la locul lor, în cutia cu capac din hârtie înflorată. Și cel mai important este ca discuția să nu se oprească.

Singurii care au voie să tulbure sunt doar servitorii, ca să anunțe că au sosit oaspeți sau că masa e gata. Cu grijă, cu respect și reținere, ca programul să fie respectat. Deoarece, de la sine înțeles, aproape orice nobil are personal angajat. Ceea ce nu înseamnă că toți nobilii își permit o mulțime de servitori, dar în esență sunt obișnuiți să-i aibă în preajmă. Și încă din fragedă pruncie. Abia venit pe lume, asupra micului nobil va veghea nu doar mama, ci și o altă persoană, care îl va spăla, îl va schimba, îl va îmbrăca, îi va cânta și îl va legăna cu gingășie – așa-numitele îngrijitoare de lăuze. În cercurile nobile, meseria aceasta este

omniprezentă, încât nu mai are nevoie de nicio explicație. Nenumărate tinere de origine nobilă o învață și o practică ani de zile, înainte ca și ele să se mărite și să aibă copii. Chiar și fără să mă gândesc prea mult îmi vin în minte numele multor verișoare de-ale mele care au făcut asta.

Îngrijitoarea de lăuze rămâne alături de tânăra mamă în perioada cea mai grea, vine cu câteva zile înainte de momentul în care se presupune că va avea loc nașterea și stă lângă ea vreme de șase până la opt săptămâni. În esență, a urmat cursuri de asistență pentru nou-născuți, dar se pricepe și la moșit. Se va ocupa de bebeluș, o va ajuta pe mamă să alăpteze și o va veghea până ce se va pune din nou pe picioare, după naștere. Va avea grijă de prunc și noaptea, mai ales, când i-l va duce mamei, să fie alăptat, astfel încât aceasta să poată dormi apoi liniștită. Sugarul se va învăța repede cu un program riguros de veghe și de somn. Dacă totul merge bine, după plecarea îngrijitoarei, mama se va putea ocupa singură de toate, odată ce copilul va începe să doarmă peste noapte.

Îngrijirea în perioada lăuziei a rămas moștenită din vremea în care copiii erau născuți acasă. În zilele noastre, cuvinte ca lăuzie sau îngrijitoare de lăuză sună și ele demodat, ca și cum perioada de surmenaj extrem de patru până la șase săptămâni de după naștere nu ar mai exista deloc. Astăzi, nașterea are loc la spital, de unde mama este scoasă pe ușă afară fără prea multe discuții, după doar câteva zile de la venirea pe lume a copilului. Asigurările medicale acoperă cheltuielile pentru trei sau patru zile de lăuzie după o naștere normală și maximum șase zile după o cezariană, deși, până nu de mult, erau admise zece zile în spital. Dar astăzi lucrurile trebuie să se desfășoare mai

repede. Muzica trebuie să-și întetească ritmul, mașinile să gonească mai tare, mamele să nască mai grăbit.

Dar să nu se strecoare vreo neînțelegere, cine se simte în formă după o naștere normală nu trebuie în niciun caz să rămână în spital mai mult decât ar fi nevoie. Sarcina nu este o boală, iar femeile nu ar trebui să meargă neapărat la spital pentru naștere. Se zice că femeile puteau să nască și pe câmp, la recoltatul cartofilor. Cazuri și cazuri. Dar există perioadele dificile de lăuzie, mai multe decât doresc să recunoască asigurările de sănătate, societatea și chiar tinerele mame.

Multe moașe preiau astăzi câte ceva din îndatoririle îngrijitoarei de lăuzie, dar odată întoarsă acasă, tânăra mamă nu se poate bizui pe ajutorul nimănui. Cine are noroc mai beneficiază de asistență medicală la domiciliu, dar cel mult zece zile, și de scurte vizite ziua, dar în niciun caz noaptea. Ceea ce nu este o îngrijire de lăuzie, în niciun caz. Mama trebuie să se ocupe de bebeluș din primul moment și în același timp să se pună pe picioare și să acorde atenție, eventual, și celorlalți copii. Multe perechi trec printr-o perioadă de adevărat șoc, cu prilejul nașterii unui copil. Într-o clipă, se văd deposezați de toate drepturile la care se știau îndreptățiți, în calitatea lor de adulți, comanda și controlul sunt preluate de un personaj minuscul, abia venit pe lume, care preferă să nu doarmă toată noaptea și face cunoscut tuturor acest fapt prin țipete stridente. Și ziua are nevoie de îngrijiri intense. Iar în jur nu există niciun ajutor, nimeni care să dea măcar un sfat. Nu este de mirare că aproape niciunei femei nu îi va mai trece prin minte, la scurtă vreme după nașterea primului copil, să mai aducă pe lume încă unul, sau patru, sau cinci. Dar

există și cazuri în care unor tinere mame le este suficient să vadă că altele sunt în stare, aparent fără efort, pentru a cădea în depresie postnatală.

În cazul nobililor, lucrurile stau puțin altfel. Nu că le-ar rămâne necunoscute depresiile sau așa-numitul *baby blues*, dar pentru ei nașterea face parte din îndatoriri. De aceea subiectul este abordat altfel. O femeie care vrea să aducă pe lume șase până la opt copii ia măsurile cuvenite. Se străduiește să împartă povara răspunderii pe cât mai mulți umeri, găsește personal care să o ajute la curățenie, gospodărie, bone și, de îndată ce a aflat că a rămas din nou însărcinată, o anunță bineînțeles din nou pe îngrijitoarea ei de lăuzie și îi spune când va fi nevoie de ea.

Și nimic nu este greșit, și nici anacronic. În părțile noastre există puține case care să se descurce fără ajutor. Și statul a înțeles, între timp, că diviziunea muncii din acest domeniu nu este o prostie. După cum prevede legea fiscală revizuită, cheltuielile pentru serviciile casnice reduc venitul impozabil cu douăzeci la sută. Ceea ce nu e puțin lucru.

Prezența personalului este o chestiune de pragmatism în casele nobiliare. Niciun aristocrat nu încearcă să înfrunte viața fără ajutor din afară, și nici nu consideră că ar fi posibil. Tot pragmatic se rezolvă și chestiunea raporturilor cu personalul, iar copiii sunt educați să procedeze în același sens, să se poarte cu respect și considerație și să le dea întotdeauna ascultare. Sunt oamenii care îndeplinesc voința mamei lor, ca o prelungire a brațului ei. Cine nu respectă personalul nu își respectă nici mama. Ceea ce nimeni nu-și va îngădui! Mama este șefa casei și toată lumea o tratează ca atare. În casele nobiliare, toți domnii

se ridică în picioare când stăpâna casei apare în salon, în special când este propria mamă, iar dimineața, la micul dejun, fiii o întâmpină sărutându-i mâna.

Bona, cu precădere, este persoana pe care copiii trebuie să o asculte cu strictețe. Nu în rare cazuri se stabilesc relații extrem de strânse cu *nanny*, *mademoiselle* sau *teta*, după cum sunt ele numite în diversele case. Mulți aristocrați povestesc mai târziu că bonele le-au fost chiar mai aproape decât propriile mame. Și noi am avut în familie o guvernantă pe care am iubit-o foarte mult. Ea se trăgea din Danzig (astăzi: Gdansk), vorbea o limbă germană cât se poate de rafinată și purta mereu un șorț alb imaculat și proaspăt apretat. La masă stătea țeapănă ca un băț și ne supraveghea cu atenție toate mișcările. Tatăl meu o numea „sora”, ceea ce suna firesc, ținând seama de straiul ei alb. Noi, copiii, îi spuneam „domnișoara”.

La câțiva ani după ce a plecat de la noi din casă, începând să mai fie angajată de părinții mei, ne-am petrecut vacanța în apropiere de Kufstein și am vizitat-o într-o după-amiază, la Salzburg, unde fusese angajată de o familie. A doua zi, în zori, înainte să se trezească ai mei, am hotărât să fug din locul unde ne petreceam vacanța. Doream să mă întorc cu orice preț la bona mea. M-am gândit că va fi suficient să urmez firul autostrăzii ca să nimeresc la Salzburg. A rămas primul și singurul caz în care unul dintre noi, copiii, s-a hotărât să fugă de acasă.

Mama a fost foarte afectată, dar mamele aristocrate, în general, se străduiesc să nu se lase impresionate de asemenea situații. Gelozia este o atitudine deplasată, deoarece intră în contradicție cu principiul lor de a aduce pe lume cât mai mulți copii cu putință, de a le oferi un sprijin solid,

de a-i învăța bunele maniere, de a se îngriji de sănătatea și de educația lor. Copiii pot crește sub diverse supravegheri, esențial rămâne doar idealul comun de educație. Copiii trebuie să atingă repede un grad de independență, mai ales față de mamă, și să fie capabili să stea pe picioarele lor. Învăță multe și de la frații și surorile lor sau se lasă influențați, în mod inconștient. Un lucru rămâne sigur, însă, un copil singur la părinți este demn de compătimire. O copilărie fericită o petreci doar alături de mulți frați și surori.

Nobilii se străduiesc să se ocupe de copii la ei acasă, pe cât posibil. Nu-i dau nici la creșă, nici la grădiniță. Chiar și față de școală nutresc o neîncredere profundă, mai ales când e vorba de instituții de stat. De aceea vor lua atitudine, se vor angaja intens în comitetele de părinți și se vor strădui să influențeze calitatea învățământului din școala în care studiază copiii lor, inclusiv prin ajutor financiar direct, dacă o pot face. Din clasa a cincea sau a opta, cel târziu, copiii sunt trimiși la internat, deoarece trebuie să fii nemaipomenit de norocos să găsești o școală cumsecade exact în cel mai apropiat oraș. Din educația oricărui aristocrat face desigur parte și cea muzicală. Nu există castel sau conac în care să crească micii nobili din care să nu auzi scârțâit de vioară sau arpegii sfâșietoare de pian. Nici nu mai e cazul să spunem că profesorul de vioară sau de pian vine personal să predea aceste ore. Și nici vorbă ca progeniturile nobile să urmeze cursuri într-o – *horribile dictu* – școală publică de muzică!

Copiii învață limbile străine de care vorbeam mai înainte, de altfel, tot de la bone sau de la *filles d'au-pair*. Fie o *miss* englezoaică sau o *gouvernante* franțuzoaică, întotdeauna

numai femei, sunt aduse în casă nu doar ca să-i supravegheze, ci și ca să-i învețe o limbă străină. Copiii de nobili învață limba străină exclusiv de la vorbitori nativi. Nimănu-i nu i-ar trece prin minte să pună o bonă nemțoaică să le vorbească celor mici în engleză sau în franceză. Încetul cu încetul și spaniola se impune ca limbă din categoria celor de ținută, și în primul rând utilă peste tot în lume. În pofida izolării în care trăiesc aristocrații în castelele lor, copiii primesc educație cosmopolită. Chiar dacă locuiesc departe de marile orașe, tot nu trebuie să-i preocupe câte căruțe de gunoi cară țăranul pe zi, ci toate interesele planetei.

Inevitabil, cu timpul apar și discrepanțele. Unul dintre verii mei vorbește engleză și franceză așa de fluent, încât, fără să se pregătească în mod special, a promovat examenele de angajare ca translator în regim simultan la Uniunea Europeană, la Bruxelles. În schimb, a avut multă vreme dificultăți să traverseze străzile aglomerate ale orașului. Mă miram de ce se oprește, atunci când eu mă avântam să trec strada printre mașinile venind în viteză, iar el îmi spunea: „Gândește-te, eu am crescut într-un sătuc de lângă Calea Barocă din nordul Suabiei. Pe acolo nu prea circulă mașini.” Între timp a ajuns să locuiască la Londra și la New York și s-a adaptat perfect noului său stil de viață.

Organizarea gospodăriei și relațiile cu personalul sunt preocupările de bază ale stăpânei unei case nobiliare, pe lângă copii și tricotate. La care se adaugă, după plac, și cumpărăturile. Pe bunica nu o amuzau defel, pur și simplu se plictisea și prefera să ne trimită pe noi, nepoții, la magazine. Nouă ni se părea nemaipomenit, mai ales că ne mai alegeam cu dulciuri sau cu câte o bucată de cânat

gros, de îndată ce vânzătorul prindea de veste că suntem „de la castel”.

Cumpărăturile se limitează, de regulă, la alcătuirea listei, la deplasarea propriu-zisă și la plata efectivă. Dar alcătuirea listei de cumpărături nu poate fi făcută doar de stăpână, care, desigur, nu prea știe ce se află prin cămară, ci numai cu ajutorul bucătăresei. Prin urmare, bucătăreasa propune meniuri, iar stăpâna își dă acordul și notează ingredientele, așa cum i le dictează bucătăreasa. Uneori are și stăpâna idei, care oferă subiect pentru nesfârșite discuții. În definitiv, tot trebuie să stai de vorbă și cu *den gensen*. (Expresie colocvială care se referă la *personal*, derivat din franțuzescul *les gens*, „oamenii”.) Dar, de obicei, meniul planificat nu suferă modificări esențiale.

De îndată ce s-a alcătuit lista completă, doamna pornește în călătorie până jos, în sat, sau până la oraș, în funcție de cât de întinsă este localitatea de care aparține castelul, și parchează la vedere, chiar în fața magazinului unde are treabă. Apoi scoate plasele goale din portbagaj, intră maiestuos, ia poziție și recită tare și apăsător articolele de pe listă. Vânzătoarea se grăbește să aducă, să taie, să aranjeze, să împacheteze, să care și să pună cu respect diversele articole în plasele pregătite.

De îndată ce s-a încheiat lista, vine în grabă proprietarul magazinului sau un bărbat angajat și, în vreme ce doamna schimbă câteva amabilități și ultime vești cu vânzătoarea acum, că munca s-a încheiat, cară plasele afară și le pune în portbagaj. Propriu-zis nu plătește, adică nu cu bani gheață, ci totul se trece în cont și reglarea se face o dată pe lună, sau chiar mai rar. Oricine acordă credit castelului, poți fi sigur că nu o să dispară.

După prima cumpărătură, se întâmplă ca doamna să mai viziteze unul sau două magazine, dar în principiu ziua de muncă se poate considera încheiată. Apoi se întoarce în casa ei cea mare și se retrage într-o încăpere, ca să-și revină după extenuarea acelei zile. Cumpărăturile făcute cu atâta efort vor fi, desigur, cărate de altcineva la bucătărie.

În vreme ce personalul care răspunde de copii și de bucătărie este în majoritate feminin și subordonat stăpânei, stăpânul casei are la dispoziție, de obicei, un majordom și eventual un șofer. Uneori există și o secretară angajată, dar ea se ocupă exclusiv de administrație și, în funcție de situație, nici nu trebuie să stea în corpul principal.

Rolul șoferului nu este numai acela de a-l transporta, repede și în siguranță, pe stăpân dintr-un loc într-altul, ci și să întrețină mașina și să o curețe, atât în interior, cât și la exterior. Majordomul apare mai ales la masă, el fiind cel care servește, desigur echipat cu mănuși albe. În rest, se ocupă de focurile din șemineuri, de garderoba domnului și de lustruitul pantofilor. Dimineața deschide obloanele, iar după-amiaza, uneori, curăță argintăria.

La bunica a existat, pe vremuri, și un camerist care freca podelele. După ce dintr-o încăpere se scoteau mobilele și se strângeau covoarele, își prindea perii la picioare și, așa cum ne povestea mama, lustruia tot parchetul, fluiărând. Copiii îl îndrăgeau foarte tare, ceea ce se vedea mai ales cu prilejul celei de-a doua zi de Crăciun, de „copiii pierduți”, când, lucru senzațional, cei mici pot prelua rolul adulților, iar aceștia redevin copii, într-un entuziasm general. De fapt, schimbul de roluri durează întreaga zi, dar totul culminează la prânz, când copiii au voie să stea,

în mod excepțional, pe locurile celor mari, iar cei mari ocupă zona de la capătul mesei. Ce mai sărbătoare! În sfârșit au și copiii dreptul să vorbească, să hotărască momentul în care începe masa, să rostească rugăciunea și să poarte toată conversația. Cei mari trebuie să tacă – și să asculte de cei mici. Incredibilă desfătare! Mama povestește că nici nu mai puteau să mănânce, de atâta râs. Și cel care contribuia cel mai mult era cameristul, care își îndeplinea perfect rolul. Mama, fiica cea mare, prelua rolul stăpânei, stătea la mijlocul mesei mari, vizavi de fratele ei, fiul cel mare și stăpân al casei în ziua respectivă, și avea voie să folosească și clopoțelul. Servitorul își făcea apariția în stil desăvârșit, fie ca să servească un supliment la același fel, fie ca să adune farfuriile, pentru ca apoi să servească următorul fel de mâncare. Totul corect și fără niciun comentariu, începând de la mijloc, unde stăteau copiii, lăsându-i pe cei mari la urmă, îndeplinind toate rugămințile și indicațiile fără să i se clinească un mușchi de pe față. Un zâmbet îi juca pe buze doar atunci când se întorcea, pregătindu-se să iasă. Asta era cel mai tare!

Noi nu l-am mai apucat pe acest minunat dansator pe perii. Când eram mică, mai trăia doar soția sa. Făcea parte din frontul culegătoarelor, detașamentul format din cele trei matroane care adunau coacăzele buniciei. O muncă obositoare, deoarece existau nenumărate tufe și nu tocmai în partea cea mai umbroasă a grădinii. Dar cele trei femei își strângeau părul în baticuri multicolore și sporovăiau neîncetat, fără să dea vreun semn că ar fi necăjite.

În copilăria mea, ostilitățile erau conduse de Herr Wal, un domn altfel cât se poate de prietenos. Servea la masă, menținea ordinea în garderoba bunicului și curăța

argintăria. Iar alături de el Hermine, menajera (semnificativ, în cazul ei se folosea doar prenumele), care se ocupa de lenjerie, rufe și așa mai departe. Și dacă, mai mult sau mai puțin, domnea pacea, la sosirea noastră, a copiilor, se decreta stare de urgență vara, când năvăleam, împreună cu toți verii și verișoarele, în casa cea mare și o răscoleam până în ultimul cotlon, cu jocurile și cu invențiile noastre. Atunci întorceau foaia și Herr Wal și, în primul rând, Hermine a sa. Mai ales când ploua, când nu ne mai ajungeau culoarele lungi și camerele noastre, ci cuceream și podul înalt de trei etaje, Hermine cădea pradă disperării, deoarece acolo puneam la uscat albiturile, cearșafuri înmiresmate, fețe de pernă cu monogramă, cuverturi și fețe de masă. Suficient să străbatem o dată podul în fugă, jucându-ne de-a prinselea sau de-a v-ați ascunselea ca să ridicăm destul praf ca rufe să fie puse din nou la mașină. Hermine începea să se văicărească în gura mare și imediat ni se interzicea să ne mai jucăm în pod, cel puțin în ziua aceea. Ca răzbunare, i-am declarat pe cei doi dușmanii noștri de moarte, și totul ni se părea de-a dreptul revoluționar.

Asemenea povești par acum venite de pe altă lume, amintind parcă de majordomul Stevens din *Rămășițele zilei* de Kazuo Ishiguro, grandios interpretat în filmul cu același nume de Anthony Hopkins, care își îndeplinește serviciul cu altruism și credință și nu sesizează importanța istorică și politică a întâlnirilor desfășurate în casa stăpânului său. Pentru că nu era treaba lui.

Îmi amintesc și de serialul englezesc *Upstairs, Downstairs* și de alte filme asemănătoare, a căror acțiune se desfășoară nu numai într-o lume aparent diferită, ci și într-alte vremuri, dezvăluind tradiții ale unei culturi despre care

mulți presupun că a dispărut de mult. Altfel privind lucrurile, vremea majordomilor este departe să fi apus definitiv. Școala de elită a lui Ivor Spencer, printre altele, se îngrijește de pregătirea lor, fiind apoi atât de căutați, încât își găsesc ușor de lucru, nu numai în case nobiliare. Și nu exclusiv în Insulele Britanice. Absolvenții școlii lui Spencer sunt căutați peste tot, în Statele Unite, în Japonia sau în Emiratele Arabe. De la întemeierea școlii, în 1981, nu departe de Victoria Station, Spencer a format peste patru sute de elevi. Dacă în anii șaizeci mai existau în Anglia doar în jur de șaptezeci de majordomi, întemeietorul școlii estimează că acum numărul lor s-a dublat. Iar ei se bucură de un standard de viață ridicat. Veniturile unui majordom cu studii încep de la cel puțin treizeci de mii de lire sterline pe an și se pot situa cu mult peste această sumă. La care se adaugă și costurile pentru asigurarea de sănătate, casă și masă.

Majordomul, cu alte cuvinte cameristul, joacă un rol asemănător cu cel al bonei. Locuiește zi și noapte împreună cu familia și ajunge curând să afle toate preferințele și particularitățile stăpânilor, încercând să-și adapteze stilul de lucru la ceea ce vede și cunoaște. De-a lungul anilor, se stabilește o relație strânsă, ca și cum, într-un fel, ar face parte din familie. Unchiul meu a plâns la moartea majordomului său. La urma urmei, răposatul fusese în serviciul familiei încă de pe vremea străbunicului meu.

ÎMBRACĂ-TE CORECTI

Îmbrăcămintea nobililor, aspectul corect și mai ales cel incorect, constituie o temă de discuție în sine. Primejdiile pândesc de peste tot. De regulă, bărbații poartă pantaloni, femeile, fustă sau rochie, dar lucrurile nu se opresc aici, nici pe departe. Spre exemplu, nobilii consideră desuurile colorate la doamne sau șosetele albe vârâte în sandale orori atât de absolute, încât se cutremură. Dimpotrivă, le este cât se poate de indiferent dacă cineva are o pată pe pantaloni sau o gaură în pulover, atâta vreme cât sunt pantalonii potriviți, spre exemplu de piele, și puloverul potrivit, adică uni, din lână shetland bordo, bleumarin sau verde-închis.

Posesorul unor pantaloni de piele le rămâne fidel o viață întreagă, chiar dacă i-a moștenit de la bunicul său. Și dacă se întâmplă ca purtătorul lor actual, ajuns la vârsta matură de douăzeci și șase de ani, întors de la vânătoria cu gonaci, să-și verse pe pantaloni din nebăgare de seamă

supa de mazăre fierbinte, trebuie să se consoleze cu pata rezultată tot restul vieții sale. Ceea ce aristocraților nu li se pare o catastrofă. Iar puloverele sau jachetele de tweed cu găuri sau cu petice de piele în coatele roase sunt fără doar și poate valoroase obiecte moștenite de la familia sa, pe cât de cuprinzătoare, pe atât de prețuită. Bunul lor nume nu are cu nimic de suferit în societate, cu condiția ca respectiva piesă vestimentară să provină din atelierul meșterului croitor münchenez sau vienez cuvenit.

Pornind de la această bază, ar fi relativ lesne de alcătuit o rânduială pe baza căreia un nobil să fie ușor de recunoscut, grație vestimentației sale. Din care, cu siguranță, nu ar lipsi lodenul, nici pălăria asortată, de unde și porecla de pădurar citadin, vestonul și jacheta Barbour, iar în ceea ce le privește pe doamne rochia tiroleză, fusta bleumarin plisată sau scoțiană, în culorile familiei. Mulți dintre aristocrații germani sunt înrudiți, pe căi complicate, cu familia regală britanică. Setul de reguli ar putea servi și burghezu-lui care, mai mult sau mai puțin întâmplător, trebuie să apară în cercurile aristocratice și intenționează să se îmbrace în așa fel, încât să nu facă notă discordantă. În asemenea situații delicate, trebuie urmărite cu atenție indicațiile vestimentare de pe invitația tipărită. Dacă în colțul din stânga-jos se menționează data până la care se așteaptă mesajul prin care se confirmă participarea sau absența de la eveniment, în dreapta-jos se precizează dacă domnii trebuie să-și facă apariția în frac, smoching, blazer sau costum de culoare închisă. Iar doamnele știu atunci ce veșmânt din garderoba lor se cuvine să poarte.

Mai dificile sunt întâlnirile cu aristocrați pentru care nu există invitație scrisă, și se situează în zona *casual*.

Dar și în acest caz există modele și culori recognoscibile și inconfundabile. Ele corespund eleganței conservatoare și stilului clasic, distingându-se prin faptul că au rămas neschimbate, de sute de ani. Pot fi oricum, numai la modă nu. Dar tot ce contează, în cele din urmă, este să nu-ți dorești să te deosebești prea tare de ceilalți, prin vestimentație. Poți atrage atenția cel mult prin ținuta perfect asortată, ca un cameleon fericit doar atunci când reușește să ajungă la aceeași nuanță de verde cu aceea a frunzei pe care s-a așezat. Orice simplă alunecare spre galben sau albastru, oricât de sensibilă ar fi, i-ar provoca probleme.

Consider că este mult mai interesant să poți transmite anumite semnale prin felul în care te îmbraci, decât să alcătuiești canoane vestimentare. Un fel de mijloace de exprimare nonverbale, a căror conștiință are un rol deosebit.

Dar orice exagerare poate fi periculoasă, mai ales în ținuta bărbaților. Cine poartă blazer roșu sau batistă prea colorată, la buzunar, va fi repede inclus în categoria filfizonilor, sau „Gigerl”, cum le spune Torberg în *Tante Jolesch*, ceea ce este nu doar neplăcut, dar lasă și un gust amar, pentru un bărbat care se consideră serios. După cum se exprimă Tante Jolesch, „Diferența dintre un bărbat și un maimuțoi este un simplu moft.”

Ceea ce nu înseamnă că nobilii ar da dovadă de lipsă de originalitate sau chiar de bizarerie atunci când își aleg garderoba. Poartă pantaloni de golf sau cadrilați, fără să le pese, șapcă model Sherlock Holmes, și chiar o redingotă verde-închis, ca să se distingă puțin de restul grupului. Le place să își sublinieze modestia prin nonșalanță. Originalitatea garderobei mizează în mare măsură pe alegerea

culorilor. Spre exemplu, bărbaților care și-au făcut serviciul militar la unitățile de cercetare mecanizată le face plăcere să semnaleze faptul prin vesta galben-aurie purtată la redingotă sau printr-o eșarfă de aceeași culoare la smoching. Vesta are de obicei dungi cenușii și negre, iar la înmormântări întotdeauna numai negre. Și eșarfa este de obicei neagră, dar poate fi și roșie, albastră, verde sau chiar și galbenă, cum spuneam. Culorile amintesc uneori de blazonul familiei. Prin felul în care își aleg culoarea rochiilor de bal, doamnele pot chiar să sugereze simpatia față de o anumită familie. Aristocrații își cunosc bine culorile. O domnișoară proaspăt logodită, care merge la bal cu rochie în culorile de pe blazonul viitorului ei soț, va fi cu atât mai apreciată de viitoarele ei rude.

Doamnelor le vine în general mai ușor să se distingă prin vestimentație. Atâta vreme cât o fac conștient, le este permis să iasă în evidență prin ținute neconvenționale. Nimeni nu le va considera fanfaroane, și nici papagalițe. Verișoara mea Tatjana, pasionată de modă și de ținute inedite, preferă termenul de „in-conformist”. Neconformist cunoaște oricine, e vorba de veșminte sau de purtări prin care te delimitezi radical de establishment. Hipioții sau punkiștii purtau lucruri neconformiste. Prin vestimentație „in-conformistă” poate străluci doar cea care știe cu exactitate ceea ce este „in” și în spirit aristocratic. Va respecta, în mare, normele vestimentare, se va prezenta la o cină elegantă în rochie de seară elegantă, iar la o farfurie de spaghetti, cu colegii de facultate, în rochie scurtă, fără complicații, dar va avea mereu grijă ca garderoba ei să nu fie lipsită de originalitate. Rochia somptuoasă, de seară, va fi poate croită în așa fel, încât să arate ca un frac, din spate.

Iar cea necomplicată dintr-un material cu o culoare frapantă pe dos, cu totul diferită de cea a feței. Prin urmare, rochia ar putea fi purtată și pe dos. Sau accesorii nebune, un șirag de perle în combinație cu podoabe din plastic, cizme lucrate chiar de ea, în permanent pericol să le cadă talpa, că doar nu a avut la îndemână un adeziv adevărat, sau o jachetă scurtă, închisă la culoare, cu căptușeală roșu-permanent.

Ținutele neobișnuite sunt întru totul permise, altfel ar fi plicticos, dar există o limită, nu foarte limpede definită, care nu trebuie încălcată. Iar „in-conformismul” rămâne, desigur, exclusiv rezervat celei care aparține categoriei nobiliare, dincolo de orice îndoială. Chiar dacă straietele se pot ridica deasupra a ceea ce nobilii consideră „in”, ea însăși, cel puțin, trebuie să fie „in”. Odată ce nu ai titlu nobiliar, nici gând să ți se potrivească straietele „in-conformiste”.

Există un eseu excelent al lui Paul Fussell pe această temă, „Decelarea diferențelor”, despre semnalizarea statutului social în America. Tema este studiată de Fussell cu perspicacitate fabuloasă, mergând până în cele mai mici detalii, ajungând până la coloristica diverselor obiecte de îmbrăcăminte și legătura cu grupul social care le poartă. Iată două dintre pasajele mele preferate: „Dacă bleumarinul reprezintă culoarea stratului superior al păturii mijlocii, violetul place proletariatului. Costumul de trening violet, din poliester, demonstrează, *ex negativo*, două principii ale legăturii dintre clasele sociale și îmbrăcăminte: cel al culorilor și cel al materialelor organice. Cu excepția bleumarinului, cu cât sunt mai pastelate și mai feminine, culorile se bucură tot mai mult de apreciere, iar valoarea materialelor crește în măsura în care proveniența lor se

apropie de organisme vii – adică lâna, pielea, mătasea, bumbacul sau blana. Atât și nimic altceva.”

Fussell nu ocolește nici tema obiectelor vestimentare. Abordează exhaustiv și cu cel mai profund spirit caustic șapca de baseball, numită *basecap* în America, lăsându-se cu totul vrăjit de o subspecie:

„Este vorba de șapca de baseball care, în afară de cozoroc, o structură din plastic în culorile de bază (roșu, albastru, verde), prezintă, la ceafă, un sistem de prindere cu arici care permite ajustarea în funcție de diametrul capului: «o singură dimensiune pentru toți.» Acest arici reprezintă simbolul hotărâtor al proletarului, umilind cumpărătorul, împovărându-l cu ceea ce altădată era datoria vânzătorului, de a avea la dispoziție toate mărimile... Și cât de des se implică direct proletarul, cu toată inima, în acest joc urât, punându-și șapca invers, cu cozorocul la spate, aducând ariciul pe frunte, să fie cât mai vizibil. Mândru în sinea lui de obiectul de preț, o-mărire-pentru-toți, dorind să dezvăluie tuturor secretul șepcii și al superiorității pe care ea i-o conferă.”

Cum fiecare om, în general vorbind, are motiv să se îndoiască de el însuși, și nobilul va prefera să poarte ținutele *comme il faut* mai degrabă decât pe cele care i-ar putea atrage distincția de „in-conformist”. Iar alcătuirea și menținerea la standarde chiar și numai a unei garderobe corespunzătoare pretențiilor convenționale pretind timp și bani. Nici nu mai vorbim aici despre pantaloni, rochii, cămăși, pulovere și pantofi normali, care au toate prețul lor. Nu mă refer nici la mantouri și jachete. Probleme cu acest gen de îmbrăcăminte le cunoaște până și orice burghez. Lor li se adaugă însă ținutele ce trebuie purtate la

festivitățile nobiliare, la baluri, nunți, aniversări și înmormântări. Lucrurile se complică atunci. Oricum, un smoching clasic, de gata, costă în jur de trei sute de euro, dar asta nu rezolvă totul. La costum ai nevoie de una sau două cămăși, de diverse accesorii, cum ar fi, în acest caz, papion și eșarfă, ca să nu mai vorbim și despre butoni, șosete și pantofi potriviți.

Iar smochingul de gata nu i se potrivește oricui. Sunt foarte puțini cei cărora li se potrivesc confecțiile croite după măsuri medii, standardizate. Prin urmare, tot croitoria la comandă este soluția, unde abia încep marile griji și probleme – alegerea materialului potrivit, care de obicei se dovedește, din păcate, și cel mai scump, și a culorii. Apoi se iau măsurile, cu sudoare, după care tânărul domn trebuie să revină de câteva ori, pentru probă. Nu-i simplu deloc. Dacă deciziile legate de smoching sunt încă relativ simple, jachetele de tweed pot provoca mari complicații – trebuie alese nu numai culorile, ci și modelele, ca să nu mai vorbim de croială. Nu-i de mirare că nobilii preferă să moștenească hainele.

Alături, în croitoria pentru doamne, emoțiile le copleșesc pe domnișoare, dar și pe părinții lor, când trebuie să prezinte cartea de credit, după desăvârșirea operei, doar nimeni nu umblă cu atâția bani în buzunare. Uneori, mare noroc, materialul poate fi oferit de un unchi globe-trotter, care a adus șase metri de mătase foșnitoare din Orientul Îndepărtat, sau poate s-a întâmplat să se găsească la Ikea creton sclipitor, pentru perdele, cu modele înflorate nu prea mari, la prețuri mici-mici. Dar chiar și atunci când materialul nu se face simțit, manopera se ridică la cote impresionante. Și aici se pleacă de la trei sau patru sute de

euro și se poate ajunge ușor, pentru o rochie lungă de bal, la opt sute de euro.

Și apoi, rochia se lucrează pe talie, prin urmare este destinată doar unei persoane, se poartă numai în anumite prilejuri și, de fapt, maximum șase până la opt ani, timp în care se presupune că tânăra se va logodi, cel puțin. După care rochia cea frumoasă va atârna fără rost în șifonier, păstrând peste ani un amestec tulburător de mireasmă proprie, parfum scump și țigaretă, amintind de o încântătoare noapte de bal, din vremuri demult trecute.

Iar o singură rochie nu este suficientă, nici pe departe. La un număr de zece până la cincisprezece baluri pe an, sau chiar numai opt sau șase, nu poți să-ți faci mereu apariția în aceleași haine. Unii bărbați reușesc să țină minte cum sunt îmbrăcați cei din generația lor, mai cu seamă domnișoarele, și nu se abțin de la comentarii. Oricum, balul reprezintă un eveniment special și o ținută purtată de mai multe ori lasă un sentiment de ponoseală.

Singura soluție este ca unchiul să plece cât mai des în Orientul Îndepărtat, apoi vizitele la croitor să se îndească și cartea de credit să fie mereu pregătită. Și să nu uiți nici pantofii potriviți, ca să nu mai vorbim de ciorapii de mătase, de șaluri și cape elegante, de ornamentația pentru coafură și, nu în ultimul rând, deloc în ultimul rând, de bijuterii. Spre deosebire de rochiile de bal, te poți bizui din plin pe moșteniri, în privința bijuteriilor. Cercei, lanțuri, brățări și chiar inele – ele se adună, generație după generație. Iar în ajunul marilor serbări și baluri, se deschid sipele și obiectele de preț împodobesc din belșug degetele, brațele și decolteurile tinerelor. Brelocurile nici nu intră în discuție! Mai bine fără nicio podoabă, decât cu

perle false, mai bine fără cercei, decât cu plastic în urechi. Falsurile demonstrează că familia suferă atât de sărăcie, cât și de lipsă de stil. Iar asta înseamnă sfârșitul. În lumea nobilimii, autenticitatea rămâne principalul criteriu. Strasurele și sticla sunt permise doar la carnaval – dacă nu vrei să fii trecut în categoria „in-conformistă”.

De la sine înțeles, rochia de bal și smochingul nu sunt suficiente, nobilul vrea să fie bine îmbrăcat și cu alte prilejuri, în afara balurilor *comme il faut*. Sporturile tipice pe care le practică – tenis, călărie, schi sau vânătoare – pretind toate echipament specific. La nunți nu e nevoie doar de o ținută elegantă, de seară, ci și de o rochie șic, de zi, poate de un costum de mătase și, în primul rând, de o pălărie asortată! Așa se adună o mulțime de cheltuieli și, dacă e să faci socoteala, ajungi la sume astronomice. Însă cei mai mulți aristocrați nu au mai mulți bani ca burghezii de rând, ba chiar dimpotrivă. Și atunci, cum reușesc? Se țin de vrăji?

Nu, creativitatea se dovedește suficientă. Iar nobilii fac risipă de energie și de fantezie când trebuie să-și păstreze stilul de viață și tradițiile. Cunosco o mulțime de mici mijloace și trucuri, grație cărora reușesc să-și păstreze stilul chiar și cu mijloace modeste. Cea dintâi măsură, ca în multe alte domenii: moștenește, moștenește și iar moștenește. Aristocratul ridică arta moștenirii la rangul de principiu. Nimic suspect, ci dimpotrivă, deoarece totul corespunde convențiilor și este absolut onorabil. De îndată ce moare bunicul, trebuie să se prezinte toți nepoții. Care din ei are aproximativ aceeași statură ca bătrânul domn? Cui i se potrivesc mai bine fracul, redingota, smochingul, da, și costumele, pălăriile și chiar și pantofii?

Până și hainele de nuntă sunt transformate și lăsate moștenire, fără probleme. Dificil de suportat i se va părea în cel mai rău caz fostului mire, silit să suporte o altă femeie înveșmântată în rochia de nuntă a soției sale. În definitiv, ea a fost și este ființa cea mai iubită, cea care a purtat înainte același veșmânt, destinat ei și doar ei. Iar ziua nunții lor trebuie să rămână de neuitat și unică! Dar oare ce înseamnă unic, printre nobili?

Și vălul, trena, mănușile albe, cilindrul, până și costumația în care își fac apariția copiii din alai, care țin trena sau aruncă flori – toate sunt acceptate ca moștenire, ca un fapt de la sine înțeles și plăcut. Da, mai dificil este atunci când mireasa refuză să folosească vălul familiei, din cauză că nu-i place sau îi vine prost. Rochia de botez, intrată în scenă nu mult după cea de nuntă, face și ea parte în multe case din tezaurul și moștenirea de familie.

Cea de-a doua măsură: poartă până se uzează! Aristocrații nu aruncă nimic. Poartă hainele până când le rămân mici sau până când se rup, mai ales dacă nu sunt foarte vizibile, ca în cazul desuurilor, spre exemplu. Dar și cămășile minunate, din bumbac, cărora li s-au ros „doar” manșetele și gulerul mai pot fi foarte bine purtate în timpul liber, sau chiar la vânătoare sau la micul dejun de după bal. Nu va părea suspect, ci mai degrabă simpatic și înduioșător – și în deplină concordanță cu lăudatul principiu al frugalității, la care voi reveni pe larg în curând.

În vederile aristocraților nu intră nimic ce să nu se mai poată purta sau moșteni. Numărul de telefon al croitoreseilor pricepute, care lucrează ieftin, este o informație prețioasă, transmisă în șoaptă, deoarece, de îndată ce le cunoaște prea multă lume, există primejdia să crească prețul.

Doamnele își pot lucra și singure diverse haine sau le pot vopsi și transforma pe cele vechi. Unele tinere urmează chiar cursuri de croitorie în timpul școlii și sunt permanent preocupate de croieli, culori de materiale și stiluri. Nu există invitație la bal care să nu stârnească valuri peste valuri de probat haine, tăiat, lipit și cusut, meșterit în toată regula. Pantofii sunt împodobiți cu panglici, bentițele cu flori artificiale. Cu fiecare prilej se dezlănțuie zile întregi de pregătiri. Perlele trebuie din nou înșirate, coșulețele din hârtie din nou lipite, pantofii din nou reparați. Acele scânteiază, mașinile de cusut zumzăie. Deseori se muncește pe brânci până în ultima noapte. Iar uneori tânăra aristocrată trebuie să scoată la toaletă ultimele urme de însăilare din corsajul lucrat tot de ea, chiar în seara petrecerii, ca să nu fie nevoită să danseze în jachetă sau stolă.

Alții preferă să-și facă hainele în Asia ori în Ungaria sau Polonia. Ținând seama de câte lucruri are nevoie și trebuie să aibă nevoie un aristocrat adolescent, merită să facă o călătorie în India sau la Bangkok, ca să-și comande cele douăzeci de cămăși din bumbac, unul sau două costume și eventual și un blazer. În sfârșit, mai există și o adresă mult apreciată, undeva, adânc în Frankenwald. Acolo se află sediul unei croitorii bărbățești care produce confecții de-a gata, pe care însă le poate adapta, la comandă. Măsurile tuturor clienților sunt păstrate în arhivă și se pot utiliza de câte ori apare ocazia. Procedura reduce cu mult costurile, față de metoda clasică de croitorie. Suficient să spun: livrarea se face în șase săptămâni! Domnul respectiv a deschis între timp filiale în toate orașele mai mari din țară, ceea ce demonstrează succesul afacerii sale. În afară de asta, are gusturi bune sau, să spunem,

conservatoare. Toate tiparele arată respectabil, păstrând o linie de modele și culori clasice. Cine a intrat o dată în magazin va merge acolo toată viața. Printre clienții săi se numără mulți, foarte mulți nobili.

Indiferent de cât de săraci sau de bogați sunt părinții, o tânără de viță nobilă ajunge întotdeauna cel puțin o dată în viață la croitoreasă și i se face o rochie. Pur și simplu acesta este obiceiul. Și cel mai târziu când își face rochia de mireasă, visul în alb. Fiecare nobilă cunoaște, drept urmare, sentimentul de a sta cocoțată pe taburet, cu mușchii abdomenului încordați, fără să vorbească, fără să respire, urmărind cu neliniște agitația harnică a doamnei cu pernuța de ace la încheietură, cum dansează în jur cu pași mărunți și vâra un bold aici și scoate altul de dincolo. Orice tânără cunoaște teama aceea că poate oricând să-și greșească ținta și să o înțepe îngrozitor și mai știe că orice gram în plus sau în minus de pe coastele ei poate declanșa o adevărată catastrofă în dimineața nunții.

Și aproape fiecare viitoare mireasă cunoaște comentariile mânioase ale croitoresei, din cauză că, de la ultima probă, a slăbit iarăși și totul trebuie luat de la capăt, în exclamațiile bucuroase ale mamei sale, că e normal, copilul n-a greșit cu nimic. Nu există femeie care, înainte să pășească în fața altarului, să nu slăbească – în semn că și-a găsit alesul inimii și este fericită peste poate.

Remarcabil rămâne efortul pe care sunt dispuși să îl facă nobilii pentru propria lor garderobă, ceea ce astăzi poate părea anacronic, cel puțin. Dar, evident, așa se întâmplă dintotdeauna. Ludwig Renn descrie în cartea sa *Adel im Untergang* (Nobilimea la apus) eticheta și vestimentația anacronice de la Curtea saxonă, pe la anul 1900. Face

o trecere în revistă cât se poate de amuzantă a uniformelor, purtate în continuare cu avânt, conform reglementărilor, cu toate că nu mai sunt deloc potrivite vremurilor, cel puțin din motive tehnice și pragmatice. Cizme de călărie care se umplu instantaneu cu nisip, când cuirasierii trebuie să descalece pentru a continua lupta pe jos, coifuri care alunecă pe ochi când ridică pușca și săbii care stânjesc permanent. Ofițerii care erau nevoiți să se deplaseze de la cazarma din Dresda la balul Curții de la palatul regal, îmbrăcați în costum de gală, nu încăpeau în tramvai, cu coifurile lor înalte. Și în afara clădirilor, pe stradă, coiful nu putea fi scos, sub niciun motiv. Prin urmare, se vedeau siliți să-și găsească un loc în mijlocul vagonului, ca să nu fie nevoiți să stea aplecați tot drumul, până când tramvaiul ajungea în sfârșit la reședința regală, din centrul orașului. Ce mai priveliște!

Ludwig Renn atinge un punct culminant când relatează vizita marelui duce Chiril al Rusiei. Pentru cele doar câteva secunde în care trăsura înaltului oaspete trecea pe lângă palat în goană – de teama atentatelor, rușii își puneau vizitii să mâne mereu caii în cea mai mare viteză – ofițerii de gardă erau obligați să se îmbrace, încă de dimineață, în uniforma de paradă, și să reziste o zi întreagă astfel echipați:

„În ziua în care marele duce urma să ajungă la Dresda, m-am deplasat împreună cu restul gărzii la palat, în uniformă de paradă. Vântul ne mătura într-o parte panașurile negre, înalte, dar încheiasem subarba cu lanț de argint, ca să nu ne pierdem coiful. Aveam un veston nou-nouț incredibil de strâns, făcut special pentru paradă. Reușeam să stau în picioare și să merg în el, însă îmi venea foarte

greu să mă așez. Cât despre mâncare și băutură, preferam să mă lipsesc.

Și gulerul brodat al vestonului se transforma într-un autentic instrument de tortură, fiind atât de înalt și de strâmt, încât mi se umfla gâtul și îmi pulsau arterele pe tâmpile de cum mă încheiam. Când m-am privit prima oară în oglindă, mi-am dat seama că fața mea umflată nu contribuia cu nimic la un aspect elegant. Puteam spera doar ca vestimentația atât de bogat colorată să o mai estompeze, cât de cât.

Din nou fusese nevoie ca Seydewitz să mă ajute să-mi leg cât se poate de strâns la brâu eșarfa și sabia cu ciucurii lungi și grei de argint. Apoi, pe jumătate sufocat, i-am zis ordonantei, care stătea alături, cu față serioasă: «Să-mi aduceți în gardă primul veston care vă iese în cale, cu o pereche de mănuși albe, din piele, și încă o pereche de mănuși albe, glasă, ca să mă pot schimba în ceva mai comod după ce îmi termin misiunea asta importantă.»

În afara vestonului, în care puteam doar să merg, foarte țeapăn, mai purtam și o pereche de pantaloni lungi, negri, perfect întinși, care se prindeau cu o pereche de bretele speciale, prinse cu nasturi. Astfel, mă mai puteam așeza puțin, chiar dacă trebuia să rămân cu picioarele întinse. Dar pentru un asemenea prilej, bretelele mai erau prevăzute, pe fiecare latură, cu un laț care putea fi tras în jos și prins, la rândul lui, în nasturi, ca să ridice pantalonii, pe principiul scripetelui. Pantalonii stăteau astfel drepti, în schimb, cu timpul, te apucau durerile de umeri.”

În vreme ce Renn îl aștepta pe marele duce la corpul de pază al palatului, a trecut în vizită prietenul său, Rochus, ajuns între timp locotenent de cavalerie în corpul de gardă.

Amândoi l-au însoțit apoi pe prințul rus la Opera Semper, care pregătise o reprezentație specială cu *Falstaff* de Verdi. Dar și Rochus a trebuit să își îmbrace uniforma de paradă – operațiune pentru care a avut nevoie de două ajutoare: „Cu o oră înainte de începerea spectacolului, și-a făcut apariția un vajnic cavalerist din gardă, în bocănitul cizmelor sale enorme și zornăitul pintenilor, ținând pe braț un pachet învelit în pânză albă. Rochus a chemat și ordonanța corpului de gardă și au dispărut cu toții în încăperea alăturată. I-am auzit vorbind, apoi zgomotul cizmelor scoase și, treptat, am devenit curios de ce avea nevoie de doi oameni ca să se schimbe. Prin urmare, m-am apropiat pe vârfuri de cea de-a doua ușă a camerei și m-am uitat discret înăuntru. Rochus stătea în picioare pe pat, îmbrăcat doar în lenjerie. Ceilalți doi, cu genunchii îndoiți pe jumătate, erau înaintea lui cu mușchii încordați, ținând o pereche de pantaloni albi, de călărie. Rochus, și el cu genunchii flexați, sărea de la marginea patului în pantaloni, simultan cu ambele picioare, dar îi trântea pe amândoi la podea, cu avântul și greutatea lui. După ce au reușit să se ridice, Rochus rămăsese pe vârfuri, ca o balerină, deoarece nu intrase cu totul în pantaloni. După care i-au tras pantalonii până sus, din ambele părți. M-am mirat că materialul rezista așa bine, fără să crape. După eforturi considerabile, au reușit să-l vâre pe Rochus în pantaloni. Apoi servitorii și-au scos simultan batista, ca la comandă, să se șteargă de nădușeală și, până să mă întorc la locul meu, i-am mai auzit gâfâind din greu.”

Ludwig Renn se trage și el dintr-o familie de nobili saxoni, s-a născut la Dresda, în 1889, purtând numele de Arnold Friedrich Vieth von Golßenau; după bacalaureat, a

urmat, firesc, cariera de ofițer. Din 1910 până în 1920 a făcut parte din Regimentul 1 Regal Saxon Grenadier de Gardă. Mai târziu s-a distanțat de originile sale nobile și s-a alăturat comuniștilor, mai ales din cauza experiențelor traumatice din vremea Primului Război Mondial. Singurul său frate a căzut pe front. Ludwig Renn, pseudonimul sub care nu numai publica, dar îl folosea și în viața de zi cu zi, a fost preluat de la eroul romanului său de succes, *Krieg (Măcelul)*, apărut în 1928.

Din fericire, în zilele noastre nobilii nu mai sunt chinuiți de uniformă. Nimeni nu mai are nevoie să fie ajutat să-și îmbrace pantalonii, așa ca prietenul Rochus. Există uniforme, desigur, și în Bundeswehr, care pot fi purtate și de locotenenții în rezervă. Dar numai pe cheltuială proprie. Nu sunt prea arătoase, cu veston cenușiu, pantaloni negri și croială categoric nespectaculoasă – departe de orice spirit de operetă. Nu se mai poartă nici coif cu panaș în bătaia vântului, ci o beretă neagră sau o șapcă plecticoasă, cu cozoroc, care aduce mai degrabă aminte de șoferi sau de conductor. Dar cel puțin nu este incomodă.

În schimb, îmi sunt bine cunoscute procedurile nesfârșite de îmbrăcare a fracului, atunci când este impus de participarea la o festivitate. Dacă în mod obișnuit doamnelor le ia mult mai mult timp decât domnilor pentru pregătirea toaletei de bal, lucrurile se schimbă atunci când este vorba despre frac. Și cu tatăl meu, și cu frații mei se întâmpla la fel, tot noi, fetele, de mult coafate și parfumate și în rochie de bal, trebuia să formăm garda de onoare și să ajutăm unde mai era de ajutat. Oricine știe ce dificil este să treci și să închei butonii prin cele două găuri strâmte ale manșetelor, mai ales când sunt duble sau tocmai au fost

întărite cu ață. Dar nici nu se compară cu gulerul unei cămăși de frac sau cu vesta de frac. După ce au trecut pe la curățătorie, se fac atât de rigide, încât nu reușești să închizi nasturii nici cu un cuțit ascuțit. Gulerul, mai ales, stă așa de ferm, de taie gâtul, dar partea bună e că uneori nici nu mai trebuie prins în nasturi, dacă papionul alb se așază bine. În schimb, vesta trebuie încheiată sub abdomen cam în același fel ca butonii la manșete, cu trei nasturi mici, la fel de eleganți și prețioși, dar neînchipuit de nesuferiți când trebuie să-i închizi. Cei mai frumoși sunt cei din aur, cu filet, care se prind de cealaltă parte, împodobită cu pietre prețioase. Și am putea spune că astfel domnul este înșurubat în vesta sa.

Imposibil de biruit de unul singur, cu atât mai mult cu cât, între timp, gulerul țepăn te țintuiește în poziție de drepti. Și cum, de la un eveniment la altul, oricine se poate îngrășa, se recurge la minunata scuză că un frac dus la curățătorie intră la apă. Dar, cu sau fără burtă – pe care fracul reușește întotdeauna să o ascundă – nefericitul care nu și-a stabilit pentru seara balului decât obiectivul de a deveni un brav purtător de frac tot va bâjbâi ore întregi, neajutorat, în jurul butonierelor. Și nici în fața oglinzii lucrurile nu devin mai simple, deoarece imaginea e dispusă invers. Fracul este purtat de obicei la nunți, de fratele miresei, de tatăl miresei sau chiar de mirele însuși, cărora, de emoție, le poate tremura și mâna, astfel încât sunt pierduți fără intervenția fermă a unei femei salvatoare.

La frac se poartă pantofi de lac, cu funde late. Sunt destul de înguști și cu tăietură generoasă – și arată ca papucii de casă. Amintesc că, din motivele cunoscute, nobilul nu folosește papuci de casă, în afara acelor încălțări ieșite din

uz, trase pe piciorul gol, când se strecoară din dormitor la baie, în momente în care nu dorește să întâlnească pe nimeni. Li se mai spune și târlici. Atribuirea denumirii de papuci încălțărilor unui aristocrat rămâne o glumă în sine.

Odată încheiată procedura, când bărbatul a ajuns cu succes în propriul său frac, este imposibil să-l mai clintești din loc. Gulerul, vesta și haina îl obligă la o ținută rigidă, cu privirea ațintită înainte și, din cauza pantofilor, cu permanenta senzație că pășește pe ouă. Haina îl face pe om, și asta numai pentru că omul este adus într-o stare vecină cu insuficiența respiratorie, mai rămânându-i de arborat doar un zâmbet chinuit. La o cursă cu obstacole sportivul poartă un echipament comod, dar se confruntă cu obstacole tot mai înalte. În schimb, chiar și treapta unei scări poate deveni un obstacol pentru un sportiv aflat într-o cutie de carton înaltă până la bărbie, obligat să urce cinci etaje contra cronometru.

Și fermecătorul majordom din *Dinner for One* execută un adevărat număr de acrobație, trecând mereu peste o blană cu cap de tigru, întinsă pe podea, cu tava încărcată sau nu, fără să se împiedice niciodată, nici chiar când mima ameteala. Și întotdeauna îmbrăcat în frac!

Și doamnele aristocrate trec prin chinuri comparabile când trebuie să poarte o seară întreagă diademă sau corset. Desigur, rochiile nu mai sunt de mult croite ca pe vremea lui Sissi, între timp corsetul a fost integrat ținutei, în schimb ambiția de a-i semăna împărătesei Austriei a rămas neschimbată.

Zvelt este cuvântul de ordine. Apoi, la baluri se pot expune umerii goi, fără decolteu prea adânc – considerat indecent – și nici brațele nu trebuie acoperite, mai ales

dacă e vorba de tinerele doamne. Dar cum rochia de bal nu are bretele, trebuie să fie foarte strânsă pe corp, ca să rămână la locul ei, și astfel se recurge la renumitele balene, *fiszbina* (*fischbein*, picior de pește), după cum se numesc ele atât de sugestiv în limba polonă. E vorba de lamele flexibile, dar ferme, care în zilele noastre nu se mai fabrică de mult din os de pește, ci din metal sau plastic, plasate direct în interiorul rochiei de bal, paralel cu coloana vertebrală. În felul acesta, rochia lungă și amplă va sta bine pe umeri și pe talie chiar și în timpul celui mai dezlănțuit dans.

La începutul secolului XX se mai practica vânătoarea în masă a balenelor, iar fanoanele, lamele cornoase flexibile fixate pe maxilarul lor superior, cu care filtrează planctonul, și-au găsit utilizarea în confecționarea corsetelor.

Dar cum să ucizi o balenă enormă pentru o talie zveltă? Într-adevăr, moda corsetelor a fost unul dintre motivele pentru care balenele cu fanoane au ajuns, prin vânătoare intensă, începând cu secolul al XVII-lea, în pragul dispariției. Materialul respectiv a fost utilizat în cele din urmă pentru confecționarea arcurilor de crinolină, a bastoanelor de umbrelă, a cravașelor și a coșurilor. Odată cu apariția unor noi materiale și a declinului modei corsetelor, și interesul pentru vânătoarea balenelor a început să scadă, cel puțin din acest punct de vedere.

Chiar dacă balenele, indiferent de material, susțin neclintit rochia, bustul și talia, nicio doamnă nu se simte în siguranță absolută și își verifică mereu decolteul, trăgându-și în sus marginea rochiei, un gest ce face parte din ritualul oricărui bal, la fel ca gestul domnului care își scutură scrumul țigării pe marginea scrumierei, ca fâlfâitul neliniștit al evantaiului sau reverența prietenoasă cu care

tânărul oferă brațul domnișoarei pe care tocmai a invitat-o la dans, cu succes, și urmează să o conducă în sala de bal. Doamnele se gândesc permanent la ținuta lor, își netezesc eșarfa, își aranjează funda, la spate, își controlează fermoarul, pradă stresului ce le stăpânește întreaga noapte de bal.

Ca un blestem, după ce te îmbraci, abia dacă mai poți respira, la masă abia dacă mai poți sta pe scaun, așa de încorsetat, iar mai târziu, după cel de-al șaselea sau al optulea dans, te bucuri de fiecare kilogram pe care îl ai în plus, doar-doar să nu îți alunece rochia. Multe tinere își aduc, pentru mai multă siguranță, și o rochie de rezervă, gândindu-se, spre exemplu, că fermoarul, punctul cel mai slab al corsajului, poate să cedeze în orice moment. Sau renunță categoric să mai poarte rochii de bal fără bretele, nemaisuportând tensiunea. Cunoscut bine și durerea ascuțită provocată de o balenă desprinsă, care străpunge materialul și căptușeala până la piele.

De aceea, pe lângă plasturi împotriva bășicilor, ace de siguranță, trusă de cusut și lac de unghii, este bine, când mergi la bal, să ai la îndemână și puțin leucoplast, vată și izolirband, pentru a înfășura capătul balenei buclucașe. La nevoie, ajunge și o batistă de hârtie sau o bucată de scotch. Și, în ultimă instanță, balena cu ghinion e mai bine să fie înlăturată cu totul. Un corsaj de calitate nu se ține într-o singură balenă.

Sunt convinsă, totuși, că aristocrații o scot mult mai ușor la capăt astăzi decât pe vremurile lui Ludwig Renn ori Sissi. Suficient să mă gândesc la jupoane! La crinoline! Așa ceva nu mai poartă nimeni. Am avut jupon doar o dată, la un bal mascat. Arăta minunat, rochia mea stătea în sfârșit foarte bine, dar practic nu mă puteam așeza. În

zilele noastre, scaunele se dispun la intervale mai mici și oamenii stau mai aproape unul de altul. Am fost nevoită să mănânc în capul mesei, stând în picioare. Și apoi am deranjat pe toată lumea cu veșmântul meu. La fiecare piruetă amenințam să mătur tot ce se găsea pe o măsuță din preajmă. Tot timpul mă ciocneam când de unul, când de altul. Nu mai ai ce căuta astăzi, în societate, îmbrăcată în crinolină.

Cât despre dans, nici vorbă. Nobilii trebuie să fi avut cu totul altă constituție, pe vremuri. Când porți crinolină, ți-ar trebui brațe mult mai lungi, ca să-ți poți îmbrățișa partenerul. De fapt, se poate dansa doar cadril sau în cerc. Și brațele trebuie să le ridici foarte mult. La un moment dat, nu am mai putut suporta. M-am dus în prima toaletă care mi-a ieșit în cale și mi-am scos juponul. La întoarcere, partenerul meu de discuție era oarecum intimidat. Se temea să nu fi făcut o remarcă nelalocul ei, văzând că am dispărut așa de brusc. I-am explicat, fără ocolișuri, că m-am dus doar să mă descotorosesc de juponul meu idiot.

Ceea ce ar fi fost imposibil pe vremea lui Sissi.

FII CUMPĂTATI

Sunt nobilii bogați sau săraci? Sau sunt cumpătați, mai presus de orice? Și ce se întâmplă cu moștenirile? Se întâmplă să devină milionari peste noapte?

Există unii nobili care dispun de o bogăție ieșită din comun, dar cei mai mulți fac parte din clasa medie sau chiar din cea relativ săracă – în ceea ce privește categoria lor de venituri, dacă ar dispune de încasări regulate. În orice caz, ar câștiga mult mai mulți bani dacă ar avea un serviciu stabil. Pot să posede o casă veche și frumoasă, o grădină, multă pădure și puțin teren agricol, sau invers, mult teren agricol și puțină pădure. Dar casa are probabil statut de monument istoric și trebuie restaurată fără înțetare, cu pădurea nu mai faci mulți bani, după extinderea Uniunii Europene spre Est, iar cu agricultura depinzi mereu de vreme.

Astfel, motive de nemulțumire ar fi din belșug, iar aristocratului, ca oricui, de altfel, îi vine greu să estimeze

cuprinderea reală a averii sale. Iar Rogasch pune punctul pe „i”: „Lansarea unor afirmații generale despre bazele economice ale nobilimii germane nu este posibilă, cel puțin din cauza lipsei datelor statistice. [...] Cu mult mai avute decât media populației sunt doar cele optzeci de case princiare, deși și în interiorul acestui grup se constată o cădere vizibilă. Seniorii din sudul și sud-vestul Germaniei au trecut cel mai ușor peste strâmtorile secolului XX. [...] Nu este limpede nici măcar care din casele princiare germane posedă averea cea mai mare, dacă se confirmă presupunerea cea mai răspândită, potrivit căreia familia Thurn und Taxis ar fi cea mai bogată, sau, în realitate, ar fi mai avute alte case, cărora publicul le acordă mai puțină atenție. Chiar și cel mai bogat dintre nobili, când este întrebat de avere, răspunde că are mult mai puțin decât crede lumea. În această privință, un prinț nu se deosebește de tot restul.”

Un lucru este sigur, majoritatea nobililor se simt săraci, în raport cu imaginea pe care o are lumea despre ei. Desigur, pot locui în castele și conace, pot avea la dispoziție șofer și pot da baluri pentru a se cunoaște între ei nenumărații lor copii – dar toate astea costă bani, mulți bani, începând cu reparațiile jgheburilor ruginite (dar puse sub protecția legislației monumentelor), până la rochiile de ceremonie ale fiicelor lor. La care se adaugă și faptul că peste o treime din nobili și-au pierdut posesiunile, după 1945, când s-au refugiat din Est. Și asta a lăsat urme. În concluzie, niciun nobil nu suferă de foame, dar suferă de „sărăcie presimțită”, cumpătarea fiind ridicată la rang de principiu în rândurile aristocraților.

Nobilii evită să vorbească despre bani, considerându-i a fi un subiect burghez, mărginit și lipsit de delicatețe.

Parvenitii și industriașii, ei se mândresc cu valorile materiale, pentru nobili banii sunt prea vechi ca să mai simtă nevoia să amintească mereu de existența lor. Ține de educație să te porți ca și cum banii nu ar avea însemnătate sau ca și cum ei ar fi, în principiu, puțini. Preferă să poarte jachete și cămăși roase la manșete, preferă să practice un cult al strâmtorării, în loc să etaleze noi și noi ținute și să arate ca scoși din cutie. O educație care trebuie să le imprime o anumită atitudine, un respect de sine, care să rămână valabil independent de valorile materiale.

Alexander von Schönburg o descrie plin de admirație în *Arta scăpătării cu stil* pe Tante Aga, o mătușă de-a sa rusoaică, bogată pe vremuri, care a supraviețuit Revoluției împreună cu frații săi și, după o traversare aventuroasă a Munților Caucaz, a ajuns în cele din urmă la Salzburg. Și-a pierdut averea, în schimb și-a păstrat demnitatea: „O am parcă și acum în fața ochilor, stând în garsoniera ei minusculă, turnând ceaiul în ceștile ei demodate și puțin ciobite, povestind despre viață. Tot spațiul era încărcat până la refuz cu vechituri, scrisori, fotografii înrămate și cărți. Grație prezenței ei, însă, te credeai în salonul unui palat al plăcerilor. Radia grandoare, așa cum reușesc doar cei care au pierdut odată totul, dar au reușit să se detașeze, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.”

Am avut același sentiment întâlnind aristocrați polonezi, care duc o viață vrednică de milă, căci nimeni nu a suferit ca ei, sub un regim socialist. Dar au rămas patrioți înflăcărați și, cu toate că au multe rude în străinătate, nu și-ar părăsi niciodată țara. Am vizitat aristocrați din cele mai vechi familii din Polonia, la Cracovia: unul din fii era mecanic auto, celălalt studia filozofia. Familia locuia

într-un apartament minuscule, încărcat de mobile vechi, de valoare, tablouri în rame de argint și cărți groase, și nu ar fi renunțat la nimic, chiar dacă nu aveau suficient spațiu. Zahărul se servea din cutiuțe minunate, din argint, iar ceaiul, în pahare încântător ornamentate, tot din argint. Locuința părea mică și din cauză că tinerii aveau o statură masivă, bine clădită. Pur și simplu nu-și găseau locul în ambianța aceea. În schimb, întâlnirea noastră s-a desfășurat în cea mai prietenoasă și spirituală atmosferă și nimeni nu părea să sufere în mediul acela străin.

Într-o iarnă (și când spui iarnă, în Polonia, înseamnă iarnă adevărată, ca vest-european te simți ca în Siberia) am întâlnit-o pe stradă, la Varșovia, pe contesa Radczewill. Purta căciulă de blană, palton ponosit și pantofi călduroși, dar în niciun caz eleganți. De braț îi atârna o plasă, mergea la alimentară. Știam că acolo avea să stea la coadă ore întregi, ca toți ceilalți polonezi. Casa Radczewill face parte din cele șase familii de magnați din rândurile cărora se alegea mereu regele polonez. Aveau atâtea moșii, încât ar fi putut să călătorească prin toată Polonia fără să iasă vreodată de pe pământurile lor, ca să nu mai vorbim de nenumăratele castele și bunuri. Bătrâna doamnă părea obosită, dar s-a luminat la față când m-a văzut și m-a salutat cu bucurie, într-o franceză fluentă. S-a interesat ce fac, a întrebat de părinții mei și ne-a invitat să o vizităm.

Nobilii consideră moștenirea un destin, deoarece persoana căreia îi revine averea familiei, pentru că, din întâmplare, este primul născut, sau pentru că frații săi mai mari nu pot intra în succesiune, din diferite motive, știe ce are de făcut în viață, dar nu privește situația neapărat cu recunoștință. Și asta din foarte multe motive: în copilărie, tatăl

său îi va dezvălui treptat, cu mai multă sau mai puțină blândețe, țelul vieții sale, în timp ce el nici nu poate ghici ce înseamnă, în detaliu. Abia după ce își va găsi soția potrivită, după ce i se vor naște primii copii și tatăl său se va stinge, va înțelege treptat dimensiunile calamității pe care trebuie să o administreze. Căci nu-i este îngăduit să vândă nimic. Cel care va înstrăina total sau parțial averea, o bucată de pădure, sau un incunabul, sau o bibliotecă din castel, cel care va duce bijuteriile de familie la Sotheby's, sau o pictură prăfuită într-unul din numeroasele saloane de la Christie's, pentru a le transforma în lichidități, își va atrage oprobriul întregii familii. Și dacă totuși o va face, va trebui să dea multe explicații, mai devreme sau mai târziu, și să găsească, desigur, o cale de reconciliere cu rudele sale, poate cel mai bine în cadrul unei festivități.

Moștenitorului nu îi revine doar averea, ci și răspunderea, în toate privințele, nu doar drepturi, ci și îndatoriri. Printre care păstrarea averii. În schimb, poate aplica principiul autodeterminării. Se vede împovărat cu o doză masivă de servitute, în schimb are dreptul, pentru îndeplinirea țărilor sale, să-și urmeze propriile viziuni și să le concretizeze. Își poate organiza un birou, își poate stabili singur programul, fără să fie nevoit să iasă din casă. Sau poate lucra numai când are chef. Iar pentru măsurarea eficienței muncii sale există prea puțini parametri. Nu are voie să înstrăineze averea părintească, trebuie să aibă grijă ca afacerile să meargă și să aducă suficient pentru acoperirea tuturor cheltuielilor, în rest este liber să procedeze cu viața sa așa cum vrea. Chiar dacă este urmaș al unei lungi serii de strămoși purtând cu toții același nume, trebuie totuși ca singur să se definească pe sine și îndatoririle pe

care le are de îndeplinit, de-a lungul vremii cât se află la cârmă. Ar putea încerca să sporească averea familiei atât de mult, încât să poată cumpăra multe hectare de pădure, sau să pună acoperișuri noi la toate clădirile. Sau ar putea să aibă ambiția să-și înmulțească nemăsurat averea personală, în același timp averea unei întregi dinastii. Dar nu trebuie neapărat să o facă. Un conte care își administrează cu pricepere domeniile, dar, din diverse motive, nu reușește să acumuleze noi averi, și nici să desăvârșească mari transformări ale casei și acareturilor, în afara celor absolut necesare, este considerat mai departe un conte priceput. Lucru de care, în afară de el, nu se va îndoi nimeni.

Mulți trăiesc cu ideea că aristocrații ar fi infinit de statornici și încrezători în forțele lor. Că nimic de pe lume nu poate să le tulbure liniștea nobililor, și pentru asta îi invidiază, fiind, după părerea lor, chiar semnul inconfundabil al unui reprezentant al clasei stăpânitoare. Mulți îi admiră, dar mulți le reproșează asta, considerând-o aroganță. Dar puțini nobili sunt de invidiat, sau, oricum, așa consideră ei. De fapt, nimeni nu a avut de ales, stilul i-a fost hărăzit fără drept de apel. Încrederea în sine i-a fost inculcată prin educație, aristocratul este în esență timid și rezervat, se teme de publicitate, pentru că știe că ar fi silit să dea permanent explicații. Aristocratul nu se poate lepăda de rang și de origine, ca de un palton vechi, mâncat de molii. Nu poate renunța la numele său. Aristocratul tipic duce viața unui „trimis”, adus pe lume, indiferent că este sau nu capabil să-și poarte povara. Trebuie să fie ceea ce este. Ar putea să se ascundă, să-și renege numele, să emigreze într-o țară în care familia lui nu este cunoscută, dar trebuie să fie o hotărâre foarte lucidă. Până și exilul rămâne o

renunțare conștientă la tradiții și la familie. Aristocratul nu trebuie compătimit – sub niciun motiv. Toți ar respinge asta cu fermitate, dar categoric sunt diferiți de restul lumii. Și trebuie să se întrebe în permanență: Sunt ceea ce ar trebui să fiu? Pot fi ceea ce aș dori să fiu?

Să ne întoarcem însă la chestiunea averii nobililor. Numeroase familii nobiliare s-au refugiat, în timpul și după cel de-al Doilea Război Mondial, fiind marcate nu numai de sfârșitul monarhiei, în 1918, ci și de pierderea tuturor privilegiilor lor, dar și de pierderea, cât se poate de palpabilă, a propriilor bunuri și domenii. Groaza stârmită de felul în care au fost izgoniți și obligați să plece în priebe le-a pătruns atât de mult în adâncuri, încât va mai fi transmisă încă multe generații. Numai cine, o dată în viață, a cunoscut foamea nu va lăsa niciodată să se strice o bucată de pâine. Nu va arunca pungile de plastic, ci le va clăti, le va usca și le va reutiliza. Va ține resturile de mâncare din frigider până putrezesc, iar din fructele stricate va face compot sau marmeladă, dar nu le va arunca niciodată.

Metodele de economie drastică sunt riguros respectate de nobilii care nu au mai cunoscut personal refugiul și pauperizarea, dar care au rămas foarte legați de rudele lor din fostele Pomerania, Silezia, Prusia Orientală sau din alte regiuni. Chiar și după decesul acestora, continuă să fie cumpătați, ca și cum și-ar cinsti strămoșii printr-o zgârce-nie dramatică, dorind parcă să demonstreze posterității atașamentul și sentimentele lor veșnice față de ei.

Așa se face că sunt economi până și nobilii care nu ar avea niciun motiv să fie. Economia are, după cum spun-eam, valoare de principiu. Un unchi de-al meu, fără motive de îngrijorare legate de venituri până la sfârșitul

zilelor sale, obișnuia să taie și să stivuiască atâtea lemne în jurul casei, încât i-ar fi ajuns pentru douăzeci de ierni. Aduna capace de sticle, oriunde s-ar fi aflat, pentru că într-o vreme puteau fi returnate, în schimbul unei sume anume. Iar într-o magazie stivuia sticle goale, pentru ca apoi, vara, să le poată umple cu suc de fructe. Cu timpul, însă, în casă nu mai locuiau atâția ca în copilăria sa, iar bucătăreasa umplea mult mai puține sticle, cine să le mai bea? Dar unchiul continua să pună sticlele la păstrare. Nu se știe când vor fi de folos, nu se știe când se vor schimba vremurile.

Ce dramă, când magazia a trebuit să fie dărâmată într-o bună zi și au ieșit la iveală sutele și sutele de sticle sortate cu grijă. O priveliște ca dintr-o altă lume. Priveliștea nenumăratelor polițe cu sticle goale și inutile a dezvăluit brusc o viață întreagă, nenumărații ani în care unchiul meu se străduise să le stivuiască. Și ce osteneală zadarnică!

Nu numai că nobililor nu le face plăcere să discute despre bani, ci îi și privesc cu o anumită neîncredere. Știu prea bine cât de repede se pot schimba vremurile. Chiar mâine se poate stârni o furtună care să măture tot acoperișul. Poimâine sigur vor fi nevoiți să repare drumul și aleea spre casă, iar săptămâna viitoare, sistemul de încălzire. O grămadă de bani, când e vorba de case mari și vechi. Nobilii preferă să păstreze banii, și de nimic nu se tem mai mult decât de plăceri și de risipă.

Cumpătarea lor poate merge până acolo încât nu trebuie să se bucure cu adevărat de bunăstarea lor nici măcar în zilele în care orice om s-ar bucura. Întrunele familii se obișnuiește să nu se încălzească sala în care se adună cu toții de Crăciun, sub bradul frumos împodobit – căci, în

ciuda splendorii lui, a prăjiturilor fine și bomboanelor cu marțipan și, în primul rând, a darurilor nenumărate, nu trebuie uitat că toate cele lumești sunt trecătoare, că bogăția nu durează veșnic, cu toate că doar o dată pe an se sărbătorește Crăciunul.

Mda, și așa se face că familia tremură puțin în preajma bradului, intonează cuminte câteva cântece pioase, roade stingherită câțiva biscuiți de casă și apoi se retrage repede în salonul cel de toate zilele, unde sunt puține decorațiuni festive, în schimb duduie soba. Iar dacă părinții nu vor să fie prea severi, le permit copiilor să ia cu ei, în salon, câteva din jucăriile abia primite. În definitiv, e Crăciunul!

Însă mulți nobili sunt obligați cu adevărat să fie economi, deoarece dispun de resurse limitate. Asta se întâmplă de mai multe generații. Încă de la începutul secolului trecut, au apărut tot felul de situații noi, pe care istoricii au încercat să le definească prin diverse concepte, spre exemplu proletariat aristocratic și pauperitate aristocratică: „La nivelul întregii clase nobiliare, dar și al unor familii izolate, s-a înregistrat un declin considerabil, accentuat la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul secolului XX. Pe lângă principii domnitori, seniori, magnați și latifundiari foarte bogați, exista și o masă greu cuantificabilă de nobilime mărunță, cu avere și venit bazate exclusiv pe activitate profesională sau fonduri acordate de familie. Problema asigurării existenței, la nivelul pretins de rang, spre exemplu a fiilor nemoștenitori și a fiicelor nemăritate a căpătat formă acută, cu precădere în rândul nobilimii din nord-estul Germaniei, odată cu tumultul din jurul anului 1800 (ca urmare a războaielor fredericiene, a ocupației napoleoniene din Prusia, a reformelor din Prusia, a creșterii

concurenței burgheze pe piață)... Odată cu suspendarea, respectiv reducerea după anul 1918, a serviciilor publice ale statului monarhist în care funcționau cu precădere nobilii (la Curte, în armată și administrație), se poate constata o sărăcire, în sensul propriu al termenului, mai ales în rândul micii nobilimi." În cazurile dramatice, atunci ca și acum, familia intervine și susține rudele nevoiașе sau le adoptă cu totul, în casele lor. Iată ce spune Conze în continuare: „Categorია de nobili săraci supusă decăderii pe scara socială nu își punea, câtuși de puțin, problema marginalizării sale în interiorul clasei, iar cei de același rang, la rândul lor, le acordau același statut.”

Cei loviți căutau să-și ascundă situația jenantă, pe cât posibil. Tatăl meu povestea că, în Prusia Orientală, unul din invitații la o cină festivă anunțase că nu poate participa, chiar în pragul evenimentului, iar numărul comensalilor se redusese la treisprezece. Nobilii respectivi nu făceau excepție de la regula generală, fiind în adâncul sufletului lor cât se poate de superstițioși, și au încercat repede să găsească o soluție. Prin urmare, au trezit unul dintre copii, l-au îmbrăcat în haine de gală și l-au așezat la masă. Micuțul era supărat, abia putea să stea pe scaun de oboșeală, și ar fi dat orice să se poată întoarce la el în pat. Când și-a făcut apariția, cu toată pompa, felul principal – o găscă mare și grasă, care încă sfârâia abia scoasă din cuptor – și urma să fie feliat, pentru oaspeți, băiatul a rostit, neîntrebat, suficient de tare ca să se facă auzit: „Dacă nu primesc din cea albă, spun tot!”

Mama a încremenit, a făcut un semn servitorului și, într-adevăr, copilului i s-a pus pe farfurie, necondiționat, o bucată de carne fragedă, din piept, cea mai bună din ce

avea gâsca de dat. Jocul ciudat s-a repetat atunci când s-a oferit suplimentul. Micuțul a țipat iarăși să i se dea carne albă și mama sa a încuviințat încă o dată. „Dacă nu primesc din cea albă, spun tot!”

După ce oaspeții au mâncat pe săturate, după ce se adusese și desertul și începuseră laudele și mulțumirile la adresa stăpânei casei pentru mâncarea aleasă, băiețelul cel obosit s-a făcut din nou auzit și imediat s-a ales cu o palmă din partea maică-sii, dar, prea târziu, că apucase să vorbească: „Da' acu' tot spun: gâsca, să știți, a crăpat singură.”

Da, așa mergeau treburile în Prusia Orientală, pe atunci. Ajunși la strâmtoare, se întâmpla ca la o cină festivă să se mai servească și câte o gâscă pe care nu mai apucaseră să o taie, ci își găsise sfârșitul de cine știe ce boală. Și ce jalnic să afle și invitații! Un asemenea adevăr nu ar fi trebuit să iasă în lume, sub niciun motiv. Mai bine ar fi lăsat copilul să doarmă, dar cifra treisprezece lovise încă o dată.

Cine ajunge la sărăcie trebuie să ascundă asta cu iscusință și să facă tot ce poate ca să depășească situația. Ceea ce nu reușește oricine, căci cei mai mulți nobili poate nu învață niciodată să „între în pâine”. Mulți ajung totuși, grație unei porții zdravene de autoironie, să rezolve discrepanța dintre adevăr și realitate. Doar ei au inventat conceptul de „nobili de apartament”, care, după cum scrie Conze, se aplică „familiilor aristocratice care nu mai dispun de proprietate la țară, dar nu sunt în măsură să ducă o existență distinsă nici la oraș, fiind obligate să se consoleze cu traiul modest, aproape sărăcăcios, într-un apartament închiriat.”

Sau să găsească o altă soluție, ca acel conte iubitor de viață care, după cum se povestea, tânjea să mănânce iarăși

icre negre cu lingura. Apropiindu-se sezonul de vânătoare, contele l-a chemat pe bătrânul său servitor credincios ca să plănuiască mersul evenimentului. „În anul acesta, bunul meu Johann”, a zis el, sprijinindu-se cu toată greutatea pe servitorul împovărat de ani, „în anul acesta nu vreau să mai fac nicio economie la vânătoare. Seara se vor mânca icre negre cu lingura.” Johann își cunoștea stăpânul de o veșnicie, prin urmare știa ce vrea să spună: nu numai vânătoarea trebuia să aibă toată strălucirea cuvenită unor seniori, dar și dineul de final trebuia să corespundă pretențiilor unei societăți cu adevărat distinse. Iar bufetul trebuia să se prăbușească sub greutatea celor mai diverse și deosebite delicatese. Și caviarul, în primul rând, urma să fie servit în cantități uriașe, ca să poată fi înfulecat ca la o orgie. Dar Johann mai știa și că stăpânul său era departe de a putea finanța o asemenea dezlănțuire culinară. De fapt, ca în toți anii din urmă, puteau să se bucure că ajungeau banii pentru muniție. Desigur, oaspeții aveau să-și ia și ei măsurile de precauție, în această privință; cât despre un festin suplimentar, cu mâncăruri și băuturi alese, nici nu putea fi vorba. Iar caviarul, caviarul era teribil de scump, mai ales în mijlocul sezonului de vânătoare. Putea să-și permită cel mult atât cât să servească de ornament.

Dar Johann nu era prost, știa să se descurce. A pus să se cumpere atâtea icre negre cât permitea bugetul, adică puține și, în vreme ce oaspeții întorși de la vânătoare se retrăseseră în camere, iar la bucătărie se robotea de zor, în valuri de abur și fum, sub privirile morocănoase ale vietăților vâdate, pe cale să fie pregătite și servite pe masă, bătrânul servitor a împărțit cu grijă picul de caviar în două castronașe, amestecându-l din belșug cu alică. Arăta

măreț, icrele străluceau, castroanele mai să se reverse, contele nu mai putea de mulțumire. De mult nu mai văzuse atâta belșug.

Seara, s-a așezat fericit la marginea patului și l-a lăudat pe bătrânul Johann: „Ce mai vânătoare! Oaspeți nenumărați, vânat din belșug, pe deasupra și icre negre, să le mănânci cu lingura. Ce mai serbare! Te-ai descurcat minunat, Johann. A fost superb!” Johann radia de bucurie. A mulțumit pentru cununa sa de lauri, și-a salutat prietenos stăpânul, urându-i noapte bună și a ieșit din cameră. Contele a intrat în garderobă, și-a scos jacheta, și-a desfăcut pantalonii și s-a lăsat pe un taburet, ca să-și dea jos cizmele grele. Basetul său credincios se culcase cuminte pe perna din colțul camerei. Iar contele a tras și a tras, dar cizma refuza să iasă, contele a continuat să tragă până ce, de atâta încordare, a scăpat un vânt sănătos. A răsunat ca o bubuitură, a urmat un scheunat sfâșietor, contele s-a întors să vadă ce se întâmplase, iar bietul animal zăcea mort, în colțul său. Da, oare cine trăsese?

ÎNVAȚĂ SĂ VÂNEZII

Vânătoarea este și va rămâne pentru nobili cea mai mare plăcere și îndeletnicirea preferată în timpul liber, intens practică și plasată la loc de cinste în viața lor socială, alături de serbări și vizite reciproce. Există în acest sens motive istorice, după cum atrage atenția Rogasch: „Vânătoarea a fost un privilegiu important al aristocrației, din Evul Mediu timpuriu, înainte de care în Europa a existat dreptul de a vâna liber, până în secolul al XIX-lea.”

Vânătoarea este de fapt o ocupație demnă de toată groaza, în special din cauza condițiilor în care se desfășoară. La vânătoare se merge dimineața devreme sau seara târziu, adică în perioade ale zilei când ai prefera să dormi, în loc să mășăluiești prin codri. „Dimineața devreme” înseamnă nu de puține ori imediat după miezul nopții, în funcție de anotimp și de durata călătoriei. Da, în comparație cu vânătorii adevărați, până și brutarii ar putea fi considerați niște somnoroși leneși.

Apoi, cum vânătoarea se desfășoară de cele mai multe ori sub cerul liber, trebuie să înfrunți frigul. Animalele pe care le pândești sunt sperioase și se ascund, prin urmare vânătorul trebuie să aștepte ore întregi absolut nemișcat, aproape contopit cu natura, ca să poată păcăli ceva. Trebuie să rabde în dimineața umedă, neclintit ca un trunchi de copac, până când îi picură roua de pe pălărie și pe haină, sau până când gerul năprasnic și amorteala îi cuprind încet degetele, picioarele, continuând să urce spre șolduri. Până când nu faci țurțuri la nas nici nu poți spune că ai stat cu adevărat la pândă.

Neajunsurile nu se opresc aici, însă. Pe deasupra, vânătorul și mai ales însoțitorul trebuie să tacă. Iar asta taie orice poftă de vânătoare, cu atât mai mult cu cât însoțitorul este de obicei o doamnă; de fapt, ce să facă un domn și o doamnă împreună, în pădure, dacă nu conversație? Dar doamna trebuie să tacă, trebuie să se abțină și să comunice prin priviri sau numai prin gesturi. Nu are voie să râdă, nici să plângă, practic trebuie să evite tot ceea ce ar putea instala o atmosferă prietenoasă, distrăgându-l pe vânător de la treaba sa, punându-l în situația de a scăpa prilejul să împuște căpriorul. Trebuie să reziste nemișcată, să respire discret sau deloc, fără să știe cât va mai dura coșmarul. În acest sens nu există nicio înțelegere sau informație prealabilă. Vânătorul hotărăște singur și spontan când se termină pândă.

În ciuda tuturor acestor vicisitudini, vânătoarea exercita asupra noastră, a copiilor, o adevărată fascinație. Nu voi uita niciodată ziua în care am avut voie să particip și eu, ziua în care am văzut pentru prima oară un animal doborât, la picioarele mele. Atunci pădurarul a rupt o

creangă de brad, a șters cu ea locul în care pătrunsese glonțul și apoi i-a înmănat-o țintașului. Am fost atât de impresionată, încât nici nu-mi mai amintesc care din numeroșii mei unchi sau veri a primit acea ramură pe care și-a pus-o cu mândrie la pălărie.

În schimb, îmi amintesc foarte bine cum a spintecat căpriorul. Deși iubeam enorm animalele și îmi doream, în fiecare an de Crăciun, încă un câine, încât colecția mea de animale din pluș devenise impresionantă, de nici nu mai aveam loc în pat, nu m-a deranjat nicio secundă să văd căpriorul ucis. Am asistat la întregul proces, cum a fost spintecat, ca lupul din *Scufița Roșie* sau din *Capra cu trei iezi* și cum i-au fost scoase organele, plămânii, inima, rinichii și toate celelalte. Înfrorător, sângele se scurge și înroșește pajiștea din jurul căpriorului abia ucis. La urmă, este întors și târât peste iarba proaspătă, ca să se curețe cât mai bine înainte de a fi dus la casa pădurarului. Pe nobili nu-i impresionează câtuși de puțin, dar urmăresc procesul cu priviri fascinate. Din clipa în care se prăbușise la pământ, căpriorul nu mai era decât un obiect, în ceea ce ne privea pe noi.

Îmi mai amintesc cât de mândră am fost și eu de ramura de brad prinsă la pălăria țintașului, când ne-am întors acasă și se vedea, de la distanță, că vânătoarea avusese succes. Și eu puteam să răspund cu bucurie la întrebarea obișnuită pusă în asemenea ocazii: „Și ai împușcat ceva?” Cât despre cea de-a doua, „Și ai văzut ceva?” – devenise de acum inutilă. Aveam atât de multe de povestit, încât uitasem pe loc de oboseală și de frig. Meritase să pornim la drum, prin pădure, prin beznă, înainte să se crape de ziuă.

Mai puțin interesante sunt poveștile de vânătoare. Ele fac parte, cam tot la fel ca studiul *Almanahului Gotha*, din

ocupațiile de seară ale nobililor. De îndată ce se lasă întunericul, vânătorii se întorc rând pe rând din pădure, își iau câte o bere din frigider, se așază alături de doamnele, copiii și seniorii din salon și încep să depene întâmplările zilei. Dar, cum vânătoarea se limitează în bună parte la așteptare, îngheț și tăcere, există prea puține evenimente de relatat.

Însă fiecare moment trebuie povestit în detaliu, mai ales cele care nu au avut niciun rezultat palpabil. Iar atunci când, în asemenea seri, își face apariția în salon cel de-al treilea sau de-al patrulea vânător și vrea să-și înceapă istoria, se va vedea întrerupt, cu faimoasa formulă: „Și atunci, de după colț a apărut țapul, și pe urmă ce s-a mai întâmplat?” Altfel nu-ți rămâne decât să suporți din nou, străduindu-te politicos să nu caști, relatarea orelor petrecute de vânător în postul său de observație, timp în care a auzit doar câte un foșnet, din când în când, cântecul păsărilor sau trecerea grăbită a unui iepure nevinovat, dar nimic în care să merite să tragă. Punctul culminant al acestor povestiri îl reprezintă de obicei crizele de mânie stârnite de cine știe ce plimbăreți care și-au găsit să treacă prin zonă exact în acea seară și, pe deasupra, și însoțiți de câinii lor. Doar cineva trebuie să fie vinovat de ocaziile ratate.

La fel ca poveștile vânătoarești, dintr-o casă nobilă nu pot lipsi revistele *Pânda* ori *Vânatul și câinele*, mulți nobili abonându-se chiar la amândouă. Pentru mine, aceste titluri se leagă de teama unor pedepse cumplite, căci bunicii mei, ca mulți dintre cei care trăiseră războiul și chiar și vremurile dinaintea lui, obișnuiau să nu arunce ziarele vechi după ce le citeau. Odată, când sora mea și cu mine

bântuiam iarăși prin pod, pentru că afară ploua, am descoperit vechile reviste, puse în ordine și legate în teancuri. În nesfârșita noastră iubire pentru animale, ne obișnuisem să ne împodobim pereții camerelor cu fotografii de cai și câini, iar copertele lor frumoase ni s-au părut foarte potrivite scopului nostru estetic: minunate exemplare de căprioare, cerbi și, în primul rând, câini splendizi. Fără să stăm prea mult pe gânduri, am rupt fericite de ideea noastră prima pagină din cel puțin douăzeci sau treizeci de numere. Până în clipa în care am înțeles, puțin prea brusc, cât de rău procedasem. Revistele odinioară atent legate și stivuite zăceau acum risipite prin tot podul înecat în praf. O imagine a distrugerii! Revistele minunate arătau acum ca o grămadă de gunoi. Am pus iarăși jurnalele în ordine și le-am depozitat într-un colț, încercând să ștergem urmele dezastrului. Din fericire, fapta noastră a scăpat neobservată, dar ani întregi ne-a urmărit teama că unul din mai-marii familiei ar putea băga de seamă și, de un lucru puteam fi siguri: dacă s-ar fi aflat, pedeapsa noastră ar fi fost cumplită.

Fascinația exercitată asupra mea de această ocupație, în copilărie, m-a făcut probabil să îmi doresc un permis de vânatoare, dar numai dacă nu mă căsătoresc până la treizeci de ani. Mă gândeam, fără îndoială, și la prietena mea care se stabilise după mariaj în Anglia, pe care soacra ei o întrebase mirată, când îi fusese prezentată, dacă este adevărat că nu știe să mânuiască pușca. Pe domeniul ei mișunau iepurii și fazanii. Uneori mai treceau și rațe sălbatice. Cum să lași să-ți scape o friptură, altfel atât de ușor de procurat? Și, mai mult de-atât, nu e inutil să mai dispui de încă o abilitate de apărare.

Altfel, ar fi absolut greșit să ne imaginăm că toți nobilii trebuie să aibă neapărat un permis de vânătoare. Bărbații, bineînțeles, ei încep să vâneze de timpuriu. Au dreptul de la șaisprezece ani, dar în unele landuri federale pot susține examenul abia la optsprezece, deoarece permisul acordă și dreptul de a deține armă. Mulți încep și mai devreme, putând să-și exerseze precizia și într-un poligon. Însă este neobișnuit ca un tânăr nobil să nu-și dorească permisul, ceea ce nu le privește și pe domnișoare. Când e vorba de vânătoare, împărțirea rolurilor în funcție de sex rămâne la fel de strictă ca pe vremuri: bărbații obțin permis de vânătoare, femeile stau la cratiță. Femeile-vânător rămân mai degrabă o excepție.

A existat o singură doamnă, de vârsta mea, care a obținut permis, fără nicio legătură cu existența unui bărbat în viața ei. Cătuși de puțin. Pur și simplu și-a susținut examenele; apoi participa la vânătorile cu gonaci, în cel mai autentic stil, la care adăuga eleganța ei grandioasă, deosebindu-se limpede de ceilalți vânători, ținând seama și că femeile sunt cu mult mai atrăgătoare decât bărbații, mai ales în pădure. Această verișoară a fost marele meu model. Așa mi-ar fi plăcut și mie să fiu. Mi-ar fi plăcut să-mi fac apariția la vânătoare, înarmată și elegantă, rece ca gheața, să dobor cerbi și iepuri, capabilă să nimeresc fără ezitare orice trofeu din barăcile de tir din iarmaroace. În vreme ce alte doamne erau obligate să aștepte ca un bărbat să le ofere, cu un gest șarmant, o floare de plastic sau o pană de păun, îmi doream să fiu în stare să-mi fac singură rost de ea. Mai ales dacă aş fi rămas nemăritată, până la treizeci de ani.

Dar am eșuat lamentabil. La postul de pândă adorameam prompt și adânc. Și acum se mai povestește, printre

hohote de râs, cum a trebuit să mă prind și cu dinții de scânduri, ca să nu cad, de la înălțimea foișorului. Nu am dovedit cine știe ce talent nici la trasul în porumbeii de argilă. Tirul cu ținte din argilă este una din distracțiile tipice ale nobililor. La fel ca participarea la festivalurile de tir, servește la antrenament, pentru dobândirea preciziei. Astfel, într-o poiană mare sau pe un câmp necultivat, se trage cu pușca după discuri de argilă aruncate la înălțime, în succesiune rapidă, de o mașină. Când este nimerit, discul se sparge în mii de fragmente, dacă nu aterizează undeva, la distanță. De adunat... nu le mai adună probabil nimeni.

Și este nevoie de oarecare îndemânare să nimerești discurile, deoarece se ridică la mare înălțime, după cum se reglează mașinăria. Cu atât mai mare și bucuria, când reușești. Un bun trăgător la discuri de argilă are toate șansele să devină mai târziu un bun vânător.

Ultima mea tentativă de a învăța să trag s-a consumat într-o vizită la o familie de nobili, prieteni din sudul Germaniei, care în vacanța de vară se distrau trăgând în becuri. În acest scop, ne echipam cu arme și muniție și luam poziție pe un pod. Unul dintre cei mai mici, care încă nu avea voie să tragă, urca pe canal în amonte, câteva sute de metri, de unde arunca becurile în apă, cu boltă. Acestea coborau leneș, purtate de valuri, iar noi trebuia să ne străduim să le spargem. Odată lovite, se făceau bucăți și dispăreau în adânc. Desigur, nu avea voie să ne scape niciunul, vâram țevile și printre scândurile podului, trăgeam și după ce treceau de noi, la vale. Dar tot nu am putut deveni un bun țintaș. Pur și simplu îmi lipsea talentul. În afară de asta, nici nu-mi făcea plăcere să mă gândesc la cioburile ajunse pe fundul canalului, imaginându-mi că îi va veni cuiva să

traverseze desculț pe acolo. În orice caz, becurile erau arse, strânse de la ferma de păsări a familiei.

Trăgeam nu cu alice, ci cu armă cu aer comprimat. Trebuia să te pricepi foarte bine, dacă doreai cu adevărat să nimerești un bec. Și apoi, dura ceva și să-ți încarci arma. Nu era ușor să pescuiești proiectilele argintii din cutie și să le așezi corect. Iar odată scăpate, cădeau în apă și acolo rămâneau.

Așa a fost să fie: nu m-am priceput să trag la țintă și nici nu mi-am mai scos permis de vânătoare. Verișoara mea a rămas una dintre puținele femei-vânător. Iar astăzi nu aș mai pune mâna pe o armă. Fascinația mea pentru vânătoare s-a stins, așa ca multe alte lucruri care mă preocupau în copilărie.

RĂMÂI ACASĂ SAU VIZITEAZĂ-ȚI RUDELEI

Nobilul nu merge în concediu. Nici nu urează nimănui un weekend frumos. Weekendul nu se deosebește esențial de restul săptămânii, din punctul de vedere al nobilului, în definitiv nobilul rămâne nobil și în weekend. Concediul și weekendul frumos rămân în domeniul proletarului sau al burghezului, care în timpul săptămânii muncește din greu, iar în weekend, sau în concediu, trebuie să se recreeze după munca sa grea. Nobilul are anotimpuri, momente ale zilei, are ore de birou și trebuie să meargă la biserică, să participe la sezonul de baluri, iar munca se regăsește permanent în toate aceste preocupări. Munca îi este destinul. Se deosebește de activitatea unui liber-profesionist sau a unui artist independent doar prin faptul că nu a avut libertate de alegere.

Cum nobilul nu găsește niciun motiv să plece în concediu, nu-i face plăcere nici să călătorească, în principiu. Exercițarea stăpânirii asupra casei, a curții, a ogoarelor și a

pădurii este, începând de la o vârstă anume, scopul existenței sale, și cine este dispus să-și părăsească scopul existenței? Păstrarea tradițiilor și a ritualurilor, menținerea moștenirii, respectarea jurămintelor și a promisiunilor de asigurare a protecției – acestea sunt îndatoririle sale, pentru ele este menit și chemat. Este vorba de demersuri oficiale, care nu pot fi suspendate nici măcar pentru o săptămână. Care pretind temeinicie, care trebuie zi de zi trăite, vegheate și trăite din nou și din nou. Pe vecie. Până când nobilul demisionează, adică moare, și e înlocuit de moștenitorul său, nobilul cel tânăr, intrat în posesie chiar de a doua zi, care de multe ori poartă același nume cu cel al tatălui său. Regele a murit, trăiască regele!

Ce s-ar întâmpla dacă, pe nepusă masă, o furtună ar mătura acoperișul casei senioriale, turnul s-ar prăbuși sau zidurile străvechi ale castelului ar începe să se năruiască, în timp ce toți sunt plecați? Cine ar chema pompierii, cine ar pune să se bată toba ca să adune pădurarii, cine s-ar afla la comandă, cine ar salva moștenirea? Sau ce-ar însemna ca duminica, la slujbă, contele să nu-și facă apariția în biserică? Locul său ar rămâne gol, strana pustie, iar comunitatea orfană. Nimeni nu ar mai lua cunoștință de încheierea unei logodne, nimeni nu i-ar mai binecuvânta pe nou-născuți, nimeni nu i-ar mai felicita pe centenari cu prilejul zilei de naștere. Așa ceva nu se face! Exclus! Nici bunul Dumnezeu nu pleacă în concediu.

Apoi, emoțional vorbind, nobilul este profund legat de casa sa. Nenumărate generații ale înaintașilor săi au trăit acolo și nu poate decât să spere că multe alte generații de urmași își vor duce existența tot acolo. Fie ca domeniul să rămână în posesia familiei pe vecie! Se stabilesc puternice

legături, de neînțeles dintr-o simplă privire grăbită, care emană o forță ce nu se compară cu sentimentele celui care sucește de două ori cheia din ușa apartamentului și pleacă patru săptămâni în concediu. Asemenea legături nu pot fi generate, și nici suplinite, nicăieri altundeva în lume, oricât de frumos ar fi. Și chiar în fața unor vestigii sau în inima unei rezervații naturale stăpânite de cerbul-lopătar, nobilul se mulțumește să arunce laconic: nicăieri nu e ca acasă. Astfel, nici nu prea are cum să ducă dorul „celor mai frumoase locuri din lume"! Nici urmă de nostalgie a depărtărilor: „Nicăieri nu mă simt chiar în largul meu", spune Tante Jolesch a lui Torberg.

Dar călătoriile contribuie la educație, în lumea largă sunt multe de văzut și, chiar dacă nobilul nu consideră că merită să viziteze și să cunoască tot felul de oameni, peisaje sau culturi străine, întotdeauna rămân construcțiile, ale căror strălucire și măreție se dezvăluie cu limpezime doar când sunt contemplate în tihnă. Minunate exemple sunt Domul din Köln sau Palatul Zwinger din Dresda, Westminster Abbey din Londra sau Galeria Uffizi din Florența, ca să nu mai vorbim de Catedrala Vasili Blajenii din Moscova sau catedrala din Autun. Există muzee și colecții, sculpturi și picturi care pot face fericit pe oricine. Călătoriile potolesc setea de cunoaștere, satisfac curiozitatea și dau răspuns celor mai arzătoare întrebări.

Dar asta e cu totul altceva. De la sine înțeles, orice nobil, și mai ales cel catolic, călătorește o dată în viață la Roma, străbate însetat toate muzeele, bisericile, Basilica di San Pietro și Colosseumul, și eventual nu lasă să-i scape nici Londra, nici Parisul. Cei impetuoși ajung chiar și până la New York sau Buenos Aires, mai ales în tinerețe, la vremea

studiilor. Nu degeaba se cheamă acea perioadă a vieții „anii de ucenicie și de călătorie”. Și nu are nimic de-a face cu un concediu. Nobilul o denumeste călătorie de formare și o prețuiește nespus. Dar odată ce a luat în primire moștenirea și întreaga povară, a întemeiat o familie și au apărut primii copii, preferă să rămână acasă și să urmeze calea cea dreaptă.

Există o singură excepție. De fapt, nu excepție, deoarece nu este numită nici călătorie, nici concediu, ci vizită – iar nobilul face nenumărate vizite, așa cum îi pretinde datoria, de-a lungul îndelungatei sale vieți. Participă la nunți, botezuri și înmormântări, se întâlnește cu rudele și cu așa-numiții săi vecini, care, așa cum am mai spus, se pot afla la mulți kilometri distanță. Și atunci nobilul are nevoie de automobil, de tren sau de avion. Dar simplul fapt că va petrece câteva ore într-un mijloc de transport oarecare nu reprezintă un motiv suficient să se simtă ca într-o călătorie. Vizitele nu sunt concediu! Și iar îl voi cita pe minunatul Gregor von Rezzori: „Marea nobilime nu împărtășește plăcerea de a călători a omenirii din momentul de față. Și ea călătorește, dar nu ca să viziteze Italia sau Spania, ci pe Lintschi sau pe Brauni.”

În ciuda disponibilității sale de a face vizite, a îndatoririi, chiar, de a da curs invitațiilor primite, nobilul rămâne absolut lipsit de rutina călătoriei. Fie din cauze ereditare, fie ca urmare a aversiunii – celor mai mulți nobili călătoriile le provoacă o stare de agitație vecină cu panica. Se tem că vor pierde trenul, că nu vor ajunge la timp în aeroport, se îngrozesc – indiferent de zi, de anotimp și de direcția în care călătoresc – că vor întâlni în cale blocaje de circulație, șantiere în lucru, polei sau ocoliri obligatorii. Le este teamă

că tot vor uita ceva sau că nu-și vor atinge ținta. Ajung la gară cu multe ore înainte de plecarea trenului, își fac bagajele cu trei zile înainte și preferă să se întoarcă din drum de câteva ori ca să verifice dacă au închis gazul. În principiu, urăsc orice formă de rămas-bun și nu le place să-și lase casa pustie.

Nobilii preferă să fie gazde. Sunt bucuroși de oaspeți și le face plăcere să-și prelungească șederea cât mai mult cu putință. Urăsc despărțirile, inclusiv când ei rămân acasă. Ceea ce duce la tendința lor, pe cât de șarmantă, pe atât de păguboasă, de a amâna despărțirea de cei dragi până la insuportabil. Da, trebuie spus, uneori există sentimentul că sejurul propriu-zis începe abia în momentul despărțirii, că discuțiile esențiale se desfășoară în fața ușii sau, și mai neplăcut, în fața portierei deschise. Cu toții îngheață până la oase, în curentul de la ușă, cu toții tropăie pe loc să se mai încălzească sub cerul liber și fără palton. Copiii țipă, motorul huruie, dar plecarea se amână la nesfârșit, da, bunica iubită trebuie să mai povestească la repezeală că medicul i-a descoperit un ulcer duodenal la ultimul control, că fiica lui Onkel Erwein din prima căsătorie, știi doar, bietul și-a pierdut soția după numai trei ani, nu se mai căsătorește cu Fritzzi, până la urmă. Iar au rupt logodna. Sau că fratele lui Gottfried, sigur ți-amintești de el, cu al cărui nepot ne-am întâlnit odată întâmplător, pur și simplu, pe stradă, știi când? Purta lodenul acela verde, arăta ca bunică-său. Să-i confunzi, nu alta. Da, prin urmare, iarăși trebuie să ia medicamente. Da, de necrezut. Nu i-au dat de capăt. Are accesele acelea de melancolie, la fel ca și mama sa. Nu-ți amintești, când au fost atunci la Tante Ditschie și o cuprindea deodată, așa, o tristețe?

Și totul continuă ore în șir. Ca și cum aveau să nu se mai întâlnească niciodată sau nu se mai văzuseră de o veșnicie. Ca și cum nu ar mai exista nici Internet, nici poștă, nici telefon. Ca și cum, în ultimele două zile, ar fi domnit tăcerea profundă și ar fi stat ca peștii, unul lângă celălalt, fără să scoată un cuvânt. Iar la sfârșitul sfârșitului, când nimeni nu mai poate evita plecarea, se ajunge la etapa cu cartea de oaspeți. După părerea mea, cartea de oaspeți a fost inventată cu scopul unic și exclusiv de a prelungi și mai mult despărțirea, printr-un artificiu. Când în sfârșit toți copiii au fost îmbrăcați, când bagajele și pungile cu provizii au fost puse la locul lor, în mașină, după ce s-au sărutat și îmbrățișat de o mie de ori și și-au spus ultimele cuvinte de despărțire, abia atunci poți să fii absolut sigur că stăpâna casei va lansa întrebarea nevinovată: „V-ați trecut în cartea de oaspeți?”

Cartea de oaspeți este una dintre cele mai importante piese din casele senioriale. Se prezintă sub forma unui cărțoi enorm, legat în piele groasă. Pe copertă apare imprimată în relief o strălucită combinație artistică a blazonului casei cu cel al casei din care se trage stăpâna locului, cartea de oaspeți fiind de cele mai multe ori cadou de nuntă, destinat să pecetluiască unirea veșnică a celor două familii. Un semn că noul cuib de nobili trebuie să servească nu numai sporirii neamului, ci și găzduirii cetelor de oaspeți.

Cei mai mulți acordă o asemenea importanță cărții de oaspeți, încât adoptă obiceiul cu mult înainte de o eventuală căsătorie, încă de pe vremea studenției și a traiului în comunitate. Discutăm tot despre o carte de oaspeți groasă și legată în piele, dar fără nicio combinație de steme pe copertă. Cărțile de oaspeți sunt atât de îndrăgite pentru că

în ele se consemnează precis și în ordine strict cronologică numele oaspeților unei case, lectura ei fiind considerată una dintre cele mai amuzante îndeletniciri. În mod normal, se păstrează doar numele celor care rămân peste noapte, dar în comunitățile studențești apar și participanții la mesele festive, ceea ce servește mai târziu drept bază de documentare.

Ca să mă exprim cât se poate de direct, odată ce parcurgi o asemenea carte de oaspeți ai încă o dovadă că studiile și educația aristocraților înseamnă, în esență, un șir nesfârșit de mic dejunuri de dres după o noapte lungă, de ceaiuri, de pahare de la ora cinci sau de la alte ore, degustări, petreceri de lăsata secului și de inaugurare a casei și câte alte asemenea. Dar părinții le privesc cu îngăduință, deoarece, așa cum spuneam, tinerii de același rang trebuie să se cunoască între ei. Apoi se adaugă și serbările mai mari sau mai mici din jurul cartierului studențesc, la rândul lor un bun prilej de a invita și găzdui nenumărați oaspeți. Și cu toții se înregistrează conștiincios în cartea de oaspeți.

Odată ce a răsunat strigătul să fie adusă cartea de oaspeți, petrecerea începe din nou. Iar motoarele trebuie oprite. Până se vor trece toți la un loc și fiecare în parte, în primul rând cei mici, care nici nu știu să scrie, pe care trebuie să-i ajuți să-și înșire tot numele lor interminabil, apoi să-și formuleze cuvintele de mulțumire, să-și amintească ziua în care au sosit, după ce au făcut toate comentariile cuvenite la adresa celor care mai apar, din întâmplare, pe aceeași pagină, tot ca oaspeți recenți... se mai duce o zi. „Despărțirile sunt întotdeauna precipitate”, așa ar comenta Tante Jolesch.

Prin urmare, nobilului nu-i face plăcere să pornească în călătorie și cu atât mai puțin să-și ia rămas-bun. Dar primește întotdeauna invitațiile cu entuziasm și răspunde prin scrisori de acceptare pline de efuziune. Și ar fi nepoliticos să nu procedeze așa. Dar mai mult decât orice, e vorba de cea mai sinceră bucurie, de dorința de a-și revede rudele și prietenii, pradă nerăbdării. Dar când se apropie evenimentul, când trebuie să începi să aduni periuța și pasta de dinți, ciorapii, toaletele, bijuteriile și mantoul, pantofii și accesoriile potrivite, spre exemplu poșeta de seară și evantaiele, ca să nu mai vorbim de sacul de dormit, salteaua pneumatică și ceasul deșteptător, când trebuie să te concentrezi asupra orei de plecare și cum să incluzi călătoria într-o săptămână de lucru altfel normală sau în weekend, situația devine critică. Și când îți mai vine și gândul că te-ai putea bucura acasă la tine, fără zbucium, de acel sfârșit de săptămână, dacă se întâmplă să mai telefoneze ori unul, ori altul ca să-și anunțe vizita sau ca să te invite la un mic dejun în tihnă, sâmbătă de dimineață, s-ar putea să-ți treacă tot cheful. Și elanul se frânge, gluma devine serioasă, vizita se transformă în „călătorie” – care la rândul ei capătă alura unui pisc insurmontabil; la orizont se adună o perspectivă întunecată, o adevărată furtună: risc și cheltuială – potențiale pene de cauciuc sau accidente. Dar realizezi că nu ai de ales. Imediat apar și cele dintâi muștrări de conștiință și întrebarea obsedantă cum se mai poate ieși cu fața curată din toată încurcătura. Ultima speranță – telefonul salvator. În pragul disperării, formezi numărul și, când se aude vocea mereu prietenoasă de la serviciul administrativ de la castel, invoci un motiv solid și-ți prezinți scuzele. Administrația își

exprimă regretul profund, iar tu te poți trânti ușurat pe canapeaua ponosită, de student, nu înainte de a-ți pregăti un pahar cu whisky.

Dacă evenimentul la care ai fost invitat este „doar” o festivitate obișnuită, spre exemplu un bal, contramandarea participării nu are însemnătate prea mare. Gazda nu va fi încântată, mai ales dacă se petrece chiar în ajun, dar va putea trece cu vederea. Cu asemenea prilejuri se lansează două sute, uneori chiar și trei sute de invitații. Situația se schimbă în cazul unei vânători, al unui curs de dans sau turneu de tenis, așa-numitele sejururi, fiind vorba, după cum sugerează și numele, de invitații pentru mai multe zile. Cu asemenea prilejuri, numărul oaspeților este socotit cu grijă, exact atâția jucători de tenis cât pot fi găzduiți, atâția vânători cât să ajungă sălbăticiunile hăituite. Gazdele își iau toate măsurile și stabilesc participanții la un curs de dans, astfel încât numărul domnișoarelor să fie egal cu cel al tinerilor domni. Renunțarea în ultimul moment atrage după sine o antipatie profundă și posibil de durată. Vânătorile, mai ales, sunt evenimente la care, dacă te eschivezi de mai multe ori, riști să nu mai fii inclus. Pe de altă parte, merită să faci toate eforturile pentru invitațiile pe perioade mai lungi, merită să te eliberezi de toate obligațiile, mai ales că evenimentele de acest gen se petrec în vacanțe și nu există niciun motiv rezonabil să fie ocolite.

Dar dacă, în ciuda principiilor sale, se întâmplă totuși ca nobilul să o pornească la drum în lipsa unei invitații sau a unei chemări precise, să traverseze granițele landului și să ajungă în apropierea domeniului unor rude, nu le va preveni din timp, cu tot protocolul, că le va fi musafir, nu le va întreba dacă au vreme sau dacă sunt acasă, ci pur și

simplicu își va anunța sosirea. Rămâne formularea cea mai potrivită. Un aristocrat nu întreabă dacă vizita sa vine la momentul potrivit, ci pur și simplu își anunță sosirea. De aceea nici nu poate fi refuzat, în vreun fel, chiar dacă stăpânii casei sunt plecați. Oaspetele trebuie întâmpinat cum se cuvine și găzduit cel puțin de personalul special instruit. Iar dacă sosește spre seară, i se va pregăti și o cameră. Nu există abateri de la regulă.

În general, nobilii sunt bucuroși de oaspeți. Sunt de mult apuse vremurile în care un castelan a pus să se dinamiteze o aripă a casei sale, ca să nu fie silit să-i adăpostească pe refugiații din Est. Ospitalitatea face parte într-atât din firea nobililor, încât oferă găzduire cu plăcere chiar și dacă nu au suficient spațiu la dispoziție. Atunci se pregătesc în grabă saltelele. Totul este permis, când e vorba de rude și de cei de rang egal. Aristocratul este obișnuit să găzduiască mulțimi de oaspeți și i s-ar părea o rușine să nu aibă saltele de rezervă, păstrate sub paturi. Sora mea mai regretă și astăzi că locuiește într-o casă pe jumătatea celei vechi. Dar asta nu o împiedică să invite în continuare cu voioșie familii de câte șase persoane, pentru o săptămână, ca apoi să se mire că a fost puțin cam stresant.

Mulți nobili sunt de părere că orice vizită de mai lungă durată trebuie însoțită de un cadou. Nu un buchet de flori, ar părea meschin, nici bomboane și nici vorbă de o sticlă de vin! Cu excepția invitațiilor în cercurile studențești, când se face mențiunea expresă că e vorba de o *bottleparty* – petrecere la care fiecare aduce o sticlă de băutură. Pentru o bună dispoziție generală. Nici nobililor nu le vine ușor să facă daruri. Cărțile sunt (poate) un cadou prea intelectual, ciocolata (poate) prea meschină, iar obiectele de uz practic

(poate) există de mult în casa gazdelor. Nu rămâne de dăruit decât un obiect care să sublinieze stilul și bunul-gust. Adică rame din argint, argint și nimic altceva, vase cu semnătura Hutschenreuther sau Villeroy & Boch, ceramică pictată în manieră clasică sau fructiere din ceramică, preferabil din Spania, mănuși groase, de bucătărie, cu model floral victorian, fețe de masă sau șervete. O categorie de cadouri scumpe și purtătoare de risc – deoarece gusturile se discută inclusiv în cercurile aristocratice.

În ceea ce mă privește, nu sunt o adeptă ferventă a cadourilor. Suspectez că, la originea lor, a fost o strategie a mătușii, servind doar la educarea verișoarei mele și a mea și eșuând, în cele din urmă, în heteronomie și chin. E suficient să aud de cadoul de oaspete ca să mi se facă și acum părul măciucă. Încă de la plecarea în călătorie – în sfârșit o porneam la drum și ne bucuram cu gândul la locul în care aveam să ajungem – verișoara mea și cu mine eram cuprinse, negreșit, din zece în zece kilometri, de atacuri de panică doar amintindu-ne de cadou. Eram în stare să ne oprim tot timpul ca să mai verificăm încă o dată, în portbagaj, nu cumva să fi uitat să punem pachetul. Abia mai parcurgeam câteva sute de metri, amuzându-ne copios, și panica ne cuprindea iarăși. Ne întrerupeam conversația și ne asiguram reciproc că văzusem bine cadoul la locul său, în valiză. Dar nu cumva fusese doar un vis?

Și odată ce eram sigure că nu uitasem nimic acasă, începeam să ne punem întrebări dacă totul era bine ambalat, nu care cumva să se spargă sau să se îndoiaie sau să se zgârie. Cu cât ne apropiam de destinație, de locul minunat în care aveam să petrecem următoarele zile împreună cu ceata de verișori, verișoare și cunoscuți amuzanți invitați,

asemenea nouă, în sejur, sporea și spaima de clipa în care aveam să înmânăm cadoul. Ne imaginam cum cealaltă mătușă, amfitrioana noastră, avea să-l despacheteze în mijlocul unui „aha” și „oho” general, stabilind, de față cu toți ceilalți oaspeți, că ar fi fost, desigur, un cadou nemai-pomenit, dacă nu s-ar fi spart. Mândria noastră de a ne fi gândit din vreme la cadoul convenit, respectul și considerația de care ne-am fi bucurat de pe urma lui pentru scurtă vreme s-ar fi transformat într-o clipă în cea mai neagră și mai jenantă situație, într-o rușine absolută, de care n-am fi scăpat nici în gaură de șoarece.

Și la grija pe care ne-o făceam în ceea ce privea cadoul se mai adăuga una: când putea fi cel mai potrivit moment în care să i-l oferim gazdei? Direct la ușă, cât de mare și de greu era, sau trebuia să amânăm până ajungeam în cameră, să ne despachetăm bagajul și ne spălăm pe mâini? Oferi cadoul înainte sau după ce ți-ai scos mantoul? Și când, mă rog, se poate săruta mâna?

Din fericire eram două și puteam discuta totul cu de-amănuntul. Am decis să lăsăm cadoul în valiză și să-l oferim mai târziu, după ce ne vom fi scos mantoul, după ce vom fi sărutat mâna, când întregul ceremonial de sosire va fi încheiat. Cinstit vorbind, nici nu știam ce conține pachetul pe care ni-l dăduse mătușa mea la plecare, atât de greu încât abia l-am cărat, dar ambalajul și panglica îi dădeau un aspect cât se poate de distins și de prețios. Sigur provenea dintr-un magazin de firmă. Oare amfitrioana se aștepta la cadou? Oare atitudinea ei se va schimba dacă nu i-l oferim la timp? Se prea poate să fi și aflat deja, prin telefon. Se prea poate ca ea să fi și mulțumit. Nici nu ne venea greu să ne închipuim convorbirea: „Nu, tu, e delicios, e

extraordinar. Ești o comoară, îți mulțumesc din suflet. Da, și foarte util. De când îmi doream! Se poate folosi la bucătărie, dar arată de toată minunea și în salon.”

Pe mine mă încerca gândul că mătușa ne trimisese cu darul doar ca să facem bună impresie. Ceea ce nu excludea cătuși de puțin condiția de a ne comporta ireproșabil. Nu ne-ar fi fost iertat dacă tocmai noi două ne-am fi permis cine știe ce glumă proastă. Ca atunci, în acel sejur din Bavaria Superioară, când îi subtilizasem, la piscină, unuia dintre cei doi fii ai gazdelor cheia de la vestiar și îi udasem bine lucrurile la duș, din nefericire și haina din pânză de cort. Mama lui se abținuse să ne facă pachet și să ne expedieze acasă doar pentru că spera, în taină, ca progenitura ei și verișoara mea să se căsătorească, desigur mai târziu. Și exact de aceea fusesem invitate. Combinația ar fi fost perfectă, exemplară potrivit standardelor *Gotha*.

Sau ca atunci, cu prilejul aceluia tur cu bicicletele, când sora mea și cu mine am tras peste noapte la rude îndepărtate, de lângă Heidelberg, și am râs și ne-am veselit până spre ziuă. Cuiva i-a venit ideea că ar fi mai amuzant să dansăm nu numai pe parchet. Ci și pe masă. Dar nimeni nu s-a gândit la placa de marmură care o acoperea. A fost ceva teribil. Piatra nu a rezistat la țopăiala noastră sălbatică și s-a spart în două. Nici reparația nu a reușit să înlăture urmele dezastrului. De atunci, de câte ori mai ajungeam în vizită la ei priveam cu teamă la afurisita de masă și chiar și în ziua de azi, când suntem femei în toată firea, zeci de ani după nefericitul incident, ne aprindem la față ca racul.

Așa stau lucrurile cu aceste daruri de ospetie, cu cât te gândești mai mult la pachetul din bagaj, cu atât ești mai

sigur că între bunele intenții și efectul obținut nu există nicio legătură. La fel se va întâmpla și cu noi două, vom fi primite cât se poate de bine, în schimb nu ne vom simți în largul nostru și nu ne vom distra cu cei de vârsta noastră. Va trebui să stăm tot timpul ca parveniții, atente să nu facem vreo gafă. Eramperate. Am fi preferat să ne întoarcem cu darul acasă, fără să știe nimeni, și să-l punem la loc, în sertarul cu daruri al mătușii mele. Care gemea de tot soiul de alte asemenea lucruri alese. Trăsătura specifică a darului de ospetie este că poate fi oferit mai departe, fără nicio problemă. Deoarece se potrivește aproape oricui, într-o oarecare măsură. Odată ce ai un obiect similar, îl poți face cadou altcuiva.

Nu mai știu cum s-a desfășurat povestea atunci, dar am rămas cu aversiune față de asemenea cadouri. Și în ziua de azi dacă mi se întâmplă să primesc un asemenea cadou, nu știu dacă să mulțumesc sau să-mi cer scuze oaspetelui pentru chinurile prin care îmi închipui că a trecut.

Însă vizita la rude nu se încheie după ce ai făcut însemnarea în cartea de oaspeți, după ce ți-ai luat rămas-bun potrivit uzanțelor și ai plecat. Odată ajuns acasă, trebuie să compui neîntârziat o scrisoare de mulțumire, obicei pe care aristocrații îl deprind de mici. Se adresează întotdeauna direct amfitrioanei, conține descrieri entuziaste ale experiențelor avute la ea în casă și se încheie cu formula standard: „Îți sărută mâna, a ta...” Epistola nu este comentată, nu primește niciodată răspuns și probabil ajunge direct în coșul de gunoi, necitită. Trebuie știut că organizatoarea unui bal primește câteva sute de epistole, cu conținut foarte asemănător. Dar obiceiul mi se pare frumos.

Nobilii nu vizitează niciodată persoane străine, de la sine înțeles. Și nici nu le face plăcere să meargă la hotel. Preferă să ocolească o țară sau un oraș în care nu cunosc pe nimeni, decât, eventual, să-și închirieze o cameră, într-o pensiune. La rude, în schimb, pot să rămână cu plăcere, chiar și trei săptămâni la rând. La bunica mea, veneau niște rude îndepărtate care își petreceau acolo toată vacanța de vară, ca să afle copiii lor cum se desfășoară viața la castel, iar bunica îi suporta cu politețea și calmul ce o caracterizau.

Nobilii se străduiesc să își găsească și rudele din străinătate, pe care nu le-au văzut de ani de zile sau poate chiar niciodată. Odată ajunși pe meleagurile lor, ar fi aproape nepoliticos dacă nu și-ar anunța prezența. Așa se face că nobilul, nici la o vârstă înaintată, nu-și părăsește niciodată cu adevărat mediul cultural, spațiul lingvistic specific sociotopului său. Și dacă se întâmplă cumva, chiar și în călătorii nesfârșite și în locuri îndepărtate, chiar și în pădurile tropicale, tot va întâlni pe cineva dintre ai săi. Și se va bucura și acolo de ceaiul servit în căni de argint, cu blazonul familiei, iar la cină va schimba ultimele noutăți despre Dodi și Danti, Karli și Flotzi, între timp răsfoind grăbit prin *Gotha*, iar noaptea își va odihni capul obosit pe o pernă abia îmbrăcată cu o față nouă, cu monogramă brodată de mână. Așa sunt aristocrații... și basta.

NIMIC NU SE VA SCHIMBA...

În noiembrie 1918, împăratul Wilhelm al II-lea a abdicat și s-a instaurat Republica de la Weimar, punând astfel capăt perioadei monarhice din Germania. Odată cu abolirea privilegiilor senioriale prin Constituția de la Weimar din 1919, nobilimii germane i-a fost retrasă baza materială a existenței sale. Vreme de secole, împărații, regii, prinții, conții și baronii contribuiseră în mod esențial la scrierea istoriei germane și europene. Chiar dacă, potrivit tradiției, odinioară a existat o vreme în care toți oamenii se bucurau de aceleași drepturi, iar autoritatea ereditară (nobilimea) ar fi apărut, potrivit lui Tacitus, abia „când egalitatea a fost pierdută” – izvoarele scrise demonstrează contrarul. Toate societățile preindustriale au cunoscut clasa nobiliară. Nobilii au influențat mersul treburilor publice, au dispus de un potențial economic mai ridicat și și-au justificat astfel pretențiile de a conduce din punct de vedere militar și politic. Poziția dominantă a nobilimii s-a moștenit

întotdeauna, iar privilegiile clasei au rămas bine stabilite. Dar toate astea s-au sfârșit în 1918. Sau poate că nu?

Cea mai veche structură nobiliară din Germania a fost cea a gentilomilor din Evul Mediu timpuriu, care se aflau în raport de supunere exclusiv față de împărat sau rege. Din rândul lor s-a format clasa mării nobilimi, a principilor domnitori și mai târziu a seniorilor. În Evul Mediu dezvoltat, ordinul cavalerilor s-a constituit în nucleu al așa-numitei mici nobilimi. Suveranii carolingieni, ottonieni și salici au numit ministeriali, care să le administreze domeniile. Aceștia erau răsplătiți prin acordarea unor feude, pe care le lăsau moștenire urmașilor. Între secolele al XI-lea și al XIV-lea au evoluat rangurile nobiliare ale ducilor, prinților și conților, tot mai preocupate să se emancipeze, ieșind din zona de acțiune a puterii centrale regale și imperiale. Așa au luat naștere, cu precădere în Germania și în Italia, nenumărate ducate, margrafiate, palatinate, landgrafiate, comitate și seniorii, principate episcopale și mănăstirești. Nenumărații lor stăpâni, clerici și laici, prinți, arhiepiscopi, episcopi, principi electori, duci, conți palatini și margrafi, marea nobilime, într-un cuvânt, se delimitau de cavaleri, considerați de rang inferior. O ierarhie limpede. Începând de atunci, chestiunile legate de egalitatea și conștiința de rang au jucat pentru nobili un rol de seamă.

Demnitatea politică supremă era cea de împărat, *Kaiser*. Vechii greci îl numeau pe romanul Julius Caesar *Kaisar*, nume transformat în titlu. Multă vreme după căderea Imperiului Roman, francii au reînviat această tradiție europeană, atribuindu-i titulatura lui Carol cel Mare. În 1918, cel din urmă împărat german a plecat în exil, în Țările de

Jos. Cel de-al doilea rang în stat era deținut de rege. Fiind o funcție ereditară, a rămas un adevărat măr al discordiei între împărat și papă, fiecare dorindu-și dreptul de a-l conferi. În Imperiul German au existat, până în 1918, patru regate: Prusia, Saxonia, Bavaria și Württemberg. Casele regale europene ale britanicilor, suedezilor, danezilor, norvegienilor, olandezilor sau spaniolilor mai domnesc și astăzi, dar fără să guverneze. Îndeplinesc funcții de reprezentare, lăsând politica, în mare măsură, pe seama guvernelor alese pe cale democratică.

Ducii și principii – arhiepiscopii, episcopii și abații din abațiile imperiale, conții palatini, margrafi și principii electori – făceau odinioară parte din pătura seniorială conducătoare. La vechii germani, ducele mai îndeplinea funcția de comandant al armatei. În Franța, ocupa o poziție intermediară, între rege și conți, dirijând mai multe comitate. Privilegiul de a alege regele li se atribuie principilor electori prin Bula de Aur, din 1356. Dar toate acestea fac parte acum din istorie. Dacă mai există și astăzi câteva case princiare în Germania, titlul de prinț face parte integrantă din numele lor.

Etimologia denumirii de conte, *Graf* în germană, este legată de *gráphein*, „a scrie”. Graful era inițial funcționar al monarhului sau al prinților și reprezenta puterea regală în domeniile administrației, dreptului, financiar și militar. Titlul de conte a început mai târziu să fie acordat fără să existe o legătură cu atribuțiile sale inițiale. La început, baronii, numiți *Freiherr* în germană, nu erau nimic altceva decât țărani „cu adevărat liberi”, spre a-i deosebi de șerbi și, ca atare, existau preponderent în Austria și doar rareori în nordul Germaniei. Acordarea titlului respectiv era

condiționată, în Imperiul German, de un anumit nivel al stării materiale sau al veniturilor.

Mai rămân, pentru sfârșit, „micii *von*”, al căror nume nu cuprinde titlul nobiliar, fiind totuși nobili. Trebuie spus însă că nu toate numele de familie introduse de un „*von*” indică neapărat o origine nobilă. Particula apare deseori în numele multor familii de origine burgheză, în multe arii de limbă germană, cu precădere în nordul Germaniei.

Cine ar mai putea să facă toate aceste distincții? Ce bine că există *Gotha*! Mai cu seamă cu cât se pot face și alte diferențieri: în vechea nobilime, *Uradel*, se numără casele care pot demonstra că la anii 1400, cel târziu, făceau parte din nobilimea cavaleriească; și ele se împart până în zilele noastre, în Germania, în familii de nobili, de baroni și de conți. După părerea austrieșilor, însă, termenul de *Uradel* ține doar de o invenție a Colegiului heraldic prusac. Ei preferă să vorbească despre *Alten Adel*, bătrâna nobilime.

Cea mai veche diplomă de înnobilare cunoscută a fost emisă de împărat la 30 septembrie 1360, spre beneficiul lui Wyker Frosch, conducător al unei școli mănăstirești de pe lângă Sankt Stephan din Mainz. Până la 1806 și la sfârșitul Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană, înnobilarea a rămas o prerogativă a împăratului. Mai târziu, câțiva dintre principii suverani au dobândit acest drept. Numele nobiliar era inițial denumire de origine, derivată din locul din care se trăgea familia. Pe vremuri, însă, nu se schimba doar localitatea sau proprietatea, ci și numele. Așa au devenit conții von Arnstein conți von Barby, când au intrat în posesia castelului cu același nume. Uneori denumirea noii posesiuni era integrată în nume, spre exemplu „von Stein zum Altenstein”. Abia la începutul epocii moderne,

paralel cu evoluția noilor nume de familie, „von” a rămas o particulă fără legătură cu raporturile de proprietate, rolul fiind preluat de „zu”. Uneori complicațiile merg și mai departe: unele familii de nobili poartă nume cât se poate de obișnuite, „Fuchs”¹, „Gross”², „Gans”³, „Stein”⁴, „Schwarz”⁵, denumiri de clan, „Beissel”, „Schilling”, „Landschad”, sau care evocă dregătorii la Curte, „Marschall”, „Schenk”⁶ ori „Truchsess”⁷, la care s-a adăugat apoi domiciliul, precedat de „von” sau „zu”. Așa se face că poți întâlni oricând un sau o „Gans zu Putlitz”, „Marschall von Bieberstein”, „Schenk zu Schweinsberg” ori „Schenk von Stauffenberg”. Nobilimea europeană a cunoscut epoca ei de strălucire începând din Evul Mediu până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când și-a început declinul. Aristocrații și-au pierdut treptat privilegiile, ca urmare a Revoluției Franceze, când burghezia în ascensiune a preluat funcțiile de stat și sociale. Educația burgheză, care punea accent pe industrie, administrație și știință, s-a dovedit mai competitivă într-o lume a complicațiilor tehnice decât în cea a aristocrației, care se orienta către cariere tradiționale: ofițer, diplomat, agricultor, vânător sau cleric.

Odată cu intrarea în vigoare a Constituției Reichului de la Weimar, la 11 august 1919, au fost desființate toate

¹ Vulpe (n. tr.).

² Mare (n. tr.).

³ Gâscă (n. tr.).

⁴ Piatră (n. tr.).

⁵ Negru (n. tr.).

⁶ Paharnic (n. tr.).

⁷ Stolnic (n. tr.).

drepturile speciale ale nobilimii (articolul 109, paragraful 2[1]). De atunci, toți cetățenii se bucurau de statut egal în fața legii, iar privilegiile în virtutea nașterii, sexului, stării, a clasei și confesiunii au fost suprimate. Parlamentul provincial prusac a adoptat la 23 iunie 1920 *Legea prusacă referitoare la abrogarea privilegiilor de clasă și la lichidarea averilor nobiliare*, preluată, în forme asemănătoare, și de celelalte landuri ale Reichului german. Astfel, fostele titluri s-au transformat în simple elemente componente ale numelui de familie. De atunci, în pașaport apare scris, spre exemplu, „Duce” sau „Ducesă von Württemberg”, iar pe fiica unui conte o cheamă „Contesă”. În treacăt fie spus, în fosta RDG s-a dus o luptă îndelungată pentru acceptarea privilegiului formei feminine a numelui. În Austria s-a mers și mai departe, în 1918: fostele titluri nobiliare nu au mai fost acceptate nici măcar ca parte a numelui. Articolul 7 al Constituției federale a Republicii Austria, așa cum a fost votat inițial în 1920 și apoi în formă revizuită, în vigoare și astăzi, stabilește că: „Toți cetățenii federali sunt egali înaintea legii. Se exclud privilegiile dobândite prin naștere, sex, stare, clasă și confesiune.”

Judecând strict, am ajuns astfel la capătul lungii noastre istorii. Însă multe din fostele titluri nobiliare mai sunt utilizate și astăzi, ca formă de adresare, fie în virtutea tradiției, fie respectând normele de politețe în societate. Apoi, mulți dintre membrii fostei aristocrații germane continuă să se folosească de numele lor ca de un titlu nobiliar sau sunt identificați în acest fel de presă, și în primul rând de tabloide. Așa se face că în Germania se perpetuează cu încăpățănare percepția că aristocrația ar continua să existe. De fapt, lucrurile nu stau deloc așa. În mod

normal, ar trebui să se pună ghilimele ori de câte ori se scrie despre nobilime și nobili sau numele lor este folosit ca titlu. Iar Gloria Fürstin von Thurn und Taxis, ca să oferim un singur exemplu, nu este „Fürstin”, prințesă, ci pur și simplu o cheamă „Fürstin von Thurn und Taxis”.

Așa se explică și de ce nu pot exista date precise despre numărul nobililor din Germania. „Estimările din jurul anului 1800 propun între 0,5 și 1% (o sută douăzeci până la două sute patruzeci de mii) din totalul populației. Potrivit calculelor din perioada Republicii de la Weimar, existau șaiszeci până la șaptezeci de mii de nobili. Valoarea s-a ridicat până la cifra de optzeci de mii în Republica Federală Germania, adică aproximativ 1‰ din totalul populației”, scrie Conze. Dar Rogasch se îndoiește și de aceste cifre vagi: „Indicațiile oscilează între șaptezeci de mii, o estimare cam scăzută, și circa o sută de mii. În orice caz, proporția nobililor în cadrul totalului populației rămâne cu mult sub 1%, 0,5% fiind probabil mai aproape de adevăr.”

Surprinzător rămâne faptul că reprezentanții – fostei – aristocrații germane au fondat așa-numite asociații nobiliare, ignorând realitatea că nici nobilimea, nici privilegiile clasei nu mai există în Germania, acordând fostelor familii nobiliare calitatea de membru, în anumite condiții, care de fapt contravin valorilor esențiale ale democrației. Asociațiile aplică reguli stricte în ceea ce privește stabilirea apartenenței la nobilimea istorică. Și respectând cu sfințenie litera *Gothei*.

Cine dorește să fie acceptat în Uniunea Asociațiilor Nobiliare Germane, organizație nonguvernamentală înregistrată, sau să apară în *Catalogul genealogic al nobilimii germane*, are nevoie de un certificat nobiliar, ceea ce nu

este mereu ușor de obținut. Spre exemplu, dacă soțul a adoptat numele de familie nobiliar al soției, se face deosebirea dintre purtătorii de nume nobili și nenobili. Diferențiere valabilă exclusiv în interiorul asociației, fără valoare în afara Uniunii. Motivul introducerii unor asemenea reguli a fost comerțul cu titluri nobiliare, înfloritor în anii șaptezeci. O adopție era suficientă ca să devii nobil. Așa stau lucrurile în ceea ce-l privește pe „Consul Weyer Graf von Yorck”. Comitetul german al dreptului nobiliar este cel care supraveghează din partea Uniunii conceperea și aplicarea regulilor în Germania, la fel ca și corectitudinea tuturor datelor și indicațiilor publicate de *Gotha*. Intenția Comitetului este să mențină coeziunea socială a fostei aristocrații. Evitând astfel utilizarea cu intenție a tuturor posibilităților oferite astăzi cu larghețe de dreptul adopției și al folosirii numelui.

Da, așa stau lucrurile, indiferent cât de uimitor ar putea să pară. Nobilimea germană se reduce, prin urmare, la o simplă asociație? Nobilimea, acea castă faimoasă, mult pomenită și descrisă în nenumărate pagini, până în cele mai mici amănunte, cu toate obiceiurile și caracteristicile ei, coborâtă la nivelul unor nătărași ridicoli, dintr-un club de tir sportiv? De fanfaroni muceziți, ahtiați după tradiție, care încă nu au priceput că istoria lor a luat sfârșit cel mai târziu în 1918? Ce oroare!

Oare să nu fie suficientă râvna cu care doamnele trecute de vârsta mijlocie se reped asupra revistelor glossy, când așteaptă să le vină rândul la dentist, ca să parcurgă repede ultimele bârfe despre fiica reginei Silvia sau despre nunta prințesei X, ca să se demonstreze că nobilimea există în continuare? Și nici bucuria și entuziasmul cu care unii

aleargă mai des decât ar fi necesar la frizer, ca să afle din jurnalele puse la dispoziție ce se mai întâmplă cu prințesa Gloria și cu prințesa Caroline, să nu fie un indiciu că nobilimea nu și-a pierdut cu nimic importanța? Și trebuie spus că nobililor germani nu le face defel plăcere să-și vadă numele în foile de scandal, și cu atât mai puțin fotografia. De mare considerație în rândul celor de același rang se bucură nobilul care, indiferent de câtă notorietate se bucură, se ține departe de publicitate, ba chiar amenință cu cele mai drastice pedepse dacă vor apărea imagini de la evenimentele sale private, nuntă, botez, zi de naștere. Un adevărat nobil nu se înfățișează reporterilor, doar dacă nu mai are ce face, în scopul de a câștiga bani, așa ca Gloria Fürstin von Thurn und Taxis cu biscuiții și cu marmelada ei. Nu, tabloidele nu sunt apreciate de nobili și se ocupă, în ultimă instanță, doar de aspecte extrem de restrânse din spectrul larg al vieții normale a familiilor din înalta societate.

Să nu fie interesul și curiozitatea suficientă dovadă și motiv că nobilimea germană, fără ghilimele, există, trebuie să existe, acum și pentru totdeauna? Castelele, palatele și casele senioriale au stârnit mereu fantezia oamenilor de rând, care se întrebau și își imaginau cele mai minunate lucruri despre ce se petrece dincolo de zidurile înalte, despre splendoarea și fericirea celor care au trăit și mai trăiesc încă în acel tărâm de poveste. Să fie adevărat că prinții, conții și baronii din castelele și din palatele lor nu mai sunt nobili? Să fie zadarnice toate strădaniile lor de a continua să-și ducă zilele și astăzi în locuri atât de lipsite de funcționalitate?

Ce să mai creadă copiii, adolescenții și tinerii nobili despre toate astea? Să fi fost crescuți în spiritul unor valori

care și-au pierdut demult valabilitatea? Să nu mai aibă nicio importanță dacă, potrivit statutului familiei lor, se vor preocupa să se căsătorească totuși cu o persoană de rangul lor, căreia să-i rămână credincios o viață întreagă? Să nu mai conteze dacă se unesc cu oricine, cu un nenobil, cu un protestant sau un catolic? Să pară cel mai normal lucru ca o contesă ultracatolică să ia de soț un castelan evanghelic de când se știe și apoi să pretindă botezarea copiilor lor în rit catolic? Toate astea să-și piardă, peste noapte, importanța și orice relevanță legală? Să fie toate discuțiile și deliberările pe asemenea teme doar luptele din interiorul familiei, ridicole întâmplări de operetă, furtuni într-un pahar de apă?

Trebuie să privim adevărul în față. Și în acest sens s-au purtat lupte vreme de mai multe decenii: indiferent dacă nobilimea a fost desființată cu tot cu nume și cu titlu, așa ca în Austria, sau dacă a avut dreptul să-și păstreze titlul numai ca parte a numelui, așa ca în Germania – ea nu mai există, nu mai are dreptul să fie numită nobilime. Lumea nouă s-a eliberat și s-a curățat de ranguri și de privilegii moștenite ereditar. O nobilime germană mai există pe hârtie doar cu ghilimelele de rigoare.

Prin urmare, nu-i decât o pierdere de vreme să mai deschizi subiectul, să mai înveți *lancier*, să răsfoiești *Gotha* și să practici sărutatul mâinii. Ca și cum ai continua să întreții o herghelie de cai, deși ești prea bătrân ca să mai călărești. Ca o cameră de păpuși păstrată în pod, cu toate figurinele atent împachetate, cu tot arsenalul de menaj în miniatură – tigăi și cratițe – învelit în bucățele de stofă, pus la păstrat, deși niciunul dintre copiii casei nu se gândește să se căsătorească și să aibă copii, la rândul lui. Ca o mașină

veche, pe care o îngrijești și o lustruiești în fiecare sâmbătă, deși nu mai merge de mult, ca o armată pe care o instruiești, deși, din fericire, nu va mai fi război. Ca un prinț al unui land care ține un heleșteu cu lebede, deși regele nu va mai poposi niciodată la vânătoare, doar nici nu mai există de o veșnicie, iar lebedele au înghețat demult.

„Nimic nu se va schimba. Nici măcar republicanii nu vor putea da altă față frumuseții acestui ținut”, spune Giuseppe Tomasi, duce de Palma și prinț de Lampedusa, în romanul *Ghepardul*, uitându-se pe fereastra palatului său din Sicilia. El și familia sa tocmai au luat la cunoștință că trupele regale s-au pus în mișcare pentru a înăbuși în sânge revolta lui Garibaldi și a celor o mie de „cămăși roșii”, la Marsala. Iar Tancredi, nepotul lui Lampedusa, pe care prințul îl iubește ca pe propriul fiu, se îndreaptă și el spre Marsala, dar nu pentru a i se împotrivi lui Garibaldi, ci pentru a i se alătura în luptă. Nimic nu se va schimba?

O carte extraordinară! Când Lampedusa scrutează țara, în amintirea cititorului încă mai stăruie scena în care iese din baia aburindă, unde îl surprinde preotul reședinței sale estivale, Donnafugata, descrisă la fel de însuflețit ca atâtea alte momente pasionante ale romanului. Îl așteaptă apoi seara de bal, în care prințul se simte deodată obosit, nesfârșit de obosit, chiar dacă serbarea urmează ritmurile ei firești, dintotdeauna, cum aveau să rămână și-n veșnicie, în dansul și în veselie șirului nesfârșit al urmașilor. Dar cartea este considerată cântecul de adio al unei epoci, sfârșitul care bate la ușă, cu un Lampedusa care simte ceva, lăsându-se impresionat de frumusețea patriei sale. Ca și cum vântul ar putea să-și schimbe direcția, stârnind astfel furtuna, dar nu chiar pe neașteptate,

într-o distrugere în toți și în toate. Însă prințul nu o spune, nu o recunoaște și, indiferent ce s-ar întâmpla, în amintirea cititorului rămâne conștiința unui bărbat ferm convins că el și ai săi vor dăinui pe vecie: „Nimic nu se va schimba!”

Este tocmai ceea ce îl deosebește pe nobil, în cele din urmă. Vremea lui nu va trece niciodată, va exista mereu, el și cei de-o seamă cu el, indiferent dacă uniți într-o organizație sau din simplă convingere, nu va renunța la tradiții, nu va abdica de la convenții, fie doar și din motive de structură. Cine trăiește cu sentimentul că familia sa există de o veșnicie, iar el nu reprezintă decât un element dintr-un șir nesfârșit, se va îngriji să nu fie veriga slabă, unde se poate rupe lanțul. Va fi atent ca toate să rămână așa cum au fost, altfel nici nu se poate. Valabil în Germania, dar și în Austria. De fapt, doar nobilimea funcționărească de aici a considerat deznobilarea formală o cădere din rang, deoarece acordarea titlului de noblețe fusese mult dorită încununare a succesului său social, al acelor slujbași și al familiilor lor. Reprezentanții vechii nobilimi s-au consolatat cu ușurință. Și-au pierdut, formal, titlul și privilegiile, în schimb și-au urmat formele lor de viață în societate, dar și posesiunile. Michael Hainisch, președinte federal austriac din 1920 până în 1928, a considerat desființarea oficială a nobilimii „un început copilăresc, chiar și numai din motivul că nu i-a afectat pe cei pe care a urmărit să-i afecteze. Am discutat odată subiectul cu prințesa Fanny Starhemberg, o doamnă tot atât de fină pe cât este de înțeleaptă. «Pe noi nu ne deranjează abolirea nobilimii, mi-a spus ea. Cu sau fără titlu, tot Starhemberg rămânem.»”

Nobilul va continua, prin urmare, să-și onoreze serbările, să-și poarte lodenul, să apară la nunți în smoching și

să ridice paharul în onoarea oricărei mirese strălucitoare care a reușit, în pofida tuturor adversităților și a principiilor democratice, să se căsătorească exact cu omul potrivit, cu domnul cu numele și cu cartea de rugăciuni potrivită! Iar nobilul ar alege iarăși un rege. Ar ști, fără să stea pe gânduri, cui i se cuvine demnitatea. De fapt, descendenții fostei case regale sunt onorați și astăzi ca și cum am mai trăi în cel mai adevărat regim monarhic. Nobilului convins îi este aproape indiferent dacă proiecția sa corespunde sau nu principiilor Constituției și ale formei de stat actuale. Familia sa a supraviețuit unor asemenea schimbări politice. Și, de fiecare dată, lucrurile au mers mai departe. Ghepardul avea dreptate: nimic nu se va schimba.

Bibliografie

- Asfa-Wossen Assefate, *Manieren*, Frankfurt am Main, 2003.
- Eckart Conze (Hg.), *Kleines Lexikon des Adels*, München, 2005.
- Paul Fussell, „Unterschiede lesen. Eine Reise durch das amerikanische Statussystem“, in: *Merkur* 9/10, Stuttgart, 1995, S. 754 – 774 (in original: *Class, A Guide Through the American Status Systems*, New York, 1983).
- Giuseppe Tomasi di Lampedusa, *Der Gattopardo*, München, 2004.
- Stephan Malinowski, *Vom König zum Führer*, Salzburg, 2003.
- Elisabeth Plessen, *Mitteilung an den Adel*, Frankfurt am Main, 1976.
- Ludwig Renn, *Adel im Untergang*, Berlin, 1987.
- Gregor von Rezzori, *Idiotenführer durch die Deutsche Gesellschaft I, Hochadel*, Reinbek bei Hamburg, 1962.
- Gregor von Rezzori, *Idiotenführer durch die Deutsche Gesellschaft II, Adel*, Reinbek bei Hamburg, 1962.
- Gregor von Rezzori, *Idiotenführer durch die Deutsche Gesellschaft III, Schickeria*, Reinbek bei Hamburg, 1963.
- Wilfrid Rogasch, *Schnellkurs Adel*, Köln, 2004.
- Alexander von Schönburg, *Die Kunst des stilvollen Verarmens. Wie man ohne Geld reich wird*, Reinbek bei Hamburg, 2006.
- Friedrich Torberg, *Die Tante Jolesch oder Der Untergang des Abendlandes in Anekdoten*, München, 1996.
- Ghislaine Windisch-Graetz, *Kaiseradler und rote Nelke. Das Leben der Tochter des Kronprinzen Rudolf*, Viena, 1988.

Cuprins

Cuvânt înainte.....	
1. Nu mai spune nimănui!	11
2. Fii manierat!	19
3. Îmbracă-te gros!	31
4. Învață să pierzi!	42
5. Dansează vals!	62
6. Fii vesel!	75
7. Căsătorește-te cu omul potrivit!	89
8. Conversează!	99
9. Vorbește limpede!.....	107
10. Învață franțuzește și studiază dreptul!	117
11. Ocolește filistinu!	132
12. Citește în <i>Almanahul Gotha</i> !	141
13. Vă rog, fără nume complete!	151
14. Să faci copii cu nemiluita!	159
15. Îmbracă-te corect!	175
16. Fii cumpătat!	196
17. Învață să vânezi!	209
18. Rămâi acasă sau vizitează-ți rudele!.....	217
19. Nimic nu se va schimba... ..	232
Bibliografie	245

NOBLESSE •

Autorii volumelor sunt martori și comentatori ai societății moderne, scriitori și jurnaliști cu sânge albastru, dispuși să-și invite cititorii în universul lor înconjurat de misterul istoriei și al prezentului.

O colecție de comori vechi de când lumea, dar bine păstrate între zidurile castelelor sau în tainele lor adânci, printre dantele și taftale.

Conservatorism și liberalism, monarhie și republică, bijuterii ale coroanei și cristale Swarovski.

Dar tot ce contează, în cele din urmă, este să nu-ți dorești să te deosebești prea tare de ceilalți, prin vestimentație. Poți atrage atenția cel mult prin ținuta perfect asortată, ca un cameleon fericit doar atunci când reușește să ajungă la aceeași nuanță de verde cu aceea a frunzei pe care s-a așezat.

O INVITAȚIE DISCRETĂ ȘI O FORFOTĂ
ELEGANTĂ PRIN ARCANELE PALATELOR,
CU O ÎNCREDERE PRINCIARĂ
ÎN JUBILAȚIA RAFINAMENTULUI

Noblețe și demnitate, bune maniere, emoții estetice și educație aristocrată, generozitate și cumpătare, severitate, clemență și reguli nescrise.

În esență, o lecție de viață guvernată de firescul bunului-simț.

Fii manierat! • Și vesel! • Învață să pierzi! • Ocolește filistinul!
• Căsătorește-te cu omul potrivit! • Vorbește limpede! •
Conversează! • Îmbracă-te corect! • Gândește drept!

ISBN 978-606-8564-47-0

www.baroquebooks.ro